

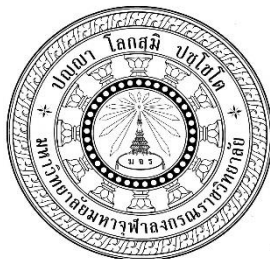
การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง
อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

THE STUDY OF GUIDELINES TO PROMOTE THE PRECEPTS OBSERVATION
OF PEOPLE IN SAMRONG SUB – DISTRICT, SAMRONG DISTRICT,
UBON RATCHATHANI PROVINCE

พระวงศ์นิวัตร รุกขิตวโส (ยานศิริ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

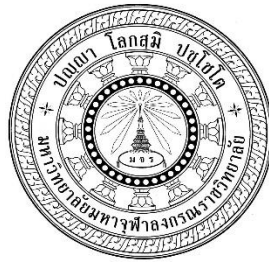
การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปะของชาวตำบลสำโรง
อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

พระวงศ์นิวัตร รุกขิตวโส (ยานศิริ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

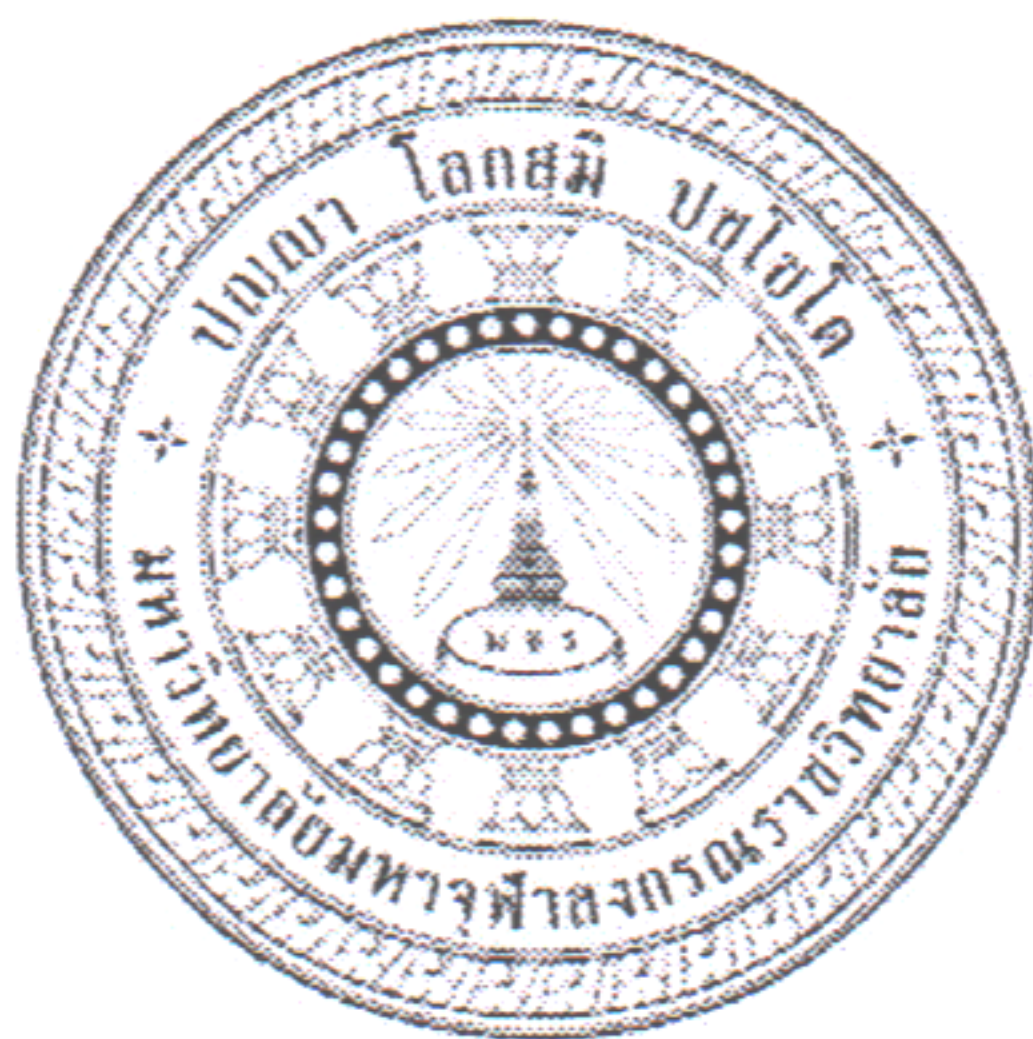
The Study of Guidelines to Promote the Precepts Observation of
People in Samrong Sub – District, Samrong District,
Ubon Ratchathani Province

Phra Wongniwat Rakkitavangso (Yansiri)

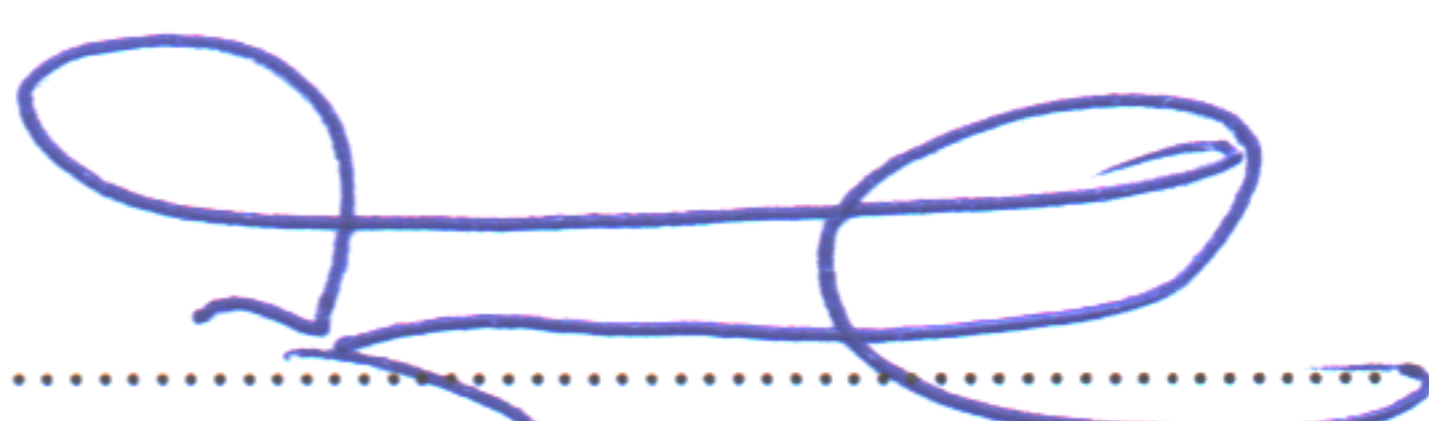
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

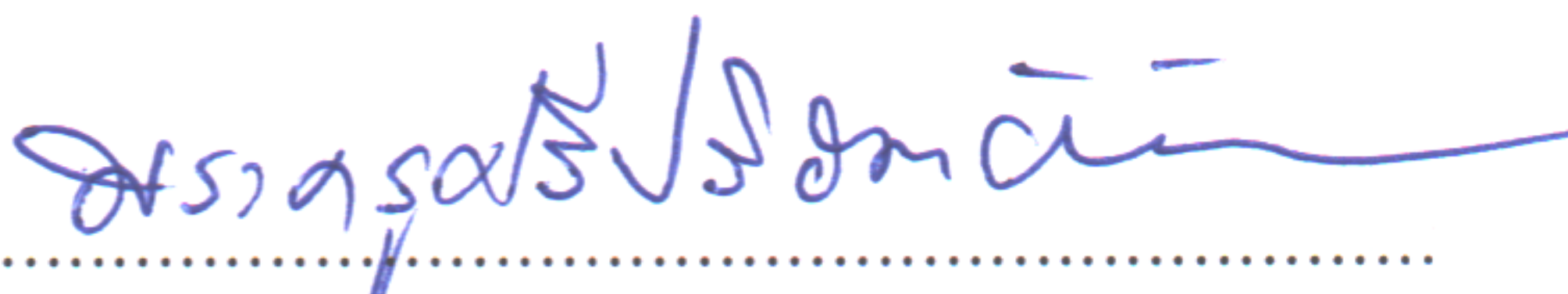
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี” เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

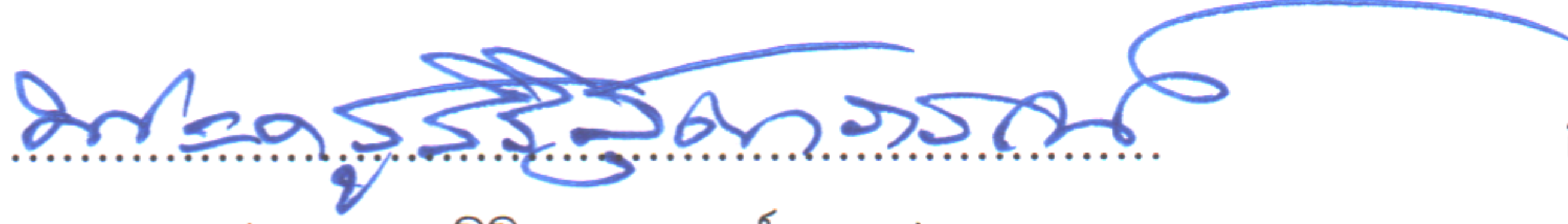

.....
(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร.)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา)

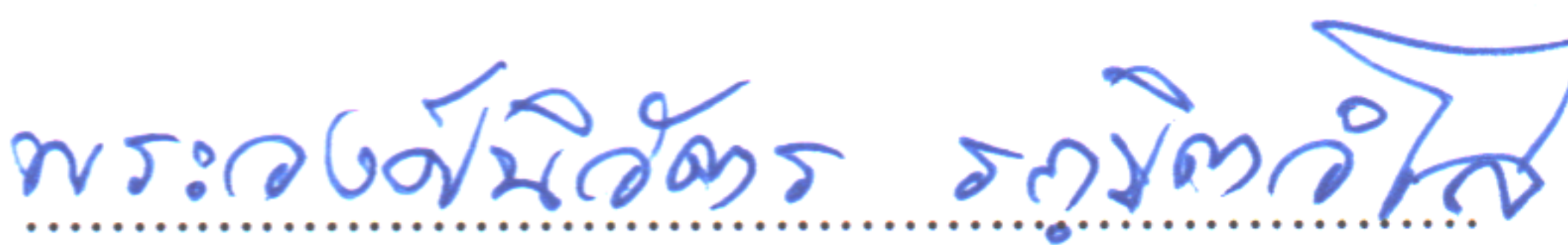

..... กรรมการ
(พระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์, ดร.)

..... กรรมการ
(พระครูสิริสุตาภรณ์, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ
พระครูสิริสุตาภรณ์, ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระวงศ์นิวัตร รุกขิตวิโส)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี
ผู้วิจัย	: พระวงศ์นิวัตร รุกขิตวิโส (ยานศิริ)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์, ผศ.ดร.ป.ธ.๗, ปอ.บ. (ประกาศนียบัตรอภิศรรมบัณฑิต), M.A. (Pali), Ph.D. (Pali) : พระครูสิริสุตถาภรณ์, ดร., ป.ธ.๖, พธ.บ. (การบริหารการศึกษา), M.A. (Sociology), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา	:

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องศิลปตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาความเข้าใจเรื่องศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและลงภาคสนามเก็บข้อมูลสามารถสรุปผลการศึกษาลำดับ ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า ศิลปตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมการกระทำทางกายและทางวาจาของให้มนุษย์มีความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ โดยการรักษาศิลปมี ๓ วิธี คือ ๑) สมาทานวิริติ ๒) สัมปัตตวิริติ และ ๓) สมุจเฉทวิริติ ศิลปมี ๓ ระดับ คือ ๑) จูฬศิลป ๒) มัชฌิมศิลป และ ๓) มหาศิลป การรักษาศิลปมีอานิสงส์ ๕ อย่างคือ ๑) ได้โภคทรัพย์ ๒) มีกิตติศัพท์ดีงามในทุกสารทศ ๓) มีความอาจหาญในสังคม ๔) ไม่ตายอย่างไร้สติ ๕) เกิดในสุคติภูมิ ส่วนการไม่รักษาศิลปมีโทษ ๕ อย่างคือ สูญเสียโภคทรัพย์ ๒) มีกิตติศัพท์ที่ไม่ดีในทุกสารทศ ๓) ไม่มีความอาจหาญในสังคม ๔) ตายอย่างไร้สติ ๕) เกิดในอบายภูมิ ส่วนคติความเชื่อจากการรักษาศิลปมี ๓ อย่างคือ ๑) การเกิดบนสวรรค์ ๒) การได้โภคทรัพย์สมบัติ และ ๓) การเข้าสู่พระนิพพาน ส่วนองค์ประกอบที่ส่งเสริมการรักษาศิลปมี ๔ อย่างคือ ๑) การให้ทาน ๒) การศึกษาธรรม ๓) การฟังธรรม และ ๔) การปฏิบัติธรรม

ส่วนความเข้าใจเรื่องศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ชาวตำบลสำโรงมีความเข้าใจเรื่องศิลปดังนี้ ๑) ความเข้าใจด้านการดำรงชีวิตตามหลักของศิลป ๒) ความเข้าใจขั้นตอนข้อปฏิบัติในการรักษาศิลป ๓) ความเข้าใจด้านเจตนารมณ์ของศิลปในการรักษาศิลป ๔) ความเข้าใจด้านหลักพุทธธรรมในการรักษาศิลป ๕) ความเข้าใจธรรมเนียมข้อปฏิบัติที่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ และ ๖) ความเข้าใจด้านปัญหาสังคมจากการไม่รักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง

สำหรับแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีแนวทางการที่ส่งเสริมการรักษาศิลป ๓ ระดับคือ ๑) แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับครอบครัว ๒) แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับชุมชน และ ๓) แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับสังคม

Thesis Title : The Study of Guidelines to Promote the Precepts Observation of People in Samrong Sub–District, Samrong District, UbonRatchathani Province

Researcher : Phra Wongniwat Rakkitavangso (Yansiri)

Degree: Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakrusripariyatthanapiwat, Assist.Prof.Dr. Pali vii, B.A. (Abhidhamma Studies), M.A. (Pali), Ph.D. (Pali)

: Phrakru Sirisutaporn, Dr. Pali vi, B.A. (Educational Administration), M.A. (Sociology), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation :

Abstract

The thesis has 3 objectives : 1) to study the concept of the precepts in Theravada Buddhism, 2) to study the understanding of the precepts of the people in Samrong Sub – district, Samrong District, Ubon Ratchathani Province, and 3) to study guidelines on promoting the precept observations of the people in the area. It is a documentary and field research by gathering data that can be chronologically concluded as the following:

The study found that the precepts in Buddhist principle are the practices for controlling physical and verbal acts of humans that they can be honest in physical, verbal and livelihood manner. There are 3 methods of observing the precepts: 1) Samtatta - viratti: abstinence as occasion arises; 2) Samadana – viratti: abstinence in accordance with one’s observances; and 3) Samuccheda – viratti; abstinence by rooting out all evils. There are 3 levels of the precepts; 1) Cula - sila; the basic precepts; 2) Majjhima- Sila; the intermediate precepts; and 3) Maha - sila; the great precepts. The advantages of the precept observations are in 5 areas; 1) being wealthy; 2) being reputable; 3) being courageous; 4) being mindfully dead; and 5) being born in blissful states. The harms of offenses against the precepts are in 5 areas; 1) losing wealth ; 2) having a bad reputation; 3)being discouraged; 4) being mindlessly dead; and 5) being born in woeful states. Beliefs in the precept observations are based in 3 areas; 1) being born in heavens; 2) being wealthy; and 3) attaining enlightenment. There are 4 components of the precept observations including; 1) giving or chaity; 2) studying Dhamma; 3) listening to Dhamma teaching; and 4) practicing Dhamma.

In the area of understanding the precept of the people in Samrong Sub-district, Samrong District, Ubon Ratchathani Province, it has been found that the people in the area understand the precepts in the following areas; 1) the way of living following the precepts; 2) practical steps in observing the precepts; 3) the will of observing the precepts; 4) Buddha Dhamma in observing the precepts; 5) the code of conduct of laymen with regard to Buddhist monks; and 6) social problems from offenses against the precepts of the people in Samrong Sub - district.

The guidelines on promoting the precept observation of the people in Samrong Sub - district, Samrong District, Ubon Rachathani Province can be classified into 3 levels; 1) family level; 2) community level; and 3) society level.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะข้าพเจ้าได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนมากท่านที่ให้คำปรึกษา ให้คำชี้แนะ ให้กำลังใจ และให้การ สนับสนุนจนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดีตามลำดับดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์, ผศ.ดร. และพระครูสิริสุตาภรณ์, ดร.ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ทั้ง ๒ รูปที่ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ต่อข้าพเจ้าคอยชี้แนะประเด็นในการศึกษาโดยให้ คำแนะนำ พร้อมตรวจทานและแก้ไขเนื้อหาจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความชัดเจนจนมากยิ่งขึ้น และสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณพระมหากษัตริย์ ปณฺธิตเสวี ผู้ประสานงานบัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้าพเจ้าที่ให้คำแนะนำในการตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยดีและ อนุโมทนาขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี ที่ให้ความอนุเคราะห์ต่อข้าพเจ้าใน การยืมหนังสือสำหรับการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์จนทำให้วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะอุบาสกและอุบาสิกาประจำวัดบ้านหว้าน ตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีทุกท่านที่ให้ความอุปถัมภ์สนับสนุนปัจจัย ๔ ทำให้ข้าพเจ้ามีกำลังใจและกำลังใจ ในการทำงานและการศึกษาเล่าเรียนในครั้งนี้เสมอมา

ท้ายที่สุด ข้าพเจ้ากราบขอบพระคุณบุพการีทั้งสองและครอบครัวที่เป็นกำลังหลักในการให้ การศึกษาเล่าเรียนครั้งนี้ จนทำความฝันให้เป็นจริงขึ้นมาได้ ข้าพเจ้าสำนึกในพระคุณของท่านอย่างยิ่ง ที่ให้กำเนิดเลี้ยงดูและอบรมมาด้วยจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาและกรุณาอย่างหาที่เปรียบมิได้

พระวงศ์นิวัตร รกขิตวิโส (ยานศิริ)

๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ ศึกษาแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนา	๑๕
๒.๑ ความหมายของศีล	๑๕
๒.๒ วิธีการรักษาศีลและระดับของศีล	๑๗
๒.๒.๑ วิธีการรักษาศีล	๑๗
๒.๒.๒ ระดับของศีล	๑๘
๒.๓ ประเภทและความสำคัญของศีล	๒๐
๒.๓.๑ ประเภทของศีล	๒๐
๒.๓.๒ ความสำคัญของศีล	๒๔
๒.๔ อานิสงส์และโทษที่เกิดจากการรักษาศีล	๒๗
๒.๔.๑ อานิสงส์ที่เกิดจากการรักษาศีล	๒๗
๒.๔.๒ โทษที่เกิดจากการไม่รักษาศีล	๒๘
๒.๕ คติความเชื่อที่เกิดจากการรักษาศีล	๓๐
๒.๕.๑ คติความเชื่อเรื่องการเกิดบนสวรรค์	๓๐
๒.๕.๒ คติความเชื่อเรื่องการได้โภคทรัพย์สมบัติ	๓๒
๒.๕.๓ คติความเชื่อเรื่องการเข้าสู่พระนิพพาน	๓๔
๒.๖ องค์ประกอบที่ส่งเสริมการรักษาศีล	๓๕
๒.๖.๑ การให้ทาน	๓๕
๒.๖.๒ การศึกษาธรรม	๓๗

๒.๖.๓ การฟังธรรม	๓๙
๒.๖.๔ การปฏิบัติธรรม	๔๒
๒.๗ สรุปแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนา	๔๔
บทที่ ๓ ศึกษาความเข้าใจเรื่องศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี	๔๖
๓.๑ ความเข้าใจด้านการดำรงชีวิตประจำวันตามหลักของศีล	๔๖
๓.๑.๑ การสำรวจผลได้และผลเสียของครอบครัว	๔๖
๓.๑.๒ การสำรวจผลได้และผลเสียสำหรับตนเอง	๔๗
๓.๒ ความเข้าใจขั้นตอนในการรักษาศีล	๔๙
๓.๓ ความเข้าใจด้านเจตนารมณ์ของศีลในการรักษาศีล	๕๑
๓.๓.๑ ศีลกับการรักษากายให้เป็นปกติ	๕๑
๓.๓.๒ ศีลกับการรักษาวาจาให้เป็นปกติ	๕๒
๓.๔ ความเข้าใจด้านหลักพุทธธรรมในการรักษาศีล	๕๒
๓.๔.๑ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการรักษาศีล	๕๒
๓.๔.๒ หลักพุทธธรรมที่ไม่ส่งเสริมการรักษาศีล	๕๘
๓.๕ ความเข้าใจธรรมเนียมปฏิบัติที่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์	๖๒
๓.๕.๑ ธรรมเนียมที่ควรปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชน	๖๒
๓.๕.๒ ธรรมเนียมที่ควรปฏิบัติในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์	๖๕
๓.๖ ความเข้าใจด้านปัญหาสังคมจากการไม่รักษาศีลชาวตำบลสำโรง	๖๖
๓.๗ สรุปความเข้าใจเรื่องศีลของชาวตำบลสำโรง	๖๗
บทที่ ๔ วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี	๗๐
๔.๑ แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลในระดับครอบครัว	๗๐
๔.๑.๑ การส่งเสริมด้านการให้องค์ความรู้เรื่องศีล	๗๐
๔.๑.๒ การส่งเสริมด้านความมั่นคงของครอบครัว	๗๕
๔.๒ แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลในระดับชุมชน	๗๘
๔.๒.๑ การปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการรักษาศีล	๗๘
๔.๒.๒ การสร้างเครือข่ายที่ส่งเสริมการรักษาศีล	๘๑
๔.๒.๓ การยกย่องบุคคลต้นแบบจากการรักษาศีล	๘๓
๔.๓ แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลระดับสังคม	๘๔
๔.๓.๑ การส่งเสริมด้านการคุ้มครองสิทธิ	๘๔
๔.๓.๒ การส่งเสริมด้านการกระทำตามหน้าที่	๘๕
๔.๓.๓ การส่งเสริมด้านความปลอดภัยทางสังคม	๘๖
๔.๔ สรุปแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง	๘๘

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๐
๕.๒ อภิปรายผล	๙๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๕
บรรณานุกรม	๙๗
ภาคผนวก	๑๐๒
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๑๐๓
ภาคผนวก ข ภาพถ่ายประกอบการสัมภาษณ์	๑๐๗
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๑๑๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

คัมภีร์ที่ใช้ในการค้นคว้านำมาอ้างอิง สำหรับวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทยใช้ระบุชื่อ คัมภีร์/เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐ หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๑๓ หน้าที่ ๒๐

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุपरูปนิบาต	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อ.ต.ก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ต.ก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ป.ญ.ก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธัมมบท	(ภาษาไทย)
ข.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ข.ชา.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ทุกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ข.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตะกะ	(ภาษาไทย)
ข.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรม

อภ.วิ. (ไทย) = อภิธัมมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศีล ตามหลักพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นระเบียบทางสังคมที่ใช้เป็นมาตรฐานกลางทางสังคมของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปก่อนที่จะมีการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ ซึ่งตัวศีลเองนอกจากจะเป็นพื้นฐานธรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ศีลยังถือได้ว่าเป็นหมวดธรรมบทที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย ทำให้ศีลมีครอบคลุมเรื่องการจัดระเบียบชีวิตด้านนอกทั้งหมดเท่าที่จะช่วยทำสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปกิจการทั้งหลายของหมู่ชนความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่ควรจัดได้ให้มีสภาวะที่เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของชีวิตด้านใน จึงสอดคล้องกับการที่ชีวิตด้านในที่เจริญงอกงามนั้นจะสะท้อนผลดีงามออกมาแก่ชีวิตด้านนอกคือเหมาะแก่การที่ทุกคนจะพากันปฏิบัติตามหลักของศีล สมาธิ และปัญญา ที่สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญเพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุขแท้จริง พร้อมด้วยจิตใจที่เป็นอิสระผ่องใสเบิกบานในท่ามกลางสังคมและสภาพแวดล้อมที่สงบเรียบร้อยร่มเย็นเป็นสุข^๑ ด้วยเหตุนี้หลักของคำสอนเรื่องศีลจึงเป็นหลักคำสอนที่เป็นหลักจริยธรรมที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์^๒

โดยเฉพาะการปฏิบัติตนตามหลักของศีลในพระพุทธศาสนามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุดคือ คำสอนและหลักการปฏิบัติตนในขั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกายและวาจาเป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่างๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน อันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจการหน้าที่ดีงามยิ่งขึ้น เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตตามความตกลงนับถือของพวกตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุดตามอุดมการณ์ของหมู่ชนนั้น ตลอดจนเกื้อกูลแก่การที่หมู่ชนนั้นจะเผยแพร่อุดมการณ์กิจการและประโยชน์สูงสุดความดีงามของตนให้เผยแพร่ขยายกว้างออกไป

แต่อีกด้านของสังคมไทยที่สะท้อนให้เห็นและรับรู้ความจริงที่กำลังเกิดขึ้นพบว่า ปัญหาต่าง ๆ ทางสังคม เช่น การลักขโมยการฆ่าข่มขืนกระทำความผิดอาชญากรรม การทำร้าย อดวินิบาต

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔๘.

^๒ นฤมล มารคแมน, *มนุษย์และความเป็นจริงของชีวิตในทัศนะของพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

ตนเอง และการฉ้อโกง^๓ ล้วนมีสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งคือ ความเสื่อมทางด้านศีลธรรม^๔ ทั้งนี้ เพราะเกิดจากความเปลี่ยนแปลงและความกดดันทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสาเหตุจากการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคมเกิดระบบการแข่งขันทำให้ค่านิยมที่ตึงามต่างๆ และความเชื่อเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยจากสังคมที่เคยยกย่องคนประพฤดีดีประพฤดีชอบก็กลับมายกย่องบุคคลที่มีทรัพย์สินสมบัติหรือเงินแทนโดยไม่ใส่ใจว่า บุคคลนั้นจะได้เงินมาโดยวิธีใดบุคคลจึงเกิดแรงขับที่ต้องตอบสนองความต้องการทางวัตถุ มีการเบียดเบียนกันทั้งทางตรงและทางอ้อม นับตั้งแต่การจี้ การปล้น และแม้แต่การฆ่า เพื่อประสงค์ทรัพย์สิน ฆ่าล้างแค้น ช่มชืดสตรี และผู้เยาว์ มัวเมาในอบายมุขหรือแหล่งกามารมณ์รวมไปถึงการทุจริตคดโกงกัน ดังเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เสมอ ปัญหาเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเสื่อมด้านศีลธรรมของบุคคลและแผ่ขยายไปถึงเยาวชนด้วย ถ้าปล่อยให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขยายต่อไปจะเกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติ^๕ ประเด็นคำถามที่สำคัญที่มีความน่าสนใจคือว่าจะใช้อะไรเป็นเครื่องยับยั้งจิตใจ โดยไม่ให้มนุษย์กระทำความชั่วหรือตกเป็นทาสทางอารมณ์ คำตอบที่เห็นอย่างสอดคล้องกันคือศาสนาโดยเฉพาะการเข้าใจศาสนาของตนเองอย่างถูกต้องและปฏิบัติตามหลักการของศาสนานั้นๆตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าหลักของศีลและการปฏิบัติตามหลักของศีลนั้นเป็นข้อปฏิบัติขั้นเริ่มแรกสุดที่มุ่งไปที่ความประพฤติพื้นฐานโดยเน้นการละเว้นความชั่วต่างๆ ได้โดยตรง

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามหลักของศีลของมนุษย์จัดเป็นรากฐานของความดีในทางพระพุทธศาสนาการมีศีลถือว่าเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นผู้มีคุณสมบัติที่มีความแตกต่างไปจากสัตว์ เพราะเป็นการเว้นจากการเบียดเบียน เว้นการทำลายผู้อื่นและตนเอง ด้วยการฆ่าการทำร้ายกัน เว้นการลัก การปล้น การฉ้อโกงกัน เว้นการทำผิดทางเพศ โดยการละเมิดสิทธิของผู้เป็นเจ้าของเว้นการพูดปดหลอกลวงกันไม่มีความจริงใจต่อกัน เว้นการดื่มของมึนเมาเสพของเสพติดสิ่งเหล่านี้คือศีลการเว้นดังกล่าวนี้เรียกว่า “ศีล” ซึ่งเป็นปกติธรรมดาและตามปกติธรรมตามมนุษย์โดยทั่วไปก็ไม่ได้ฆ่าสัตว์และลักทรัพย์ของผู้อื่น เป็นต้น^๖ ในทางตรงกันข้ามการฆ่าและการลักทรัพย์สมบัติของคนอื่นเป็นอาทิถือว่าเป็นความผิดปกติไปจากสภาวะปกติของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ท่านทรงบัญญัติศีลไว้เพื่อให้มนุษย์อยู่ในสภาวะปกติ^๗ เป็นคนตามปกติตามสภาวะเดิม ไม่ก่อวุ่นใครอันทำให้เขาตลอดจนตัวเองต้องเดือดร้อนผู้ที่ศึกษาพระพุทธศาสนาต้องรู้จักรากฐานแห่งความดีอันทำให้คนเป็นคนคือหลักของศีลและการปฏิบัติตามหลักของศีล

ดังนั้น ศีลจึงเป็นหลักการและวิธีการที่ทำให้สังคมสงบอยู่เย็นเป็นสุขเกื้อกูลต่อกันทั้งนี้เพราะหลักของศีลพื้นฐานคือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าด้วยกาย หรือวาจา และไม่ทำลายสติสัมปชัญญะ

^๓ สุพัทธรา สุภาพ, **ปัญหาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙ - ๓๑.

^๕ พระศรีสุทธีโมลี, **พุทธธรรม**, สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๗๓ - ๑๗๔.

^๖ สมเด็จพระญาณวโรดม, **แผนชีวิต**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐, หน้า ๑๖.

^๗ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐.

ที่เป็นตัวคุ้มครองศิลปของตนศิลปขั้นต้นสุดนี้นิยมเรียกว่าศิลอันเป็นหลักความประพฤติพื้นฐานสำหรับทุกคน^๔ จะเห็นว่าการปฏิบัติตนในการรักษาศิลตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความเป็นปกติสุขเป็นเวลายาวนาน โดยเป็นสถาบันหลัก และเอกลักษณ์ของชนชาติไทยทำให้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลานานซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นมุ่งส่งเสริมให้มีการคิดอย่างมีเหตุผลและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^๕ หากสังคมขาดการควบคุมด้วยศีลโดยมีการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นด้วยกาย ทางทรัพย์สิน มนุษย์จะรู้สึกหวาดหวั่น สะพรึงกลัวไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ถ้าสังคมควบคุมด้วยศีลไม่ประทุษร้ายกัน ด้วยกายและวาจาสังคมจะมีความน่าอยู่มากทีเดียว การปฏิบัติตนตามหลักของศีลจึงทำให้ผู้ปฏิบัติตามนั้นมีกายวาจาและใจเย็นสบายไม่เร่าร้อนด้วยราคะ โทสะ และโมหะ เป็นผู้มียกย่อง วาจาสงสาร จิตสุจริต และเมตตาสุจริต ศีลจึงเป็นข้อปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อสังคมจึงจำเป็นต้องเข้าใจในศีลเพื่อเป็นประโยชน์แก่คนรักษาและเพื่อความสงบสุขของสังคม

สำหรับชาวบ้านที่อยู่ภายใต้การปกครองของตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี มี ๑๒ หมู่บ้าน มีประชากรจำนวน ๕,๗๒๓ คน ซึ่งประชากรร้อยละ ๙๔.๐๐ นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่โดยทั่วไปชุมชนที่อยู่ภายใต้การปกครองในตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี แต่พบว่าในแต่ละชุมชนต่างมีปัญหาทางสังคมที่เกิดจากการไม่รักษาศีลส่งผลทำให้เกิดความวุ่นวายและสังคมขาดความสงบสุข โดยพิจารณาจากสาเหตุของปัญหาทางสังคมต่างๆ ส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากการไม่รักษาศีลจึงทำให้ชุมชนตำบลสำโรงมีปัญหาสังคมต่างๆ เช่น ปัญหาเรื่องการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ปัญหาเรื่องการลักทรัพย์ ปัญหาเรื่องการประพฤติผิดในคูครอง ปัญหาเรื่องการพูดเท็จ และปัญหาอาชญากรรม ตลอดจนการระบาดของสิ่งเสพติดและอบายมุขต่างๆ จากการที่ชุมชนมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นในสังคมเช่นนี้ทำให้ชุมชนตำบลสำโรงหันมาให้ความสำคัญและความสนใจในเรื่องการรักษาศีลที่เป็นแนวทางเบื้องต้นจะสามารถขัดเกลานิสัยใจคอให้สมาชิกในสังคมให้มีความประณีตยิ่งขึ้นมีความประพฤติและการกระทำที่ดีงามรู้จักยับยั้งชั่งใจจะกระทำจะพูดและจะคิดสามารถพิจารณาและไตร่ตรองให้มีความรอบคอบดีเสียก่อน ทำให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้จักใช้เหตุผลรู้จักยับยั้งชั่งใจทำให้สังคมมีความเป็นปกติสุขมีความมั่นคงและความยั่งยืน

ดังนั้น การรักษาศีลของชาวตำบลสำโรงเกิดจากความร่วมมือจากทุกฝ่ายและทุกส่วนของชุมชนโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาชนซึ่งนับว่าเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททั้งอุบาสกและอุบาสิกา ที่เป็นกำลังสำคัญในการรักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีว่าชุมชนมีแนวทางในการส่งเสริมการรักษาศีลอย่างไร และยังเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานของคณะสงฆ์ในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่นำพาชุมชนชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีไปสู่ความสามัคคีปรองดองและมีสันติสุขต่อไป

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓๑.

^๕ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รายวัน, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเข้าใจเรื่องศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาทางเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีขอบเขตของการศึกษาดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร โดยจะศึกษาในคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสาร ตำรา วารสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผลงานด้านวิชาการและนักวิจัยอื่นๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องในการศึกษานี้

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยจะศึกษาแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนา ความเข้าใจเรื่องศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี และแนวทางส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ผู้ศึกษาได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากชุมชนที่อยู่ภายใต้การปกครองในเขตตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นสถานที่จริงด้วยการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. กลุ่มคณะสงฆ์	๑๐	รูป
๒. กลุ่มข้าราชการ	๑๐	คน
๓. กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน	๑๐	คน
๔. กลุ่มผู้ทรงวุฒิด้านพระพุทธศาสนา	๑๐	รูป/คน
๕. กลุ่มผู้ที่เข้าวัดเป็นประจำ	๑๐	คน
๖. กลุ่มไวยาวัจกร	๕	คน
๗. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน	๕	คน
รวมทั้งหมดจำนวน	๖๐	รูป/คน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาโดยผู้ศึกษาได้ศึกษาหมู่บ้านในการปกครองของตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีหมู่บ้านจำนวน ๕ หมู่บ้าน คือ ๑) บ้านห้วย ๒) บ้านแคน ๓) บ้านโนนสวรรค์ ๔) บ้านสำโรง และ ๕) บ้านหนองสองห้อง

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ศีล หมายถึง ศีล ๕ อันเป็นข้อปฏิบัติสำหรับชุมชนที่อยู่ภายใต้การปกครองตำบลสำโรงที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเรียบร้อยทางกายและทางวาจา มีความเป็นปกติสุขทางสังคม

แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีล คือ หลักการปฏิบัติที่ส่งเสริมการรักษาศีลในการส่งเสริมให้ชุมชนในตำบลสำโรงให้ความสำคัญในการรักษาศีลเพื่อสร้างเสริมความสามัคคีและมีสันติสุขทางสังคม

ชาวตำบลสำโรง หมายถึง ที่นับถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยมีหมู่บ้านจำนวน ๕ หมู่บ้าน คือ ๑) บ้านห้วย ๒) บ้านแคน ๓) บ้านโนนสวรรค์ ๔) บ้านสำโรง และ ๕) บ้านหนองสองห้อง

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีในครั้งนี้ เพื่อให้การศึกษาเห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนผู้ศึกษาได้ศึกษาและทบทวนเอกสารและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พันเอกปิ่น มุทุกันต์ ได้แสดงมุมมองไว้ในหนังสือพุทธศาสตร์ ภาค ๑ ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายในการรักษาศีลว่า การรักษาศีลนั้นโดยความหมายในการปฏิบัติเป็นการเว้นจากการกระทำที่ไม่ดี การฆ่ากันไม่ดี การลักกันไม่ดี การผิดลูกเขาเมียเขาไม่ดี การโกหกกันไม่ดี และการกินเหล้าเมายาทำให้เสียสติและปัญญา การรักษาศีล คือ การงดเว้นจากการกระทำที่ไม่ดีเหล่านี้^{๑๐}

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และวิธาน สุชีวกุปต์ ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความสามัคคีไว้ว่า ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีความคิดเห็นร่วมกัน และมีความรักใคร่ต่อนับถือกัน ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน จนทำหน้าที่ได้สำเร็จ เรียกว่า มีความสามัคคี ความสามัคคีมีประเด็นที่ต้องพิจารณาอยู่ ๒ ประเด็นคือ การแสดงออกทางการทำงานและความนึกคิดทางจิตใจเพื่อความสะดวกในการศึกษาที่จะขอแบ่งความสามัคคีออกเป็น ๒ อย่าง คือ ความสามัคคีทางกายกับทางใจ^{๑๑}

วศิน อินทสระ ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับปัญหาเยาวชนกับศีลธรรมไว้ในหนังสือแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า เด็กบางคนมองศาสนา ศีลธรรมจริยธรรมว่า ไม่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ทำให้มีค่านิยมตกต่ำ เพราะถ้าไม่เอาศีลธรรม

^{๑๐} พันเอกปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗๓.

^{๑๑} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และวิธาน สุชีวกุปต์, หลักการดำรงชีวิตในสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๘.

จริยธรรมเข้าไปแทนที่ค่านิยมเหล่านั้น การจะหวังอะไรจากเด็กจึงยากเหลือเกิน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กมีปัญหา เด็กเร่ร่อน ขาดความอบอุ่นทางจิตใจจากผู้ปกครอง^{๑๒}

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงเรื่อง“ศีล”ในหนังสือสาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรคไว้ว่า ศีล คือ เจตนาที่จะงดเว้นจากความชั่ว หรือทุจริต ท่านพุทธโฆสะนำเอาคำของพระสารีบุตรปฏิสัมภิทามรรคาอธิบาย คือ เจตนา, เจตสิก, ความระวัง และการไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม แล้วอธิบายว่า การงดเว้นจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ ชื่อว่า เจตนาศีล การงดเว้นจากมโนทุจริต ๓ ชื่อว่า เจตสิกศีล ความระวังหรือสังวรนั้นแบ่งเป็น ๕ คือ (๑) ปาฏิโมกข์สังวร หมายถึง การสำรวมระวังในสิกขาบทตามภูมิชั้นของตน เช่น ศีล ๕ เป็นศีลปาฏิโมกข์ของอุบาสกอุบาสิกา เป็นต้น (๒) สติสังวร ระวังกีดกันด้วยสติ (๓) ขันติสังวร คือ ระวังกีดกันบาปด้วย ญาณ คือ ความรู้เท่าทัน และ (๔) วิริยะสังวร ระวังกีดกันบาปด้วยความเพียรพยายามเพื่อความเข้าใจเราพอกำหนดได้ว่าศีลคือเจตนาจะงดเว้นจากความชั่วและการงดเว้นจากความชั่วอย่างคำว่าศีลธรรม ศีล คือ การเว้นชั่วและธรรมหมายถึง การทำดี^{๑๓}

พระเทพวรมณี (วิบูลย์ กลยาณ) กล่าวว่าถ้าจะว่าตามหลักของสังคมศาสตร์หรือสังคมวิทยา ศีลห้า ก็คือหลักประกันสังคมอย่างหนึ่งนั่นเอง ตามหลักสังคมวิทยา กล่าวว่าสังคมเกิดขึ้นมาจากปัจเจกชนคือคนแต่ละคนมารวมกันจึงเกิดเป็นสังคมขึ้น^{๑๔}

แก้ว ชิตตะขบ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรักษาศีลไว้ว่า ศีล ๕ นี้เป็นมาตรฐานอย่างต่ำสำหรับการจัดระเบียบชีวิตและสังคมของมนุษย์ ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อโอกาสขั้นพื้นฐานในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม หรือการพัฒนาให้สูงขึ้นไม่ว่าอย่างหนึ่งอย่างใด ทางจิตใจหรือทางวัตถุก็ตาม จัดเป็นศีลขั้นพื้นฐานของศีลทั้งปวง^{๑๕}

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในทางสังคมตามหลักคำสอนทางศาสนาไว้ว่า หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ทุกศาสนาถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินการส่งเสริมการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ในมิติแห่งศาสนา เป็นไปตามพันธกิจของกรมการศาสนาด้วย แต่อย่างไรก็ตามหลักธรรมของศาสนาทั้ง ๕ มีจำนวนมากหลากหลาย แม้แต่หลักธรรมที่กล่าวถึงการสร้างความรัก ความสามัคคีปรองดอง ก็มีจำนวนมากสุดที่จะคณานับ^{๑๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึง สีสัมปทา (ทำศีลให้ถึงพร้อม) มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต คือรู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้อื้อโอกาสแก่

^{๑๒} วศิน อินทสระ, **แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๕), หน้า ๔๙๑.

^{๑๓} วศิน อินทสระ, **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

^{๑๔} พระเทพวรมณี (วิบูลย์ กลยาณ), **วิบูลธรรมวาที เล่ม ๒**, (อุบลราชธานี : วิทยาการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๖.

^{๑๕} แก้ว ชิตตะขบ, **หลักการถือศีลปฏิบัติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

^{๑๖} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **แนวทางการสร้างความปลอดภัยของคนในชาติด้วยมิติศาสนา**, (๒๕๕๓), หน้า ๒๘ .

การพัฒนาชีวิตอย่างน้อยมีศีลขั้นพื้นฐาน คือสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน^{๑๗}

พระมหาสุทิตย์ อาภากร ได้แสดงความเห็นว่า ศีลเป็นอีกหลักการหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความสุข ความเจริญในชีวิตของบุคคลและสังคม หากบุคคลมีศีลเป็นพื้นฐานการประกอบกิจการต่างๆ ในชีวิตย่อมรุ่งเรืองเพราะไม่ขัดต่อศีลธรรมจริยธรรมอันดีงามของสังคม ปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อนไม่มีการทำลายทำร้ายข่มเหงซึ่งกันและกัน การทำงานย่อมได้รับการยอมรับ เป็นที่วางใจต่อสังคมแต่หากมีการละเมิดศีล มีการเบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นด้านแรงงาน การค้ามนุษย์ การหลอกลวง ทุจริตคอร์รัปชั่นย่อมไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมของผู้ที่มีศีลหรือประเทศที่มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตที่มองเห็นคุณค่าของบุคคลและสังคมแห่งความดีงาม ดังนั้นศีลจึงเป็นการสร้างความสุขให้บุคคลและสังคมได้ดีกว่า^{๑๘}

สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องของศีล ๕ ไว้ว่า ศีล ๕ เป็นการสำคัญของมนุษย์เมื่อทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกันสังคมนั้นๆ คือประชาชน ย่อมจะอยู่เป็นสุขเมื่อเป็นไปได้อธิบายให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่าหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ^{๑๙}

สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) ได้แสดงความเห็นมุมมองเกี่ยวกับการรักษาศีล ๕ ไว้ว่า การรักษาศีล ๕ นั้นเป็นหลักปฏิบัติซึ่งถือว่ามีความสำคัญสูงสุดเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขของมนุษย์เปรียบเหมือนลู่วิ่งชีวิตของสรรพสัตว์ทุกชีวิตต้องอยู่ในลู่วิ่งแห่งศีลเท่านั้น ไม่ควรออกนอกเส้นทางต้องมีขอบเขตของความเป็นมนุษย์เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงบังเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม ศีล ๕ ก็เป็นของคู่โลกและมีอยู่แล้วทุกยุคทุกสมัยและการมีศีลทำให้มนุษย์เป็นผู้รู้จักใช้เหตุผลรู้จักยับยั้งชั่งใจและสิ่งนี้คือศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง^{๒๐}

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระอุบล กตบุญโญ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า การจะพัฒนาศีลขึ้นในสังคมก็ต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างความสำนึกในตนเองและสังคมให้ยึดหลักศีลอย่างแน่นแฟ้นและร่วมกันกระจายหลักศีลซึ่งเป็นฐานสร้างความดีงามที่เป็นเกณฑ์เบื้องต้นที่สามารถนำความประพฤติปฏิบัติสู่เป้าหมายที่สูงขึ้นย่อมส่งผลที่เป็นแนวทางทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแล้วยังแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทางสังคมได้ ศีลนอกจากจะเป็นเครื่องพัฒนาความประพฤติของคนให้เป็นคนมีคุณธรรมมีคุณภาพ อันจะเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไปแล้วยังเป็นเครื่องชี้แนะหรือบ่งชี้สังคมนั้นๆ ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องอย่างไร เพราะศีลเป็นเครื่องประกันความมั่นคงทาง

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมานุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒.

^{๑๘} พระมหาสุทิตย์ อาภากร , **ศีล ๕ คุณค่าของชีวิตและสังคม**, (นนทบุรี : บริษัท ดีไซน์ ดีไลฟ์ จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓.

^{๑๙} สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ ป.ธ.๙), **ปริมัตถิ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๘), หน้า ๒๓.

^{๒๐} สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต), **โลกสงบร่มเย็นได้ด้วยศีล**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๘.

สังคม เป็นเครื่องปรุงแต่งและเป็นตัวกำหนดสังคม ถ้าหากเราปล่อยให้สังคมประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอกับสภาพของสังคมต้องให้มีศีลด้วยปัญหาต่างๆ ทางสังคมย่อมไม่ปรากฏทุกคนควรร่วมใจระดมรักษาศีลอย่างจริงจังความสุขสงบร่มเย็นก็ย่อมเกิดขึ้นในสังคมและประเทศชาติอย่างแท้จริง^{๒๑}

พระเสกสันต์ ศิริวรรณ ทำการวิจัยเรื่อง ความศรัทธาในศีล ๕ ที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่น สรุปได้ว่า (๑) นักเรียนมีระดับความศรัทธาในศีล ๕ ทุกข้อและโดยรวมอยู่ในระดับมีความศรัทธาที่ชัดเจน (๒) นักเรียนมีการปฏิบัติตนในหลักของศีล ๕ อยู่ในระดับการปฏิบัติตนค่อนข้างมากเมื่อพิจารณาส่วนระดับการปฏิบัติตนในศีล ๕ เป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตนในศีลข้อ ๑ และศีลข้อ ๔ อยู่ระดับปานกลาง ส่วนการปฏิบัติตนในข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ และข้อที่ ๕ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก (๓) ความสัมพันธ์ระหว่างความศรัทธาในศีล ๕ ที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่นโดยรวมพบว่า มีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ ๐.๐๑๓ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความศรัทธาในศีลข้อ ๑ กับการปฏิบัติตนในศีลข้อ ๑ มีค่าสหสัมพันธ์ในทางบวกเท่ากับ ๐.๑๓๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในขณะที่ความศรัทธาในศีลข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ กับการปฏิบัติตนในศีลข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ มีค่าความสัมพันธ์กัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความศรัทธาในศีลข้อที่ ๔ กับการปฏิบัติตนในศีลข้อที่ ๔ มีค่าความสัมพันธ์ในทิศทางบวกเท่ากับ ๐.๐๘๙ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๕ และความศรัทธาในศีลข้อที่ ๕ กับการปฏิบัติตนในศีลข้อที่ ๕ มีค่าความสัมพันธ์กันในทิศทางลบเท่ากับ -๐.๑๐๗ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๒๒}

พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความสามัคคีของสังคม คือ การให้ความร่วมมืออนุเคราะห์กัน เพราะความมีคุณธรรมในใจที่มองเห็นผู้อื่นเป็นพี่น้อง มีการปฏิบัติต่อกันตามหลักสามัคคีธรรมเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีหลักพุทธธรรมในการสร้างความปรองดองหรือความสามัคคีกัน เช่น หลักสังคหวัตถุ หลักสารณียธรรม หลักอภิธานียธรรม เป็นต้น โดยมีหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติทั้งด้านส่วนตัวและสังคมส่วนรวม เป็นสื่อสัมพันธ์ให้เข้าถึงจิตใจของกันและกัน เป็นที่รักของกันและกันต่างฝ่ายต่างเคารพซึ่งกันและกัน สงเคราะห์กัน ถือความสามัคคีเป็นใหญ่ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน^{๒๓}

ศิริวรรณ คำบัว ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ของขันติกับการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า การรักษาศีล ๕ ในแง่ที่เป็นวินัย บุคคลสามารถนำขันติที่เป็นคุณธรรม สนับสนุนให้การดำรงชีวิตประจำวันบรรลุเป้าหมาย มาสนับสนุนการรักษาศีล ๕ เพื่อเพียร

^{๒๑} พระอุบล กตปุญโญ, “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลในสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๔.

^{๒๒} เสกสันต์ ศิริวรรณ “ความศรัทธาในศีล ๕ ที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่น” **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๒๓} พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ระวังไม่ให้โทษ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นภายในจิตใจ และขันติย่อมสกัดกั้นมิให้บุคคลล่วงละเมิดศีล ๕ อีก ด้วยหลังจากนั้นบุคคลสามารถนำหลักธรรมอื่นมาสนับสนุนเพื่อเว้นจากการล่วงละเมิด ศีล ๕ เช่น ปัญญา สติและสัมปชัญญะ หิริโอตตปเปะ ขันติโสรัจจะ อนึ่งการรักษาศีล ๕ ในแง่ที่เป็นธรรมชาติบุคคลสามารถนำขันติทั้งที่เป็นคุณธรรมสนับสนุนให้การดำรงชีวิตประจำวันบรรลุเป้าหมาย และคุณธรรมส่งเสริมความประพฤติเพื่อการพัฒนาตนไปสู่ความดีงามมาส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ให้สมบูรณ์ทั้งวินัย และธรรม^{๒๔}

พระชัยณรงค์ วิทิต (รื่องมะรุต) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของมนุษย์ เป็นผลอันเกิดจากการ ปฏิบัติโดยอาศัยระบบต่างๆ ทางร่างกาย และจิตใจ คือ ระบบประสาท กล้ามเนื้อ ระบบต่อม และ สิ่งเร้าสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดสภาวะจิตใจที่รับรู้อารมณ์ จึงแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาทางกาย วาจา และใจ และแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่ออารมณ์นั้นๆ ทั้งด้านที่ดีและในด้านที่ไม่ดี กล่าวคือ พฤติกรรมด้านที่ไม่ดี เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อโลกภายนอก ที่ประกอบด้วยการ ประพฤติผิดในศีล ๕ มีการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ การดื่มสุรา เมรัย และขาดความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ ส่วนพฤติกรรมด้านที่ดี เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อโลกภายนอก ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีหิริ โอตตปเปะ มีเมตตากรุณาประพฤติชอบทางกายวาจา และใจ เป็นที่ตั้ง หลักศีล ๕ ประยุกต์พัฒนา พฤติกรรมที่ไม่ดี คือ การนำหลักศีลไปประพฤติปฏิบัติพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่ประพฤติ ผิดในศีล ให้ประพฤติชอบทางกายวาจา และใจ โดยอาศัยองค์ธรรมในศีล ๕ ประการคือ “เจตนา” เป็นเครื่องงดเว้นพฤติกรรมที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นมาทางกายวาจา และใจ เพื่อให้ ลด ละ เลิกเว้นพฤติกรรมที่ไม่ดี เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมต่างๆ คือ ความมีเมตตา กรุณา มีหิริ โอตตปเปะความซื่อสัตย์สุจริตให้ ดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา หลักศีล ๕ ประยุกต์พัฒนาพฤติกรรมที่ดี คือ การ นำหลักศีลไปประพฤติปฏิบัติ โดยประกอบด้วยธรรมหลายๆ อย่าง โดยอาศัยจิตใจเป็นที่ตั้ง ให้ความ ประพฤติชอบทางกาย วาจา มีความสงบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น คือ (๑) มีเจตนาตั้งใจเว้น (๒) มีเจตสิก คือ ความงดเว้น (๓) มีความสังวรด้วยสติ (๔) มีความไม่ก้าวล่วงกิเลสอย่างหยาบทางกายวาจา จึงเป็น ศีลประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ มีความสำรวมระวัง ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบสันติ ดำเนิน ชีวิตถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา และดับทุกข์ได้ในที่สุด^{๒๕}

พระวิมาน คมภิรปญโญ (ตริกมล) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็น รากฐานของสันติภาพ ผลการศึกษาพบว่า ในส่วนการนำศีล ๕ มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้น สามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคมแนวราบ

^{๒๔} ศิริวรรณ คำบัว, “ศึกษาความสัมพันธ์ของขันติกับการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๕} พระชัยณรงค์ วิทิต (รื่องมะรุต), “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลใน สังคม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้าบทคัดย่อ.

ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาและวัฒนธรรมแบบสันติวิธีส่วนโครงสร้างในแนวดิ่ง ได้แก่รากฐานทางสังคมในรูปแบบของปิรามิด โดยนำไปจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา เพื่อให้เอื้อต่อการส่งเสริมโครงสร้างสังคมระดับจุลภาคจนถึงระดับมหัพภาค ซึ่งเป็นการเชื่อมโครงสร้างและสถาบันสังคมให้ยึดโยงอยู่กับศีล ๕ อันเป็นพื้นฐานของแนวทางสันติวิธี ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือรากฐานของสันติภาพเชิงคุณค่า ซึ่งเป็นมโนธรรมสำนึกที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนสากลทั้งความเสมอภาค ความยุติธรรม ภารดรภาพ สัมพันธภาพ ดุลยภาพและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้สังคมเป็นแบบสวัสดิการที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันมีความตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตและการไม่ใช้ความรุนแรงทุกกรณี ทำให้ชีวิตปราศจากภัยคุกคาม รวมไปถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบากทำให้มีสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะทำให้เกิดสันติภาพเชิงบวก ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นแนวทางแก้ปัญหาหาคำของของความขัดแย้งและความรุนแรง ในรูปของต้นเหตุ มานะ ทิณฐิ และอกุศลมูลคือ โลภะ โทสะ และโมหะซึ่งศีลเป็นตัวสกัดกั้นและทำลายรากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง โดยรากฐานเชิงโครงสร้างจะเข้าไปจัดโครงสร้างสังคมไม่ให้เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงในขณะที่รากฐานเชิงคุณค่าจะปลูกเร้าให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตเพื่อให้อยู่ร่วมกันตามหลักมนุษยชนซึ่งเป็นรากฐานของมนุษย์นอกจากนี้ยังเข้าไปจัดการกับรากเหง้าที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงโดยจะมีความเชื่อมโยงกันทั้งโครงสร้าง คุณค่าของมนุษย์และการควบคุมกิเลสภายใน ซึ่งจะทำให้สันติภาพมีรากฐานที่มั่นคง ทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาคอย่างยั่งยืนต่อไป^{๒๖}

นางสาวพรอุษา ประสงค์วรรณะ ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาชุมชนต้นแบบต่างศาสนาที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในแขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ความสงบสุขร่มเย็นเป็นสิ่งที่ปรารถนาของมนุษย์ทุกสังคมมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยมุ่งหวังจะ ได้รับความคุ้มครองและได้รับประโยชน์จากกันและกัน ชุมชนแขวงวัดกัลยาณ์มีพื้นที่ ๐.๗๘๕ ตารางกิโลเมตรมี ๖ ชุมชน ประชากร ๑๐,๕๐๙ คน มีการพัฒนาชุมชนให้มีความเรียบร้อยสะอาด มีสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนมีการอนุรักษ์อาคารสถานที่เก่าๆ ไว้เป็นอย่างดีประชาชนในพื้นที่มี ๓ กลุ่มนับถือพระพุทธศาสนา คริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลาม ซึ่งต่างศาสนาต่างก็มีความรักความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกันมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ต่างช่วยกันพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนมีแต่สันติสุขทั้งนี้ก็เพราะว่าทุกคนมีความสำนึกในชาติคือถือว่าตนเป็นคนไทย รักผืนแผ่นดินไทย คนไทยทุกคนไม่ว่าเชื้อชาติใดเมื่อมาอยู่ร่วมกันก็ถือเป็นเพื่อนร่วมชาติเป็นพี่น้องกัน อนึ่ง ทุกคนมีศาสนา แม้จะแตกต่างกัน แต่ก็มีหลักการเดียวกัน คือทุกศาสนาสอนให้ตนเป็นคนดีมีน้ำ มีเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลไม่วิวาทบาดหมางกันประกอบอาชีพสุจริตเพื่อสร้างตน สร้างสังคม และ ประเทศชาติให้มั่นคง ทุกคนมีความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์แม้จะเป็นชาวพุทธแต่ก็ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาชนด้วยทศพิธราชธรรมเหตุปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนต่างศาสนาในแขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร อยู่ร่วมกันอย่าง

^{๒๖}พระวิมาน คมกัรปญโญ (ตริกมล), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้าบทคัดย่อ.

สันติสุข ซึ่งหลักการและพฤติกรรมดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมต่างศาสนา ในที่อื่นๆ ของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี^{๒๗}

พระมหาขุนทอง เขมสิริ (แก้วสมุทร) ได้ศึกษาเรื่อง สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า ระบบศีลธรรมในพระพุทธศาสนามีหลายระดับ อย่างเช่นศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ เป็นต้น ในศีลแต่ละระดับมีลักษณะคล้ายคลึงกันอย่างมากคือมีข้อที่ห้ามไม่ให้ฆ่ามนุษย์หรือฆ่าสัตว์^{๒๘}

พระครูสุตปัญญาภรณ์ (ฉลาด/สีหนาม) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลกระทบการละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อชาวพุทธบ้านดอนแคนตำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ในการหาทางออกจากการแก้ปัญหาการดื่มสุราของชาวบ้านดอนแคนตามหลักพุทธธรรม มี ๓ ประการคือ ๑. การหาทางออกจากปัญหาการดื่มสุราเพื่อแก้ปัญหาสุขภาพส่วนบุคคลนั้น ใช้หลัก ๓ ประการ คือ (๑) อบายมุข ๖ (๒) เบญจศีล และ (๓) สติสัมปชัญญะ ๒. หลักพุทธธรรมที่ใช้เพื่อแก้ปัญหาด้านสุขภาพจิตและชีวิตบุคคลในครอบครัวมี ๒ ประการ คือ (๑) หลักฆราวาสธรรม (๒) หลักสังคาลกุสตร หลักพุทธธรรมทั้ง ๒ ประการนี้สามารถประสานครอบครัวให้เกิดความอบอุ่น ๓. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาผลกระทบต่อสังคมโดยรวม มี ๓ กลุ่มคือ (๑) ขันติโสรัจจะ (๒) เบญจธรรม และ (๓) ทิฏฐธรรมมิกัตถธรรม หลักพุทธธรรมดังกล่าวนี้ใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมใจของคนที่เคยเกี่ยวข้องกับสุราแล้ว ให้ละความต้องการที่จะดื่มสุรา เป็นการส่งเสริมให้คนมีอนาคตที่ดีด้วยการขยันหาทรัพย์ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รักษาทรัพย์ที่หามาได้เพื่อใช้จ่ายในคราวจำเป็น รู้จักคบคนดีเป็นเพื่อนเพื่อเขาจะได้แนะนำในสิ่งที่ดีๆ และเลี้ยงชีวิตของตนให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่^{๒๙}

พระครูสิทธิถาวรคุณ (เจริญ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาหลักหิริ-โอตตปัปะ เพื่อส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทผลการศึกษาพบว่า หลักหิริ-โอตตปัปะ ในการส่งเสริมรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หิริ-โอตตปัปะ ในการส่งเสริมรักษาศีล ๕ ได้แก่ ส่งเสริมไม่ให้ฆ่าสัตว์ ละเว้นจากการลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ ตลอดจนการดื่มสุราคัมภีร์วิสุทธิมรรค สลึงเทศกล่าว หิริ-โอตตปัปะ เป็นเหตุใกล้ของศีล เมื่อ หิริ-โอตตปัปะมีอยู่ ศีลจึงเกิดขึ้นและ

^{๒๗} นางสาวพรอุษา ประสงค์วรรณ, “การศึกษาชุมชนต้นแบบต่างศาสนาที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติในแขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้าบทคัดย่อ.

^{๒๘} พระมหาขุนทอง เขมสิริ (แก้วสมุทร), “สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒๑.

^{๒๙} พระครูสุตปัญญาภรณ์ (ฉลาด/สีหนาม), “การศึกษาผลกระทบการละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อชาวพุทธบ้านดอนแคนตำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้าบทคัดย่อ.

ดำรงอยู่ได้ เมื่อหิริ-โอตตปปะไม่มี ศีลย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ตั้งอยู่ไม่ได้ หิริ-โอตตปปะ จึงเป็นหลักฐานของพฤติกรรมของมนุษย์ให้คงไว้จากบาปกรรมทั้งปวง อันเป็นการไม่ละเมิดต่อศีลได้ในที่สุด^{๓๐}

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นพบว่า เอกสารและงานวิจัยดังกล่าวได้ศึกษาแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนาเพียงบางส่วนเท่านั้น ยังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ไว้อย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ผู้ศึกษามองว่าการศึกษานี้เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่สำหรับการนำหลักศีลตามหลักพระพุทธศาสนาไปแก้ปัญหาสังคมภายในชุมชนตำบลสำโรง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี เพราะการรักษาศีลในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ครอบครัว ตลอดจนสังคมและประเทศชาติและยังทำให้สังคมต่างอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนของวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๑.๖.๑ รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

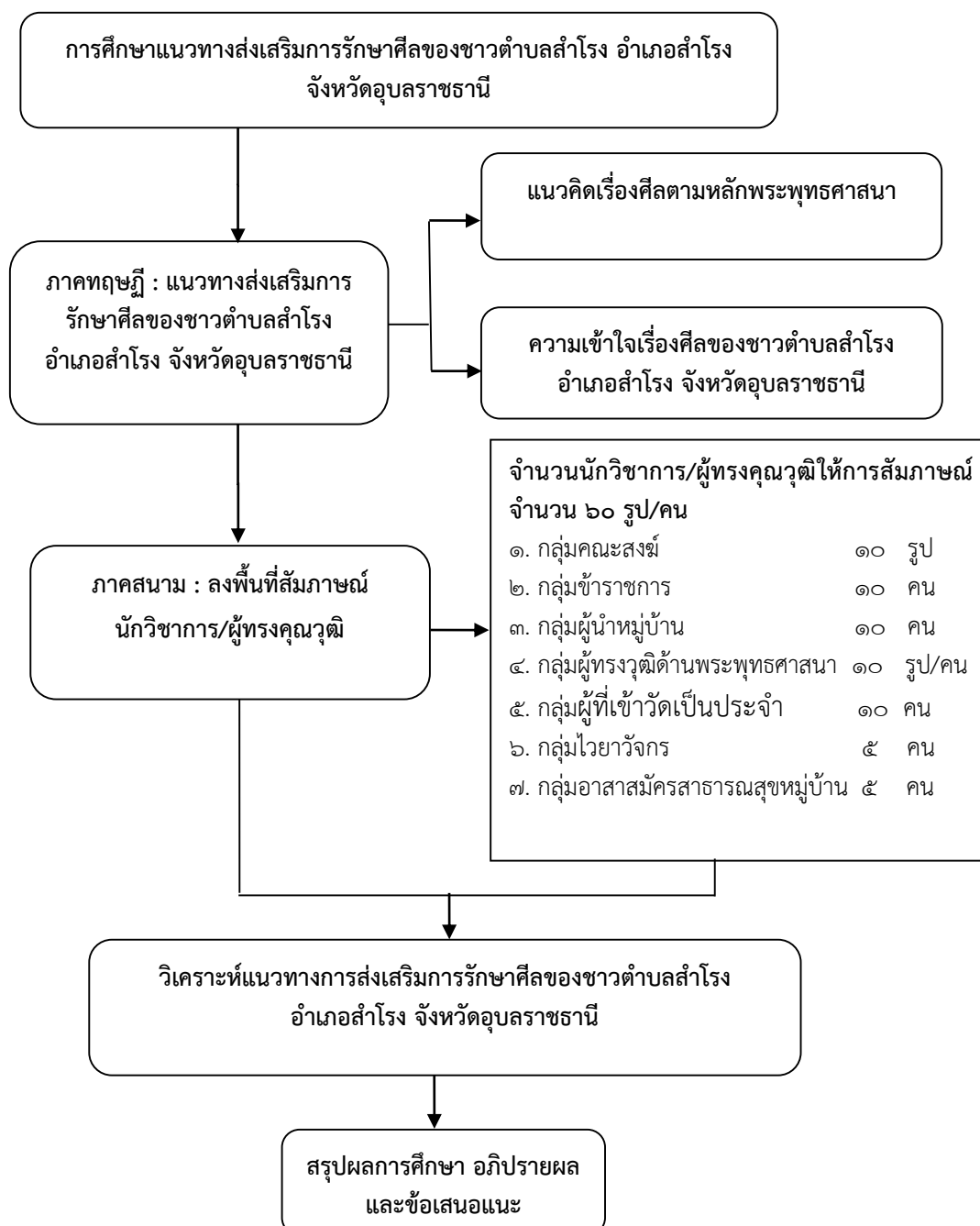
๑.๖.๒ รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) หมายถึง วรรณคดี หนังสือบทความ เอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เป็นผลงานวิชาการของนักวิชาการและนักวิจัยอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้

๑.๖.๓ นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิมาสังเคราะห์ วิเคราะห์ และสรุปผล การศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

^{๓๐} พระครูสิทธิถาวรคุณ (เจริญย์), “การศึกษาหลักหิริ - โอตตปปะเพื่อส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๑.๗ กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี” ที่ผู้ศึกษาได้จัดขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาตามกรอบแนวคิดของการศึกษาในการศึกษาดังต่อไปนี้

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนา
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบความเข้าใจเรื่องศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบผลการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

บทที่ ๒

ศึกษาแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนา

ในบทที่ ๒ นี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนาโดยศีลนั้นเป็นข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติในเบื้องต้นสำหรับควบคุมและกำกับความประพฤติหรือการกระทำของมนุษย์ให้มีความเป็นปกติโดยไม่มีการทำความชั่วทางกายและทางวาจา ศีลเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่มีสภาพเอื้อต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนามีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๒.๑ ความหมายของศีล

แนวคิดเรื่องศีลในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่น่าสนใจ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านพระพุทธศาสนา ต่างให้ความสำคัญและความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะศีลเป็นระบบที่ควบคุมและกำกับการแสดงออกทางกายและวาจาของมนุษย์มีการกระทำที่ต้องถูกตามหลักของศีล โดยนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาต่างได้ให้ความหมายของศีลตามลำดับ ดังนี้

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก^๑ ทรงให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ความเป็นปกติเรียบร้อยของความประพฤติ โดยมีความประพฤติชอบทางกายและวาจาของมนุษย์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส^๒ ทรงให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจาอันเป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วสมควรประพฤติธรรมอันดีงาม

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส^๓ ทรงให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามเป็นความเย็นของศีรษะความเกษมสุขความสำรวมและความไม่ก้าวล่วงละเมิด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๔ ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ข้อบัญญัติที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย และวาจาทางพระพุทธศาสนา

^๑ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

^๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ธรรมคดี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒๕ - ๒๒๗.

^๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศีล เบญจธรรม เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๙.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๙๕๗.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาจันทบุรีนฤนาถ^๕ ได้ให้ความหมายของศีลไว้ในปทานุกรมบาลี - ไทย - อังกฤษ - สันสกฤตว่า ศีล ได้แก่ ความปกติของธรรมชาติ ธรรมชาติอันสัตบุรุษพึงทรงไว้สภาวะความสำรวม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^๖ ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา โดยศีลเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษากายปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายและวาจาให้ดีขึ้น

พระอุปติสสเถระ^๗ ให้ความหมายของศีลไว้ในคัมภีร์วิมุตติมรรคว่า ศีล หมายถึง ความเย็นเปรียบเหมือนไม้จันทน์ที่มีความเย็นมากที่สุดช่วยทุเลาความร้อนของพิษไข้ในร่างกายได้ฉับไฉน ศีลก็ฉับไฉน คือ ช่วยทุเลาไข้ใจที่เกิดจากความสะดุ้งกลัวหลังจากศีลขาดและก่อให้เกิดปราโมทย์

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูรยาภิธาน)^๘ ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล ได้แก่ การสำรวมกายวาจาของตนให้มีความสงบเรียบร้อยหลุดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ประพลติ ปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ตนและผู้อื่น

พุทธทาสภิกขุ^๙ ได้อธิบายความหมายของศีลไว้ว่า ศีล ได้แก่ ความเป็นปกติหรือความเป็นปกติภาวะตามธรรมดา การกระทำทุกอย่างอยู่ตามหน้าที่ที่ควรจะทำแต่อยู่ในภาวะปกติโดยไม่เดือดร้อนไม่กระวนกระวายไม่ระส่ำระสายไม่มีความสกปรกความเศร้าหมองใดๆ เกิดขึ้น

สุชีพ ปุญญานุภาพ^{๑๐} ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล คือ การรักษากายใจให้เรียบร้อยเป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษากายปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ

จากความหมายศีลข้างต้นพอสรุปความได้ว่า ศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดความเป็นปกติทางกายและวาจา ด้วยการงดเว้นจากการทำความชั่ว ด้วยการไม่ละเมิดผู้อื่นทางกายและทางวาจาเป็นการรักษากายและวาจาของผู้ปฏิบัติ ตามหลักของศีลให้มีความเป็นปกติสุข มีความเรียบร้อยและความสงบสุขในสังคม ช่วยระงับความเดือดร้อนใจทั้งตนเองและผู้อื่น และเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น

^๕ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาจันทบุรีนฤนาถ, ปทานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร, ๒๕๑๓), หน้า ๘๓๗.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๕.

^๗ พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, แปลโดยคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙-๑๐.

^๘ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูรยาภิธาน), นิเทศธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : อีรพษ์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๗-๓๘.

^๙ พุทธทาสภิกขุ, ทาน ศีล ภาวนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖ - ๕๗.

^{๑๐} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา ไทย - อังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖๒.

ในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะเห็นว่าศีลมีความชัดเจนในด้านควบคุมความประพฤติทางกาย และทางวาจาให้ตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อย ด้วยเหตุนี้ศีลตามหลักพระพุทธศาสนา จึงจัดเป็น ข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐาน เป็นบ่อเกิดของกัลยาณธรรมและเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง อันจะ เอื้ออำนวยให้ทุกคน สามารถบำเพ็ญกิจภิกษุที่ต้งามยิ่งขึ้น เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต ตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ดังนั้น ศีลตามหลักพระพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สุดที่ มนุษย์จำเป็นต้องให้ความสำคัญและมีความใส่ใจในการปฏิบัติตามหลักของศีลอย่างเคร่งครัด เพื่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัว ชุมชน และสังคมให้มีความเป็นปกติสุข

๒.๒ วิธีการรักษาศีลและระดับของศีล

๒.๒.๑ วิธีการรักษาศีล

ศีลตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตให้ตั้งงามและคำนึงถึง การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาทโดยมีสติเป็นเครื่องเตือนและควบคุมทำให้ผู้ปฏิบัติตามมีความสำนึก ถึงสิ่งที่จะต้องเว้นอยู่เสมอ และสิ่งที่จะต้องทำโดยไม่ยอมถลำพลัดไปในทางที่เสมือนไม่ทอดทิ้งโอกาส ทำความดีและความเจริญ ใช้เวลาอย่างมีคุณค่าทำให้เกิดประโยชน์และเร่งสร้างสรรค์ความดีงามและ ประโยชน์สุขชวนชวนทำกิจหน้าที่พัฒนาจิตทำการอย่างรอบคอบ เมื่อผู้ปฏิบัติตามหลักของศีล ไม่ประมาทประกอบกิจการงาน ย่อมยังภคทรัพย์ให้เจริญขึ้นและประสบผลที่มุ่งหวัง สำหรับการ รักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนานั้น มีวิธีการรักษาศีล ๓ ประการ คือ

๑. สมาทานวิริติ คือ ความตั้งใจงดเว้นด้วยการสมาทานศีล เป็นกิจที่รับข้อปฏิบัติมาถือ หรือปฏิบัติตามโดยได้ตั้งใจไว้ก่อนโดยเปล่งวาจาขอสมาทานจากพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีลเป็นข้อๆ หรือสมาทานด้วยตนเองว่าจะรักษาศีลแล้วงดเว้นตามหลักของศีลที่ตนเองสมาทานอย่างเคร่งครัดเมื่อ พบเหตุการณ์ที่ชักชวนให้ล่วงละเมิดศีล ก็ไม่ล่วงละเมิดเพราะถือว่าตนได้สมาทานศีลไว้แล้วจะล่วง ละเมิด ก็รู้สึกเสียดายศีลโดยมีอาการรู้สึกกลัวศีลว่าศีลที่ตนสมาทานแล้วนั้นจะขาด ดังนั้น การรักษา ศีลตามหลักของสมาทานวิริติเป็นความตั้งใจรักษาศีลอยู่เรื่อยๆ ศีลย่อมมีอยู่ตลอดเวลาจนกว่าตนเอง จะล่วงละเมิดศีล ศีลจึงจะขาดถือว่าเป็นอันสิ้นสุด

๒. สัมปัตตวิริติ ได้แก่ ความตั้งใจงดเว้นเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า หมายความว่าแต่เดิมไม่ได้ ตั้งใจรักษาศีล หรือไม่ได้สมาทานศีล แต่เมื่อพบเหตุที่ตนมีโอกาสจะล่วงละเมิดศีล แต่กลับคิดงดเว้น ขึ้นในขณะนั้นด้วยความคิดว่าการกระทำเช่นนี้ไม่สมควร เช่น เห็นสัตว์ที่พอจะฆ่าได้แต่กลับคิดเว้นเสีย ด้วยการไม่ฆ่า เจอกระเป๋เงินที่เจ้าของเขาวางไว้ แม้จะขโมย ก็พอขโมยได้ แต่งดเว้นด้วยการไม่ขโมย หญิง ที่จะล่วงประเวณีได้ก็มีช่องทางและโอกาสก็อำนวยทุกอย่าง แต่ใจคิดงดเว้นการล่วงประเวณีเสียไม่ล่วง ด้วยการตั้งใจงดเว้นความชั่ว เมื่อประจวบเข้ากับเหตุการณ์อย่างนี้เรียกว่า สัมปัตตวิริติ คือ ผู้งดเว้นถือว่า มีศีลเหมือนกัน

๓. สมุจเฉทวิริติ หมายถึง ความตั้งใจงดเว้นโดยเด็ดขาดเป็นการงดเว้นความชั่วของ พระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปอันประกอบด้วยอริยมรรค สามารถขจัดกิเลสที่เป็นต้นเหตุแห่ง ความชั่วได้ ไม่ยอมล่วงละเมิดศีล หรือแม้แต่ความคิดที่จะล่วงละเมิด พระโสดาบันเป็นพระอริยบุคคล ลำดับแรกในพระพุทธศาสนา มีทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ พุทธสาวกโสดาบันจำนวนมากภายใน

พุทธกาลที่เป็นคฤหัสถ์ ดำเนินชีวิตตามแบบอริยชน อยู่ท่ามกลางสังคมของชาวโลก มีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข บำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน แก่พระศาสนาและแก่บ้านเมือง มีชีวิตประวัติดีที่น่านับถือเป็นแบบอย่างบุคคลเหล่านี้แม้จะได้บรรลุธรรมแล้ว แต่ยังมีกิเลสชั้นละเอียด เมื่อประสบความพลัดพรากยังโศกเศร้ารำไห่ ยังมีรักมีโกรธเหมือนสามัญชนทั่วไป แต่ละเอียดเบาบางกว่า และจะไม่ทำความชั่วความผิดที่เสียหายร้ายแรง และความทุกข์ที่เหลืออยู่ก็มีเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับความทุกข์ส่วนใหญ่ที่ละได้แล้ว เป็นผู้มีความพื้นฐานอันมั่นคงที่จะนำชีวิตของตนเดินทางก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งความสุขที่ไร้โทษและกุศลธรรมที่ไพบูลย์^{๑๑}

จากวิธีการถือศีลทั้ง ๓ อย่างข้างต้นจะเห็นว่า สมาทานวิริติ และสัมปัตตวิริติ วิธีการรักษาศีล ๒ อย่างนี้ แสดงให้เห็นอาการในรักษาศีลกล่าวคือถ้าผู้รักษาศีลมีเจตนาจะรักษาศีลก็ใช้ความตั้งใจเป็นเครื่องดเว้นในการล่วงละเมิดศีลแต่ละข้อ ส่วนสมุจเฉทวิริตินั้นแสดงถึงการรักษาศีลของผู้ที่รักษาศีลจนใจเป็นปกติ เห็นโทษของการล่วงละเมิดศีลจึงไม่มีทางจะกระทำความผิดตามหลักของศีลด้วยตนเองเพราะผู้รักษาศีลในระดับสมุจเฉทวิริตินั้นมีการประพฤติหรือการปฏิบัติจนเป็นปกติวิสัย ผู้ใดมีการรักษาศีลด้วยวิริติ ๓ อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้นั้นก็มีศีล เมื่อใจมีวิริติขึ้นก็มีศีลขึ้นมาทันทีไม่ว่าจะคิดหรือตั้งใจโดยรับมาจากพระสงฆ์หรือจะตั้งใจด้วยตนเองก็ตาม ล้วนเป็นการรักษาศีลตามหลักพระพุทธานุญาต

๒.๒.๒ ระดับของศีล

ศีลตามหลักพระพุทธานุญาตเป็นกฎระเบียบและเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อป้องกันเวรและภัยทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย หากคนในสังคมไม่เคารพในหลักของศีลแล้ว ความทุกข์และเดือดร้อนจะกลายเป็นปัญหาของชีวิตและสังคม พระพุทธองค์ทรงมุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมมีความสุขสงบ มีความเป็นเอกภาพทางสังคม มีความเสมอภาคบนหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิตโดยให้มีความรัก มีเมตตาต่อสรรพชีวิตที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีปกติสุข ไม่เดือดร้อน เป็นที่รองรับรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลซึ่งมีประโยชน์และอันสืบไปอย่างต่อเนื่องโดยแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. จุฬศีล คือ ศีลอย่างน้อย เป็นการรักษาศีลของมนุษย์ในระดับปุถุชนเป็นศีลของผู้ที่เป็นคฤหัสถ์หรือบุคคลทั่วไปโดยมีการเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการพาดพิงกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการพราหมณ์พิกขามและกุตคาม เว้นขาดจากฉันทอาหารยามวิกาล เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรีและดูการละเล่น เว้นขาดจากการตัดทรง ประดับตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ของหอม เว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา เว้นขาดจากการรับเรือกสวนไร่นาและที่ดิน เว้นขาดจากการทำหน้าที่

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๙๕ – ๓๙๖.

เป็นตัวแทนหรือผู้สื่อสาร เว้นขาดจากการซื้อขาย เว้นขาดจากการรับสินบน เว้นขาดจากการตัด (อวัยวะ) การฆ่า การจองจำ การตีชิงวิ่งราว การปล้น และการขู่กรรโชก เป็นต้น^{๑๒}

๒. มัชฌิมศีล หมายถึง ศีลระดับกลาง โดยมีการเว้นขาดจากการพราหมณ์พิกษิตและภุมมิก เว้นขาดจากการบริโภคของที่สะสมไว้ เว้นขาดจากการดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศล เว้นขาดจากการชวนชวายเป็นการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เว้นขาดจากที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการชวนชวายเป็นการประดับตกแต่งร่างกาย เว้นขาดจากเครื่องนุ่งห่ม เว้นขาดจากการพูดทู่เมียงแก่งแย่ง เว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือผู้สื่อสาร เว้นขาดจากการพูดหลอกลวง และการพูดเลียบเคียง^{๑๓}

๓. มหาศีล ได้แก่ ศีลระดับสูง โดยมีการเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเครื่องนุ่งห่ม^{๑๔} ทำนายฝัน ทำนายอวัยวะ ทำนายลักษณะ ดูฤกษ์ยามตราทัพ พยากรณ์จันทรคราสหรือสุริยคราส พยากรณ์ฝนฟ้าอากาศ ให้ฤกษ์ยามต่างๆ ทำพิธีบนบานหรือพิธีแก้บน

จากระดับของศีลข้างต้นจะเห็นว่า ศีลตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องของพฤติกรรมของมนุษย์โดยตรง การปฏิบัติตามหลักของศีลทำให้มนุษย์มีความประพฤติและการหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบด้วยหลักกฎหมายของบ้านเมืองจะไม่ผิดไปจากทำนองคลองธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาโดยมุ่งเน้นไปที่ประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนเองเป็นอันดับแรกลำดับต่อไปก็เพื่อบุคคลรอบข้างและสังคมทั้งนี้ก็เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ศีลทั้ง ๓ ระดับโดยมีคือ จุฬศีล (ศีลระดับพื้นฐาน) มัชฌิมศีล (ศีลระดับกลาง) และ มหาศีล (ศีลระดับสูง) ต่างมีความสำคัญในการควบคุมและกำกับการกระทำหรือพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกทางกายและทางวาจาของผู้ปฏิบัติตามหลักของศีลให้มีความสงบ ความสำเร็จ ความสำเร็จ และความสงบเรียบร้อย และความสงบเรียบร้อย และความสงบ

นอกจากนี้ ศีลเป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยขัดเกลาการกระทำหรือพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม การรักษาศีลจะส่งผลทำให้ผู้ปฏิบัติตามนั้นเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นกล่าวคือศีลทำให้มนุษย์มีจิตใจสูงที่สามารถระงับยับยั้งจิตใจโดยไม่ตกเป็นทาสของความโลภ ความโกรธและความหลง มีความเมตตาและกรุณาต่อกันและกัน อันเป็นปัจจัยเอื้อต่อการนำไปสู่การปฏิบัติขั้นสูงของอริยมรรค โดยเริ่มต้นจากการปฏิบัติตามหลักของศีลที่จะทำให้มีสมาธิตลอดจนปัญญาตามลำดับอันจะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริง จะเห็นว่าศีลตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากการกระทำความชั่วและเป็นข้อปฏิบัตินำไปสู่แนวทางที่เข้าถึงธรรมและบรรลुธรรมได้ ตามหลักพระพุทธศาสนา

^{๑๒} ที.ส. (ไทย) ๙/๗ - ๑๐/๓ - ๕.

^{๑๓} ที.ส. (ไทย) ๙/๑๑-๒๐/๕-๘.

^{๑๔} ที.ส. (ไทย) ๙/๒๑-๒๗/๘-๑๐.

๒.๓ ประเภทและความสำคัญของศีล

ศีลสำหรับฆราวาสนับว่าเป็นข้อปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปตามหลักพระพุทธศาสนานั้นศีลระดับนี้มี ๒ ประเภท คือ ๑) หลักเบญจศีล และ ๒) หลักอุโบสถศีล การรักษาศีลทั้ง ๒ ประเภทมีคุณค่าและคุณประโยชน์ต่อผู้รักษาโดยตรงทั้งทางกายและทางวาจา กล่าวคือทำให้ผู้รักษามีการแสดงพฤติกรรมทางกายและวาจาอย่างปกติโดยไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น สำหรับศีลที่ฆราวาสทั่วไปมี ๒ ประเภท คือ

๑. หลักเบญจศีล

หลักของเบญจศีลตามหลักพระพุทธศาสนานับว่าเป็นข้อปฏิบัติที่กำหนดไว้ว่าเป็นขั้นพื้นฐานอันเป็นหลักการพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนสำหรับใช้ควบคุมพฤติกรรมหรือความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความปกติสุข^{๑๕} เพราะเมื่อบุคคลรักษาศีล ๕ ย่อมสามารถควบคุมบังคับพฤติกรรมทางกายและทางวาจาให้มีความสงบเรียบร้อย ด้วยการงดเว้นจากการประพฤติก่อให้เกิดความวุ่นวาย ก่อให้เกิดความวุ่นวายแก่ผู้ปฏิบัติตาม จะเห็นว่าการรักษาศีล ๕ เป็นข้อกำหนดอย่างต่ำสำหรับชาวพุทธเพื่อควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจา ให้สงบเรียบร้อย ในขณะที่เดียวกันการรักษาศีล ๕ ย่อมเกิดอานิสงส์จำนวนมากแก่ผู้รักษาศีล ทั้งทำให้ผู้รักษาศีลประสบกับสิ่งที่น่าปรารถนาอันเป็นประโยชน์ชีวิตในปัจจุบัน รวมถึงเป็น การทำประโยชน์ชีวิตในเบื้องหน้า ด้วยศีลย่อมคุ้มครองผู้รักษาศีลไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว ให้พบกับความสุขแม้ในโลกหน้าและจะยังประโยชน์สูงสุดแห่งชีวิตให้เกิดขึ้น โดยศีล ๕ ประการมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๑. หลักการของเบญจศีลมี ๕ ประการ คือ

๑. เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ล่วงไป
๒. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. เว้นจากการประพฤติดินทางกาม
๔. เว้นจากการพูดเท็จ
๕. เว้นจากการบริโภคสุรายาเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

๒. หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยการล่วงละเมิดหลักเบญจศีล

๒.๑ องค์ประกอบของการละเมิดหลักปาณาติบาต การฆ่าคนหรือสัตว์ที่ยังมีชีวิตให้ตายจะถือเป็นการล่วงละเมิดหลักปาณาติบาตหรือไม่ หรือจะถือว่าเป็นการผิดศีลข้อที่ ๑ หรือไม่อย่างไร การจะล่วงละเมิดหรือไม่ละเมิดหลักปาณาติบาตอย่างไรนั้นตามหลักพระพุทธศาสนามีหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยได้ว่าการกระทำของผู้นั้นล่วงละเมิดหรือไม่ล่วงละเมิดโดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

๑. ปาโณ หมายถึง คนหรือสัตว์นั้นมีชีวิต
๒. ปาณสณฺญิตา คือ (ผู้ฆ่า) รู้อยู่ว่าคนหรือสัตว์นั้นมีชีวิต
๓. วรกจิตฺตํ หมายถึง มีจิตคิดจะฆ่า

^{๑๕} แม่กองธรรมสนามหลวง, *หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช ๒๕๕๗*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕๘.

๔. อุปกุกโม ได้แก่ ความพยายามที่จะฆ่า

๕. เตน มรณ หมายถึง คนหรือสัตว์มีชีวิตตายด้วยความพยายามนั้น

จากหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๑ สะท้อนให้เห็นว่าการจะล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๑ ได้นั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ ข้อข้างต้น ถ้าขาดองค์ประกอบใดองค์หนึ่ง ไม่ครบ ๕ การกระทำนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นปาณาติบาต^{๑๖}

๒.๒ องค์ประกอบของการละเมิดหลักอทินนาทานคือ การลักและการขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยอาการไม่ชอบกล่าวคือเป็นการกระทำที่มีความผิดทางกฎหมายและผิดหลักศีลธรรม สำหรับเกณฑ์การตัดสินการละเมิดศีลข้อที่ ๒ นี้ มีหลักเกณฑ์ประกอบการวินิจฉัยว่า ละเมิดหรือไม่ละเมิดศีลอย่างไร โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

๑. ปรปริคคหิต์ หมายถึง ของที่เจ้าของหวงแหน (ของนั้นมีเจ้าของครอบครอง)

๒. ปรปริคคหิตสญญิตา คือ รู้รู้ว่าเป็นของที่เจ้าของหวงแหน

๓. เถยยจิตต์ ได้แก่ การมีจิตคิดจะลัก

๔. อุปกุกโม หมายถึง การกระทำความพยายามที่จะลัก

๕. เตน หรณ คือ การนำเอามาได้ด้วยความพยายามนั้น^{๑๗}

ศีลข้อที่ ๒ ประสงค์ให้มนุษย์ประกอบอาชีพในทางสุจริตไม่เอาไรต์เอาเปรียบทั้งยังเคารพในทรัพย์สินของตนและผู้อื่น เพื่อให้เกิดความสงบสุข เกิดความไว้วางใจกันในการอยู่ร่วมกัน

๒.๓ องค์ประกอบของการละเมิดหลักกาเมสุมิฉฉาจาร คือ การล่วงละเมิดในคู่ครองของผู้อื่นที่ไม่ใช่สามีและภรรยาของตนตลอดจนบุคคลต้องห้ามตามหลักของศีลข้อที่ ๓ โดยมีหลักเกณฑ์การตัดสินว่าล่วงละเมิดหรือไม่อย่างไรโดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

๑. อคมณียวัตถุ คือ วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน (สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรล่วงละเมิด)

๒. ตตถ เสวนจิตต์ หมายถึง การมีจิตคิดจะเสพในอคมณียวัตถุนั้น

๓. เสวนปโปโยโค ได้แก่ การกระทำความพยายามในการเสพ

๔. มคเคน มคคปฏิปัตตอิธวาสน์ คือ การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดอยู่ (มรรคในที่นี้ หมายถึง อวัยวะเพศ ทวารหนัก ทวารเบาและปาก)^{๑๘}

กาเมสุมิฉฉาจารนี้เมื่อบุคคลกระทำครบทั้ง ๔ ขั้นตอนดังกล่าวนี้ ศีลจึงขาดแต่ถ้าไม่ครบ ศีลก็เพียงแต่ต่างพร้อย ส่วนจะมีโทษหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและความสนใจของผู้ล่วงละเมิดและผู้ถูกล่วงละเมิดด้วย

๒.๔ องค์ประกอบของการละเมิดหลักมุสาวาทคือ การพูดที่แสดงออกด้วยเจตนาบิดเบือนความจริงส่งผลทำให้คนอื่นหลงเชื่อในคำพูด สำหรับศีลข้อที่ ๔ นี้มีหลักเกณฑ์ในการตัดสินว่าล่วงละเมิดศีลหรือไม่อย่างไรโดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

๑. อตถ วตถุ หมายถึง เรื่องนั้นไม่จริง

๒. วิสวาทนจิตต์ คือ การมีจิตคิดจะพูดให้ผิด

๓. ตชโซ วายาโม ได้แก่ การมีความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น

^{๑๖} ส.นิ.อ. (ไทย) ๒๖/๒/๔๗๒.

^{๑๗} พ.อิตติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๔๔๔.

^{๑๘} พ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๕๐.

๔. ประสพ ตพตวิฆานน์ หมายถึง การให้คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น^{๑๙}

เมื่อกระทำครบองค์ประกอบ ๔ ข้อนี้ ศิลปินที่ถ้าไม่ครบองค์อาจจะทะเลาะหรือต่างพร้อย ไม่บริสุทธิ์แม้ตนเองจะกระทำเองใช้ให้ผู้อื่นกระทำหรือร่วมมือกับผู้อื่นกระทำ เช่น มีความตั้งใจโกหกและกระทำได้อย่างแนบเนียน คือ พูดแล้วคนฟังเชื่อตามที่พูดด้วยถือว่าศิลปินหรือตั้งใจจะพูดเรื่องไม่จริง แต่ว่าไม่ได้พูดก็ไม่ครบองค์ประกอบ ๔ ศิลปินไม่ขาด เป็นต้น

๒.๕ องค์ประกอบของการละเมิดหลักของสุราเมรมย์มีขบพมาทฐานคือการงดเว้นจากการดื่มสุราและเมรัยตลอดจนสิ่งเสพติดต่างๆ อันเป็นของมีนเมาส่งผลทำให้เกิดความประมาท สำหรับข้อที่ ๕ นี้มีหลักเกณฑ์การตัดสินว่าล่วงละเมิดหรือไม่อย่างไรโดยพิจารณาจากองค์ประกอบมี ๔ ประการ คือ

๑. มัชฌาโว คือ สิ่งนั้นเป็นของเมา
๒. ปาตุกมยตาจิตต์ หมายถึง มีจิตคิดจะดื่ม
๓. ตชโซ วายาโม หมายถึง มีความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น
๔. อชโหมรณั ได้แก่ การกลืนให้ล่วงลงในลำคอ

เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการแล้ว ศิลปิน ถ้าไม่ครบองค์ถือว่าไม่ขาดแต่อาจต่างพร้อย และถ้าดื่มจนเกิดความมีนเมาขาดสติก็จะสามารถกระทำทุจริตอื่นๆ ได้^{๒๐}

จากหลักเกณฑ์ในวินัยหลักของเบญจศีลข้างต้น ดังกล่าว จัดเป็นหลักการสำคัญในการวินัยศีล ๕ แต่ละข้อว่าศีลนั้น ศิลปิน หมายถึง ศิลปินผู้ที่สมาทานศีลแล้ว แต่ไม่รักษาศีลนั้นให้ดีล่วงละเมิดเป็นประจำ ทำให้ขาดต้นขาดปลายหาที่บริสุทธิ์จริงได้ยากเหมือนผ้าที่ขาดขาดรอบทั้งผืนหรือขาดกลางผืนเลย ศิลปิน หมายถึง ศิลปินผู้ที่ชอบล่วงละเมิดสิกขาบทกลางๆ แต่สิกขาบทต้นและปลายยังดีอยู่ เหมือนผ้าที่ทะลุเป็นช่องตรงกลางผืนเลยศีลต่าง หมายถึง ศิลปินผู้ที่ชอบล่วงละเมิดสิกขาบทที่เดียว ๒ หรือ ๓ ข้อ เหมือนแม่โคต่าง ที่กระดากะต่างลายไปทั้งตัว ด่าบ้าง ขวบบ้านศีลพร้อย หมายถึง ศิลปินผู้ที่ชอบล่วงละเมิดคราวละสิกขาบท หรือล่วงคราวละองค์สององค์ คือ มีศีลบริสุทธิ์บ้าง ไม่บริสุทธิ์บ้างสลับกันไป การรักษาศีล ย่อมก่อให้เกิดอานิสสงส์มากมายแก่ผู้รักษา ทั้งยังทำให้ประสบกับสิ่งที่น่าปรารถนาน่าพอใจ อันเป็นประโยชน์ต่อชีวิตในปัจจุบัน รวมถึงเป็นประโยชน์ในชีวิตเบื้องหน้าด้วย

ศีล ย่อมคุ้มครองผู้รักษาศีล ไม่ให้ตกไปในที่ชั่วให้พบกับความสุขในโลกหน้าและจะยังประโยชน์สูงสุดแห่งชีวิตให้เกิดขึ้น ด้วยศีลเป็นฐานรองรับคุณธรรมในระดับที่สูงขึ้นในขณะเดียวกันบุคคลผู้รักษาศีลไม่ประพฤติศีล ย่อมก่อให้เกิดโทษแก่ตนเอง ทำให้ต้องประสบกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา รวมถึงบุคคลนั้นย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่รักษาตนเอง นอกจากนี้การรักษาศีลยังเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งสังคมอันจะก่อให้เกิดภาวะเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตในทางที่งามของสมาชิกในสังคม

๒.หลักของอุโบสถศีล

หลักของศีล ๘ โดยเรียกอีกอย่างว่า อุโบสถศีล เป็นข้อวัตรหรือระเบียบที่ต้องปฏิบัติในวันที่เข้าอยู่จำ ได้แก่ ศีลที่ต้องสมาทานรักษาในวันอุโบสถ ๘ คำ ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ จึงเรียกว่า “อุโบสถศีล”^{๒๑}

^{๑๙} พ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๕๑.

^{๒๐} พ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๕๒.

ท้องคัมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นพระศาสดาองค์แรกที่ทรงประกาศ“ศีล”หรือข้อห้าม ให้ชาวชมพูทวีปในครั้งพุทธกาลได้ทราบทั่วกัน สำนักเจ้าลัทธิต่าง ๆ ที่มีมากมายในขณะนั้นยังไม่มีกฎ ข้อห้ามที่ชัดเจน นักบวชในครั้งพุทธกาลเก็บผลไม้กินเอง ประกอบอาหารกินเอง ทานอาหารวันละหลายครั้ง รับเงินรับทอง แสวงหาลาภด้วยกิริยาอาการไม่ดีไม่งามต่างๆ เมื่อพระองค์ทรงประกาศหลักปฏิบัติแนวทางคือ “ศีล” ให้พุทธบริษัท ๔ อันประกอบด้วยพระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา ไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติแล้ว พระองค์ก็ทรงสั่งสอนให้ชาวพุทธยึดมั่นรักษาศีลเอาไว้ให้ดีให้เป็นแบบฉบับเฉพาะของชาวพุทธ อุบาสกและอุบาสิกา ในฐานะที่เป็นหนึ่งใน ๔ ของพุทธบริษัท จึงควรปฏิบัติรักษาศีล ๘ หรือศีลอุโบสถโดยให้ทุกคนถือเอาศีลเป็นแนวทางเป็นปทัฏฐานในการดำรงชีวิต

ศีล ๘ มีความสัมพันธ์กับความเป็นมาของวันธรรมสวนะเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล โดยมีพระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์ผู้ครองแคว้นมคธ ทรงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤห์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นพระเจ้าพิมพิสารได้กราบทูลว่า นักบวชในศาสนาอื่นมีวันประชุมสนทนาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในศาสนา แต่พระพุทธศาสนานั้นยังไม่มี พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ประชุมสนทนาธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมาประชุมโดยพร้อมเพรียงกันแล้วจึงทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้เธอทั้งหลายประชุมพร้อมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ^{๒๒} เพื่อแสดงพระธรรมเทศนาโปรดแก่ประชาชนตามคำขออนุญาตของพระเจ้าพิมพิสาร ตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา”^{๒๓} พุทธศาสนิกชนจึงถือเอาวันดังกล่าวเป็นวันธรรมสวนะเพื่อกำหนดให้มีการประชุมพร้อมเพรียงกันฟังธรรมการประชุมสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธองค์นั้นก็ได้นัดหมายไปประชุมกันและจะมีพระสงฆ์รูปหนึ่งเป็นผู้สวดพระปาฏิโมกข์ พระภิกษุทุกรูปก็จะนั่งฟังด้วยอาการอันสำรวมและตั้งใจจนกระทั่งจบ

สำหรับอุโบสถศีลหรือศีล ๘ เป็นศีลของคฤหัสถ์ หมายถึง อุบาสกอุบาสิกาทั่วไปมิใช่สงฆ์ (ซึ่งมีศีลเฉพาะตนอยู่แล้ว) โดยมักจะรับศีลแปดในวันพระ ถ้าขาดไปข้อใดข้อหนึ่ง ก็ไม่เรียกว่าศีลอุโบสถ ตามพุทธบัญญัติเพราะฉะนั้น การล่งศีลอุโบสถเพียงข้อใดข้อเดียว ก็ถือว่าขาดศีลอุโบสถ พูดง่ายๆ ว่าขาดศีลข้อเดียวก็ขาดศีลอุโบสถ ผู้ที่รักษาศีลอุโบสถจึงต้องสำรวมระวังเป็นพิเศษรักษาศีลแปดเป็นเวลา ๑ วัน หรือ ๓ วัน จัดเป็นศีลขั้นต่ำของพระอนาคามี โดยปกติผู้รักษาศีลจะเปล่งวาจาอธิษฐาน ที่จะขอสมาทานศีลตั้งแต่เช้าของวันนั้น หากรักษาศีลแปดเป็นเวลา ๑ วัน เรียกว่า“ปกติอุโบสถ” และหากรักษาศีล ๓ วัน เรียกว่า “ปฏิจาครอุโบสถ” อุโบสถศีลประกอบด้วยองค์ ๘ มีดังนี้

๑. การงดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป
๒. การงดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. การงดเว้นจากการประพฤติดิตพรมจรรย์
๔. การงดเว้นจากการกล่าวเท็จ รวมถึงวจีกรรมในรูปแบบต่างๆ คือ เว้นการพูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ

^{๒๑} สุชีพ ปุญญธำมาศ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๖๕.

^{๒๒} ม.อ. (ไทย) ๒๐/๗๑/๒๗๔-๒๘๐.

^{๒๓} วิมพา. (ไทย) ๔/๑๑/๙๕.

๕. การงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและของมีเมาต่าง ๆ อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
๖. เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือ หลังเที่ยงวัน เป็นต้นไป
๗. เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศลลูบทา ทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทาอันจัดว่าเป็นการแต่งตัว
๘. เว้นจากการนั่ง และการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ อันยึดด้วยนุ่นและสำลี (สูงใหญ่ หมายถึงเมื่อนั่งแล้วหย่อนขาไม่ถึงพื้น)^{๒๔}

เป้าหมายหลักในการรักษาอุโบสถศีลนั้นก็เพื่อให้จิตใจสงบ ไม่กวัดแกว่งฟุ้งซ่านไปในเรื่อง กามารมณ์ ถือ เป็นการประพฤติพรหมจรรย์ของคฤหัสถ์ผู้ที่ยังไม่ปรารถนาออกบวช โดยปกติส่วน มาแล้วนิยมสมาทานรักษาในวันพระ พุทธศาสนิกชนที่สะดวกก็จะพากันแต่งชุดขาวไปสมาทานอุโบสถ ศีลและฟังธรรมที่วัด แล้วพักอาศัยอยู่ที่วัด จนกว่าจะครบกำหนดถ้าไม่ได้ไปวัด ก็จะตั้งใจสมาทานศีล ด้วยตนเองที่บ้านก็ได้การไปวัด การไหว้พระ สวดมนต์ แผ่เมตตา เป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธปฏิบัติ เป็น ประจำในชีวิตประจำวันแต่ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป คนมีเวลาน้อยลงและสนใจในการทำกิจกรรม อื่นมากกว่าการไหว้พระสวดมนต์ หรือประกอบกิจกรรมทางศาสนาส่วนบ้านกลับวัดเริ่มห่างกันเนื่องจาก พุทธบริษัทของสังคม เศรษฐกิจ โดยรวมของสังคมไทยมีชีวิตและความเป็นอยู่เปลี่ยนไปในทุกด้าน แต่ คุณค่าทางศาสนายังเป็นเรื่องจำเป็นควบคู่กับการพัฒนาประเทศเพราะศาสนาเป็นเรื่องจำเป็นของจิตใจ เป็นเรื่องศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานที่ติดตามให้กับสังคมไทยมาโดยตลอด

ดังนั้น การประกอบกิจกรรมทางศาสนาเป็นเรื่องที่พึงปฏิบัติและไม่ใช่ว่าเรื่องไกลตัวสำหรับ พุทธศาสนิกชน ในอดีตการเข้าวัดวันธรรมสวนะ หรือวันพระวันอุโบสถ อาจเป็นวันประชุมใหญ่ของ พุทธศาสนิกชน เพื่อปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาในวันพระพุทธศาสนาประจำสัปดาห์ อาจเรียกว่าที่มี กำหนดตามปฏิทินจันทรคติ โดยมีเดือนละ ๔ วันอันได้แก่ วันขึ้น ๘ ค่ำ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ (วันเพ็ญ) วันแรม ๘ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ (หากเดือนใดเป็นเดือนขาดถือเอาวัน แรม ๑๕ ค่ำ) พุทธศาสนิกชนจึง ถือเอาวันดังกล่าวเป็นวันธรรมสวนะสืบมาโดยจะเป็นวันที่สำคัญที่พุทธศาสนิกชนจะไปประชุมกันฟัง พระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์ที่วัด อุโบสถเป็นเรื่องของกุศลกรรมสำคัญประการหนึ่งของคฤหัสถ์ แปลว่าการเข้าจำ เป็นอุบายขัดเกลาจิตใจอย่างหายาบให้เบาบางและเป็นทางแห่งความสงบระงับอัน เป็นความสุขอย่างสูงสุดในพระพุทธานุภาพ เพราะฉะนั้น พุทธศาสนิกชนผู้อยู่ในฆราวาสวินัยจึงนิยม เอาใจใส่หาโอกาสประพฤติปฏิบัติตามสมควร^{๒๕}

๒.๓.๒ ความสำคัญของศีล

สำหรับภักติทางสังคมที่ให้บรรดาศาสนิกในแต่ละศาสนาต่างได้ปฏิบัติตนตามภักติทาง สังคมนั้นศาสนาทุกศาสนาต่างมีข้อห้ามข้อพึงงดเว้นสิ่งที่ไม่ให้ประพฤติปฏิบัติด้วยกันทั้งนั้น เพียงแต่อาจเรียกข้อห้ามนั้นๆ แตกต่างกันไป เช่น ศาสนาพุทธเรียกว่า“ศีล”ศาสนาคริสต์เรียกว่า “บัญญัติ ๑๐ ประการ” ศาสนาอิสลามเรียกว่า“บทบัญญัติ ๕ ประการ”และการถือศีลตลอด ศาสนา

^{๒๔} ม.อ. (ไทย) ๒๓/๑๓๑/๑๙๘.

^{๒๕} กรมการศาสนา, คู่มือการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนากรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๓๓.

ฮินดูเรียกว่า“กฎสำหรับบรรณะ” เป็นต้น แม้จะเรียกกฎกติกาทางสังคมด้วยชื่อต่างๆ กันอย่างไรก็ตาม แต่โดยความหมายสาระและข้อปฏิบัติก็คือศีลของแต่ละศาสนานั้นเอง อาจกล่าวได้ว่าทุกศาสนาจะต้องมีศีลเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นหลักปฏิบัติของศาสนานั้นๆ หากศาสนาใดไม่มีศีล ไม่มีข้อห้ามเป็นของตนเองคงจะไม่เป็นศาสนาได้ เพราะองค์ประกอบของศาสนาคือศีลแม้แต่บางลัทธิไม่ได้เป็นศาสนา เขาก็มีข้อห้ามหรือกฎ หรือกฎบัญญัติห้ามเป็นของตน ดังนั้น ทุกศาสนาจะต้องมีศีลด้วยกันทั้งนั้น ศาสนาพุทธโดยมีพระพุทธเจ้าที่ทรงเป็นพระศาสดาองค์แรกที่ทรงประกาศศีลคือ ข้อห้าม ข้อดเว้นให้ชาวชมพูทวีปในสมัยพุทธกาลได้ทราบทั่วกัน ในขณะที่ลัทธิเจ้าสำนักต่างๆ ที่มีมากมายในครั้งนั้นยังไม่มีกฎ ไม่มีข้อห้ามอะไรที่ชัดเจน ใครจะทำอะไรปฏิบัติอะไรก็ได้ตามใจชอบนับกวบวชในระยะนั้นอาจเก็บผลไม้มากินเอง ประกอบอาหารกินเอง อาจฉนอาหารวันละหลายครั้ง อาจยังรับเงินรับทอง และยังแสวงหาลาภด้วยกิริยาอาการที่ไม่ดีไม่งามต่างๆ ครั้นเมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วทรงประกาศอย่างชัดเจนไว้ว่า

“ต่อไปนี้พระภิกษุชาวพุทธจะต้องยังชีพด้วยการบิณฑบาต ฉนอาหารเพียงมือเดียว ไม่รับเงินและทองเกินห้ามาสก ไม่นอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม ไม่ทำร้ายทำลายสัตว์เมื่อพระองค์ทรงประกาศหลักปฏิบัติแนวทางหรือศีลให้พุทธบริษัท ๔ คือ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา แล้วพระองค์ก็ทรงสั่งสอนให้ชาวพุทธยึดมั่นรักษาศีลเอาไว้ให้ดี ให้เป็นแบบฉบับเฉพาะของชาวพุทธใครที่จะเดินตามพระองค์จะต้องมีศีล รักษาศีล สมาทานศีลตามฐานะของตน เช่น อุบาสก อุบาสิกาจะต้องรักษาปฏิบัติศีล ๕ เป็นต้นให้ทุกคนถือเอาศีลเป็นแนวทางเป็นปทัฏฐานในการดำเนินชีวิต“ศีล” ฟังรู้ได้เพราะการอยู่ร่วมกัน”^{๒๖}และต่อไปก็เพื่อตนเองคือการเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เป็นต้นว่า“ศีลนำสุขมาให้ ศีลนำโภคทรัพย์มาให้ ศีลนำให้ถึงซึ่งพระนิพานศีลเป็นสังอันประเสริฐแท้”

นอกจากนี้ ยังมีข้อความอันเป็นพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระจักกวัตติสูตร^{๒๗}และอัครัญญสูตร^{๒๘}ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะมีตนเป็นที่พึ่งจงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด” พระสูตรทั้งสองนี้ได้กล่าวถึงกำเนิดของสังคมมนุษย์ เมื่อเริ่มแรกทีเดียวมนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข ในครั้งพุทธกาลนั้นมีลัทธิต่าง ๆ มากมาย ต่างก็อวดตนเองต่างแย่งชิงกันเป็นใหญ่ เป็นเจ้าสำนัก เจ้าลัทธิกัน แต่ครั้งพระองค์ได้ประกาศหลักของศีลให้คนปฏิบัติ คือ ให้ชาวพุทธดำเนินชีวิตตามหลักของศีลของพระองค์นั้นผู้คนต่างก็มีความสุขมีความสงบ ความเป็นอยู่ดีขึ้น มีโภคทรัพย์มากขึ้น ทำให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนามากมาย ลัทธิพราหมณ์ที่โด่งดังอยู่ขณะนั้นเกิดอิจฉาหาทางทำลายพระองค์หลายวิธี แต่ก็ไม่สำเร็จ แทนที่คนจะหันไปสนใจลัทธิพราหมณ์กลับหันมารักษาศีลปฏิบัติธรรมตามแนวของพระองค์มากขึ้น จนลัทธิพราหมณ์ที่ยิ่งใหญ่ก่อนครั้งพุทธกาลถึงกาลล่มสลายในกาลต่อมา พระองค์ทรงประกาศย้ำยืนยันถึงความสำคัญของศีล ทรงตักเตือนให้ชาวพุทธเอาศีลเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต แม้ก่อนที่พระพุทธองค์จะทรงปริณิพพานก็มอบศีลให้เป็นเหมือนมรดกที่มอบให้แก่ชาวพุทธ ได้ตรัสแก่เหล่าพุทธสาวกว่าอยู่กันด้วยศีลปกครองกันด้วยศีล

^{๒๖} ชุ.อุ.(ไทย) ๒๕/๗๖/๓๓๓.

^{๒๗} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๘๐/๕๙.

^{๒๘} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๑/๘๓.

ศีลเป็นบรรทัดฐานในการอยู่ด้วยกัน ศีลทำให้สังคมมีความสุข สงบร่มเย็นและในกาลต่อมาจวบจนปัจจุบันเหตุการณ์เป็นดังปัจฉิมโอวาทว่าสังคมชาวพุทธอยู่กันอย่างมีความสุขจนถึงปัจจุบันนี้ก็เพราะคนมีศีลตามฐานะของตนนั่นเอง ศาสนาอื่นๆ ก็เช่นกันต่างก็เชื่อว่าสังคมแห่งศาสนิกชนนั้นๆ มีความสงบสุขได้ก็เพราะพวกเขาปฏิบัติเคร่งครัดในศีลของศาสนาของตน ตรงกันข้ามหากกลุ่มชนใดไม่มีศีลควบคุมขาดศีลกำกับก็จะมีปัญหามากมาย ผู้คนอยู่กันอย่างหวาดระแวง เตือนรื้อนด้วยเรื่องราวต่างๆ อย่างในเมืองใหญ่ ย่านชุมชนแออัดที่ผู้คนขาดศีลขาดวินัย มีโจรผู้ร้ายมีฉ้อโกงมากมาย ประชาชนอยู่กันอย่างไม่ปกติสุขต่างหวาดผวากับภัยร้ายไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นกับตนเมื่อไร ซึ่งในชุมชนของประเทศไทยในปัจจุบันนี้กำลังมีปัญหามาก เพราะคนขาดศีลไร้วินัยดังกล่าวดังนั้นศีลที่กล่าวมาพอจะมองเห็นความสำคัญของศีลได้ในระดับหนึ่ง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนและเข้าใจความสำคัญของศีลมากยิ่งขึ้นอาจสรุปความสำคัญของศีลเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

๑. ศีลมีความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา และใจของคนให้เรียบร้อย สงบร่มเย็นและเป็นสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจ

๒. ศีลมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม หากคนในสังคม กลุ่มคนใดขาดศีล สังคมกลุ่มคนนั้นๆ ก็ไม่น่าอยู่จะมีปัญหามากมายตามมาอย่างไม่รู้จบสิ้น

๓. ศีลเป็นระบบการควบคุมและขัดเกลาพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตมีผลต่อกิจกรรม พิธีกรรม พฤติกรรม ความเป็นไปของคนในสังคมนั้นให้มีคุณภาพของจิตที่สูงขึ้น

๔. ศีลมีความสำคัญและเป็นหัวใจในการปฏิบัติธรรมอันสำคัญยิ่งตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะศีลคือสิ่งที่จะต้องมาก่อนเป็นอันดับแรกในการศึกษาและปฏิบัติธรรมในศาสนาพุทธเริ่มจากศีล สมาธิ และปัญญา ถ้าไม่มีศีลก็จะมีสมาธิและจะเกิดปัญญาไม่ได้

๕. ศีลมีความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ คนกับมนุษย์จะมีความเหมือนกันเพียงร่างกายแต่จะแตกต่างกันตรงที่มีศีล คนถ้าไม่มีศีลก็จะไม่แตกต่างจากสัตว์ทั่วๆ ไปอาจร้ายมากกว่าสัตว์ด้วยซ้ำไป ศีลจะทำให้คนให้เป็นมนุษย์ได้ เพราะมนุษย์แปลว่าผู้มีจิตใจสูง คนที่ไม่มีศีลเป็นคนจิตใจต่ำจะเป็นมนุษย์ไม่ได้ คนที่จะเป็นมนุษย์ได้จะต้องเป็นคนมีศีลควบคุมกำกับจิตใจตลอดเวลา หลักมนุษยธรรมคือธรรมอันทำให้คนเป็นมนุษย์คือศีลเข้าใจอย่างนี้แล้วคงจะพอแยกออกได้ว่าใครคือคนธรรมดๆ ใครคือมนุษย์ขอให้สำรวจด้วยตนเองดูว่ามีความเป็นมนุษย์มากน้อยเพียงไรโดยเอาศีลแต่ละข้อๆ ไปจับแล้วตรวจสอบดู^{๒๙}

จากหลักการความสำคัญของศีลข้างต้นจะเห็นว่าศีลมีความสำคัญต่อมนุษย์เพราะศีลมีความสำคัญต่อการควบคุมและกำกับให้มนุษย์รู้จักใช้กายและวาจาให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามกรอบของศีลส่งผลทำให้กายและวาจามีความเรียบร้อย สงบร่มเย็น และเป็นสุข ขัดเกลาพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ศีลจะส่งผลทำให้คนเป็นมนุษย์ได้ และนำไปสู่การปฏิบัติขั้นสูงของอริยมรรคโดยเริ่มต้นจาก ศีล สมาธิ และปัญญา อันจะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริง เป็นต้น ศีลมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอันมาก เพราะศีลถือว่าเป็นหลักในการที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขเพียงแต่อาจจะมีการมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น วินัย กฎระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับ บทบัญญัติ

^{๒๙} สาลี รักสุทธี, ศีลสุดท้ายอดวินัยของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนอักษรพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒-๑๔.

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ซึ่งแต่ละชื่อเรียกแล้วแต่เป็นแนวทางหรือเป็นกรอบในการแสดงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติตนของมนุษย์ในการที่จะอยู่ร่วมกันในทางสังคมให้มีความเป็นปกติสุขศีลจึงเป็นเพียงข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้^{๓๐}

๒.๔ อานิสงส์และโทษที่เกิดจากการรักษาศีล

๒.๔.๑ อานิสงส์ที่เกิดจากการรักษาศีล

สำหรับการรักษาศีลซึ่งเป็นข้อกำหนดอย่างต่ำหรือหลักความประพฤติอย่างน้อยที่สุดในระดับศีลย่อมก่อให้เกิดความปกติเรียบร้อยดีงามแก่ผู้ประพฤติ กระทั่งภาพรวมของสังคมย่อมเกิดความสงบเรียบร้อย สมดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในสรงกชาดกพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “บุคคลใดในโลกนี้สำรวมกาย วาจา ใจ ไม่ทำบาปกรรมอะไร ไม่พูดเหลวไหล เพราะเหตุแห่งตน บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่า ผู้มีศีล”^{๓๑} และในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้แสดงเกี่ยวกับศีลไว้ ดังนี้ “ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้นของบุคคลผู้งดเว้นจากปาณาติบาตเป็นต้น อยู่ก็ดีของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ก็ดี ชื่อว่าศีล”^{๓๒} เพราะเจตนารมณ์แห่งศีล ๕ ย่อมเป็นหลักพื้นฐานในการควบคุมกาย วาจา อันจะส่งผลดีต่อตนเอง และสังคม การรักษาศีลมีอานิสงส์ในการรักษาศีลโดยรวมนั้นก็จะสามารถส่งผลดีให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีสงบเรียบร้อย มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต สมดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาโปรดอุบาสกและอุบาสิกา ชาวตำบลบ้านปาฏลีคาม กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

อานิสงส์ข้อที่ ๑ ย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวงซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ

อานิสงส์ข้อที่ ๒ กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป

อานิสงส์ข้อที่ ๓ เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ชัตติยบริษัท พรหมณบริษัท คหบดีบริษัท และสมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แก่กล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปหาบริษัทนั้น ๆ

อานิสงส์ข้อที่ ๔ ย่อมไม่หลงลืมสติ

อานิสงส์ข้อที่ ๕ หลังจากตายแล้วย่อมไปบังเกิดในสุคติภูมิโดยมีโลกและสวรรค์

จากการปฏิบัติตามหลักของศีล ๕ ข้างต้นทำให้เห็นว่า การรักษาศีลนั้นทำให้เกิดความเป็นปกติ ข้องดเว้นจากบาปทั้งหลายทั้งปวง สำรวม อุดมอดกลั่นต่อโลภะ โทสะ โมหะ ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นด้วยกาย หรือด้วยวาจา เพื่อให้เกิดความปกติ เรียบร้อย สงบสุขในสังคม ระวังความเดือดร้อนใจทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นข้อฝึกข้อปฏิบัติเบื้องต้นในชีวิตประจำวัน^{๓๓} หากผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับประโยชน์ตามลำดับ ดังนี้

^{๓๐} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), *การพัฒนาจิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สภาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัยวิทยาเขต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

^{๓๑} ขุ.ชา.ทุก. (ไทย) ๒๗/๗๖/๖๐๗.

^{๓๒} พระพุทธโฆสเถระ, *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ธนาเพรส, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

^{๓๓} วศิน อินทสระ, *พุทธจริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔.

ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๑ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะทำให้มีพละนามัยแข็งแรงปราศจากโรคร้ายอายุยืนยาว ไม่มีศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บไม่มีอุบัติเหตุต่างๆ ที่จะทำให้บาดเจ็บหรือสั้นอายุเสียก่อนวัยอันสมควร

ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๒ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อมทำให้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวยการทำมาหาเลี้ยงชีพมักจะประสบช่องทางที่ดี มีทรัพย์ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วยภัยต่าง เช่น อัคคีภัย วาตภัย และโจรภัย เป็นต้น

ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๓ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะประสบโชคดีในความรัก มักได้พบรักแท้ที่จริงจังจริงใจ ไม่อกหัก มีบุตรธิดา กว้านอนสอนง่าย ไม่ดื้อด้น ไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวงฉุดคร่าจนอาจารย์ไปทำให้เสียหาย บุตรธิดาย่อมเป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๔ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้ที่มีเสียงไพเราะ พูดจา มีน้ำมีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผลชนิดที่เป็น “พุทธวาจา” มีโวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือสามารถกล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๕ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้ที่มีสมองประสาทปัญญาความคิดแจ่มใสจะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉาน และทรงจำได้ง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนและเลอะเลือนไม่เสียสติ วิกลจริตไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทรม ปัญญาอ่อนหรือปัญหานิ่ม

จากการรักษาเบญจศีลข้างต้นจะเห็นว่า การรักษาศีลนั้นทำให้เกิดความเป็นปกติทางกายและวาจา เป็นการงดเว้นจากบาปทั้งหลาย ผู้รักษาศีลยังได้เป็นผู้ปลูกและส่งเสริมสุขบนหัวใจคนและสัตว์ทั่วโลกให้มีแต่ความอบอุ่นไม่เป็นที่ระแวงสงสัย ผู้ไม่มีศีลเป็นผู้ทำลายหัวใจคนและสัตว์ให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อน ศีลยังเป็นข้อประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของตนในสังคมชนบท การดำเนินชีวิตของคนในแต่ละสังคม ย่อมมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มของตนในสังคมนั้นๆ ความประพฤติเป็นเครื่องวัดความเจริญของคนในสังคมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ศีลในพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติเพื่อทำกายและวาจาให้เรียบร้อย ทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น เป็นหลักที่อำนวยความสะดวกและการงานทั้งหลาย ศีลจึงเป็นค่านิยมขั้นพื้นฐานทางสังคม อีกทั้งยังเป็นเครื่องป้องกันทุจริตทั้งหลายได้ด้วย ถ้าทุกคนมีศีล ความอุ่นวยสับสนต่างๆ อย่างเช่นในปัจจุบันก็จะไม่มี มนุษย์ในโลกใบนี้ก็จะมีความสุขอย่างแน่นอน

๒.๔.๒ โทษที่เกิดจากการไม่รักษาศีล

การไม่รักษาศีลหรือการละเมิดศีลนั้นมีโทษมากมายหลายอย่างแต่ที่เห็นได้อย่างประจักษ์ชัดคือการทำให้ตนเองและผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในปัจจุบันนั้นทำตนและสังคมให้เดือดร้อนวุ่นวาย อีกทั้งยังก่อให้เกิดความเดือดร้อนในชาติหน้าด้วย คือเมื่อตายไปแล้วก็ไปเกิดในที่ลำบากคือตกอบายมีนรก เป็นต้น ตามกรรมที่ตนได้ทำไว้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสยืนยันไว้ว่า “คนบางพวกย่อมเข้าถึงครรภ์ บางพวกมีกรรมอันลามก ย่อมเข้าถึงนรก ผู้ที่มีคติที่ดีย่อมไปสู่สวรรค์ ผู้ที่ไม่มีอาสวะย่อมปรินิพพาน”^{๓๔} ดังนั้น การไม่รักษาศีลเป็นการกระทำความชั่วทางกาย ทางวาจาและทางใจ รวมทั้งความไม่สำรวมในสิกขาบททั้งหลาย ล้วนแต่เป็นสาเหตุของการขาดศีลหรือศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีลมีโทษ ๕ ประการ คือ

^{๓๔} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙/๒๗.

๑. บุคคลผู้ทุศีลมีศีลวิบัติในโลกนี้ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์ใหญ่หลวงมีความประมาทเป็นเหตุ
๒. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมกระฉ่อนไป
๓. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชาติตยบริษัทก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมไม่กลัวกลัวกลัวกลัวเข้าไป

๔. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย

๕. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบายภูมิมีทุกติ วินิบาต และนรก^{๓๕}

จากการล่วงละเมิดศีลข้างต้นจะเห็นว่า การละเมิดศีลในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นศีลขาด ศีลทะลุ ศีลต่างหรือศีลพร้อย ล้วนแล้วแต่ทำให้ใจเราไม่บริสุทธิ์หรือเรียกว่า “บาป” เป็นหนทางสู่ประตูดบายภูมิ คำสอนในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์มีความเพียรพยายามในการละความชั่วมีความพยายามในการทำความดีและหมั่นชำระจิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอในการที่จะละความชั่ว ในทางตรงกันข้ามหากมีการล่วงละเมิดศีล ๕ เป็นสาเหตุทำให้เกิดโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดตามหลักของศีล ๕ ดังนี้^{๓๖}

ผู้ที่ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๑ คือ ขฆ่าและทำร้ายคนอื่นสัตว์อื่นย่อมเดือดร้อนในปัจจุบันต้องได้รับโทษ เช่น ต้องถูกกักขังอยู่ในเรือนจำและในอนาคต เมื่อตายไปก็เกิดในสถานที่ลำบากเช่น เกิดในนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดในโลกมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนอายุสั้นและมักถูกฆ่าตาย

ผู้ที่ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๒ คือ ลักทรัพย์ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การขโมยรถยนต์เจ้าของรถยนต์ ย่อมเกิดความเสียหายและจองเวรหวัชโมย เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ก็ต้องถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มินรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเป็นมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนยากจนและถูกโกง ถูกปล้นหรือถูกขโมย

ผู้ที่ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๓ คือ ประพฤติผิดในกาม ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัวและถูกปองร้าย เป็นต้น เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มินรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ทำให้เขาเกิดการแตกแยกร้างฉานในครอบครัว

ผู้ที่ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๔ คือ พุดเท็จหลอกลวงคนอื่นย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การพุดยุยงให้คนแตกความสามัคคี พุดใส่ความคนอื่นโดยไม่มีมูล เมื่อมีคนทราบความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่มีใครอยากเชื่อถือบางคนถึงกับถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อเขาตายไปก็ไปเกิดในสถานที่ลำบากมินรก เป็นต้น เมื่อเขามาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาถูกใส่ความ มักได้ฟังแต่เรื่องไม่จริง เพราะกรรมที่ตนทำไว้มากำให้ผล

ผู้ที่ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ คือ ต้มสุราและเมรัยหรือของเสพติดให้โทษต่างๆ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือเสื่อมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ทรัพย์ย่อมฉิบหายไปและก่อให้เกิดความทะเลาะวิวาททั้งเป็นเหตุให้ทำผิดศีลข้ออื่นๆ ได้ง่ายขึ้นด้วย เพราะเมื่อเมาก็มักขาดสติ บางคนถูกไล่ออกจากงาน บางคนก็ต้องพิการหรือตายไปบนท้องถนนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ ก็เพราะความประมาทเมื่อตายไป ก็ไปเกิดในอบายภูมิ มินรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษของกรรมที่ยังเหลืออยู่

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๔๘-๔๙.

^{๓๖} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นพรัตน์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙-๒๒.

ทำให้เขาเป็นคนบ้าใบ้ สติไม่สมบูรณ์ สมองเสื่อม เพราะกรรมที่ตนทำไว้นั้นให้ผล ฉะนั้น คนที่ขาดศีลสร้างแต่เวรภัยให้แก่ตนเอง^{๓๗}

จะเห็นว่าการรักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ทำให้ผู้ปฏิบัติตามมีความสำรวมทางกายและวาจา มีลักษณะเป็นปกติ ด้วยการไม่ประพฤติดังทางกายและวาจาเป็นความมีระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับควบคุมประพฤติกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงามเป็นแบบแผน อันหนึ่งอันเดียวกันจะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ให้ห่างจากความชั่วร้ายทั้งหลาย การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้งและลักลั่นก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสุขสงบสุข การงานที่ทำก็จะเสียผล ศีลจึงมีฐานะเป็นวินัยสำหรับทุกคนเพื่อพัฒนาตนไปหาความดีงามสูงสุดในพระพุทธศาสนา การรักษาศีลในพระพุทธศาสนามีอานิสงส์ ๕ อย่างคือ ๑) การได้โภคทรัพย์ ๒) มีกิตติศัพท์ดีงามในทุกสารทศ ๓) มีความอาจหาญในสังคม ๔) ไม่ตายอย่างไร้สติ ๕) เกิดในสุคติภูมิ ส่วนการไม่รักษาศีลนั้นมีโทษ ๕ อย่าง คือ ๑) สูญเสียโภคทรัพย์ ๒) มีกิตติศัพท์ที่ไม่ดีในทุกสารทศ ๓) ไม่มีความอาจหาญในสังคม ๔) ตายอย่างไร้สติ ๕) เกิดในอบายภูมิ ส่วนคติความเชื่อจากการรักษาศีลมี ๓ อย่างคือ ๑) การเกิดบนสวรรค์ ๒) การได้โภคทรัพย์สมบัติ และ ๓) การเข้าสู่พระนิพพาน ประโยชน์และโทษที่เกิดจากการรักษาศีลและไม่รักษาศีลนั้นมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากการรักษาศีลและไม่รักษาศีลนั่นเอง การดำรงชีวิตด้วยการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นชื่อว่าไม่รักษาศีล ส่วนการดำเนินชีวิตไปด้วยการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นชื่อว่ารักษาศีลตามที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไว้เป็นการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐเพราะเป็นไปเพื่อทำตนเองและสังคมให้สงบสุข

๒.๕ คติความเชื่อที่เกิดจากการรักษาศีล

๒.๕.๑ คติความเชื่อเรื่องการเกิดบนสวรรค์

สำหรับคติความเชื่อเรื่องการเกิดบนสวรรค์ที่เป็นผลมาจากการรักษาศีล โดยสวรรค์ เป็นคำที่คนส่วนใหญ่ที่นับพระพุทธศาสนามีความปรารถนาที่จะไปเกิดหรือไปสถิตอยู่สวรรค์ ตามหลักพระพุทธศาสนาคือสถานที่เสวยสุขของผู้ทำความดีเรียกว่า เทวดา^{๓๘} เป็นคำรวมเรียกชาวสวรรค์โดยมีทั้งเพศชายและเพศหญิง^{๓๙} มี ๖ ชั้น คือ ชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นปรนิมมิตวสวัตดี กรรมที่ทำให้ไปบังเกิดในสวรรค์ต้องเป็นการกระทำความดี เช่น การให้ทาน เป็นต้น หากปฏิบัติตามคำสอนที่เป็นกุศลกรรมได้จะทำให้ได้บุญ แต่ถ้าหากปฏิบัติตามไม่ได้หรือปฏิบัติในสิ่งที่เป็นอกุศลกรรมจะเป็นบาปแก่ผู้กระทำ ซึ่งสิ่งที่เป็นบุญในโลกนี้ ได้แก่ ความสุขใจ ส่วนบุญใน

^{๓๗} พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การสั่งสมบุญด้วยการรักษาศีล, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญ สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๙.

^{๓๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔๐.

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๑ .

โลกหน้า ได้แก่ การได้ไปสู่สุคติภูมิ^{๔๐} เช่น ได้ไปเกิดในสวรรค์ เป็นต้น, สิ่งที่เป็นบาปในโลกนี้ ได้แก่ การประสบกับความทุกข์ใจ ส่วนบาปในโลกหน้าคือการไปสู่ทุคติภูมิ เช่น เกิดเป็นสัตว์นรก เป็นต้น คนทั้งหลายจะกลัวบาปในโลกหน้ามากกว่า เพราะกลัวถูกทรมานให้ได้รับทุกข์อย่างสาหัส ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า คนทั้งหลายไม่กล้าทำบาปเพราะกลัวถูกลงโทษในทุคติภูมิ และต้องการทำความดีเพราะต้องการสมบัติที่น่าปรารถนาในสุคติภูมิ^{๔๑}

การกระทำความดีของพุทธศาสนิกชนนั้นต่างยอมรับว่าเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช้านาน โดยส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าเทวดานั้นเกิดจากวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้ว ได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี มีสวรรค์ เป็นต้น มนุษย์มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ มีความเชื่อมีแนวความคิด ความเคยชิน ถ่ายทอดกันเป็นความรู้สึกร่วมกันและกัน จนกลายมาเป็นประเพณี สืบทอดกันต่อมา มนุษย์ทุกคนมีสัญชาตญาณในการกลัวภัย อันตรายที่จะเกิดแก่ตนเอง ทรัพย์สินของตน เมื่อมีภัย อันตรายอันน่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น จึงเกิดมีความสะทสะท้านลงเลใจเพื่อความปลอดภัยในชีวิตเป็น เหตุให้เกิดความเชื่อผิสาาง นางไม้ เทวดา มีการบูชา อ้อนวอนเพื่อหวังให้ป้องกันรักษาให้เกิดความปลอดภัยการอ้อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขาซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทั่วไป^{๔๒}

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปเข้าใจกันนั้นก็คือสาเหตุที่ทำให้ได้ไปเกิดเป็น เทวดาอยู่บนสรวงสวรรค์คือ การรักษาศีล และการทำบุญกุศลคุณงามความดีต่างๆ ที่ได้กระทำให้เพ็ญ ไร่เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ และหลังจากที่ละจากโลกนี้ไปก็เป็นเหตุให้ได้รับผลตอบแทนในการทำมาดีก็คือการได้ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่บนสรวงสวรรค์นั่นเอง การเกิดเป็นเทวดามีพื้นฐานมาจากมนุษย์ด้วยว่า โลกมนุษย์อยู่ระหว่างกลาง เป็นประจุมชนชนทางผ่านหมุนเวียนกันไปมาทั้งของชาวสวรรค์และชาว อบาย เป็นแหล่งที่สัตว์โลกทุกชนิดมาทำกรรม เป็นที่คนชั่วมาสร้างตัวให้เป็นคนดีเตรียมไปสวรรค์ หรือ คนดีมาสมตัวให้เป็นคนชั่วเตรียมไปนรก โลกมนุษย์จึงเป็นสถานที่ให้มนุษย์ได้พัฒนาร่างกายและจิตใจ อันเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ประกอบด้วยศีลธรรมอันดีงาม เมื่อปฏิบัติได้แล้วก็มีพลังความดีหนุนนำให้ไป เกิดเป็นเทวดา มีความสุขอยู่ในสวรรค์ ดังนั้น เรื่องสวรรค์จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับผู้กระทำความดี ภายหลังความตาย กล่าวคือ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกทำลายขันธ์แล้วย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ เป็นฝ่ายดี หากไม่กระทำความดีก็จะเข้าอบายภูมิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกทำลายขันธ์ ย่อม เข้าถึงอบายคติ วินิบาต นรก นี่เป็นฝ่ายที่ไม่ดีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่^{๔๓}

ดังนั้น มนุษย์จึงนิยมทำบุญ การทำบุญเกิดจากความเชื่อว่ามีอำนาจส่งผลทำให้ไปบังเกิดในสุคติ ภูมิ และถือปฏิบัติกันจนเป็นประเพณี มีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่คิดเรื่องการไปสู่สุคติของตน แต่คิดว่าการได้ทำบุญกวอดน้ำไปให้แก่ญาติผู้วายชนม์ของตนจะทำให้ญาติพ้นจากทุกข์และได้ไปเกิดในสวรรค์

^{๔๐} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), นรก - สวรรค์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๔๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๔๒} พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ, คติความเชื่อของชาวอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมอดูพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๕.

๒.๕.๒ คติความเชื่อเรื่องการได้โภคทรัพย์สมบัติ

คำว่า โภคทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์สินที่ใช้บริโภค^{๔๔} เป็นทรัพย์สมบัติหรือทรัพย์สิน เป็นสิ่งมีค่า เป็นวัตถุที่มีรูปร่าง สามารถจับต้องได้ เป็นทรัพย์ทางโลกที่มีไว้ใช้สอยอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างสะดวกสบาย สามารถทำให้มนุษย์ได้รับความสมปรารถนาในทุกด้าน มีชีวิตที่สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติหรือโภคทรัพย์ในโลกปัจจุบัน แต่พระพุทธศาสนามองว่าความมีปัจจัย ๔ พอแก่ความต้องการของชีวิต หรือแม้มีวัตถุพร้อมบริบูรณ์ก็ตาม มิใช่เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง เพราะเป็นเพียงขั้นศีล เป็นเพียงวิธีการขั้นตอนหนึ่งสำหรับช่วยให้ก้าวต่อไปสู่จุดหมายที่สูงกว่าคือ เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและพัฒนาปัญญา เพื่อความมีชีวิตดีงามและการประสพสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป คนบางคนมีความต้องการวัตถุเพียงเท่าที่พอเป็นอยู่ แล้วก็หันไปมุ่งเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา แต่บางคนยังไม่พร้อม ชีวิตของเขายังต้องขึ้นต่อวัตถุมากกว่า เมื่อการเป็นอยู่ของเขาไม่เป็นเหตุเบียดเบียนผู้อื่น ก็ยังเป็นที่ยอมรับได้ นอกจากนั้น บางคนมีความโน้มเอียง ความถนัด และความสามารถในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นได้ดี การมีทรัพย์มากมายของเขาก็เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์^{๔๕}

และในขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องทรัพย์ แต่สอนให้รู้จักทรัพย์ ประโยชน์ และโทษที่เกิดจากการมีทรัพย์ ซึ่งตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น มีหลักธรรมเพื่อความอยู่ดีทางเศรษฐกิจ ให้ไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบัน มีชื่อว่า ภิภุชธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรมเป็นชุดคำสอนให้รู้จักการแสวงหา การรักษา การควบคุมที่ดี และการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างมีเหตุผล ซึ่งไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนหรือบรรพชิตก็ต้องมีหลักในการบริหารจัดการเช่นกัน ในทางโลกแล้วทรัพย์ภายนอกมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต คือ ให้ความสุขทางกาย โดยเฉพาะความคล่องตัวในการมีเงิน เพื่อใช้สอยอย่างเพียงพอและสามารถสนับสนุนส่งเสริมให้สร้างทรัพย์ภายในที่เป็นอริยทรัพย์ให้มีอยู่ภายในใจ ด้วยการมีหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางทั้งที่เป็นหลักธรรมและข้อปฏิบัติที่เน้นความสำคัญกับคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพย์ ให้ใช้ทรัพย์เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสะดวกสบาย ไม่ใช่เป็นทาสของทรัพย์ จนเป็นเหตุให้ความเป็นมนุษย์ต้องถูกทำลายคุณค่า ส่งผลต่อสุขภาพทั้งกายและใจให้ต้องทุกข์ยากลำบากในที่สุด

การใช้สอยทรัพย์เพื่ออำนวยความสะดวกทั้ง ๕ ประการนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับประโยชน์ที่พึงได้จากการใช้จ่ายทรัพย์ เพื่อสร้างประโยชน์สุขไม่เพียงเพื่อตนเอง แต่ต้องให้สำเร็จประโยชน์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องแวดล้อมอยู่ในสังคม รวมถึงการสั่งสมบุญเพื่อให้เป็นต้นทุนของชีวิตต่อไป ด้วยการทำบุญกับพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ซึ่งความสำเร็จในประโยชน์ที่พึงได้จากโภคทรัพย์ทั้ง ๕ ประการนี้ ในทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนให้ไว้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อทรัพย์ โดยการใช้สอยโภคทรัพย์ในส่วนที่ ให้สำเร็จตามหลักโภคอาทิยะ ทั้ง ๕ ประการนั้น

^{๔๔} พระมหาสมปอง มุทิโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์ปริ้นท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๙๙๖.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔), หน้า ๗๗๙.

พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับทรัพย์ที่หามาได้ต้องโดยชอบธรรม ไม่ใช่มาด้วยการคดโกง ผิดกฎหมาย ต้องเป็นสัมมาอาชีวะ หามาได้แล้วให้จัดการใช้จ่าย ดังนี้

๑. ใช้สอยให้เหมาะสม ไม่ฟืดเคือง หรือฟุ่มเฟือยจนเกินไปให้บำรุงตนเองและบุคคลในครอบครัวให้มีความสุข

๒. แบ่งปัน เสียสละเพื่อประโยชน์สุขทางสังคม รวมถึงแขกผู้มาเยือน ทำบุญ ให้ทาน และอุทิศส่วนกุศลให้บรรพชน บุชาเทวดา และเสียภาษีตามหน้าที่

๓. ละเว้นอบายมุข ๖ อันเป็นเหตุให้ทรัพย์ต้องพินาศหมดสิ้น พึงละเว้น ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น และไม่หลงติด ให้มีปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาสัจธรรม

จากหลักการสำคัญในการบริหารจัดการใช้จ่ายทรัพย์ในส่วนที่ ให้สำเร็จประโยชน์ทั้ง ๕ ประการ ตามหลักโภคาทียะ นั้น ในทางพระพุทธศาสนาให้นาข้อปฏิบัติดังกล่าวทั้ง ๓ ประการ ข้างต้น เป็นแนวทางปฏิบัติต่อทรัพย์ในการทำประโยชน์เพื่อให้เกิดความสุขต่อตนเองและบุคคลอื่น และเมื่อบุคคลกระทำได้แล้ว ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้มั่งคั่ง ได้รับการสรรเสริญ ยกย่อง เป็นผู้มั่งคั่งที่ตั้งอยู่ในธรรม มีปัญญาสามารถครองตนได้อย่างถูกต้องโดยธรรม แม้ตายไปย่อมมีความสุขในสวรรค์ ถึงทรัพย์ใช้สอยจนหมดสิ้นก็มีความสุข เพราะได้ทำหน้าที่ของโภคาทรัพย์และความเป็นมนุษย์ที่ดีได้สำเร็จ ในปัจจุบันหรือชาตินี้แล้ว ในการสร้างฐานะเพื่ออำนวยความสะดวกขั้นต้นหรือสุขในปัจจุบันนั้น พระพุทธศาสนามีคำสอนให้ไว้เป็นแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการเรื่องของโภคาทรัพย์ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการดำเนินชีวิตของทุกคนให้ดำเนินไปได้ด้วยดีอย่างมีความสุข ความเป็นอยู่ที่ไม่ยากลำบาก ด้วยการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต

ผู้มีความสันโดษอยู่ในจิตใจและสามารถประพฤติปฏิบัติตนอยู่ด้วยความพอเพียง ผู้นั้นย่อมไม่มีปัญหาในการดำเนินชีวิต การแสวงหาโภคาทรัพย์ย่อมไม่เกิดโทษให้ต้องได้รับความทุกข์กายและทุกข์ใจ เพราะไม่คิดเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ลำบาก ทำกิจการต่างๆ ได้อย่างมีสติและปัญญารู้จักประมาณตน ไม่มีความประมาท รู้เท่าทันในสิ่งที่ตนทำเช่นนี้ชีวิตย่อมประสบแต่ความสุขไม่เดือดร้อนทั้งปัจจุบันและอนาคต จึงได้ชื่อว่ามีชีวิตที่มีความสุขอย่างยั่งยืน แม้ในการเลี้ยงชีพด้วยความตระหนี่ไม่ใช่สอยทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ในทางที่ชอบในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะเกรงว่าจะหมดสิ้นไปจึงเป็นการปฏิบัติต่อโภคาทรัพย์ที่ไม่ถูกต้อง เพราะโภคาทรัพย์มีไว้เพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในทางชอบธรรม เพื่อการดำรงชีพอย่างเหมาะสมทั้งแก่ตนและบุคคลอื่นให้ได้รับความสุขตามฐานะ ไม่ให้ฟืดเคืองจนเกินไป จึงควรกำจัดความตระหนี่ไม่ให้ครอบงำจิตใจได้ด้วยการฝึกนิสัยให้เห็นประโยชน์ของการให้ เพื่อเป็นการเกื้อกูลผู้อื่นให้ได้รับความสุข และเห็นโทษของความตระหนี่ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเหมาะสม^{๔๖}

จะเห็นว่าการบริหารจัดการที่เริ่มต้นด้วยการวางแผนเป้าหมายของชีวิตด้วยการรวบรวมสะสมทรัพย์เพื่อสร้างฐานะให้มั่นคง สามารถตอบสนองความต้องการให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยเริ่มต้นด้วยการแสวงหาทรัพย์ ประกอบด้วยความขยันหมั่นเพียรในกิจการงานที่ทำโดยชอบธรรม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ทั้งแก่ตนและผู้อื่น เมื่อได้ทรัพย์สมบัติมาแล้วก็ต้องเก็บรักษาไว้ให้ได้อย่างปลอดภัย ต้องเลือกคบหาแต่กัลยาณมิตรที่เป็นมิตรแท้และสร้างเครือข่ายคนดี เพื่อประโยชน์และ

^{๔๖} สัมภาษณ์นายประสาน ดวงมนตรี, ผู้ที่เข้าวัดเป็นประจำ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ความสำเร็จในการแสวงหาทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์อย่างเหมาะสมตามฐานะ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ตระหนี่จนเกินไป รู้ทางเสื่อมและความเจริญแห่งทรัพย์ต้องควบคุมรายจ่ายไม่ให้เหนือกว่ารายรับ หลักธรรมของการสร้างฐานะในปัจจุบัน (ชาตินี้) ให้ดำรงอยู่ได้อย่างสะดวกสบายหรือสามารถบริหารจัดการโภคทรัพย์เพื่ออำนวยประโยชน์สุขขั้นต้นได้สำเร็จตามเป้าหมายของชีวิต^{๔๗}

๒.๕.๓ คติความเชื่อเรื่องการเข้าสู่พระนิพพาน

การรักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนามีสภาพเอื้อต่อการบรรลุพระนิพพานคำว่า นิพพาน คือ ธรรมชาติที่หาของเสียเปรียบไม่ได้หรือดับ^{๔๘} โดยสิ่งเสียเปรียบคือลูกศร ลูกศรที่เป็นเครื่องเสียเปรียบในที่นี้หมายถึงกิเลส ๓ อย่างโดยมี ราคะ โทสะ และโมหะ สัตว์ทั้งหลายถูกศรคือราคะ โทสะ และโมหะเสียเปรียบ ทำให้เกิดความเร่าร้อน เจ็บปวด และเป็นทุกข์อยู่เป็นนิตย์ นิพพานเป็นสภาวะที่หาเครื่องเสียเปรียบโดยลูกศรหรือราคะ โทสะ และโมหะไม่ได้ ส่วนคำว่า ดับ หมายถึง การดับความร้อนเพราะไฟที่เกิดจากราคะ โทสะ โมหะ กล่าวคือไฟคือราคะ ได้แก่ ความกำหนัดย้อมใจ ย่อมเผาผลาญผู้กำหนัดหมกมุ่นอยู่ในกาม ไฟคือโทสะ ได้แก่ ความคิดประทุษร้ายผู้อื่น ย่อมเผาผลาญสัตว์ที่มีความอาฆาตพยาบาท ไฟคือโมหะ ได้แก่ ความหลงไม่รู้จริง ย่อมเผาผลาญสัตว์ผู้ลุ่มหลง ไม่ฉลาดในอริยธรรม

พระนิพพานในพระพุทธศาสนามี ๒ อย่าง คือ สอุปาทิเสสนิพพาน คือ สภาวะของพระอริยบุคคลผู้ได้บรรลุความสิ้นกิเลสสาละโดยสิ้นเชิงแล้ว แต่ยังทรงขันธห้าอยู่ ยังครองชีวิตอยู่ตามธรรม ขันธห้าก็ยังดำรงดำเนินไปตามหน้าที่ของมันอยู่ ความเจ็บปวดป่วยไข้ ความแก่ ซึ่งเป็นธรรมชาติของร่างกายก็ยังคงปรากฏแก่ร่างกายอยู่ แต่ความทุกข์ทางจิตนั้นไม่สามารถจะกระทบจิตของท่านได้ เพราะจิตของท่านเป็นสภาวะที่อยู่เหนือผลกระทบจากทุกข์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิงแล้ว และจิตของท่านก็สามารถเข้าสู่สภาวะนิพพานเมื่อใดก็ย่อมได้ ส่วนอนุปาทิเสสนิพพาน จึงหมายถึง สภาวะที่ดับทั้งกิเลสและขันธห้าได้โดยสิ้นเชิง ท่านผู้ได้บรรลุพระอรหัตผลเรียกว่าได้บรรลุสอุปาทิเสสนิพพาน บางท่านเมื่อบรรลุอรหัตผลแล้วก็ดำรงชีวิตอยู่เป็นระยะเวลานาน บางท่านดำรงอยู่ระยะสั้นแล้วก็ดับขันธห้า พระอรหันต์ผู้ดับขันธห้าตามระยะเวลาของอายุขัยเรียกว่า บรรลุอนุปาทิเสสนิพพาน ได้แก่ การบรรลุนิพพานพร้อมทั้งการดับขันธห้าด้วย ไม่ต้องเวียนว่าย ตายเกิดในสังสารวัฏอีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ความสุขจากพระนิพพานนั้นเป็นความสุขที่ไม่ต้องแสวงหาจากภายนอก โดยชี้ให้เห็นถึงหลักการดับทุกข์ ด้วยการตัดวงจรแห่งเหตุปัจจัย อันจะนำเกิดอวิชชา ตัณหา อย่างที่อธิบายกันในปฏิจจสมุปบาท นอกจากนี้ท่านเน้นให้ตระหนักถึงการปฏิบัติ และคุณประโยชน์ที่พึงถือเอาได้จากการปฏิบัติ เช่นเดียวกับมรรค และการปฏิบัติตามมรรคเป็นเหตุแห่งการบรรลุนิพพาน และธรรมชั้นสูงอื่นๆ เป็นสิ่งมีอยู่และเป็นไปได้จริง ตราบใดที่ยังไม่ได้ปฏิบัติจนเข้าถึงและรู้เห็นแจ้ง ประจักษ์ด้วยตนเองอาจเทียบเคียงได้กับพวกคนตาบอดคลำช้าง การบรรลุนิพพาน ประโยชน์ที่เป็นผลของนิพพานท่านชี้ให้เห็นได้ที่ชีวิตหรือบุคลิกภาพของผู้บรรลุว่าจะมีคุณค่าในทางปฏิบัติมากกว่าการอธิบายภาวะของนิพพานโดยตรง การศึกษาตามแนวทางภาวะของผู้บรรลุนิพพานให้มีส่วนสัมพันธ์กับ

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายสุทิศ วิเศษเสาร์, ข้าราชการครู, สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิจารณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๔๗-๔๘.

หลักธรรมมีมากมายท่านกล่าวว่าไม่เพียงพอกับเนื้อที่จะแสดงจึงสรุปตามแนวแห่งหลัก ๓ ประการ คือ ภาวะทางปัญญา ภาวะทางจิต และภาวะความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ซึ่งแนวนี้นี้ใกล้เคียงกับ สิกขา ๓ ที่ย้อนลำดับ คือ ปัญญา สมาธิ และศีล^{๔๙}

จะเห็นว่าหลักคำสอนเรื่องนิพพานในพระพุทธศาสนามีการรักษาศีลเป็นเบื้องต้นและเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการเข้าสู่พระนิพพานตามหลักของศีล สมาธิ และปัญญา พระนิพพานเป็นบทสรุปของชีวิตในสังสารวัฏอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการเกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะนิพพานเป็นแหล่งแห่งความบริสุทธิ์เป็นที่ประชุมของผู้บริสุทธิ์คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งปวง เป็นสถานที่ที่ไม่มีทุกข์เจือปนเลย เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ผู้ใดได้ไปสู่นิพพาน ผู้นั้นย่อมไม่กลับมาเกิดอีก และพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏอันยาวนานหาที่สุดไม่ได้ เพราะหากทำอกุศลกรรมเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ก็จะไปสู่อายภูมิ ต้องได้รับทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสยาวนานทีเดียว หรือหากทำกุศลกรรมที่ยังไม่เต็มที่มีเป้าหมายไม่ชัดเจน ไม่มุ่งตรงต่อหนทางพระนิพพาน มีกิเลสที่ยังหนวยอยู่ ก็ยังต้องท่องเที่ยวอยู่ในเทวภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ กว่าจะกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกก็ยาวนาน และยังต้องเวียนว่ายอยู่อย่างนี้ไม่สิ้นสุด สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าล้วน เกลียดกลัวความทุกข์ และปรารถนาความสุขโดยส่วนเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสุขที่เป็นอมตนิรันดร์ไม่แปรเปลี่ยนกลับกลายเป็นทุกข์อีก ดังนั้น สุขในพระนิพพานเป็นเป้าหมายที่ประเสริฐสูงสุดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ผู้ใดได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจเป้าหมายชีวิตอันประเสริฐสูงสุดของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ผู้นั้นย่อมสามารถออกแบบชีวิตของตนเองได้ถูกต้องและดำเนินชีวิตให้ปลอดภัยได้และในระหว่างที่ยังต้องท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏจะเป็นผู้ท่องเที่ยวไปอย่างผู้มีชัยชนะตลอดกาล

๒.๖ องค์ประกอบที่ส่งเสริมการรักษาศีล

การรักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนาคือการรู้จักควบคุมและรักษาอาการที่แสดงออกทางกายและทางวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อยโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมส่วนรวมคือไม่ทำตัวเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นคนมีศีลธรรมหรือมนุษยธรรม มีธรรมคุณเป็นสมบัติมีความสมบูรณ์แห่งศีลคือ ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและวาจานี้จัดเป็นความสมบูรณ์แห่งศีลที่เกิดจากการทำความดี การทำความดีตามหลักพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมหรือมีสภาพเอื้อต่อกันและกันในการทำความดีมีการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญจิตภาวนา โดยเฉพาะการรักษาศีลยังมีองค์ประกอบที่ส่งเสริมการรักษาศีลตามลำดับดังนี้

๒.๖.๑ การให้ทาน

การให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความดีเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตโดยทานเป็นเรื่องของการให้วัตถุสิ่งของและการให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่นตามความหมายนี้ คือ การงดเว้นจากเวรภัย ได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

การรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง ถือเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย^{๕๐} การให้ทานในพระพุทธศาสนามีหลายประเภทแต่ในทานสูตรพระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักของทานไว้ ๒ ประเภท คือ^{๕๑}

๑. อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของเป็นทาน ด้วยการให้วัตถุสิ่งของซึ่งเป็นการให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค^{๕๒}

๒. ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทานการให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ตัว หรือการแสดงธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศแล้ว อันเป็นเหตุสันทุขและน่ายุติมาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าเพื่อจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่น ๆ ในส่วนของธรรมทานมี ๒ อย่าง คือ

๑. วิทยาทาน คือ การให้ความรู้ แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรมการให้ความรู้ทางโลก คือ การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาเพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิต ส่วนการให้ความรู้ทางธรรมจัดเป็นธรรมทานแท้ คือ การให้ธรรมเป็นทานนั้นเปรียบได้ว่าเป็นการให้ขุมทรัพย์ที่อมตะติดตัว บัณฑิตกล่าวว่า การให้ธรรมทานเปรียบเหมือนการให้ขุมทรัพย์หรือประทีปที่จะเป็นเครื่องส่องทางชีวิต ให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องถึงมรรคชีวิตไปสู่ความสุขความเจริญ เมื่อยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ ย่อมเป็นผู้ไม่ตกต่ำ ย่อมมีชีวิตที่ถึงมรรคเกิดในสุคติภพ เมื่ออบรมบ่มบารมีแก่กล้าแล้ว ย่อมละกิเลสได้โดยสิ้นเชิงเข้าถึงพระนิพพานได้

๒. อกุศลทาน คือ การให้ความปลอดภัย ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น ไม่ถือโทษโกรธเคืองในการล่วงเกินของผู้อื่น ไม่มีเวรไม่มีผูกเวรกับผู้ใด ทั้งยังมีจิตเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นนิตย์ การให้อภัย เป็นการให้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เป็นการให้ที่ง่าย แต่คนเราทำได้ยากเพราะมีกิเลสอยู่ในใจต้องอาศัยการฟังธรรม ประพาศธรรมบ่อย ๆ จนเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง ผู้ที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดก็คือตนเอง เพราะทุกครั้งที่ให้อภัยได้ จะรู้สึกปลอดโปร่ง เบาอกสบายใจ สดชื่นแจ่มใสมีความสุข

จากหลักการให้ทานข้างต้นจะเห็นว่า ทานนั้นมีความสำคัญต่อผู้ให้โดยทำให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิตมีความสำคัญต่อสังคมกล่าวคือทำให้สังคมสงบสุขตลอดจนมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา คือ เป็นการบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เมื่อพุทธศาสนาคงอยู่ การปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนามีอยู่ และผลที่ได้รับจากการปฏิบัติคือการบรรลุเป้าหมายชีวิตและความสุขสงบในสังคม โดยส่วนตัวของผู้ให้ทานถือว่าการให้ทานเป็นการกำจัดกิเลส คือ ความโลภและความตระหนี่ในจิตสันดาน และส่วนรวม คือ การช่วยเหลือผู้อื่น การให้ทานสามารถผูกไมตรี ความสามัคคีของกันและกันได้ สาเหตุที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยให้ทาน เช่น ให้เพราะหวังผลตอบแทน ให้เช่นนี้ไม่ถูกต้องตามหลักทางพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันพุทธศาสนิกชนนิยมไปวัดถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรมและเจริญจิตภาวนาตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของทางบ้านเมือง ซึ่งเป็นโครงการที่ต้องการให้ญาติโยมพุทธศาสนิกชนเว้นจากการกระทำความชั่ว บำเพ็ญความดีและชำระจิตใจให้สะอาดแจ่มใสเคร่งครัดยิ่งขึ้นหลักธรรมสำคัญที่สนับสนุนคุณความดีดังกล่าวด้วยการงดเว้นจากบาปและความชั่ว

^{๕๐} พุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๔๘/๔๗๓.

^{๕๑} พุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๔๘/๔๗๓.

^{๕๒} มงค. (ไทย) ๒/๑๐.

ต่างๆ จักเป็นมงคลธรรมข้อหนึ่ง เป็นเหตุนำบุคคลผู้ปฏิบัติตามไปสู่ความสงบสุขปลอดภัย และความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

จะเห็นว่า การให้ทาน คือ การทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ทำบุญตักบาตรในตอนเช้าในวันพระ ทุกขึ้น/แรม ๘/๑๕ คำ โดยทั่วไปพระภิกษุจะไม่มีกรออกบิณฑบาต พุทธศาสนิกชนจะนำปัจจัยไทยธรรมต่างๆ มาร่วมถวายทานที่วัด และวันนั้นพระภิกษุจะมีการเทศนาธรรมที่วัด โดยคตินิยมการเข้าวัด ทำบุญนั้นน่าจะจะมีมาแต่สมัยพุทธกาลที่ชาวพุทธไปวัดเพื่อรับฟังพระธรรมเทศนาและถืออุโบสถศีล ในอดีต การไปทำบุญตักบาตรที่วัดวันพระนับว่าเป็นการไปพบปะเพื่อนฝูงญาติมิตรและแสดงออกถึงความสามัคคีของคนในชุมชนที่ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งในปัจจุบันยังพบบ้างตามหมู่บ้านในแถบชนบท ในเมืองใหญ่ๆ ที่มีความเร่งรีบ เช่น กรุงเทพมหานครบางวัดจะมีการเทศนาที่วัดอย่างเดียวโดยไม่มีการจัดทำบุญตักบาตรส่วนพระสงฆ์จะออกเดินบิณฑบาตเพื่อโปรดพุทธศาสนิกชนตามปกติ^{๕๓}

๒.๖.๒ การศึกษาธรรม

การศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นการศึกษาหลักคำสอนที่มีชุดคำสอนมากมาย หลากหลาย แต่ละชุดคำสอนต่างสอนให้มนุษย์มุ่งกระทำความดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเอื้อต่อการบรรเทาและการดับความทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง (ธัมมวิจยะ) เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้สิ่งนี้จึงมีเป็น หลักที่ปัจจยตา จนสามารถมองเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ ชาติต่อไป (ด้วยการสั่งสมบุญบารมี) ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่แตกต่างไปจากศาสนาทั้งหลายในโลกอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า เป็นศาสนาที่มีพระศาสดาเป็นมนุษย์คือมีทั้งร่างกายและจิตใจ อุบัติขึ้นและดำเนินไปตามกฎธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงสภาวะของความเป็นมนุษย์ว่าเป็นสภาวะอันยอดเยี่ยม โดยถือว่าการกำเนิดเป็นมนุษย์นั้นถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐเป็นต้น พุทธศาสนาเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่มีจิตใจสูง และมีคุณสมบัติที่สามารถพัฒนาหรือฝึกฝนได้ โดยไม่ต้องอ่อนแอและสยบยอมต่ออำนาจของเทพเจ้า โดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง พร้อมทั้งการเลือกทางดำเนินชีวิตด้วยตนเอง

หลักธรรมทางพุทธศาสนาทั้งหมดล้วนแล้วแต่มุ่งเน้นให้มนุษย์ ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มนุษย์ได้พัฒนาศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและสังคม สิ่งแวดล้อมให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่การหมดปัญหาหรือดับทุกข์ในทุกๆระดับ เป้าหมายของการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ก็คือความเป็นอิสระภาพจากความทุกข์หรือปัญหาทั้งปวงนั่นเองมีค่า

^{๕๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๘), หน้า ๗๖.

สอนเป็นทางสายกลางทั้งในแง่ของความคิดและในทางปฏิบัติ ในทางความคิดเช่น คนเรามักจะมีความคิดเอียงสุดไปด้านใดด้านหนึ่ง และด่วนสรุปตามความคิดของตนเอง พระพุทธศาสนา mong เป็นทางสายกลาง โดยมองที่เหตุปัจจัยเช่นเรื่องชีวิตหลังตายบ้างก็มีความคิดว่าตายแล้วต้องเกิดแน่นอน บ้างก็ว่าตายแล้วสูญไปเลย แต่พุทธศาสนาไม่มองสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่งแต่มองว่า แล้วแต่เหตุปัจจัย เช่นพระอรหันต์ได้สร้างเหตุปัจจัยที่เรียกว่านิพพานแล้วก็ไม่ต้องเกิด ส่วนคนที่ยังไม่บรรลุนิพพานยังต้องเกิดอีก เป็นต้น ส่วนในทางปฏิบัติก็มุ่งความพอดี เช่น การกินอาหาร ก็กินให้พอดี ไม่กินจนอึดเกินไปหรือกินเพียงน้อยนิดจนร่างกายทุกข์ทรมาน แต่กินให้พอดีที่ร่างกายต้องการให้ร่างกายดำรงชีพอยู่ได้^{๕๔}

ดังนั้น การศึกษาหลักคำสอนในพุทธศาสนาหมายถึงหลักคำสอนของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน หรือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นระบบแนวทางการดำเนินชีวิต ที่เน้นส่งเสริมให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเรียนรู้ความเป็นจริงเกี่ยวกับชีวิตด้วยตนเองบนฐานแห่งความเป็นจริงที่เรียกว่าปริยัติ ศาสนา เน้นการปฏิบัติจริงในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง โดยชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติเป็นมรรควิธีเดียวที่จะทำให้มนุษย์เอาชนะปัญหาหรือความทุกข์ได้ โดยไม่มีการอ่อนวอน บวงสรวงใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นศาสนาที่มีการกล่าวถึงขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจนในทุกระดับอย่างเป็นเหตุและผลที่สามารถพิสูจน์ได้ เรียกว่าปฏิบัติศาสนา และในการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของแต่ละระดับนั้น ผู้ปฏิบัติจะได้รับผลที่แตกต่างกันไปในแต่ละระดับ ซึ่งในทางพุทธศาสนาได้กล่าวถึงผลแห่งการปฏิบัติในแต่ละระดับเอาไว้ อย่างชัดเจน ตั้งแต่ขั้นต่ำสุดจนถึงสูงสุดคือสามารถดับทุกข์หรือปัญหาได้โดยสิ้นเชิง หลักประกันผลแห่งการปฏิบัติเช่นนี้ท้าทายผู้ศึกษาหรือมนุษย์ผู้มีปัญหาหรือความทุกข์ทุกคนมาพิสูจน์หลักความเป็นจริงดังกล่าว ล้วนเป็นความสมเหตุและผลตามหลักของเหตุและผล เมื่อเหตุเป็นอย่างนี้ ผลจึงเป็นอย่างนี้ เมื่อเหตุดี ผลก็จะดี เมื่อเหตุไม่ดี ผลก็จะไม่ดี เป็นต้น ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือสังคมล้วนมีเหตุปัจจัยทั้งสิ้น และการกระทำของบุคคลย่อมจะได้รับผลตามที่ตนได้ทำนั้น ๆ พระพุทธศาสนา มุ่งเน้นสอนให้ผู้คนหันมาให้ความสำคัญด้านสติปัญญา หรือเหตุผลมากกว่าความเชื่อ หรือความศรัทธา แม้ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะมีความศรัทธาอยู่ด้วย แต่ทุกๆ ที่ พระพุทธองค์ก็จะเน้นว่าศรัทธาจะต้องประกอบด้วยปัญญาเสมอ ความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาก็จะต้องมีปัญญา^{๕๕}

กล่าวโดยสรุปพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเรียนรู้การฝึกฝนปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนผ่านชีวิตที่เดือดร้อนวุ่นวาย ไปสู่ชีวิตที่สุขสงบเย็น ซึ่งจะให้ประโยชน์สุข อันเป็นผลที่เนื่องมาจากการปฏิบัติของมนุษย์เองเป็นต้น ดังนั้นคนที่จะเดินบนทางสายนี้ต้องมีความสนใจในการศึกษาเรียนรู้ชีวิตที่ละเอียดลึกซึ้งและเชื่อมั่นในความเพียรที่จะปฏิบัติแก้ปัญหาด้วยตนเอง และมีความหวัง มีความสุขกับการได้รับผลแห่งการปฏิบัติ จิตใจมีความสำคัญในการพูดและกระทำคือเป็นสภาพกำหนดกายและวาจาให้กระทำตามได้ มนุษย์เราเมื่อมีความเชื่อในเรื่องใดแล้วก็ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้และมีอิทธิพลต่อจิตใจเป็นอย่างมาก หากรู้สึกว่าตนเองได้ทำผิดพลาดก็จะเกิดความกังวลใจ ก็จะได้รับโทษตามคำสอนศาสนา แต่หากได้ทำคุณงามความดีก็มีความสุขสบายใจ ในทางปฏิบัติมนุษย์ควรจะได้มีสติเตือน

^{๕๔} สัมภาษณ์นายสงคราม ปุณฺณประวัติ, ผู้ที่เข้าวัดเป็นประจำ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์นางจันทิ์ ตาธวัน, กลุ่มผู้ที่เข้าวัดเป็นประจำ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

ตนอยู่เสมอเพื่อป้องกันความประมาท หากไม่มีสติเตือนตนเองได้ ก็ควรมีสติเตือนใจตนเอง เช่น ได้ ฟังเทศน์หรือรับการอบรมในเรื่องศีลธรรมเป็นประจำการปฏิบัติที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและ กล่าวถึงผลที่ได้รับผลจากการปฏิบัติที่ถูกต้องบนฐานของความจริงซึ่งส่งผลให้ได้รับความสุข สงบ เย็น อันเนื่องจากการสิ้นไปแห่งปัญหาหรือความทุกข์

๒.๖.๓ การฟังธรรม

การฟังพระธรรมเทศนา คือ การฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยมี ๒ ส่วนคือคำสั่งนั้นได้แก่ วินัยบัญญัติ คือ ข้อบังคับให้ปฏิบัติจะละเมิดมิได้ ส่วนคำสอนนั้น ได้แก่ ข้อปฏิบัติตามอัชฌาสัยของผู้ ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่วพระธรรมจึงมีคุณสมบัติคือความงามสามระยะคืองามในเบื้องต้นด้วยประกาศ ข้อปฏิบัติความระเบียบเรียบร้อยคือศีลงามในท่ามกลางด้วยการประกาศข้อปฏิบัติที่ทำให้ใจให้ประณีต คือ สมาธิความตั้งใจมั่นคงไม่หวั่นไหวในอารมณ์ต่างๆและงามในที่สุดด้วยประกาศคุณอันประณีตที่สุด เป็นยอดแห่งการปฏิบัติ คือ ปัญญาความรู้ชัดแจ้ง อันเป็นผลมาแต่สมาธิ เพราะผู้มีจิตเป็นสมาธิที่จะรู้ ชัดแจ้งในกระแสธรรมได้ พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสามารถอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ ชาวโลก หากชาวโลกหันมาสนใจในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว โลกของเราจะสงบประชาชนจะอยู่ด้วยกันโดยสันติสุข ไม่มีความหวาดระแวง ไม่เดือดร้อน ชาวโลกก็ จะได้รับสันติสุขอย่างแท้จริง เพราะพระธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เป็นมิตรกันไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอาเปรียบกัน ให้อภัยกัน มีเมตตาต่อกันเห็นสุขทุกข์ของคนอื่นเหมือนกับของตน มุ่งผลคือ ประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมเป็นที่ตั้งพระพุทธศาสนาแผ่ไปถึงไหนสันติสุขก็ย่อมมีในที่นั้น ๆ การฟังพระ ธรรมเทศนา คือ การสดับตรับฟังพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระภิกษุนำมาถ่ายทอดให้ พุทธศาสนิกชนได้รู้และเข้าใจ พร้อมกับน้อมนำมาเพื่อการปฏิบัติอย่างถูกต้องอันจะอำนวยประโยชน์ สุขให้แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ และย่อมเกิดอานิสงส์แห่งการฟังธรรม ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง คือ การฟังธรรมนั้นเป็นการหาความรู้ที่ต้อยอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนาจากพระภิกษุผู้มีภูมิธรรมศึกษา ปฏิบัติพุทธธรรมตาม หลักพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกอย่างเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะนำออกเผยแผ่แก่ประชาชน โดยมี คุณสมบัติของการเป็นนักเทศน์หรือนักสอนธรรมที่ดี โดยเหตุที่ผู้ฟังคือคฤหัสถ์หรือชาวบ้านนั้น เป็นผู้มิ ีโอกาสน้อยที่จะได้ศึกษาค้นคว้าหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎกโดยตรง ดังนั้น จึงต้องอาศัยการฟังจาก พระภิกษุที่เมตตาแสดงธรรม เมื่อตั้งใจฟังธรรมโดยเคารพ อานิสงส์ที่จะได้อย่างแน่นอน เป็นประการ แรก ก็คือได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง เพราะพระภิกษุนั้นท่านย่อมจะมีวิธีการนำเสนอหลักธรรมที่ไม่ซ้ำกัน อย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งให้ข้อคิดและความเห็นที่แปลกใหม่ โดยปรับปรุงวิธีการเทศน์ การสอน ที่ประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ

๒. สิ่งใดได้เคยฟังแล้วแต่ไม่เข้าใจชัดย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด หมายถึง ธรรมข้อใดหรือเรื่องใดที่ เคยฟัง มาแล้วจากการแสดงธรรมเป็นต้นของพระภิกษุในครั้งก่อนแต่ยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง เมื่อตั้งใจฟัง อีกครั้ง อานิสงส์ที่จะได้อย่างแน่นอนเป็นประการที่ ๒ ก็คือ ความเข้าใจชัดแจ่มแจ้ง ซึ่งเป็นการ ทบทวนความรู้เดิมที่ดีอีกด้วย

๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้ ได้แก่ ตามปกติของผู้ไม่มีโอกาสศึกษาหลักพุทธธรรมอย่าง ลึกซึ้ง ย่อมจะเกิดความสงสัยในเรื่องนามธรรมที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า เช่น เรื่องบาป บุญ คุณ โทษ

เป็นอย่างไร มีผลอย่างไร อะไรเป็นบุญกุศล อะไรคือบาปอกุศล ผลของบาปหรือบุญมีจริงหรือไม่ ชาตินี้มีจริงหรือไม่ เป็นต้น ความสงสัยเช่นนี้จะบรรเทาลงได้ถ้าตั้งใจฟังธรรมซึ่งนับเป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ ที่ผู้ฟังธรรมจะได้รับทันทีเมื่อฟังธรรมจากพระภิกษุผู้มีความสามารถในการเทศน์ซึ่งจะอธิบายเรื่องที่เป็นามธรรม ด้วยการสาธกยกอุปมาเปรียบเทียบกับให้เข้าใจง่าย

๔. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้ หมายถึง การมีความเห็นและความเข้าใจอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เพราะเหตุนี้ ชาวบ้านบางคนได้นับถือพระพุทธศาสนาตามที่บรรพบุรุษนับถือมา ดังนั้น อาจมีความคิดเห็นที่ผิดจากทำนองคลองธรรมได้ เช่น เห็นว่าทำดีเมื่อไม่มีคนเห็น ก็ไม่ได้รับผลดี หรือเห็นว่าจะดีหรือชั่ว ก็แล้วแต่โชคชะตาฟ้าลิขิต เป็นต้น การมีความคิดเห็นเช่นนี้จะถูกทำลายลงได้ คือเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นสัมมาทิฐิก็ต่อเมื่อตั้งใจฟังธรรมโดยเคารพ จากพระภิกษุผู้มีความสามารถในการแสดงธรรม ที่จะพรรณาสาธกยกเหตุผลประกอบจนผู้ฟังนั้นคล้อยตาม ปรับความเห็นให้ถูกต้องอย่างปราศจากข้อโต้แย้งในใจ

๕. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส หมายถึงว่า การตั้งใจฟังธรรมนั้น ท่านจัดเป็นส่วนหนึ่งของการภาวนา คือการฝึกอบรมพัฒนาจิตให้ เกิดปัญญา เพราะเมื่อตั้งใจฟัง จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส อันเป็นคุณสมบัติของสมาธิจิต เมื่อจิตผ่องใสตั้งมั่นเป็นสมาธิ ย่อมมีพละญาณภาพที่จะคิดอ่านทำการต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ด้วยปัญญา สามารถที่จะรู้และเข้าใจธรรมต่างๆ ที่ลึกซึ้งสุขุมคัมภีรภาพได้ง่าย

จากประโยชน์ที่เกิดจากการฟังธรรมนั้น โดยปกติวันพระแล้วเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนจะได้มาทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ความสำคัญของวันธรรมสวนะก็คือ ก่อให้เกิดสติปัญญาและเป็นสิ่งดีงามแก่ชีวิตในการดำเนินชีวิต และวันธรรมสวนะส่วนใหญ่จะนิยมเรียกกันว่า วันพระบ้าง วันศีลบ้าง และวันอุโบสถบ้าง จุดมุ่งหมายของวันธรรมสวนะเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้มาทำบุญรักษาศีล และฟังธรรม และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยาวนานสืบไป วิธีสร้างบุญบารมีในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๓ ขั้นตอน คือการให้ทาน การถือศีล และการเจริญภาวนา ที่นิยมเรียกกันว่า "ทาน ศีลภาวนา" ซึ่งการให้ทานหรือการทำทานนั้น เป็นการสร้างบุญที่ต่ำที่สุด ได้บุญน้อยที่สุด ไม่ว่าจะทำมาอย่างไรก็ไม่มีทางที่จะได้บุญมากไปกว่าการถือศีลไปได้ การถือศีลนั้น แม้จะมากอย่างไรก็ไม่มีทางที่จะได้บุญมากเกินไปกว่าการเจริญภาวนาไปได้

การฟังธรรมการเข้าใจในธรรมนั้นตามที่พระศาสดาหรือเพื่อนสหพรหมจารีผู้อยู่ในฐานะครูแสดงเมื่อเข้าใจธรรมเข้าใจธรรมย่อมเกิดปราโมทย์เมื่อเกิดปราโมทย์แล้วย่อมเกิดปีติ เมื่อใจเกิดปีติกายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้ว ย่อมได้เสวยสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะที่ยังไม่สิ้นไป ย่อมถึงความสิ้นไปหรือย่อมได้บรรลุนิพพานอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยมที่ยังไม่ได้บรรลุนอกจากนี้การฟังยังทำให้เกิดปัญญา ๓ ประการ คือ

๑. สุตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการฟังมาจากผู้อื่น เช่น การศึกษาเล่าเรียนจากครู จากการอ่านหนังสือ ปัญญาประเภทนี้มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาตนเองและสังคมชาติ ผู้มีปัญญาประเภทนี้ เมื่อได้รับการศึกษาดี จนจบปริญญาในระดับต่าง ๆ แล้ว สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาปัจจัยสี่ เอาไปประกอบอาชีพ เอาปัญญาระดับนี้มาแก้ปัญหาเรื่องการดำรงชีวิต แก้ปัญหาสังคมประเทศชาติ ตลอดจนเอาไปสมัครงานเป็นราชการทหาร

ตำรวจ เป็นครูอาจารย์ เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้อง และป้องกันเหตุร้ายทั้งหลายที่มีอยู่รอบตัวเรา มนุษย์มีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาปัญญาชนิดนี้ และเป็นปัญญาที่ทำให้เกิดขึ้นได้ไม่ยากนักในสมัยปัจจุบันนี้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา”^{๕๖} แสดงให้เห็นว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญญาที่สำคัญประการหนึ่ง คือการศึกษา ด้วยการคิด การฟัง การศึกษา การอ่าน การเขียน แต่การฟังนั้น ต้องตั้งใจฟังด้วยดี ด้วยจิตที่เป็นสมาธิ จึงจะเกิดปัญญา แต่ถ้าฟังด้วยจิตใจที่ฟุ้งซ่าน ไม่ตั้งใจฟังอย่างจริงจัง ไม่ฟังด้วยความเคารพ ฟังด้วยความง่วงเหงาหาวนอน ปัญญาย่อมไม่เกิด ในทางพระพุทธศาสนา ยกย่องบุคคลผู้มีสุตะ คือความรู้ที่ได้รับมาจากการฟังมามาก จากแหล่งข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ภายนอกตัวเราว่า เป็นบุคคลผู้คงแก่เรียน เช่น ผู้ที่มีความจดจำดี เป็นผู้ทรงจำพระไตรปิฎกว่า “เป็นบุคคลที่ยอดเยี่ยม” ดังพุทธพจน์ที่ว่า คุณสมบัติที่ทำให้ควรได้ชื่อว่าเป็นพหูสูตคือผู้คงแก่เรียน หรือเป็นผู้มีความรู้มากมีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

๑. พหูสูตา หมายถึง การได้ศึกษาเล่าเรียนมากหรือการได้ฟังมาก
๒. ธตา คือ การจำได้ เป็นการจำประเด็นสำคัญได้อย่างแม่นยำ
๓. วจสา ปริจิตา หมายถึง การท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอจนแคล่วคล่องชัดเจน
๔. มนสาอนุเปกขิตา ได้แก่ การพิจารณาจนขึ้นใจถึงครั้งใดก็ปรากฏเนื้อความขึ้นขึ้นทันที
๕. ทิฏฐิยา สุปฏิวิธตา หมายถึง การขบคิดได้ด้วยทฤษฎี หรือแทงตลอดดีด้วยทฤษฎีโดย

มีความเข้าใจลึกซึ้งมองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาทั้งในแง่ความหมายและเหตุผล^{๕๗}

๒. จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาเกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง บุคคลผู้ที่ไม่ได้ฟังมาจากผู้อื่น ไม่ได้อ่านจากหนังสือตำราเรียนใด ๆ หรือไม่ได้จากแหล่งค้นคว้าที่คนอื่นทำขึ้น แต่ได้สร้างปัญญาของตนให้เกิดมีขึ้น ด้วยการคิดค้นทดลองหาเหตุผลด้วยตนเอง จนเกิดปัญญารู้ชัดในเรื่องนั้นขึ้น อย่างเช่นที่นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ขึ้นมาเป็นจำนวนมากในยุคปัจจุบัน เพราะอาศัยจินตามยปัญญา ปัญญาชนิดนี้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยอุบายแยบคาย คือการใช้ความคิดให้ถูกวิธี การมองเห็นสิ่งทั้งหลายด้วยการพิจารณาค้นคว้า การแสวงหาเหตุผลตลอดสายตั้งแต่ต้นจนปลาย การแยกแยะวิเคราะห์ด้วยความคิดที่เป็นระเบียบ โดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น หรือเห็นปัญหานั้นตามสภาวะที่เป็นจริง ตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย และยังมีสถาบันวิจัยค้นคว้าในเรื่องต่างๆ ในสถานศึกษาทางวิทยาศาสตร์เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน กำลังสร้างปัญญานี้ให้เกิดขึ้น ซึ่งพบเห็นได้โดยทั่วไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ปัญญา ย่อมมีแก่ผู้เพ่งพินิจ”^{๕๘} ผู้ที่เพ่งพินิจคือการทำให้เป็นสมาธิ เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดปัญญา ถ้าจิตไม่เป็นสมาธิ ปัญญาชนิดนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

๓. ภาวนามยปัญญา หมายถึง ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม หรือปัญญาที่เกิดแต่การฝึกลงมือปฏิบัติ ปัญญานี้มีความจำเป็นมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการฟังตนเอง เพราะทำให้ได้ความสงบสุขด้านจิตใจ จนถึงความดับทุกข์ในที่สุด ต้องอาศัยปัญญาที่เกิดจากการเจริญภาวนา เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นได้จากการสัมผัสต่อสิ่งทั้งหลาย ด้วยตัวของเราเอง เปรียบเหมือนการที่เราไปจับไฟ

^{๕๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕ / ๘๔๕ / ๒๑๓.

^{๕๗} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๘๗ / ๘๔.

^{๕๘} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕ / ๑๘ / ๑๗.

แล้วก็รู้ถึงความร้อนของมัน เพราะได้จับต้องด้วยตัวของเราเอง ความรอบรู้และความรู้สึกที่เกิดจากการลงปฏิบัติ ซึ่งผ่านขั้นตอนการลองผิดลองถูกของผู้ปฏิบัติในเรื่องต่างๆนี้จัดเป็น ภาวนามยปัญญา การที่เราฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผ่านการลองผิดลองถูกจนมีความคล่องแคล่วในอารมณ์ทั้งปวง ทั้งที่น่าพอใจ และที่ไม่น่าพอใจ จนในที่สุดเรารู้จักอารมณ์เหล่านั้นอย่างชัดเจน รู้เท่าทัน ความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่จรมาสู่จิตเรา เราไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงไปตามอารมณ์เหล่านั้น เป็นปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ตรง อันเป็นผลมาจากการลงมือฝึกปฏิบัติจนรู้แจ้งประจักษ์ชัดในสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงว่า สิ่งทั้งปวง ล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ ไม่ยึดมั่น ถือมั่นให้เกิดทุกข์สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก”^{๕๙}

โลกนั้นมี ๒ ประการ คือ ประการที่ ๑ คือ โลกภายนอก หมายถึง แผ่นดินและหมู่สัตว์ ประการที่ ๒ คือ โลกภายใน ได้แก่ โลกแห่งจิตใจ เป็นการชี้ให้เห็นว่าผู้ที่มีปัญญากล่าวคือแสงสว่างภายในจิตใจ สามารถมองเห็นถึงสัจธรรม มองเห็นความมืด คืออวิชชาและโมหะได้ ปัญญาจึงเป็นแสงสว่างในโลกแห่งจิตใจ สามารถส่องสว่างเห็นเหตุผล ส่องนำทางดำเนินชีวิตตามแนวทางอริยมรรคได้อย่างถูกต้อง ควรหันมาเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้เกิดปัญญากันให้มาก เพราะว่าเมื่อชีวิตของเราเกิดปัญญาขึ้นแล้วจะทำให้มีความสุขทั้งภายนอกและภายใน เป็นความสุขที่สงบเย็น โดยไม่ต้องอาศัยวัตถุสิ่งของใดๆ ภายนอกร่างกายของเรา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “การได้เฉพาะซึ่งปัญญานำมาซึ่งความสุข”^{๖๐} ปัญญาเป็นปัจจัยให้เกิดความสุข ฉะนั้น ปัญญาชนิดนี้จึงมีอันสูงส่งมาก เป็นเครื่องนำพาชีวิตให้พบกับประโยชน์สูงสุด คือพระนิพพาน จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงปัญญาที่จะนำไปสู่ประโยชน์สุขที่เป็นโลกียปัญญาที่แสวงหาได้ไม่ยากนัก

๒.๖.๔ การปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ต้องมีศีลเป็นพื้นฐานเพราะหากศีลไม่บริสุทธิ์ย่อมส่งผลทำให้มีต่อการปฏิบัติธรรมด้วย การรักษาศีลขึ้นอยู่กับสถานะของบุคคลซึ่งพระพุทธศาสนาแบ่งลักษณะสาวกออกเรียกว่า “พุทธบริษัท ๔” ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ และภิกษุณีโดยมีข้อวัตรเพื่อทางแห่งความหลุดพ้นที่เข้มงวดขึ้นตามสถานะของบุคคลนั้น^{๖๑} การมีศีลได้ชื่อว่าเป็นรากฐานของความดี ในทางพระพุทธศาสนาการมีศีลถือว่าเป็นสิ่งที่ทำให้คนมีความประเสริฐด้วยการไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่ทำร้ายกัน เว้นการลัก การปล้น การฉ้อโกงกัน เว้นการทำผิดทางเพศ โดยการละเมิดสิทธิของผู้เป็นเจ้าของเว้นการพูดพลกถากันไม่มีความจริงใจต่อกัน เว้นการดื่มของมึนเมาเสพของเสพติด สิ่งเหล่านี้คือศีล ๕ การเว้นดังกล่าวนี้ เรียกว่าศีล ซึ่งแปลว่า ปกติ ธรรมดาและตามปกติธรรมดาคนทั่วไปก็ไม่ได้ฆ่าเขา ลักเขา เป็นต้น ตรงกันข้ามการฆ่าเขา ลักเขาเป็นอาทิ กลับเป็นการผิดปกติธรรมดา พระพุทธองค์ท่านทรงบัญญัติศีลไว้เพื่อให้คนอยู่ในสภาวะปกติ คือเป็นคนตามปกติตามสภาวะเดิม ไม่ก่อกรวนใครอันทำให้เขา ตลอดจนตนเองต้องเดือดร้อน ผู้จะศึกษา

^{๕๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕ / ๘๐ / ๘๕.

^{๖๐} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕ / ๓๓ / ๓๓.

^{๖๑} พุทธโฆษาจารย์, *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*, แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๒๓.

พระพุทธศาสนา ต้องรู้จักรากฐานแห่งความดีอันทำให้คนเป็นคนคือศีลดังกล่าวนี้อีกก่อนหน้านั้นศีลเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมสงบอยู่เย็นเป็นสุขเกื้อกูลต่อกัน^{๖๒}

ต้นเหตุของการเบียดเบียนกันในสังคมมนุษย์ก็เพราะมนุษย์ไม่มีการรักษาศีล ในแง่ของหลักปฏิบัติที่พึงมีในการอยู่ร่วมกันของสังคมของมนุษย์พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่าวรรณะไม่ใช่เป็นสิ่งที่แสดงความสามารถของบุคคล แต่วรรณะเป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ต่างๆ กันออกไปของคนในสังคม เป็นระบบสังคมที่พึงพึงอาศัยกัน คุณค่าของคนก็ควรแก่การสรรเสริญนั้นแท้ที่จริงแล้วขึ้นอยู่กับที่การกระทำที่ไม่ล่วงในบาปกรรมทั้งปวง ด้วยการประพฤติกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต เป็นสิ่งที่สังคมยกย่องและสรรเสริญ ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดุคในกาม การไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตพยาบาท ไม่เห็นผิด ทั้งหมดเรียกว่าธรรมชาวหรืออริยธรรม^{๖๓} กล่าวได้ว่าศีลในที่นี้ครอบคลุมหลักศีล ๕ เกือบทั้งหมดยกเว้นข้อการไม่ดื่มสุราเมรัย แสดงให้เห็นว่าสังคมมนุษย์ในอดีตให้ความสำคัญและเห็นความสำคัญของศีล ในการที่ใช้เป็นระเบียบการอยู่อาศัยร่วมกันโดยไม่เบียดเบียน ศีล จึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์เมื่อเริ่มสร้างสังคม ด้วยเหตุนี้ทำให้สังคมมนุษย์แตกต่างจากสังคมสัตว์ทั่วไป ดังนั้น กล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติศีลเพราะมันเป็นเรื่องเก่าที่มีมานานแล้วคู่กับสังคมมนุษย์แต่พระองค์ทรงนำสิ่งที่มียอยู่แล้วตามธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์มาสอนพร้อมทั้งชี้ให้เห็นความสำคัญและสร้างจิตสำนึกให้อยากปฏิบัติตาม

ศีลมิใช่แต่เป็นเพียงความประพฤติที่งดงาม แต่ยังสัมพันธ์ไปถึงความประพฤติในระดับสังคมด้วย ดังนั้น การรักษาศีลจึงเป็นหน้าที่ของผู้นำและสมาชิกในสังคมที่ควรนำเรื่องนี้มาตระหนัก และวางแผนเพื่อให้ประชาชนสามารถกินดีและอยู่ดีด้วยการรักษาศีลจึงนำมาซึ่งความสงบสันติสุขให้กับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติและยังนำความสันติมาสู่สังคมนั้น ๆ ให้ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันไม่ว่าทางกาย ทางวาจาหรือทางใจเป็นสันติวิธีที่เริ่มต้นได้จากที่ตัวเรา สังคมที่สันติสุขด้วยศีล นั้นมิใช่สังคมแห่งความฝันแต่เป็นสังคมที่สามารถเป็นจริงได้หากว่าเริ่มต้นที่ผู้นำในสังคม พร้อมใจกันน้อมนำศีลมาใช้กับชีวิตตนและส่งเสริมคนรอบข้างให้มีศีล ศีลจึงมีความสำคัญในแง่มิติด้านสังคม การอาศัยอยู่ร่วมกันทำให้มนุษย์รู้จักที่จะควบคุมตนเอง และมีการเคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่น เช่น การไม่ฆ่า ทำร้าย ทำให้มนุษย์เคารพในสิทธิในชีวิตร่างกายผู้อื่น ทำให้รู้จักอบรมตนให้มีเมตตาเอื้ออาทร เห็นชีวิตผู้อื่นเสมอกับชีวิตของตน การไม่ลักทรัพย์ ทำให้มนุษย์เคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น ทำให้เว้นจากการเล็งชิงที่ไม่สุจริต การไม่ประพฤตินอกใจคู่ครอง ทำให้มนุษย์เคารพสิทธิในการดำรงชีวิตคู่ ทำให้ครอบครัวไม่แตกร้าง ไม่กระทำสาส์นเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน การไม่พูดปด ทำให้รู้จักเคารพสิทธิในการรับรู้ข้อมูลที่เป็นจริง ป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายประโยชน์ของผู้อื่น และของตน เป็นคนมีสัจจะการไม่ดื่มของมึนเมา ทำให้เคารพสิทธิในร่างกายของตนที่จะไม่นำสิ่งที่ทำร้ายสุขภาพและสติปัญญามาสู่ตน^{๖๔}

^{๖๒} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), *การพัฒนาจิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สภาการศึกษามหาภุมมราชวิทยาลัยวิทยาลัยพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

^{๖๓} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๕/ ๕- ๖.

^{๖๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *เบญจศีลเบญจธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๔.

๒.๗ สรุปแนวคิดเรื่องศีลตามหลักพระพุทธศาสนา

ศีลในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นข้อปฏิบัติสำหรับความประพฤติดีทางกายและวาจาโดยศีลเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษากายตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายและวาจาให้ดีขึ้นโดยมีวิธีการรักษาศีล ๓ ประการคือ ๑) สมาทานวิริติ คือ การรักษารักษาศีลด้วยความตั้งใจจดเฝ้าด้วยการสมาทานศีลจากพระภิกษุสงฆ์เป็นกิริยาที่รับข้อปฏิบัติมาถือหรือปฏิบัติตามมีตั้งใจรักษาศีลอยู่เรื่อยๆ ศีลก็ย่อมมีอยู่ตลอดเวลาจนกว่าตนเองจะล่วงละเมิดศีล ศีลจึงจะขาดคือเป็นอันสิ้นสุด ๒) สัมปัตตวิริติ คือ ความตั้งใจจดเฝ้าเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เป็นการไม่ล่วงละเมิดศีลแม้จะมีโอกาสอำนวยให้ล่วงละเมิดศีลก็ตาม เช่น เห็นสัตว์ที่พอจะฆ่าได้ น่าจะฆ่า แต่คิดเว้นเสีย ไม่ฆ่า เจอกระเป๋าสตางค์ เจ้าของเขาวางไว้ แม้จะขโมย ก็พอขโมยได้ แต่งดเสีย ไม่ขโมย เป็นต้น และ ๓) สมุจเฉทวิริติ คือ ความตั้งใจจดเฝ้าโดยเด็ดขาด เป็นการงดเว้นความชั่วของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป

นอกจากนี้ ศีลในพระพุทธศาสนาแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ ๑) จุฬศีล คือ ศีลอย่างน้อย ๒) มัชฌิมศีล หมายถึง ศีลอย่างกลาง และ ๓) มหาศีล ได้แก่ ศีลอย่างสูง ในส่วนที่เป็นประเภทของศีลมี ๒ ประเภท คือ ๑) ศีลสำหรับฆราวาสสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ส่วนคือ ศีล ๕ กับ ศีล ๘ และศีลประเภทที่ ๒ คือ ศีลสำหรับบรรพชิตสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ส่วนคือ ศีล ๑๐ กับศีล ๒๒๗ การรักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนาผู้รักษาควรเริ่มจากตนเองเป็นเบื้องต้นเพียงแต่ผู้รักษาศีลต้องมีความตั้งใจจดเฝ้าจากการกระทำอันมิชอบ และในขณะเดียวกันการรับศีลจากพระสงฆ์ ผู้รับศีลจะมีศีลได้ด้วยการประพฤติปฏิบัติประคับประคองมิให้ล่วงละเมิดศีล รักษาศีลมิให้ขาด หรือต่างพร้อย ด้วยการประคับประคองกายและวาจาอยู่ในกรอบของศีล

การรักษาศีลทำให้ผู้รักษาศีลได้รับอานิสงส์ที่เกิดจากการรักษาศีลหรือสามารถส่งผลดีแก่ผู้รักษามีความสงบเรียบร้อย มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคตทำให้ผู้รักษาย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวงซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ มีกิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี สมณะ ย่อมเป็นผู้แก่กล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปหาบริษัทนั้นๆ มีสติอยู่เสมอ และชีวิตหลังความตายย่อมไปบังเกิดในสุคติภูมิ ในทางตรงกันข้ามหากไม่รักษาศีล สำหรับผู้ล่วงละเมิดจะได้รับโทษที่เกิดจากการไม่รักษาศีลทำความเดือดร้อนให้ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต การไม่รักษาศีลมีโทษ ๕ ประการ คือ บุคคลผู้ประพฤติก่อล่วงละเมิดศีลย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์ใหญ่หลวงมีความประมาทเป็นเหตุ มีกิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมกระฉ่อนไป บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะกษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี สมณะ ย่อมไม่แก่กล้ากลับมีความเก้อเขินเข้าหาสมาคมต่างๆ และหลังสิ้นสติในเวลาตาย ตลอดจนหลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

สำหรับการรักษาศีลของพุทธศาสนิกชน นั่นคือ ปฏิบัติข้อฝึกฝนการประพฤติปฏิบัติในศีลขึ้นอยู่กับสถานะของบุคคล ซึ่งพระพุทธศาสนาแบ่งลักษณะสาวกออกเป็นพุทธบริษัท ๔ ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ภิกษุณี โดยมีข้อวัตรเพื่อทางแห่งความหลุดพ้นที่เข้มงวดขึ้นตามสถานะของบุคคลนั้น การรักษาศีลจึงเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นผู้นำและสมาชิกควรมีการ

รักษาศีลซึ่งจะทำให้เกิดความสงบสันติสุขให้กับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติและยังนำความสันติมาสู่สังคมให้ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันไม่ว่าทางกาย ทางวาจาหรือทางใจเป็นสันติวิธีที่เริ่มต้นได้จากตัวเรา ทั้งนี้ เพราะศีลมีความสำคัญในแง่มิติด้านสังคม การอาศัยอยู่ร่วมกันทำให้มนุษย์รู้จักที่จะควบคุมตนเอง และมีการเคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่น เช่น การไม่ฆ่า ทำร้าย ทำให้มนุษย์เคารพในสิทธิในชีวิตผู้อื่น ทำให้รู้จักอบรมตนให้มีเมตตาเอื้ออาทร เห็นชีวิตผู้อื่นเสมือนกับชีวิตของตน การไม่ลักทรัพย์ ทำให้มนุษย์เคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น ทำให้เว้นจากการเลี้ยงชีพที่ไม่สุจริต การไม่ประพฤตินอกใจคู่ครอง ทำให้มนุษย์เคารพสิทธิในการดำรงชีวิตคู่ ทำให้ครอบครัวไม่แตกร้าง ไม่กระทำความผิดร้ายแรง การไม่พูดปด ทำให้รู้จักเคารพสิทธิในการรับรู้ข้อมูลที่เป็นจริง ป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายประโยชน์ของผู้อื่น และของตน เป็นคนมีสัจจะการไม่ดื่มของมึนเมา ทำให้เคารพสิทธิในร่างกายของตนที่จะไม่นำสิ่งที่ทำร้ายสุขภาพและสติปัญญามาสู่ตน

สำหรับคติความเชื่อจากการปฏิบัติตนในการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรงต่างมีความเชื่อว่า การรักษาศีลนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชีวิตหลังความตายไปเกิดบนสวรรค์เป็นสาเหตุของการได้โภคทรัพย์สมบัติ และการเข้าสู่พระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น พุทธศาสนิกชนชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง มีความมุ่งมั่นและความเพียรพยายามในการรักษาศีลตลอดจนมีการปฏิบัติตนแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตนในการรักษาศีลด้วยการ ให้อภัย การศึกษาธรรม การฟังธรรม และการปฏิบัติธรรมทั้งหมดล้วนเป็นแนวทางที่ส่งเสริมการรักษาศีลในพระพุทธศาสนาจนทำให้พุทธศาสนิกชนชาวตำบลสำโรง ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติรักษาศีล

บทที่ ๓

ศึกษาความเข้าใจเรื่องศิลปะของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาความเข้าใจเรื่องศิลปะของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนในตำบลสำโรงมีความเข้าใจศิลปะอย่างไร และในชุมชนตำบลสำโรงนั้นมีสภาพปัญหาทางสังคมที่เกิดจากการไม่รักษาศิลปะอย่างไร โดยผู้ศึกษาได้หมวดประเด็นในการศึกษาโดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ ความเข้าใจด้านการดำรงชีวิตประจำวันตามหลักของศิลปะ

๓.๑.๑ การสำรวจผลได้และผลเสียของครอบครัว

การรักษาศิลปะที่ดีควรมีการสำรวจผลได้และผลเสียที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว สำหรับครอบครัวที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีที่มีความอยู่เย็นเป็นสุขนิยมประชุมพบปะสังสรรค์กันระหว่างบุคคลในครอบครัวคือพ่อแม่และลูกๆ ได้ถามกันปรึกษาหารือกันและกันถึงผลงานในชีวิตประจำวันที่ผ่านมาแล้ว โดยย่อ ใครทำความดีเด่นอะไรบ้าง ? ใครทำความผิดพลาดอะไรบ้าง? ใครมีอุปสรรคขัดข้องในการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้าง ? ใครมีปัญหาขัดข้องใจอะไรบ้าง? เป็นต้น ทั้งนี้โดยมีพ่อแม่และแม่เป็นที่ยึดพิเคราะห์ เป็นผู้ให้การแนะนำพร่ำสอน และพ่อแม่จะต้องพร้อมที่จะยกย่องสรรเสริญลูกผู้ทำความดี ทั้งพร้อมที่จะอภัยในความผิดพลาดของลูกในเมื่อลูกยอมรับสารภาพและสำนึกผิดแล้วเมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ทุกวันหรือส่วนมากเชื่อแน่ว่าลูกจะมีความกตัญญูต่องานต่อพ่อแม่ ถ้าครอบครัวชาวพุทธส่วนมากปฏิบัติได้ดังกล่าวแล้ว เยาวชนทั้งหลายของชาติไทยจะเป็นเด็กที่น่ารักจะไม่เกิดปัญหาแก่งแย่ง

การรักษาศิลปะจึงเป็นข้อกำหนดอย่างต่ำสำหรับชาวพุทธศาสนิกชนที่ช่วยสำรวจผลได้และผลเสียสำหรับครอบครัวเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังช่วยควบคุมพฤติกรรมด้านกาย และวาจา ให้สงบเรียบร้อย เว้นจากการล่วงละเมิดซึ่งกันและกัน เมื่อบุคคลรักษาศิลปะ ๕ ได้มั่นคง ย่อมเกิดเป็นความสงบเรียบร้อยแห่งปัจเจกบุคคล อันจะส่งผลโดยตรงต่อสังคมส่วนรวมที่ย่อม สงบเรียบร้อยไปด้วย ในขณะที่เดียวกันการรักษาศิลปะ ๕ ย่อมเกิดอานิสงส์จำนวนมากแก่ผู้รักษาศิลปะ ทั้งทำให้ผู้รักษาศิลปะประสบกับสิ่งที่น่าปรารถนา อันเป็นประโยชน์ชีวิตในปัจจุบัน รวมถึงเป็น การทำประโยชน์ชีวิตในเบื้องหน้า ด้วยศิลปะย่อมคุ้มครองผู้รักษาศิลปะไม่ให้เกิดไปในที่ชั่ว ให้พบกับความสุขแม้ในโลกหน้า

การปฏิบัติตามของพุทธศาสนิกชนเป็นการฝึกเพื่อละจากความชั่ว แล้วตั้งอยู่ในคุณธรรมความดียังจิตของตนให้ผ่องใสอยู่เสมอ ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท ไม่ล่วงละเมิดมีเจตนาความตั้งใจที่จะรักษากาย วาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ^๑ ฉะนั้น การปฏิบัติตามหลักศิละนั้นเป็นเรื่องการดำเนินชีวิตในประจำวันที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามมีความปกติทางกายและทางวาจาและส่งผลทำให้เกิด เป็นความสุขใจ

^๑ พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรศักดิ์ พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘.

โดยปราศจากเวรภัย เพราะศีลเป็นพื้นฐานของบุคคลทั่วไป เพื่อให้สังคมของมนุษย์อยู่ร่วมกันได้ โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันได้โดยปกติสุข และการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้นั้น จะต้องมียศเป็นแนวทางในการปฏิบัติ การรักษาศีลจึงมีความมุ่งหมายในการป้องกันรักษาตนไม่ให้เสียหาย

๓.๑.๒ การสำรวจผลได้และผลเสียสำหรับตนเอง

สำหรับการสำรวจผลได้ผลเสียสำหรับตนเองนั้น พุทธศาสนิกชนคือผู้ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ก่อนนอนทุกวัน ควรสำรวจวิถีชีวิตของตนเองในรอบวันที่ผ่านมาแล้ว เป็นการทำการประมาณชีวิตประจำวันตั้งแต่เริ่มต้นนอนเข้า ตลอดมาจนถึงเวลานอนคืนนี้ ได้ดำเนินชีวิตไปอย่างไร ได้กำไรหรือขาดทุน กล่าวคือถ้าประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจมากกว่า ประพฤติทุจริต นับว่า ได้กำไรชีวิต ชีวิตล่วงไปโดยไม่ปราศจากประโยชน์ คือ คุณงามความดี ถ้าประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจมากกว่าประพฤติดุสุจริต นับว่า ขาดทุนชีวิต ชีวิตล่วงไปโดยไม่ปราศจากประโยชน์ คือ คุณงามความดี ซ้ำยังประพฤติดุทุจริต เป็นเหตุทำให้ชีวิตเศร้าหมอง ต่ำทรมาลงอีกด้วย

เมื่อพุทธศาสนิกชนได้สำรวจแล้วทราบว่าได้กำไรชีวิตก็พึงปลื้มปิติยินดีว่าวันนี้ชีวิตความเป็นอยู่ของเรามีประโยชน์ได้สร้างสมอบรมบุญวาสนาบารมี อันจะเป็นพุพเพกตบุญญตาสำหรับตนในภพชาติต่อไป เมื่อสำรวจแล้วทราบ ว่าขาดทุนชีวิตก็พึงตำหนิตัวเองว่าไม่สมควรประพฤติอย่างนั้น และตั้งจิตอธิษฐานว่าจะไม่ประพฤติชั่วทุจริตอย่างนั้นอีกต่อไปจงตั้งใจประพฤติแต่สุจริต ด้วยวิธีการปฏิบัติอย่างนี้เป็นประจำทุกคืน หลังจากบูชาพระสวดมนต์แล้วจะเป็นเหตุให้เป็นคนไม่ประมาทลื้มตัว ไม่ปล่อยตัวให้ถลาลงไปในความชั่วเสียหายจนสายเกินแก้และจะเป็นเหตุให้ประพฤติดุสุจริตอันเป็นคุณงามความดีได้มากกว่าประพฤติดุทุจริตอันเป็นความชั่วเสียหายย่อมจะเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยบุญวาสนาบารมีเพิ่มมากยิ่งขึ้นจนกว่าจะล่วงลับดับขันธืไปตามอายุขัย

สำหรับความเข้าใจด้านการดำรงชีวิตตามหลักของศีลเป็นการตรวจสอบผลดีและผลเสียยังทำให้มนุษย์การดำรงชีวิตในการครองตน ครองคน และครองงานตลอดจนการครองสุขตามหลักพระพุทธศาสนาโดยพระพุทธศาสนา mong ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความรู้สึกขึ้นพื้นฐานเหมือนกันคือต่างรักสุขและเกลียดทุกข์ และมีความต้องการความเจริญก้าวหน้า ไม่ต้องการความเสื่อมด้วยกันทั้งสิ้น แต่ในการแสวงหาความสุขความเจริญนั้น บางคนกลับสร้างความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อพิจารณาตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้วก็จะเห็นได้ว่า คนที่สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น ก็คือคนที่ขาดศีลธรรม ส่วนคนที่ทำความสุขความเจริญให้แก่ตนเองและผู้อื่นก็คือคนที่มีศีลธรรม ไม่ว่าผู้นั้นจะนับถือศาสนาใดก็ตาม ฉะนั้น ศีลจึงเป็นข้อปฏิบัติที่มีความสำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อความสงบสุขสำหรับปัจเจกชนและสังคมโดยรวม อันเป็นรากฐานแห่งความสงบสุขร่มเย็นขึ้นในชาติบ้านเมืองและก่อให้เกิดสันติภาพที่ถาวรขึ้นในโลก

ในประเด็นนี้พระมหาธรรมชาติ วิสุทธสฺสโธ^๒ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า ปัญหาครอบครัวก็ดี ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ก็ดีที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะการละเมิดศีลแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอ้อมหรือโดยตรงต่อสถาบันครอบครัว เช่น ปัญหาอาชญากรรมที่เกี่ยวข้อง กับชีวิตทางกาย เกี่ยวกับทรัพย์สินอาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวงต้มตุ๋นใส่ร้ายกันและสิ่งเสพติด ให้โทษจนกลายเป็นอาชญากรรมระดับโลก ซึ่งกระทบกระเทือนต่อการอยู่ร่วมกันโดยปรกติสุขของ บุคคลในสังคมปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยการประพฤติปฏิบัติตาม ศีล ๕ เพื่อยุติเวรภัยที่มีอยู่ ในสังคมนอกจากจะไม่ทำให้ตนและคนรอบข้างได้รับความเดือดร้อนแล้ว คนที่มีศีลยังมีส่วนช่วย ตนเองและสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขด้วย ศีลเป็นเครื่องประดับที่ล้ำค่า สามารถประดับได้กับคนทุกเพศ ทุกวัย เพราะฉะนั้น การส่งเสริมคนไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือพนักงานบริษัทห้างร้าน องค์กรของรัฐ ตลอดจนประชาชนให้มีศีลธรรมนั้นจะต้องยกย่องคนดีและลงโทษคนชั่ว ให้ประจักษ์ เพื่อสร้างสำนึกที่ ดีงามให้เกิดขึ้น

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีความสำคัญ สำหรับพุทธศาสนิกชนทุกคน เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในฐานะศาสดาของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามหลักคำ สอนของพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจริง คือ ฝึกฝนพัฒนา ตนเอง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญาและสังคม พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมของคนไทย อีสานที่ได้นับถือพระพุทธศาสนาและได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัดโดยมีการปฏิบัติตาม หลักของศีลทำให้มีความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริตทางกายและวาจา รวมทั้งสิ่งไม่ดีทุก ประการ^๓ เพราะศีลเป็นการรักษากายวาจาและใจให้สงบและเยือกเย็น เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของ มนุษยชาติ และเป็นข้อปฏิบัติเพื่อสังคมที่ร่มเย็น

นอกจากนี้ พระมหาสุรสิริ ธีรปญโญ^๔ ได้แสดงมุมมองเพิ่มเติมไว้ว่า โลกนี้จะสงบร่มเย็นเมื่อ คนเคารพสิทธิซึ่งกันและกันและไม่เบียดเบียนกันทางกาย วาจา อันมีพื้นฐานมาจากใจ การกระทำใดที่ พระพุทธศาสนาถือว่ากิจกรรมของชุมชนด้านพระพุทธศาสนาเป็นการกระทำที่ดีและที่ชั่ว^๕ คำตอบ สำหรับฆราวาสผู้ครองเรือนทั่วไปอยู่ในศีลเป็นการปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนาขั้นต้น หากประพฤติปฏิบัติตามกันไม่ได้ก็จะไม่ได้ประโยชน์จากการเป็นพุทธศาสนิกชนซึ่งศีลนี้มีอิทธิพลต่อ สังคมมากเพราะจัดเป็นบรรทัดฐานทางสังคมด้านศีลธรรมของพุทธศาสนิกชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การรักษาศีล จึงเป็นการกระทำความดีทำให้ผู้ที่รักษาศีลมีคุณสมบัติ มีความสามารถช่วยตนเองได้ และส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบ

^๒ สัมภาษณ์พระมหาธรรมชาติ วิสุทธสฺสโธ, รองเจ้าคณะอำเภอสำโรง, สัมภาษณ์ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๓ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐.

^๔ สัมภาษณ์พระมหาสุรสิริ ธีรปญโญ, เจ้าอาวาสวัดหนองเตา เจ้าคณะตำบลสำโรง, สัมภาษณ์ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๕ ธนิต อยู่โพธิ์, **อานิสงส์ศีล ๕**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙๘.

นอกจากนี้แล้วยังเป็นการเสริมสร้างให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข และยังเป็นการพัฒนา มนุษย์ให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ชุมชน และสังคม ถ้ามนุษยในโลกนี้ต่างคน ต่างไม่มีศีลกันแล้วจะเห็นได้ทันทีว่า เป็นภาวะที่ทนไม่ได้ ตัวเองก็ทนตัวเองไม่ได้ เมื่อตัวเองไม่มีศีล ตัวเองจะทนพฤติกรรมของตัวเองไม่ได้ ถ้าคนไม่มีศีลกันแล้วจะเกิดเสนียดจัญไรของสังคมมากขึ้น^๖ การสร้างความสงบสุขให้เกิดแก่คนในชาตินั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลต้องเร่งฟื้นฟูสภาพจิตใจ ส่งเสริมให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมให้กับสังคมซึ่งเป้าหมายที่สำคัญได้แก่ กลุ่มเยาวชนที่กำลังจะ เติบโตเป็นกำลังที่สำคัญของชาติ ความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติตามศีลของเยาวชนไทยถือเป็น ดัชนีบ่งชี้ในด้านคุณธรรมพื้นฐานที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ^๗

๓.๒ ความเข้าใจขั้นตอนในการรักษาศีล

สำหรับความเข้าใจในการรักษาศีลนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนควรมีความรู้และความ เข้าใจในลำดับขั้นตอนของกิจกรรมอย่างถ่องแท้ เพราะการเข้าใจในรายละเอียดส่งผลทำให้นำไปสู่ การปฏิบัติอย่างถูกต้องด้วยความภาคภูมิใจและมีความมั่นใจในการรักษาศีล โดยส่วนมากแล้ว พุทธศาสนิกชนมีความนิยมในการปฏิบัติศาสนกิจในวันธรรมสวนะ คือ วันกำหนดประชุมฟังธรรมของ พุทธบริษัทที่เรียกเป็นคำสามัญโดยทั่วไปว่า “วันพระ” เป็นประเพณีนิยมของพุทธบริษัทที่ได้ปฏิบัติ สืบเนื่องกันมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาลก่อให้เกิดสติปัญญาและเสริมมงคลแก่ผู้รักษาศีลพระพุทเจ้าทรง บัญญัติไว้ในเดือนหนึ่งทั้งข้างขึ้นและข้างแรมมีวันพระจำนวน ๔ วัน คือ

๑. วันขึ้น ๘ ค่ำ

๒. วันขึ้น ๑๕ ค่ำ

๓. วันแรม ๘ ค่ำ

๔. วันแรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ (หากตรงกับเดือนขาดเป็นแรม ๑๔ ค่ำ)

จากวันพระทั้ง ๔ วันข้างต้นของทุกเดือนเป็นวันที่พระภิกษุสงฆ์และอุบาสกและอุบาสิกาต่าง ให้งดการกระทำความชั่วโดยประการทั้งปวง ควรตั้งใจและให้ความสำคัญในการกระทำความดี โดยทั่วไปแล้วชาวพุทธได้กำหนดถือกันว่าวันพระนั้นเป็นวันกำหนดประชุมฟังธรรมโดยปกติ และนิยม เป็นวันรักษาปกติอุโบสถ สำหรับฆราวาสผู้ต้องการอบรมกุศลอีกด้วยวันธรรมสวนะนี้ ชาวบ้านก็จะละ เว้นการประพฤติกิจที่เป็นบาปต่างๆการสมทานศีลในวันนี้ เช่น รับศีล ๕ อย่างที่เรียกว่า “เบญจศีล” และศีล ๘ อย่างที่เรียกว่า “อุโบสถศีล” โดยเฉพาะการรักษาศีล ๕ เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่มี สถานภาพเป็นคฤหัสถ์นั้นซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพต่างๆประกอบภาระงานเป็นอาจिन ทำให้ไม่มีเวลามา ทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล และฟังธรรมเทศนา วันพระที่พระพุทองค์ได้ทรงบัญญัติขึ้นมานั้นส่งผลให้ ชาวพุทธทั้งหลายได้มาทำบุญ รักษาศีล ชาวพุทธเอาแต่ท่องทว่าในทางปฏิบัติแล้วหาผู้ปฏิบัติได้ครบ ทุกข้อค่อนข้างยาก นั่นอาจเป็นเพราะว่าเรามีทัศนคติในเชิงลบต่อศีล ๕ ว่าเป็นข้อห้าม หรือเป็นกฎ ทางจริยธรรมที่พระมอบให้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับชีวิตของตนโดยตรง จึงไม่อยากนำมาปฏิบัติ

^๖ พุทธทาสภิกขุ, **ทาน ศีล ภาวนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗.

^๗ สัมภาษณ์พระครูภาตจันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอสำโรง, สัมภาษณ์ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

แต่แท้ที่จริงนั้นหลักของศีล ๕ นั้นไม่ใช่ข้อห้าม หากแต่เป็น “ข้อฝึกปฏิบัติ” ที่ทุกคนควรจะรับมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อฝึกพัฒนาชีวิตให้ตั้งงามล้ำเลิศในทุกๆ ด้าน เพราะผู้ปฏิบัติตามหลักของศีล ๕ ได้ นั้นจะส่งผลทำให้ชีวิตมีคุณธรรมและจริยธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพที่ดียิ่งๆขึ้นไปตามลำดับ ส่วนผู้ปฏิบัติตามศีล ๕ แล้วนั้นจะก้าวเข้าสู่การเป็นมนุษย์ผู้พร้อมที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งส่วนแห่งสังคมอารยะที่สามารถจะนำพาทั้งชีวิตของตนของคนอื่นและของสังคมโดยรวมไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุขอย่างเกื้อกูลกันในวงกว้างทั่วทั้งโลก การรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นข้อกำหนดอย่างต่ำหรือหลักความประพฤติขั้นพื้นฐาน อย่างน้อยที่สุดในระดับศีลย่อมก่อให้เกิดความปกติเรียบร้อยดีงาม แก่ผู้รักษาศีล กระทั่งภาพรวมของสังคมย่อมเกิดความสงบเรียบร้อย การรักษาศีล ๕ มีขั้นตอนและรายละเอียดในการรักษาด้วยเริ่มจากการสมาทานศีล ๕ มีประกอบด้วยเมื่อต้องการสมาทานศีล ๕ จากพระภิกษุสงฆ์พึงกล่าวคำอาราธนาก่อนตามลำดับ ดังนี้

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

(ถ้าผู้สมาทานศีลมีแต่เพียงผู้เดียว เปลี่ยนคำว่า มะยัง เป็น อะหัง เปลี่ยน ยาจามะ เป็น ยาจามิ)

ต่อไปพึงว่าตามพระภิกษุสงฆ์ไปที่ละตอนๆ โดยออกเสียงดังชัดเจนพอสมควรตามลำดับดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

หลังจากนั้นพระภิกษุสงฆ์จะกล่าวต่อไปว่า “ติสระระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง” ผู้สมาทานไม่ต้องว่าตามแต่เมื่อพระภิกษุสงฆ์ว่าจบพึงรับว่า “อามะ ภันเต” เท่านั้น แล้วพระภิกษุสงฆ์ท่านจะว่าต่อไป

๑. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

๒. อทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

๔. มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

๕. สุราเมระยะมัชชปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

หลังจากนี้ไปพระภิกษุสงฆ์จะว่าสรุปหลักของศีล ๕ ไว้ว่า

อิมานิ ปัญจะ สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สีเลนะ สุคะติง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา

สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสธะเย ฯ

ในขณะที่พระภิกษุสงฆ์กำลังสรุปศีลนี้ ผู้รับฟังกล่าวว่า “อิมานิ ปัญจะ สิกขาปะทานิ สะมาทิยามิ” (๓ หน) เป็นการให้ปฏิญาณว่าจะสมทานรักษาศีล ๕ นี้ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ต่อไปเมื่อจบแล้วพึงกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้งเป็นเสร็จพิธีการสมทานศีล ๕

จากขั้นตอนในการรักษาศีล ๕ ข้างต้นดังกล่าวทำให้เห็นว่าการรักษาศีล ๕ นั้นมีลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจนที่พุทธศาสนิกชนควรให้ความสำคัญและการใส่ใจในทุกขั้นตอนเพราะศีลเป็นข้อกำหนดอย่างต่ำหรือหลักความประพฤติขั้นพื้นฐาน การรักษาศีลย่อมก่อให้เกิดความปกติเรียบร้อย ดึงตามแก่ผู้ประพฤติ ระทั้งภาพรวมของสังคมย่อมเกิดความสงบเรียบร้อย ดังนั้น การรักษาศีลจึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติตามนั้นมีความประพฤติดีมีความประพฤติชอบทางกายและวาจา ด้วยการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย เป็นพื้นฐานของการทำความดีทุกอย่าง ด้วยเหตุว่าผู้มีศีลย่อมเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมต่างๆ จะนำพาและเป็นแนวทางแห่งการทำความดีและจรจรโลงชีวิตส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขการประพฤติปฏิบัติที่เป็นคุณงามความดีเพื่อความสงบสุขของตนเองและสังคมต่อไป^๘

๓.๓ ความเข้าใจด้านเจตนารมณ์ของศีลในการรักษาศีล

๓.๓.๑ ศีลกับการรักษากายให้เป็นปกติ

ศีลเป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความสำรวมและความไม่ก้าวล่วงละเมิดด้วยการสำรวมกายของตนให้มีความสงบเรียบร้อย^๙ การกระทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่น่าปรารถนาสู่ตนและผู้อื่น ดังนั้น ศีลเป็นเครื่องในการสำรวมกายและวาจาให้มีความสงบเรียบร้อย ภายในกฎระเบียบข้อบังคับที่ได้วางเอาไว้เป็นกฎระเบียบของสังคมเจตนาในการควบคุมความประพฤติทางกายให้ตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อยรักษาความเป็นปกติ และศีลยังเป็นวินัยสำหรับควบคุมการกระทำของสมาชิกในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยอีกด้วย^{๑๐}

ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกของสังคมไม่มีการรักษาศีล ส่งผลทำให้สมาชิกมีพฤติกรรมทางกายแสดงออกที่มีความรุนแรงขาดเมตตาต่างๆที่พระพุทธศาสนาสอนว่า เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลกทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้โดยปราศจากการควบคุม เมื่อเกิดความอยากมี อยากได้แต่ไม่มีเงินซื้อจะกระทำทุจริต ลักเล็กขโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราว มีการลักขโมย มีการทุจริต และ

^๘ สัมภาษณ์นายเหล็ก ปิตชาพรหม, ปรากฏชาวบ้าน, สัมภาษณ์ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศีลเบญจธรรม** เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๙.

^{๑๐} สัมภาษณ์พระอธิการสวน อานนโธ, จร.โนนยาง, สัมภาษณ์วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

การคดโกงผู้อื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์เฉพาะตนหรือเฉพาะกลุ่มของตน เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นการกระทำผิดทั้งทางกฎหมายและด้านศีลธรรม การกระทำดีทางกายหรือกายสุจริตนั้นย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีล ๕ จัดเป็นส่วนที่เป็นกายสุจริต ๓ ซึ่งเป็นเหมือนแบบแผนขั้นพื้นฐานของการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย การรักษาศีลจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการควบคุมและกำกับพฤติกรรมหรือการกระทำทางกายของมนุษย์ให้มีความเป็นปกติได้

๓.๓.๒ ศีลกับการรักษาวาจาให้เป็นปกติ

สำหรับศีลกับการรักษาวาจาให้เป็นปกติ หลักของศีลตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าปณิธานหรือข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากการทำความชั่ว นอกจากศีลจะรักษากายของผู้ปฏิบัติตามแล้วให้มีความสงบเรียบร้อยแล้ว ศีลยังช่วยรักษาวาจาของผู้ปฏิบัติตามให้มีความเป็นปกติด้วย เพื่อช่วยให้กิจกรรมของสังคมดำเนินไปได้อย่างปกติสุข ทั้งส่วนบุคคลและสังคมโดยรวม การรักษาวาจาให้เป็นปกติคือการไม่โกหกหลอกลวง การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดคำหยาบ และการไม่พูดเพ้อเจ้อ การรักษาศีลทำให้ผู้รักษามีเจตนางดเว้นจากวจีทุจริต แต่กลับมีความนิยมชมชอบในการกล่าวแต่วาจาสุจริตคือวาจาที่ต้องตามหลักของศีลที่ไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือทำให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายต่อตนเองและสังคม

จากการปฏิบัติตามหลักของศีลดังกล่าวนี้ ทำให้เห็นว่าศีลมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในสังคมนั้นให้มีพฤติกรรมด้านวาจาของผู้ปฏิบัติตามให้มีความเป็นปกติดีขึ้น เป็นแนวทางในการหาเลี้ยงชีพให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลอันจะส่งผลมาถึงการประพฤติชอบทางวาจาด้วยและเป็นสิ่งช่วยสนับสนุนต่อการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องดีงามและมีความสุขเกื้อหนุนในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

๓.๔ ความเข้าใจด้านหลักพุทธธรรมในการรักษาศีล

๓.๔.๑ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการรักษาศีล

๓.๔.๑.๑ หลักเบญจธรรม

คำว่า เบญจธรรม หมายถึง คุณธรรม ๕ ประการ เป็นธรรมที่ดี หรือธรรมที่สะอาด เพราะกำจัดธรรมที่ไม่สะอาดมีรากะเป็นต้นได้^{๑๑} ที่ควรประพฤติควบคู่ไปกับการรักษาศีล ๕ ข้อเพื่อส่งเสริมการรักษาศีลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น องค์ประกอบของเบญจธรรมเป็นหลักสำคัญที่ควบคู่กับเบญจศีลมี ๕ อย่าง คือ^{๑๒}

๑. เมตตาและกรุณา คำว่า เมตตา คือ ความคิดปรารถนาจะให้เขานั้นเป็นสุข ตนได้สุข สำราญแล้วก็อยากให้ผู้อื่นได้บ้าง คุณข้อนี้เป็นเหตุให้สัตว์คิดเกื้อกูลกันและกัน ผู้ใดถึงเวลาที่ผู้อื่นควร

^{๑๑} อก.จตุกก (ไทย) ๒๑/๓๑ /๑๓๙.

^{๑๒} ไสว มาลาทอง,การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๖.

จะได้เมตตาจากตัว อาจอยู่และหาเหตุขัดข้องมิได้แต่หาแสดงไม่ ส่วนคำว่า กรุณา ได้แก่ ความคิดปรารถนาจะให้เขาปราศจากทุกข์ เมื่อเห็นทุกข์เกิดแก่ผู้อื่น ก็พลอยห่วงใยไปด้วย คุณข้อนี้เป็นเหตุให้สัตว์คิดช่วยทุกข์ภัยของกันและกัน การแสดงออกถึงความมีหลักกรณานี้เป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคน ควรกระทำด้วยการช่วยเหลือผู้ประสบภัย การไถ่ชีวิตสัตว์จากโรงฆ่าสัตว์ การปล่อยนกปล่อยปลา เป็นต้น ล้วนเกิดจากจิตใจที่มีความกรุณาทั้งสิ้น ความมีเมตตากรุณาแก่กันและกันเป็นธรรมอันงามก็จริงถึงอย่างนั้น ผู้จะแสดงควรเป็นคนฉลาดในอุบายประโยชน์จึงจะสำเร็จ ถ้าไม่ฉลาดมุ่งแต่จะเมตตากรุณาอย่างเดียว บางอย่างก็เกิดโทษได้ เช่น เห็นเขาจับผู้ร้ายมาคิดแต่จะให้ผู้ร้ายรอดจากอาญาแผ่นดิน และเข้าแย่งชิงให้หลุดไปดังนี้ เป็นการเมตตากรุณาที่ผิดและเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายอีกด้วย จึงเป็นกิจที่ไม่สมควรทำ ในสถานการณ์เช่นนี้ ควรตั้งอยู่ในอุเบกขาถือเสียว่าเขามีกรรมเป็นของเขาการแสดงเมตตากรณานี้บุคคลประกอบให้ถูกที่แล้ว ย่อมอำนวยผลอันดีให้แก่ผู้ประกอบและผู้ได้รับ ทำความปฏิบัติของผู้มีศีลให้งามขึ้น

๒. สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ^{๑๓} การเว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด ประกอบแต่การทำงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น โดยที่อาชีวะเป็นการเลี้ยงชีวิต การดำเนินชีวิต การทำมาหากิน พระพุทธศาสนามองว่าการดำเนินชีวิตนั้นต้องเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้องตามหลักคำสอนโดยพระพุทธศาสนาสอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉาวิชชา คือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิตมี ๕ ประการ คือ

๑. สัตตวิชชา คือ การค้าขายศรัทธาอันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอก ดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น
๒. สัตตวิชชา หมายถึง การค้ามนุษย์
๓. มังสวิชชา ได้แก่ การค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร
๔. มัชชวิชชา หมายถึง การค้าขายสิ่งมีนเมา
๕. วิสววิชชา คือ การค้าขายยาพิษ^{๑๔}

จากหลักการข้างต้นจะเห็นว่า การค้าขายดังกล่าวพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบการทำงานที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้นเป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้นหลักการเลี้ยงชีวิตชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำผิดศีลธรรมดังกล่าว การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากจากการเลี้ยงชีวิตด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพการที่พระพุทธศาสนาสอนให้ละเว้นการค้าขายศรัทธาว่าก็เพราะเห็นว่าเป็นเครื่องมือแห่งการเข่นฆ่าทำลายชีวิตทั้งต่อตัวมนุษย์และสัตว์อื่น การแสวงหาเลี้ยงชีพตนเองให้อยู่รอดจากการค้าศรัทธาว่าก็เท่ากับเป็นการดำรงชีวิตจากการฆ่าทำลาย โดยเฉพาะกับชีวิตมนุษย์และ

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑,๑๗๐.

^{๑๔} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๑๘๖.

สามัญสำนึกแม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำหรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น และของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

๓. กามสังวร คือ ความสำรวมในกาม การควบคุมตนในเรื่องกามารมณ์ ความต้องการทางเพศให้พอเหมาะพอดี ไม่ให้หลงใหลในรูปเสียง กลิ่น รส สัมผัสที่ผิดธรรมชาติทางหรือเกินพอดี จนทำให้ตนเอง ครอบครัว และสังคมต้องเดือดร้อน ความสำรวมในกามนั้นได้แก่การมีความระมัดระวังไม่ประพฤติกามมากในกาม หลักคำสอนข้อนี้สอนความบริสุทธิ์ผ่องใสของชายหญิง ให้กระจำงแจ่มใส เพราะชายหญิงผู้เว้นจากกามะสุมิจนจารแล้วแต่ยังประพฤติกามมากอยู่ในกาม ย่อมไม่มีสง่าราศีตกอยู่ในมลทิน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงควรมีความระมัดระวังตามหลักของกามสังวร ๒ ประการ คือ

๑. สทาร์สันโดษ คือ ความสันโดษด้วยด้วยภรรยาของตน เป็นคุณสำหรับระดับชาย

๒. ปติวัตร คือ ประพฤติเป็นไปในสามีของตน เป็นคุณสำหรับระดับหญิง

จากหลักข้างต้นจะเห็นว่า สำหรับผู้ชายหากได้ภรรยาแล้วควรมีความพอใจด้วยภรรยาของตนช่วยกันหาเลี้ยงชีวิตเลี้ยงดูกันไปไม่ละทิ้ง ไม่ผูกสมักรักใคร่กับหญิงอื่นอีกต่อไป ดังนี้ ได้ชื่อว่าสันโดษด้วยภรรยาของตน ในส่วนฝ่ายหญิง หากได้สามีแล้ว ควรปฏิบัติเอาใจใส่บำเรอสามีของตนทุกอย่างตามที่ภรรยาจะทำให้ดีที่สุด ผูกสมักรักใคร่แต่ในสามีของตนที่สุดสามีของตนตายไปก่อนแล้วด้วยอำนาจความรักใคร่รั้งถือในสามีผู้ตายไปแล้วเขาคงตัวเป็นหม้ายอยู่ ดังนั้น ไม่มีสามีใหม่ ไม่ผูกสมักรักใคร่ในชายอื่นด้วยความปฏิพัทธ์อีกต่อไป หญิงผู้นี้ได้ชื่อว่า มีปติวัตร ประพฤติเป็นไปในสามีของตน ความสำรวมในกามส่องความประพฤติงามของชายหญิงยิ่งขึ้น

๔. สัจจะ หมายถึง ความจริง ความสัตย์จริง ที่อาศัยเหตุผลเป็นหลักพิสูจน์ให้คนอื่นรู้เห็นตามได้ การศึกษาเกี่ยวกับนิยามความหมายของเรื่อง นับได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นขั้นมูลฐานการพูดความจริงโดยไม่โกหกคนอื่นเพื่อประโยชน์ของตน การกล่าวแต่คำสัตย์ คือความจริง รักษาสัจจะ เพื่อสร้างอุปนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้นใจจิตใจตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่ไม่จริง ทำให้ผู้อื่นเชื่อถือในวาจาและเป็นที่ไว้วางใจแก่บุคคลอื่นด้วย มีความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ จริ่งใจต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นคนตรงต่อหลักการและความถูกต้อง การเป็นคนมีสัจจะจะเป็นเสน่ห์อย่างมากในการเข้าสังคม เป็นที่เชื่อถือของคนในสังคม ไม่ว่าใครก็ตามจะให้ความไว้วางใจอย่างไม่รีรอ นับว่าเป็นความงามที่มีผลสำคัญต่อชีวิตหน้าที่การงาน อันจะส่งผลถึงอนาคตความมั่นคงในชีวิต ไม่พูดส่อเสียดให้เขาแตกแยกกัน

๕. สติสัมปชัญญะ สติ คือ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ คือ กิริยาระลึกความระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลหาย ความไม่หลงลืม ส่วนคำว่า มีสัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว การมีสตินับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตอย่างมาก ความระลึกได้และความรู้สึกตัวในทุกขณะที่กระทำ จะก่อให้เกิดความผิดพลาดน้อย หรือแทบจะไม่มีเลย การมีสตินั้นเป็นข้อสำคัญที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอน เพราะสติเป็นหัวใจของทุกอย่าง ของทุกการกระทำ หรือที่เรียกว่า สมภาสิ ก็คือการฝึกสตินั่นเอง เมื่อฝึกสติบ่อยเข้า ความหลงมัวเมาในมายาก็จะไม่มี เมื่อไม่มีความหลงการรู้ตามความเป็นจริงก็จะเกิดขึ้นมา และเมื่อใดที่มีสติรู้ตามความเป็นจริงแล้วจิตก็จะไม่มีความทุกข์ เมื่อไม่มีความทุกข์ความสุขก็จะบังเกิด

เมื่อสุขบังเกิดความสบายใจความผ่องใส ชุ่มชื่น ความปิติ เอิบอิ่ม ที่ปรากฏในจิตใจก็จะแสดงออกมาทางสีหน้า กิริยาท่าทางที่เรียบร้อย งดงาม ความสวยงามที่แท้จริงก็จะเกิดขึ้น

จากหลักการของเบญจธรรมข้างต้นจะเห็นว่า หลักเบญจธรรมที่คู่กับศีลในแต่ละคูน้น นอกจากจะเป็นธรรมที่ส่งเสริมความดีงามแก่ผู้ประพฤติแล้วยังเป็นธรรมที่ทำให้สามารถรักษาศีล ๕ ได้มั่นคง ในส่วนนี้พระประติษฐ์ อาภาธโร^{๑๕} ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่เกิดจากการรักษาศีลไว้ว่า หากบุคคลมีเมตตากรุณาย่อมเว้นจากปาณาติบาตได้โดยง่าย เพราะความรักและความสงสาร จึงส่งผลทำให้ไม่มีการทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น หลักเบญจธรรมจึงเป็นธรรมที่ส่งเสริมผู้รักษาศีล ๕ หรือเบญจศีลให้สมบูรณ์ ดังนั้น หลักเบญจธรรมในพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์หรือมีความเกี่ยวเนื่องกับเบญจศีล เพราะเป็นหลักธรรมที่ทำให้หรือส่งเสริมและเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลเป็นข้อปฏิบัติ ยิ่งขึ้นไป กล่าวคือเมื่อมีศีลแล้วควรจะปฏิบัติธรรมให้ดียิ่งขึ้นไปเพราะหลักของเบญจธรรมนั้นเป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลเป็นข้อปฏิบัติยิ่งขึ้นไป

ในส่วนนี้นางพัฒนา เทพารักษ์^{๑๖} ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการรักษาศีลไว้ว่า สำหรับผู้ปฏิบัติตามหลักศีลมีศีลแล้วควรจะปฏิบัติธรรมให้ดียิ่งขึ้นไป คือเมื่อตนได้รับความสุขก็อยากให้ผู้อื่นได้รับความสุขด้วย มีความปรารถนาดีต่อกัน คิดจุนเจือเกื้อกูลกันช่วยเหลือปลดปล่อยทุกข์ให้กับผู้อื่นและสัตว์อื่น ให้ความเอ็นดูไม่ทำร้ายร่างกายทุบตีเขาหรือฆ่าให้ตาย เป็นธรรมที่ระงับความพยายาบเสียได้ มีความรักความปรารถนาดี เข้าใจสภาพความจริงของสัตว์ทั้งหลายที่รักสุข เกลียดทุกข์เหมือนกันทุกตัวตน มีการเลี้ยงชีพที่สุจริตปราศจากโทษ รวมถึงมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงามไม่ปล่อยให้งานค้างค้ำอากุล มีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ เมตตากรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ และสติสัมปชัญญะ ทั้งหมดเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการรักษาศีลเป็นอย่างดี

๓.๔.๑.๒ หลักหิริโอตตปปะ

คำว่า หิริโอตตปปะ มาจากคำว่า หิริและโอตตปปะ โดย หิริ หมายถึง ความละอาย แก่ใจ ส่วนโอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาป^{๑๗} หิริโอตตปปะนับเป็นคุณธรรมที่ทำหน้าที่เฝ้าเตือนบุคคลให้มีความละอายบาป เกรงกลัวบาป ย่อมไม่เปิดโอกาสให้บุคคลทำล่วงละเมิดศีล ๕ ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีเหตุปัจจัยอันอาจทำให้ล่วงละเมิดศีลมากระทบ บุคคลสามารถนำหิริโอตตปปะ มาสกัดกั้นการล่วงละเมิดศีล ๕ ด้วยการพิจารณาโทษของการละเมิดศีล ๕ เพื่อจะได้เว้นจากการกระทำอันจะส่งผลให้ล่วงละเมิดบุคคลอื่น เมื่อบุคคลสามารถงดเว้นการเบียดเบียนได้ย่อมทำให้รักษาความเป็นปกติอันเป็นศีลไว้ได้หลักหิริและโอตตปปะ เป็นหลักพุทธธรรมที่ทำให้บุคคลไม่กล้าล่วงละเมิดศีล ต่อเมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในคราวแรกหิริโอตตปปะย่อมทำ

^{๑๕} สัมภาษณ์พระประติษฐ์ อาภาธโร, เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอสำโรง, สัมภาษณ์วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์นางพัฒนา เทพารักษ์, อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙) หน้า ๖๕.

หน้าที่ได้เป็นอย่างดีต่อเมื่อสิ่งเร้านั้นมากระทบมากเข้าความอยากในสิ่งที่ต้องประสงค์ย่อมเกิดขึ้นเมื่อความอยากนั้นรุนแรงมากขึ้นความละอายเกรงกลัวต่อบาปหายไปอาจล่วงละเมิดศีลได้ บุคคลต้องนำสติมาหยุดใจ และนำขันติมาอดใจอดความอยากนั้น นำสู่สัมปชัญญะเพื่อตระหนักรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้น และแสดงออกอย่างเหมาะสมด้วยอาการแห่งโสรัจจะ ศีลที่ประกอบด้วยปัญญา ผู้รักษาศีลย่อมใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีประโยชน์แล้วเลือกประพฤติสิ่งที่ควร งดเว้นสิ่งที่ไม่ควร อาจต้องอาศัยขันติและวิริยะ เมื่อบางครั้งต้องประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ แม้ประกอบด้วยปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริงยังต้องนำขันติมาอดใจร่วมด้วย ซึ่งผู้มีปัญญาต้องรู้จักใช้ปัญญาที่ประกอบด้วยความอดทนและความเพียรพยายาม ปัญญาจึงจะเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

๓.๔.๑.๓ หลักสติและสัมปชัญญะ

คำว่า สติและสัมปชัญญะ มาจากคำว่า สติและสัมปชัญญะ โดยที่สติคือความระลึกได้ การนึกได้ ความสำนึกอยู่โดยไม่ปล่อย ส่วนคำว่า สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ชัด การรู้ชัดสิ่งที่นึกได้ ความตระหนัก ความเข้าใจชัดตามความเป็นจริง^{๑๘} การรักษาศีลที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะย่อมทำให้บุคคลไม่ปล่อยสติล่วงละเมิดศีล และระลึกตัวในศีลที่ตนรักษา รวมถึง สิ่งที่ตนเองกำลังประพฤติ ดังแสดงในอธิบายธรรมในนวโกวาท ดังนี้ “สติสัมปชัญญะนับเป็นธรรมสำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นอุปการกรรมเพราะเป็นธรรมที่ทำให้บุคคลประกอบกิจการงานตามหน้าที่ของตนเอง เป็นผู้ตื่นไม่มัวเมาประมาท เป็นที่พึ่งได้ทั้งทางโลก และทางธรรม” ในขณะเดียวกันเมื่อมีเหตุปัจจัยอันอาจทำให้ล่วงละเมิดศีลมากระทบ บุคคลสามารถนำสติสัมปชัญญะมาสังกัดกันการล่วงละเมิดศีล ๕ ด้วยการสำนึกและระลึกตัวในการกระทำของตนเองที่อาจล่วงละเมิดศีล ๕ ย่อมเว้นจากการกระทำล่วงละเมิดบุคคลอื่น เมื่อนั้นศีลย่อมดำรงอยู่อย่างปกติ

๓.๔.๑.๔ หลักขันติและโสรัจจะ

คำว่า ขันติและโสรัจจะ มาจากคำว่า ขันติและโสรัจจะ โดยที่ขันติ หมายถึง ความอดทน, อดได้ทนได้ เพื่อบรรลุความดีงามและ ความมุ่งหมายอันชอบ ส่วนคำว่า โสรัจจะ หมายถึง ความเสถียร รักความประณีตหมดจดเรียบร้อยงดงามทั้งการรักษาศีลในแง่การละเว้นและการประพฤติธรรมล้วนต้องประกอบด้วยความอดทนเพื่อต่อสู้กับกิเลส อันจะนำสู่จุดหมาย ที่ชอบธรรมต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยอันอาจทำให้ล่วงละเมิดศีลมากระทบ บุคคลสามารถนำขันติ มาสังกัดกันการล่วงละเมิดศีล ๕ ด้วยการอดใจ หยุดใจที่ใคร่จะทำการล่วงละเมิดเพื่อเว้นจากการกระทำอันจะส่งผลให้ล่วงละเมิดบุคคลอื่น และรักษาความปกติทางกาย ทางวาจาให้บริบูรณ์ ด้วยอาการแห่งโสรัจจะ จึงไม่เสียความหมายของคำว่าศีลหมายถึงภาวะเป็นปกติของกายและวาจา

^{๑๘} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), ธรรมภาณพจนานุกรมคำสอนพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๔๘ - ๓๐๓.

๓.๔.๑.๕ หลักปัญญา

คำว่า ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจ หยั่งแยกได้ ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามความเป็นจริง^{๑๙}

จากความหมายของปัญญาจะเห็นว่า ปัญญาทำให้บุคคลประกอบด้วยสัมมาทิฐิ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ถูกต้องเหมาะสมตามธรรม สามารถรักษาความสะอาดกาย ความสะอาดวาจา และความสะอาดใจ เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศีล สมดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในโสณทัณฑสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องศีลและปัญญาไว้ว่า “ปัญญามีศีลช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญญาอย่ามีในที่ที่มีศีล ศีลอย่ามีในที่ที่มีปัญญา ปัญญาอย่ามีแก่ผู้มีศีล ศีลอย่ามีแก่ผู้มีปัญญา”^{๒๐} ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยอันอาจทำให้ล่วงละเมิดศีลมากระทบ บุคคลสามารถนำปัญญามาสกัดกั้นการล่วงละเมิดศีล ๕ ได้อย่างเด็ดขาด ด้วยการพิจารณาอานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ หรือพิจารณาโทษและเวรภัย อันอาจเกิดขึ้นถ้ากระทำความล่วงละเมิดศีล ๕ ย่อมเว้นจากการกระทำอันจะส่งผลให้ล่วงละเมิด บุคคลอื่นได้อย่างเด็ดขาด จึงนับว่า ปัญญาเป็นธรรมที่สามารถสกัดกั้นธรรมทั้งหลายได้อย่างหมดสิ้น ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวไว้ว่า “ปัญญาเป็นธรรมที่ประเสริฐกว่าธรรมทั้งหลาย เพราะสามารถทำให้ธรรมทั้งหลายเกิดขึ้น เมื่อบุคคลต้องการศีล ปัญญาอย่าทำให้เกิดศีลขึ้น”^{๒๑}

ในประเด็นนี้พระทองสวสดี จันทโชโต^{๒๒} ได้แสดงความเห็นที่สะท้อนความสำคัญของหลักพุทธธรรมในการรักษาศีลไว้ว่าหลักพุทธธรรมโดยมีหลักเบญจธรรม หลักหิริโอตตปปะ หลักสติสัมปชัญญะ และหลักขันติโสรัจจะ ตลอดจนหลักปัญญา ล้วนทำหน้าที่สกัดกั้นการล่วงละเมิดศีล ๕ ด้วยหน้าที่ที่แตกต่างกันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน แต่เพื่อความสงบเรียบร้อยสมบูรณ์สมดังนิยามของศีล ย่อมอาศัยขันติโสรัจจะ ในการอดทนอดกลั้นไม่แสดงกิริยาที่ไม่เรียบร้อยทางกาย ทางวาจา ขันติจึงนับเป็นหลักธรรมสำคัญในการทำหน้าที่สกัดกั้นการล่วงละเมิดศีล ๕ การรักษาศีลเริ่มจากการมีเจตนาที่ไม่คิดจะล่วงละเมิดเป็นสำคัญ เพราะศีล คือ การไม่มีเจตนาละเมิดระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น เป็นความสำรวมระวัง คือ การสำรวมระวังคอยปิดกั้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น และถ้ามองให้ลึกที่สุด คือ สภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดจะเบียดเบียน”

อย่างไรก็ตามในส่วนนี้พระอธิการธนโชค ฐานวุฑโฒ ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า แม้ศีลจะมีอุปายให้เกิดศีลได้ต่างกัน แต่โดยนัยสำคัญของศีลแล้วย่อมต้องประกอบด้วยเจตนาอย่างเดียวกัน คือ ความงดเว้น ไม่ล่วงละเมิด ไม่เบียดเบียน และรักษাজิตยานั้นจึงจะนับว่าเป็นการรักษาศีล ไม่ใช่การยึดติดเพียงอุปายในการรักษาศีล แต่ไม่ได้นำศีลมาปฏิบัติอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้รักษาศีล ต้อง

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๖.

^{๒๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๑๗ - ๓๑๘/๑๒๑ - ๑๒๓.

^{๒๑} พุทธทาส อินทปัญโญ, หลักและวิธีปฏิบัติ เกี่ยวกับ ทาน ศีล สมาธิ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๙.

^{๒๒} สัมภาษณ์พระทองสวสดี จันทโชโต, เลขาเจ้าคณะตำบลสำโรง, สัมภาษณ์วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ประกอบด้วยเจตนาและพยายามรักษาศีลให้มั่นคงตามเจตนาที่ตั้งไว้ ส่วนหลักเกณฑ์ปลีกย่อยอันเป็นองค์ประกอบของศีลแต่ละข้อ ย่อมเป็นเครื่องมือตรวจสอบความบริสุทธิ์บริบูรณ์ของศีล เพื่อการสำรวจมรรวัจ อันจะส่งผลให้สามารถรักษาศีล ๕ ได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายสมดังเจตนาที่ตั้งไว้^{๒๓}

๓.๔.๒ หลักพุทธธรรมที่ไม่ส่งเสริมการรักษาศีล

๓.๔.๒.๑ หลักตัณหา

คำว่า ตัณหา คือ ความทะยานอยาก ความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอปรนเปรอตน ความอยากได้ อยากเอา^{๒๔} ตัณหาเป็นศัตรูโดยตรงของสันโดษ เมื่อมีตัณหาเพิ่มมากขึ้นความสันโดษย่อมน้อยลง บุคคลจึงปรารถนาในทางเลวทรามมากขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสตัณหาไว้ ๒ ชนิด คือ ๑) ตัณหาหุสย คือ ตัณหาที่นอนแนบอยู่ในสันดานเนื่องในตัณหา ตัณหาทำให้เกิดการยึดถือว่าเป็นของเรา อยู่อย่างไม่ขาดสาย และเป็นเหตุแห่งการท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏฏ์ ทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยไป และ ๒) ตัณหาโสต คือ ความใคร่ที่รับอารมณ์ทางอายตนะ กล่าวคือ ความใคร่ที่ได้รับรู้ ออกมาจาก รูป รส กลิ่น เสียง ธรรมารมณ์^{๒๕} ซึ่งผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มี ๓ ประการ คือ^{๒๖}

๑. กามตัณหา ได้แก่ ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ในกามคุณ คือสิ่งสนองความต้องการทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ อันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เป็นต้น

๒. ภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในภพ ความอยากในภาวะของตัวตน ที่จะได้มีได้เป็นในสิ่งหนึ่งสิ่งใด นั่นคือ อยากมีอยากเป็น อยากคงอยู่ตลอดไป

๓. วิภวตัณหา หมายถึง ความทะยานอยากในวิภพ ความอยากในความพรากพ้นไปจากตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอยากทำลายอยากให้ดับสูญเป็นความใคร่อยากที่ประกอบด้วยวิภวทวิภูฏฐิหรืออุจเฉททวิภูฏฐิ

จากหลักของตัณหา ๓ ประการข้างต้นจะเห็นว่า ผู้รักษาศีลนั้นต้องไม่ตกเป็นทางของกิเลส ตัณหาเพราะหากตกเป็นทาสของตัณหาการปฏิบัติตามหลักการของศีลก็ไม่ประสบความสำเร็จส่งผลทำให้มีการล่องละเมิดหลักของศีล ทำให้การดำเนินชีวิตนั้นมีเป้าหมายเพียงเพื่อตอบสนองการบริโภคเพียงเพื่อตอบสนองต่อกิเลสตัณหาของตนเอง จึงทำให้เกิดการบริโภคเพียงเพื่อคุณค่าเทียมซึ่งเป็นประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้นเพื่อปรนเปรอการเสพสวैयाเวทนา คุณค่าเทียมนี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องวัดและตีราคา เพราะยังได้ก็ยิ่งอยากได้อีก เพราะผู้ที่ยึดติดอยู่กับคุณค่าเทียมดังกล่าว มักมองสรรพสิ่งอย่างฉาบฉวย ผิวเผินเห็นเพียงสีสนของภาพลวงตาที่เคลือบอยู่สุดใส ทำให้

^{๒๓} สัมภาษณ์พระอธิการธวัช ฐานวุฑโฒ, จร.หนองสองห้อง, สัมภาษณ์วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), จากสุขในบ้านสู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม, หน้า ๙๔ - ๙๕.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙๑.

^{๒๖} ปุริม บัญศรีตัน, หลักพระพุทธศาสนา, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๒), หน้า ๓๐๗ - ๓๐๘.

การเลือก การตัดสินใจ และการปฏิบัติพลอยฉาบฉวยและไร้เหตุผลไปด้วย เมื่อตัดสินใจและปฏิบัติแล้ว ได้พบความเป็นในบทบาทหน้าที่ก็เกิดปัญหาปรับตัวไม่ได้เพราะมิได้เตรียมตัว

๓.๔.๒.๒ หลักอกุศลมูล

คำว่า อกุศลมูล หมายถึง ธรรมที่เป็นเหตุแห่งความชั่ว^{๒๗} รากเหง้าของอกุศลเป็นต้นเหตุของความชั่วทุกอย่างแบ่งออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ทำให้จิตเสียคุณภาพและเสื่อมสมรรถภาพ^{๒๘} มี ๓ อย่าง คือ

๑. โลภะ หมายถึง ความอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตน^{๒๙} อาการเป็นเหตุให้อยากได้หรืออาการที่อยากได้เสียเอง^{๓๐} อยากให้ตนมีเหมือนคนอื่น หรือมีมากกว่าผู้อื่น ความอยากก่อให้เกิดรากเหง้าของความชั่วทั้งปวง ความโลภมีลักษณะเป็นกิเลสชนิดที่ทำให้จิตเกิดอาการเป็นต้นว่า หิว กระหาย หรือทะยานอยาก หวงแหน ชอบสะสม เห็นแก่ตัว ตลอดจนยึดมั่นถือมั่นในตัวเอง ความโลภจะมีลักษณะอยากได้ อยากมี อยากเป็น โดยไม่เลือกว่าควรหรือไม่ควร บุคคลเมื่อมีความโลภอยู่ในใจมีอาการกระวนกระวายอยากได้ อยากมี อยากเป็น ทำให้เป็นคนเห็นแก่ตัว อยากได้ไม่มีสิ้นสุด ไม่สามารถข่มใจไม่ให้อยากได้ เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียงของตนและผู้อื่น เพราะประพฤติตามความอยากในใจ เช่น อยากมีอำนาจ ทรัพย์สินสมบัติ จนลืมนึกถึงความดีมีภาวะและฐานะของตน

๒. โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย เป็นการทำร้ายคนอื่นด้วยการอยากฆ่า การอยากทำลาย ความคิดประทุษร้าย ความโกรธเป็นกิเลสที่ทำให้จิตเกิดอาการมีลักษณะเป็นต้นว่า เคืองแค้น ขัดเคือง ไม่สบอารมณ์ ชอบความเยอเยิบ ตลอดจนมองโลกในแง่ร้าย มีลักษณะเป็นคนดูร้ายความโกรธเป็นสิ่งที่ใครๆ ย่อมรู้ว่า เป็นสิ่งไม่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

๓. โมหะ หมายถึง ความหลงไม่รู้จริง เป็นความไม่รู้ไม่เข้าใจ ความมัวเมา ความประมาท เป็นรากเหง้าให้เกิดกิเลสได้ต่าง ๆ มากมาย เป็นกิเลสที่ทำให้จิตเกิดอาการเป็นต้นว่า ลุ่มหลง มัวเมา เบาปัญญา ตลอดจนความพิศวง ถ้าครอบงำบุคคลใด บุคคลนั้นก็ไม่สามารถสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง ซ้ำยังเป็นเหตุนำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและสังคม

จากหลักการของอกุศลมูลข้างต้นนี้นายไขว้วัฒน์ ไชยปัน^{๓๑} ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการไม่ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหาไว้ว่า สำหรับผู้รักษาศีลควรรักษาศีลเพื่อลดและละอกุศลมูลทั้ง ๓ อย่างดังกล่าว หากตกเป็นทาสของอกุศลมูลโดยถูกความโลภ ซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งความชั่วร้ายครอบงำแล้วย่อมปิดบัง

^{๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๕๙.

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

^{๒๙} สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรรคการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒๖.

^{๓๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ศัพท์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๕๐), หน้า ๕๗๔.

^{๓๑} สัมภาษณ์นายไขว้วัฒน์ ไชยปัน, กำนันตำบลสำโรง, สัมภาษณ์วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ใจไม่ให้ถึงบาปบุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มีความอยากได้ไม่มีที่สิ้นสุด นำไปสู่การแสวงหาโดยมิชอบธรรม เช่น ลักขโมย ปล้นจี้ ด้วยเจตนาที่ทุจริต คือความโลภมาก เมื่อบุคคลถูกความโกรธซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งความชั่วร้ายครอบงำแล้ว จิตใจก็จะหงุดหงิดงุ่นง่าน กลายเป็นความฉุนโกรธ จิตใจปราศจากความเมตตา ในประเด็นนี้พระอริการธนโชค ฐานวุฑโฒ^{๓๒} ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า การจิตใจปราศจากความเมตตา ทำให้เกิดความโกรธนำไปสู่การประทุษร้ายผู้ที่ตนขัดเคือง ด้วยเจตนาที่ทุจริต คือ ความโกรธมาก เมื่อบุคคลถูกความหลง ซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งความชั่วร้ายครอบงำแล้ว ย่อมทำให้มีความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มีความหลงความเข้าใจผิด นำไปสู่การกระทำความผิดต่างๆ เพราะกิเลสเป็นสิ่งที่ทำให้ใจเศร้าหมองไม่บริสุทธิ์ ย่อมบังคับหรือบงการให้ใจของมนุษย์คิดที่จะกระทำความชั่ว เพราะหากมนุษย์ต้องการในสิ่งใดแล้วไม่ได้ตามที่ใจต้องการ ใจของเราก็ไม่เป็นความสุขจะเป็นทุกข์ตลอดเวลาและคิดว่าวิธีการต่างให้ได้สิ่งที่ต้องการมาโดยวิธีที่ผิดหลักของศีลธรรม^{๓๓}

๓.๔.๒.๓ หลักอบายมุข

คำว่า อบายมุข ๖^{๓๔} คือ ธรรมที่เป็นเหตุแห่งความเสื่อม ปากทางแห่งความเสื่อม โภคทรัพย์ เป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากอกุศลกรรมเป็นอาการของความโลภกับความหลง^{๓๕} ที่เกิดขึ้นภายในใจของคน มีความโลภอยากได้จนขาดเหตุผลที่จะพิจารณาให้เห็นโทษของการกระทำเช่นนั้น บางเรื่องดูแล้วเป็นลักษณะของต้นเหา คือแต่ละข้อนั้นขอเพียงได้หยุดคิดแยกแยะให้เห็นคุณโทษของการเว้นจากอบายมุข และการตกเป็นทาสของอบายมุขตามความเป็นจริงย่อมสามารถที่จะงดเว้นจากอบายมุขและเป็นอิสระได้ แต่เพราะความโลภจัด จนทำให้ปริมาณของโสมหาความเข้มข้นมากจนปิดบังเหตุผลสติปัญญาของมนุษย์ ทำให้ไม่มีปัญญามากพอที่จะคุ้มครองรักษาตนได้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของวินัยของผู้ครองเรือนพร้อมกับทรงชี้โทษของอบายมุขโดยอบายมุขแต่ละอย่างมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ความเป็นนักเลงหญิง คือ การเป็นคนมักมากในกามมีความต้องการทางเพศมากจนขาดการควบคุม ทำตนเป็นคนเจ้าชู้ ยุ่งเกี่ยวกับภรรยาชายอื่นบ้าง หญิงโสเภณีบ้าง จนถึงประกอบอาชญากรรมทางเพศบ้างความเป็นนักเลงหญิงนั้นพึงเห็นโทษตามที่ทรงแสดงไว้ ๕ ประการ คือ^{๓๖} ๑) ชื่อว่าไม่รักตัว ๒) ชื่อว่าไม่รักลูกเมีย ๓) ไม่เป็นที่ไว้วางใจของคนทั้งหลาย ๔) ก่อการทะเลาะวิวาท ๕) นำความฉิบหายมาให้

๒. ความเป็นนักเลงดื่มสุรา มีโทษ ๖ ประการ คือ^{๓๗} ๑) เสียวทรัพย์ ๒) ก่อการทะเลาะวิวาท ๓) เป็นเหตุให้เกิดโรค ๔) ถูกติเตียน ๕) ไม่รู้จักละอาย และ ๖) ทอนกำลังปัญญา

^{๓๒} สัมภาษณ์พระอริการธนโชค ฐานวุฑโฒ, จร.หนองสองห้อง, สัมภาษณ์วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๓} วศิน อินทสระ, **หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๓.

^{๓๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ - ๒๔๘/๒๐๒.

^{๓๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ - ๒๔๘/๒๐๒.

^{๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ - ๒๔๘/๒๐๒.

^{๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ - ๒๔๘/๒๐๒.

๓. ความเป็นนักแสดงเดี่ยวกลางคืน^{๓๘} มีโทษ ๖ ประการ คือ ๑) ชื่อว่า ไม่รักษาดัว ๒) ชื่อว่า ไม่รักษาลูกเมีย ๓) ชื่อว่า ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ ๔) เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย ๕) มักถูกใส่ความ ๖) ได้รับความลำบาก

๔. การเที่ยวดูการเล่นมี ๖ อย่าง ได้แก่ ๑) รำที่ไหนไปทีนั้น ๒) ขับร้องที่ไหนไปทีนั้น ๓) คนตรีที่ไหนไปทีนั้น ๔) เสภาที่ไหนไปทีนั้น ๕) เพลงที่ไหนไปทีนั้น และ ๖) เกิดเหิงที่ไหนไปทีนั้น

๕. เล่นการพนันมี^{๓๙}โทษ ๖ ประการ คือ ๑) เมื่อชนะย่อมก่อ ๒) เมื่อแพ้ย่อมเสียตายทรัพย์ที่เสียไป ๓) ทรัพย์ย่อมฉิบหายไป ๔) ไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ ๕) เป็นที่ดูหมิ่นของ ๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย

๖. คบคนชั่วเป็นมิตร^{๔๐} หมายถึง การคบหาสมาคมกับคนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะหากคบคนเช่นไรย่อมส่งผลทำให้ตนเป็นอย่างคนที่ตนคบด้วยการถูกคนชื่อนำไปในทางใดทางหนึ่งนั้น หากคบกับคนชั่วแล้ว อาจจะกลายเป็นคนชั่วครบทั้ง ๖ ประการ หรือมากกว่านั้น และอาจจะเป็นเชื้อให้เกิดความชั่วอย่างอื่นที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นได้ ที่เกิดแล้วก็จะเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ควรหลีกเลี่ยงการคบคนชั่วเหมือนคนเดินไปในหนทาง หากรู้ว่ามีอันตรายขวางอยู่ข้างหน้าจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงหนทางนั้นให้ได้เพื่อความปลอดภัย

๗. เกียจคร้านแล้วไม่ทำการงาน^{๔๑} หมายถึง ความประพฤติด้อยหย่อน ความทอดทิ้งฉันทะ^{๔๒} ความทอดทิ้งธุระ ความไม่ทำให้เจริญ ความไม่ทำให้มาก ความไม่ตั้งใจมั่น ความไม่หมั่นประกอบขี้อัจริย ไม่อยากทำงาน^{๔๓} ไม่ชอบการทำงาน^{๔๔} มีโทษ ๖ ประการ คือ ๑) มักอ้างว่า หนาวนัก แล้วไม่ทำการงาน ๒) มักอ้างว่า ร้อนนัก แล้วไม่ทำการงาน ๓) มักอ้างว่า เหนื่อยนัก แล้วไม่ทำการงาน ๔) มักอ้างว่า ยังเข้าอยู่ แล้วไม่ทำการงาน ๕) มักอ้างว่า หิวนัก แล้วไม่ทำการงานและ ๖) มักอ้างว่า กระจายนัก แล้วไม่ทำการงาน

จะเห็นว่า หลักการใช้จ่ายใช้ทรัพย์ไปกับอบายมุขดังกล่าวมานี้ เป็นการดำเนินชีวิตหย่อนยาน และฟุ่มเฟือย ทำให้สูญเสียทรัพย์โดยเปล่าประโยชน์และไม่เป็นไปเพื่อการทำให้ทรัพย์พอกพูนขึ้น และไม่ทำให้ชีวิตพัฒนาหรือเจริญขึ้น มีแต่จะทำให้ชีวิตตกต่ำลง นอกจากการรู้จักประมาณในการบริโภคใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงชีวิตอย่างพอเพียง พอดี และสมดุลระหว่างรายรับและรายจ่ายแล้ว ใน

^{๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ - ๒๔๘/๒๐๒.

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ - ๒๔๘/๒๐๒.

^{๔๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ - ๒๔๘/๒๐๒.

^{๔๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ - ๒๔๘/๒๐๒.

^{๔๒} อภิ. วิ. (ไทย) ๓๕/๙๒๗/๕๘๑.

^{๔๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔๗.

^{๔๔} พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), หกผีร้าย ทางแห่งความฉิบหาย, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๐.

ประเด็นนี้นายสุทิศ วิเศษเสาร์^{๔๕} ได้แสดงความเห็นไว้ว่า การใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อการลงทุนกิจการงานต่างๆ ต้องคำนึงถึงหลักความพอเพียง พอประมาณกับกำลังทรัพย์ที่มีอยู่อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันตนเองก็จะเป็นการลงทุนที่มั่นคง ไม่เกิดภาวะเสี่ยงต่อการล้มเหลว หรือกลายเป็นคนมีภาระหนี้สินตามมา อันจะก่อให้เกิดสภาพการดำเนินชีวิตที่บีบคั้นเป็นทุกข์ดังนั้น หลักสำคัญของการบริโภคใช้จ่าย โดยรู้จักประมาณ คือมีสมชีวิตาเป็นธรรมเครื่องระลึกรู้เมื่อจะบริโภคใช้สอย ก็คือการบริโภคด้วยสติปัญญา ไม่ใช่การบริโภคด้วยตัณหา แต่ให้คำนึงถึงคุณค่าแท้ของการบริโภคใช้สอย ไม่คล้อยตามอำนาจกิเลส

ในส่วนนี้นายประสาธน์ ดวงมนตรี^{๔๖} ได้แสดงความเห็นที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการบริหารจัดการทรัพย์สินไว้ว่า การใช้จ่ายโดยอาศัยหลักสมชีวิตาจึงเป็นความรู้จักประมาณ พอเหมาะพอดีในการบริโภคใช้จ่ายที่ประกอบด้วยปัญญาและเป็นไปเพื่อการส่งเสริมให้ทรัพย์สินพอกพูนมากขึ้น และทำให้ชีวิตพัฒนาเจริญขึ้นจะเห็นว่า โดยตามปกติแล้ว คนเราถ้าไม่รักดีแล้ว สามารถทำอะไรก็ได้มาเป็นเครื่องแก้ตัวที่จะไม่ทำงาน แต่จากการไม่ทำงานนั้นเอง ผลคือความเดือดร้อน ความทุกข์ ความยากไร้ ความไร้ความสามารถ เป็นต้น ความเกียจคร้านเป็นศัตรูของความเจริญ เป็นข้าศึกของความสุข คนเกียจคร้านไม่สามารถเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวให้เจริญก้าวหน้าและมีความสุขได้ การดำเนินชีวิตด้วยความขยันหมั่นเพียรจึงจะจัดเป็นการเลี้ยงชีพชอบการเกี่ยวข้องกับอบายมุข ๖ จัดเป็นการเลี้ยงชีพที่ผิด เพราะใครก็ตามที่จมอยู่ในอบายมุข ๖ แม้เพียงอย่างเดียวก็ยากที่จะเอาดีได้ในชีวิตนี้ ถ้าหากจมอยู่กับอบายมุขครบทั้ง ๖ ข้อถือว่าหมดศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์อย่างสิ้นเชิง

๓.๕ ความเข้าใจธรรมเนียมปฏิบัติที่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์

๓.๕.๑ ธรรมเนียมที่ควรปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชน

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาจนถึงบัดนี้ นับได้เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๗๐๐ ปีเศษแล้ว พระพุทธศาสนาย่อมมีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมในด้านจิตใจและเป็นแนววิถีชีวิตที่ได้ฝังรากลึกลงในจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาในครั้งโบราณกาล สังเกตเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และมีน้ำใจที่ดีต่อกัน๑ โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรม และมีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนเผยแผ่หลักธรรมให้แก่ประชาชน เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดังจะเห็นได้ว่าการดำรงชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาทั้งสิ้น โดยเฉพาะในวันธรรมสวนะจะมีการประกอบพิธีกรรม และข้อปฏิบัติในวันธรรมสวนะของคนไทยปัจจุบัน เช่น การตักบาตรประจำวัน การทำบุญ และการฟังธรรม การไหว้พระสวดมนต์ พิธีกรรมต่างๆ จะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น ดังนั้น เมื่อวันธรรมสวนะมาถึงพุทธศาสนิกชนหรือคนไทยปัจจุบันส่วนหนึ่งจึงออกไปทำบุญที่วัด และอีกส่วนหนึ่งก็ทำการสวดมนต์ การไหว้พระที่บ้านหรือแม้แต่พระสงฆ์

^{๔๕} สัมภาษณ์นายสุทิศ วิเศษเสาร์, ข้าราชการครู, สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมภาษณ์นายประสาธน์ ดวงมนตรี, ผู้ที่เข้าวัดเป็นประจำ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

และสามเณรในวัดก็ได้ทำกิจกรรมเช่นเดียวกันเมื่อเราพิจารณาก็จะพบธรรมเนียมที่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ตามลำดับดังนี้

๑. ด้านการแต่งกาย

สำหรับการแต่งตัวไปวัดนั้นพุทธศาสนิกชนควรแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาวเรียบหรือสีที่ไม่ฉูดฉาด ไม่หลวมไม่คับเกินไป เนื่องจากจะไม่คล่องตัวไม่ประดับร่างกายด้วยเครื่องประดับ ไม่ใช่เครื่องประทีนผิวเช่น น้ำหอม เป็นต้น รับประทานอาหารแต่พอดี ไม่อ้วนจนอึดอัด เพื่อประทั้งความหิวเนื่องจากหากมีอาการหิวกระหายจะทำให้จิตใจไม่สบายไปด้วย ควรงดเว้นอาหารที่อาจจะทำให้เกิดอาการท้องเสีย เป็นต้น ในส่วนนี้พระมหาธรรมชาติ วิสุทธสัทโธ^{๔๗} ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการแต่งกายไปวัดไว้ว่า การแต่งกายของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปที่พบเห็น คือ นับตั้งแต่การสวม ใช้เสื้อผ้าสีอ่อนๆ ถ้ามีลายก็เป็นลายเรียบๆ เนื้อผ้าไม่ควรโปร่งบางจนเกินไป ไม่หุ่ยหยาจนเกินไป เสื้อผ้าไม่ควรหลวมหรือรัดรูปจนเกินไป เพื่อความสะดวกในการกราบไหว้พระ และนั่งสมาธิสำหรับผู้หญิงควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย และไม่ควรตกแต่งด้วยเครื่องประดับและเครื่องสำอางตลอดจนใส่น้ำหอมมากจนเกินไป แต่งหน้า เขียนคิ้ว ทาปาก ทาเล็บจนเกินงามเหตุที่ควรปฏิบัติเช่นนี้เพราะวัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม คนไปวัดเพื่อทำบุญ ควรทำจิตใจให้สงบ จึงควรตัดเรื่องปรุงแต่งกิเลสเหล่านี้ออกไปเสียก่อน แต่ทุกวันนี้ยังมีให้เห็นอยู่คือ การนุ่งสั้น และเสื้อผ้ามีความบางเกินไป แต่อย่างไรก็ตามก็เป็นตามยุคตามสมัยที่สังคมพุทธศาสนิกชนก็มีการพัฒนาตามเทคโนโลยีก็อาจจะมีแปลกบ้างในเรื่องการแต่งกาย

๒. การชักชวนบุคคลอื่นไปวัด

พุทธศาสนิกชนมีหน้าที่สำคัญประการหนึ่งการชักนำกุลบุตร กุลธิดา และลูกหลานเข้าวัดตลอดจนบุคคลอื่นๆ ที่มีโอกาสหรือแนะนำบุคคลที่กำลังเกิดปัญหาชีวิต จึงเป็นนิสัยที่พบเห็นทุกวันนี้ จึงถือว่าเป็นการปลูกฝังนิสัยที่ดีแก่เด็ก เพราะทำให้เด็กได้ใกล้ชิดพระศาสนา ตั้งแต่อยู่ในวัยอันสมควร แต่มีข้อระวังคืออย่านำเด็กอ่อนไปวัดโดยไม่จำเป็น เพราะอาจก่อให้เกิดความรำคาญ หรือในกรณีที่เด็กชุกจนอาจจะส่งเสียงดังรบกวนสมาธิของผู้อื่นที่ต้องการความสงบ ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องนำบุคคลอื่นๆ เช่น พนักงานขับรถหรือคนรับใช้ไปวัดด้วย ก็เปิดโอกาสให้เขาได้ร่วมทำบุญด้วยและกวาดล้างเรื่องกิริยามารยาทและการแต่งกาย การขับรถเข้าไปในบริเวณวัด ระวังระวังในเรื่องการใช้แตร การเร่งเครื่องยนต์เสียงดัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่พระกำลังสวด และการจอดรถก็จอดให้เป็นระเบียบในสถานที่ที่ทางวัดได้กำหนดไว้การเตรียมอาหารไปวัดการจัดเตรียมอาหารหรือสิ่งของที่ไปวัดนั้นจำทำเองปรุงเองหรือตั้งแต่หาอุปกรณ์ต่างๆ และต้องมีความสดุดีน่ารับประทาน คืออาหารจึงมีความเหมาะสมกับพระสงฆ์เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนระมัดระวังเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรพระพุทธานุภาพก็ได้กำหนดมีข้อห้ามปรุงแต่งไปถวายทาน ได้แก่ เนื้อมนุษย์ เนื้อม้า เนื้องู เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือดาว เนื้อช้าง เนื้อสุนัข เนื้อราชสีห์ เนื้อเสือเหลือง และเนื้อหมี สำหรับในประเด็นนี้นาง

^{๔๗} สัมภาษณ์พระมหาธรรมชาติ วิสุทธสัทโธ, รองเจ้าคณะอำเภอสำโรง, สัมภาษณ์วันที่ ๙ สิงหาคม

อรสา บุญอุดม^{๔๘} ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า พุทธศาสนิกชนไม่ควรนำอาหารที่ปรุงจากเนื้อดิบๆ เลือดดิบๆ ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ เช่น ปลาดิบ กุ้งดิบ จนกว่าจะทำให้สุกด้วยไฟ หรือแม้แต่การนำอาหารที่ปรุงด้วยสุราที่มีสีหรือกลิ่นหรือรสปรากฏชัดไปถวายพระภิกษุสงฆ์และอย่าฆ่าสัตว์โดยจำเพาะเจาะจงว่าจะนำเนื้อนั้นไปทำอาหารถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำอย่างยิ่ง

๓. การเตรียมตัวก่อนไปวัด

สำหรับการเตรียมตัวก่อนไปวัดของชาวพุทธโดยส่วนมากนั้นมักจะเตรียมตัวเหมือนอยู่บ้าน เพียงแต่มีความตั้งใจอย่างจริงจังในการกระทำความดีหรือบางคนบอกเจ้าที่เจ้าทางของบ้านก่อนแต่โดยทั่วไปสรุปได้จากการสอบถาม ดังนี้

๑. ให้จัดเตรียมดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชาพระภิกษุสงฆ์ อาหารหวานคาว รวมถึงสิ่งของอื่น ๆ อย่างที่เรียกกันว่าปัจจัยไทยธรรมเพื่อนำไปถวายพระภิกษุสงฆ์ ตามกำลังและความศรัทธาโดยก่อนไปวัดนั้นควรทำภารกิจของตนให้เรียบร้อยเพื่อจะได้ไม่ต้องเป็นที่กังวลตามมา

๒. จิตใจให้แจ่มใส การทำความดีสิ่งสำคัญคือการทำจิตใจมีความแจ่มใสสะอาดไม่เจือด้วย ความโลภ ความโกรธและความหลง โดยการระลึกถึงบุญกุศลและคุณงามความดีที่เคยได้ทำมาแล้ว โดยเฉพาะการตัดความวิตกกังวลที่จะเกิดขึ้น เช่น เรื่องครอบครัว เรื่องการงาน เป็นต้น เป็นสิ่งที่ชาวพุทธควรตัดหรือขจัดให้ได้เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นอุปสรรคในการกระทำความดี

๓. รำลึกถึงคุณพระรัตนตรัย การระลึกถึงพระรัตนตรัยคือการระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า คุณของพระธรรมและคุณของพระสงฆ์เพื่อทำให้บริสุทธิ์หรือมีคำกล่าวของพิธีกรว่าตั้งใจมาแต่บ้าน อาหารอันบริสุทธิ์มุ่งตรงพระนิพพาน

๔. การปฏิบัติตนโดยทั่วไปภายในวัด

สำหรับการปฏิบัติตนโดยทั่วไปภายในวัดนั้น สถานภาพของวัดจากอดีตตราบทุกวันนี้ถือว่าเป็นที่รวมของคนหลายประเภทซึ่งแตกต่างกันมาก ทั้งอายุ ฐานะ และความเป็นอยู่ การศึกษา อาชีพ ตลอดจนนิสัยใจคอ โอกาสที่จะกระทบกระทั่งกันย่อมเกิดขึ้นได้ง่ายดังนั้นทุกคนจึงควรยึดถือข้อปฏิบัติในทางพุทธศาสนาที่วางไว้และในปัจจุบันนี้พุทธศาสนิกชนจึงปฏิบัติร่วมกันเมื่อไปอยู่ในวัด คือ

๑. สำรวมกาย วาจา และใจให้สงบเรียบร้อย งดอาการคะนองด้วยประการทั้งปวงทั้งนี้เพื่อให้กาย วาจา และใจของเราเหมาะสมที่จะบำเพ็ญบุญกุศล

๒. งดการสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด

๓. นั่งเป็นระเบียบในสถานที่ที่กำหนดไว้

๔. ในการประกอบศาสนพิธี เช่น สวดมนต์ สมาทานศีล ถวายสังฆทาน ควรเปล่งเสียงอย่างชัดเจนพร้อมเพรียงกัน

^{๔๘} สัมภาษณ์นางอรสา บุญอุดม, อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ สิงหาคม

๕. เมื่อมีสิ่งใดทำให้ขุนซ้องหมองใจ เช่น อากาศร้อน ทรายน้ำ เห็นหรือได้ยินกิริยาอาการที่ไม่เหมาะสมของคนอื่นหรือการไม่ได้รับความสะดวกในเรื่องต่างๆอดทนและแผ่เมตตาให้ความเห็นอกเห็นใจทุกสิ่งทุกอย่างอย่าให้เกิดโทสะขึ้นได้

๖. การสนทนากับพระในการสนทนากับพระนั้น หากเป็นผู้ชายไม่ค่อยมีระเบียบปฏิบัติที่เคร่งครัดนัก เพียงแต่ให้ตระหนักว่าเป็นการสนทนากับพระ ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลของสังคม มีเพศ คือสถานะทางสังคมเหนือกว่าตน เมื่อเข้าไปถึงที่อยู่ของท่าน จะกราบพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่นั้นก่อน แล้วจึงกราบพระสงฆ์ ซึ่งนิยมกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับคนที่ต้องแสดงความเคารพอย่างสูงทุกครั้งทีพุดกับท่านควรพนมมือไหว้ ใช้สรรพนามที่ใช้เรียกตนเอง เช่น "กระผม" "ดิฉัน" โดยมองที่สถานะของพระเป็นตัวกำหนด หากท่านเป็นพระธรรมดา สรรพนามที่เรียกท่านมักนิยมคำว่า "ท่าน" "พระคุณเจ้า" หากเป็นพระที่มีสมณศักดิ์สูงก็อาจจะใช้คำว่า "ใต้เท้า" "พระเดชพระคุณ" "พระคุณ" "เจ้าพระคุณ" สำหรับสมเด็จพระสังฆราชใช้คำว่า "ฝ่าบาท" สรรพนามแทนตนเองใช้คำว่า "กระหม่อม" ในกรณีที่พระสนทนานั้นควรมีผู้ชายไปด้วยจะเป็นการดี เพราะพระท่านอาจจะมีปัญหาทางพระวินัยต้องอาบัติได้ง่ายเมื่ออยู่กับสตรีสองต่อสองอาจมีโทษตามหลักพระวินัย

๓.๕.๒ ธรรมเนียมที่ควรปฏิบัติในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์

สำหรับข้อปฏิบัติในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์ เมื่อต้องสนทนากับพระสงฆ์ภิกษุพุทธรศาสนาชนทั้งหลายต้องรู้ว่ากำลังสนทนากับบุคคลที่ชื่อว่าเป็นผู้มีศีลมากกว่า และต้องเคารพท่าน ซึ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติในส่วนของมารยาทในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์ที่วัด การพบปะพระภิกษุสงฆ์ นับเป็นมงคลเพราะได้มีโอกาสสนทนา ธรรมอย่างใกล้ชิดกับบัณฑิต แต่ควรดูกาลและโอกาสที่เหมาะสมและควรศึกษาพระวินัยเพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง ในการไปพบพระภิกษุสงฆ์ที่วัดนั้น ควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย และรักษากิริยามารยาททางกายวาจา ใจไว้อย่างดี นอกจากนั้น^{๔๔} ตามประเพณีนิยมควรเตรียมเครื่องสักการบูชา เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น ใส่พานนำไปถวายเพื่อเป็นเครื่องแสดงความเคารพบูชาท่านด้วยถ้าไปก่อนเที่ยง ควรมีภัตตาหารเช้าหรือเพลไปถวายด้วยก็สมควรถ้าไปหลังเที่ยงก็ควรนำน้ำปานะหรือน้ำผลไม้ไปถวายเหล่านี้เป็นข้อปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในกรณีที่นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปประกอบพิธีกรรม สิ่งที่ไม่ควรขาด คือดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อแสดงคารวะต่อท่านเมื่อไปถึงเขตวัด ก่อนเข้าพบควรปฏิบัติ ดังนี้

๑. การไต่ถามพระภิกษุสงฆ์ สามเณรหรือศิษย์วัดพุทธรศาสนาชนจะยกมือไหว้และจะแจ้งความจำนงค์หรือขออนุญาตก่อนเข้าพบ เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงเข้าไปพบ

๒. ในกรณี ไม่พบผู้ใดพอจะไต่ถามหรือเคาะประตูให้เสียงก่อนจะเข้าพบท่านขณะอยู่ภายในห้องเมื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงเปิดประตูเข้าไปส่วนสตรีไม่นิยมเข้าพบพระภิกษุสงฆ์ภายในห้อง

๓. ระหว่างรอคอยห้ามส่งเสียงรบกวนและจะนั่งอย่างสงบ สบายเพราะในวัดต้องการความเงียบสงบ

^{๔๔} สัมภาษณ์นายประสาน ดวงมนตรี, ผู้ที่เข้าวัดเป็นประจำ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๔. เมื่อเข้าพบพระภิกษุจะนั่งเรียบร้อยแล้ว จึงกราบท่านแบบเบญจางค์ประดิษฐ์ ๓ ครั้ง
 ๕. เมื่อกราบเสร็จแล้ว นิมนต์พับเพียบไม่นั่งอาสนะเสมอพระภิกษุสงฆ์ เช่น นั่งบนเสื่อหรือพรมผืนเดียวกันหรือนั่งเก้าอี้เสมอกันกับท่าน เป็นต้น

๖. กิริยาอาการนั่งพับเพียบ ต้องทำให้ถูกวิธี เช่น เกือบทำให้เรียวร้อยระว่างเครื่องนุ่งห่มปกปิดร่างกายให้มิดชิด เป็นต้น

๗. ขณะที่พระภิกษุสงฆ์อยู่ชั้นล่างกุฏิ คฤหัสถ์ทั้งชายหญิง ไม่ขึ้นไปชั้นบนกุฏิตลอดจนไม่เข้าไปในห้องส่วนตัวของท่าน

๘. เวลาที่ดีที่พบพระภิกษุสงฆ์ส่วนมากแล้วจะนำเพลไปถวายด้วยเมื่อมีการสนทนากับพระภิกษุสงฆ์ควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

จากหลักการข้างต้นนั้นถือเป็นหลักปฏิบัติที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ประพฤตินิย ปฏิบัติซื่อตรงประพฤติเพื่อออกไปจากทุกข์ประพฤติถูกต้อง และเป็นเนืองนาบุญของชาวโลกดังนั้นในขณะสนทนากับพระภิกษุสงฆ์พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติตามลำดับดังนี้

๑. ไม่พูดล้อเล่น พูดหยาบโลน ไม่เล่าเรื่องส่วนตัวไม่ยกตัวตีเสมอคล้ายเพื่อนหรือยกตัวสูงกว่า

๒. ถ้าพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นเป็นพระเถระผู้ใหญ่ให้ประนมมือพูดกับท่านทุกครั้ง ที่กราบเรียนท่านและรับคำพูดของท่าน

๓. เฉพาะสตรีแม้จะเป็นญาติกับพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นก็ตามไม่นิยมน สนทนากับพระภิกษุสงฆ์สองต่อสอง ทั้งภายในห้องและภายนอกห้องทั้งในที่ลับหูและลับตาเพราะผิดพระวินัย

๔. เมื่อเสร็จกิจธุระแล้วให้รับลากลับ ไม่ควรอยู่นานเกินควรเพราะเป็นการรบกวนเวลาของท่าน กราบท่านด้วยเบญจางค์ประดิษฐ์ ๓ ครั้ง เมื่อจะลาท่านกลับ

จากข้อปฏิบัติดังกล่าวข้างต้นเป็นข้อปฏิบัติที่ส่งเสริมการการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี ด้วยการรักษาศีลของอุบาสกและอุบาสิกาในอดีตมีฐานจากการใช้พุทธธรรมอบรมสั่งสอนและกุลบุตรกุลธิดาทั้งหลายก็ได้ยึดมั่นในการนาวิถีมุทธมาเป็นวิถีชีวิตตามครรลองของพุทธศาสนิกชนที่ดีมีการเข้าวัด ให้ทาน รักษาศีล ปฏิบัติธรรมฟังธรรมประพฤติปฏิบัติตนเพื่อขจัดขัดเกลากิเลส ชีวิตประจำวันผูกพันใกล้ชิดกับวัด มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด วันพระคือวันที่มีความสำคัญเป็นชีวิตจิตใจเป็นวันแห่งการทำความดีในวันพระชาวพุทธจะหยุดปฏิบัติการงานที่เป็นข้าศึกหรือเป็นอกุศล เช่น ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ละบายมุข สุราเมรัย เป็นต้น บางคนมีศรัทธามากในวันพระก็นุ่งขาวห่มขาวถือศีลอุโบสถบ้าง ศีล ๕ ยามว่างก็ศึกษาธรรม สนทนาธรรมกันประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ากันถ้วนหน้าเด็กๆเห็นผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีก็พากันประพฤติปฏิบัติตามสังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข^{๕๐}

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), รู้หลักก่อน แล้วศึกษาให้ได้ผล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

๓.๖ ความเข้าใจด้านปัญหาสังคมจากการไม่รักษาศิลขาวตำบลสำโรง

สำหรับชุมชนในตำบลสำโรงมีประชาชนอาศัยอยู่จำนวน ๕ หมู่บ้านในละหมู่บ้านต่างมีสภาพปัญหาสังคมภายในชุมชนตำบลสำโรงพบว่าในเบื้องต้นประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญในการรักษาศิลเพราะประชาชนมองหรือมีทัศนคติต่อการรักษาศิลเชิงลบกล่าวคือประชาชนมองการรักษาศิลเป็นเรื่องเสียเวลาในการประกอบอาชีพและการทำหน้าของตนเองจึงทำให้ไม่เห็นความสำคัญประโยชน์ และคุณค่าที่เกิดจากการรักษาที่ตนเองควรจะได้รับ ส่งผลทำให้เกิดปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนตำบลสำโรง ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นภัยต่อสังคมเห็นได้จากการไม่รักษาศิลข้อที่ ๑ ทำให้ประชาชนที่ไม่มีศิลป์ไ้กล่อมเกลาจิตใจทำให้ขาดความมีเมตตาและกรุณา กลายเป็นคนเห็นแก่ตัว มีจิตใจที่โหดเหี้ยมขาดความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ ส่วนปัญหาสังคมจากการไม่รักษาศิลข้อที่ ๒ คือการเว้นจากการลักทรัพย์ของผู้อื่นพบว่าชุมชนในตำบลสำโรงมีการขโมยทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มของวัยรุ่นที่ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติด และยังมีปัญหาทางสังคมที่เกิดจากการไม่รักษาศิลข้อที่ ๔ คือ การเว้นจากการประพฤติผิดในกามพบว่า ประชาชนบางส่วนยังมีการประพฤติผิดในเรื่องของคู่ครอง ไม่มีความยินดีในคู่ครองของตนเอง ส่งผลทำให้เกิดปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคม และโรคภัยต่างๆ ตามมา

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่เกิดจากการไม่รักษาศิลข้อที่ ๔ คือการเว้นจากการพูดเท็จ ประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงบางส่วนยังละและเลิกการพูดเท็จไม่ได้ส่งผลทำให้เกิดปัญหาทางสังคม เป็นการทำลายตัวเองทำลายผู้อื่น ทำลายสังคม ทำลายเศรษฐกิจ ทำลายการเมือง ทำลายชาติ การรักษาสิลข้อมุสาวาทก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ผู้อื่น สังคม ธุรกิจการค้าและด้านอื่นๆ ส่วนปัญหาทางสังคมที่เกิดจากการที่ประชาชนไม่รักษาศิลข้อที่ ๕ คือการเว้นจากการดื่มสุราและเมรัยตลอดจนของมีนเมาทุกประเภทพบว่าประชาชนบางกลุ่มในชุมชนมีความนิยมชอบดื่มสุรา เมรัย และเสพของมีนเมาต่างๆ เช่น ฝิ่นและเฮโรอีน เป็นต้นจนกลายเป็นคนติดยาเสพติดให้โทษ เป็นคนขาดสติสัมปชัญญะตกอยู่ในฐานะแห่งความเป็นผู้ประมาทเชื่อว่าเป็นผู้ทำร้ายร่างกายตนเอง ส่งผลทำให้มีการสิ้นเปลืองทรัพย์สินโดยเปล่าประโยชน์และยังเป็นสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุทางยานพาหนะตลอดจนการเกิดโรคต่างๆ จากการติดสุราและสิ่งเสพติด

จากสภาพปัญหาทางสังคมที่เกิดจากการไม่รักษาศิลนำไปสู่วิกฤติด้านต่างๆทำให้ชุมชนตำบลสำโรงมีความรู้และความเข้าใจถึงโทษและประโยชน์ที่เกิดจากการรักษาและไม่รักษาศิลอย่างชัดเจนจนทำให้ประชาชนมีความตระหนักและให้ความสำคัญในการรักษาศิลที่เป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษของชุมชนได้ปลูกฝังมาอย่างยาวนาน เพราะชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าการปฏิบัติตามหลักของศีลทำให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมมีความเป็นปกติสุข เพราะการรักษาศิลเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีมีความเรียบง่าย ทำให้ผู้ปฏิบัติตามเป็นคนที่มีความสบายใจและมีจิตใจเข้มแข็ง ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว ทำให้สังคมเกิดความสามัคคีกันมีความเป็นระเบียบวินัย นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ยังมีค่านิยมและเห็นว่าการถือศีลนำไปสู่สุคติ พรั่งพร้อมด้วยทรัพย์และถึงความดับทุกข์ได้ ทั้งยังเห็นว่าเบญจศีลไม่ขัดกับสภาพสังคมปัจจุบันการประกอบอาชีพและการพัฒนาความเจริญของชาติ

๓.๗ สรุปความเข้าใจเรื่องศิลปะของชาวตำบลสำโรง

สำหรับชาวบ้านที่อยู่ภายใต้การปกครองของตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี มีหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่างในการศึกษาอยู่ ๕ หมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาประจำชีวิตของชนชาติไทยมาอย่างยาวนาน ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ได้เคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านานขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทยส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากคตินิยมและหลักพระพุทธศาสนา ในส่วนของชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีมีความเข้าใจด้านการดำรงชีวิตตามหลักของศีล ด้วยการการสำรวจผลได้ผลเสียสำหรับครอบครัวโดยมีการสำรวจว่า ใครทำความดีเด่นอะไรบ้าง? ใครทำความผิดพลาดอะไรบ้าง? ใครมีอุปสรรคขัดข้องในการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้าง? ใครมีปัญหาขัดข้องใจอะไรบ้าง? และการสำรวจผลได้ผลเสียสำหรับตนเองด้วย การประเมินการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเริ่มตั้งแต่เริ่มต้นนอนเข้าตลอดมาจนถึงเวลานอนในแต่ละวัน ว่าได้ดำเนินชีวิตตามหลักของศีลมากน้อยแค่ไหนและเป็นไปอย่างไร

ส่วนความเข้าใจขั้นตอนข้อปฏิบัติในการรักษาศีลนั้นชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี มีความเข้าใจในขั้นตอนข้อปฏิบัติในการรักษาศีลเป็นอย่างดีเพราะเป็นสิ่งที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำกระทำเสมอ เช่น การไปวัด การไหว้พระสวดมนต์ การรักษาศีลในทุกวันพระ และการแผ่เมตตาเป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธเราปฏิบัติกันเป็นประจำในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการสวดมนต์อาจจะสวดมนต์ทำวัตรเช้า - เย็น สวดมนต์บทแผ่เมตตา บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย เป็นต้น โดยการรักษาศีลนั้นมีเจตนารมณ์ในการรักษาศีลนั้นคือการรักษากายและวาจาให้เป็นปกติ

ผู้ศึกษา ได้สัมภาษณ์ชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีพบว่าชุมชนในตำบลสำโรงมีปัญหาทางทางสังคมต่างๆ โดยมีปัญหาเรื่องการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ปัญหาเรื่องการลักทรัพย์ ปัญหาเรื่องการประทุพติผิดในคู่ครอง ปัญหาเรื่องการพูดเท็จ และปัญหาอาชญากรรม ตลอดจนการระบาดของสิ่งเสพติดและอบายมุขต่างๆ ที่เกิดจากการไม่รักษาศีล ภายหลังชุมชนให้ความสำคัญในการรักษาศีลทำให้ชุมชนในตำบลสำโรงแก้ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี เพราะการรักษาศีลในทางพระพุทธศาสนาทำให้ได้รับประโยชน์สุขทั้ง ๓ ระดับ คือ ประโยชน์สุขในชาติปัจจุบัน ประโยชน์สุขในชาติหน้า และประโยชน์สุขสูงสุดคือพระนิพพาน สำหรับหลักคำสอนที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมมีหลักเบญจธรรม ๕ หลักหิริและโอตตัปปะ หลักขันติและโสรัจจะ หลักสติและสัมปชัญญะ และหลักปัญญาทั้งหมดนี้เป็นหลักคำสอนที่ส่งเสริมการรักษาให้มีความบริสุทธิ์ ในส่วนหลักธรรมที่ไม่ส่งเสริมการรักษาศีลมีหลักตัณหา หลักอกุศลมูล และหลักอบายมุข เป็นหลักคำสอนที่ไม่เอื้อต่อการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ผู้รักษาศีลมีหน้าที่สำคัญที่จะต้องรู้เท่าทันและควรลดละด้วยการไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ไม่ส่งเสริมการรักษาศีลดังกล่าว

จะเห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นย่อมอำนวยวิบูลผลให้บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติได้รับสุขสมบัติทั้งในโลกมนุษย์ โลกทิพย์ และอมตนิพพานตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคล ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมซึ่งเอื้อประโยชน์เกื้อกูลให้บุคคลผู้มี

ศรัทธาและปัญญาเลือกประพฤติปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์บริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความสมานฉันท์สามัคคีปรองดองรู้จักให้อภัยเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม และมีหลักฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจกันจึงควรอิงอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เพื่อจักได้รับประโยชน์สุขที่พึงปรารถนาอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีมองว่า การรักษาศีลยังเป็นปัจจัยเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในวิถีชีวิตชาวพุทธตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา การดำรงชีวิตโดยยึดหลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง เช่น การรักษาศีล ละชั่ว เป็นการประพฤติดีทางกายและวาจาอยู่เสมอ ซึ่งส่งผลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข และการการปฏิบัติธรรมขั้นสมาธิและปัญญาเป็นการฝึกควบคุมจิตของตนให้เป็นสมาธิและเกิดพัฒนาการทางปัญญาที่สามารถลดละกิเลสตัวบงการจิตใจที่สำคัญคือความโลภ ความโกรธ และความหลงเป็นต้นในชีวิตประจำวันลงได้ ซึ่งการปฏิบัติธรรมแบบเข้มข้นนี้จะส่งผลสัมฤทธิ์ได้ดีมีประสิทธิภาพสูงก็ต่อเมื่อบุคคลผู้ใคร่ปฏิบัติทำตนให้อิสระจากหน้าที่การงาน โดยเสียสละเวลาเข้าไปศึกษาปฏิบัติในวัดอันเป็นพุทธสถานที่มีความสงบร่มรื่นเหมาะแก่การฝึกฝนอบรมพัฒนาตนให้มีความสะอาดกายวาจาด้วยศีล มีความสุขสงบแห่งจิตด้วยสมาธิ มีความสว่างทางความคิดด้วยปัญญา นอกจากนี้การรักษาศีลยังทำให้ชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ความเข้าใจธรรมเนียมนิยมข้อปฏิบัติที่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ คือ ธรรมเนียมนิยมข้อปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไปและธรรมเนียมนิยมข้อปฏิบัติในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์

บทที่ ๔

วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปะของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

ในบทที่ ๔ นี้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปะของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาการส่งเสริมการรักษาศิลปะของชุมชนตำบลสำโรงพบว่า ชุมชนตำบลสำโรงมีปัญหาทางสังคมทำให้หน่วยงานภายในชุมชนโดยมีวัด บ้าน โรงเรียนและองค์กรต่างๆ ได้ให้ความสำคัญและความสนใจในการส่งเสริมการรักษาศิลปะ โดยชุมชนมีแนวทางในการส่งเสริมการรักษาศิลปะ ๓ ระดับโดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ แนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปะในระดับครอบครัว

๔.๑.๑ การส่งเสริมด้านการให้องค์ความรู้เรื่องศิลปะ

สำหรับการส่งเสริมองค์ความรู้เรื่องศิลปะนั้นจำเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการปฏิบัติหรือการรักษาศิลปะได้อย่างถูกต้องในโอกาสต่อไป เพราะหากประชาชนโดยทั่วไปที่เป็นพุทธศาสนิกชนมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องของศิลปะอย่างถ่องแท้แล้วย่อมนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักของศิลปะแต่ละข้อทำให้มีความมั่นใจและมีความเชื่อมั่นในการรักษาศิลปะ การให้องค์ความรู้เรื่องศิลปะจึงเป็นแนวทางในการส่งเสริมการรักษาศิลปะในระดับครอบครัวตามลำดับดังนี้

๑. การให้องค์ความรู้เรื่องการไม่ฆ่าสัตว์

สำหรับการให้องค์ความรู้ศิลปะข้อที่ ๑ เป็นแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปะด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตตนเองและสัตว์อื่นๆ ด้วยการให้องค์ความรู้และอธิบายถึงจุดหมายของการรักษาศิลปะแก่ประชาชนในชุมชนได้รู้ถึงโทษของการทำร้ายสัตว์ และปลูกฝังให้ชุมชนรู้จักมีความรักและความสงสารต่อสัตว์ และมีการรณรงค์ให้งดการทานเนื้อสัตว์ ควรมีบทลงโทษแก่ผู้ที่ฆ่าสัตว์ การปลูกฝังหลักของความมีเมตตาและกรุณาเป็นสิ่งที่สะท้อนและแสดงให้เห็นว่าเป็นคนที่มีหลักของเมตตาและกรุณาประจำใจแล้วย่อมไม่ฆ่าและเบียดเบียนสัตว์และมนุษย์ด้วยกัน เป็นการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมเรื่องความรักและความสงสาร เพราะหลักของเมตตาและกรุณานั้นจัดเป็นเรื่องภายในจิตใจที่สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกอย่างชัดเจนคือทำให้คนที่มีความจิตใจที่ประกอบด้วยหลักเมตตาและกรุณานั้นเป็นมีจิตใจที่โอบอ้อมอารี สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความเป็นปกติสุข ดังนั้น หลักของเมตตาและกรุณาจึงเป็นหลักคำสอนที่มีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตในทางสังคมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันสังคมมนุษย์ต่างมีปัญหาที่เกี่ยวกับความรุนแรงขึ้นมากมายอย่างหลากหลายรูปแบบสำหรับจุดหมายของศิลปะข้อนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ

๑. เพื่อป้องกันมิให้เกิดเบียดเบียน หมายถึง การไม่เบียดเบียนมนุษย์และเบียดเบียนสัตว์ดิรัจฉานด้วยกัน โดยพื้นฐานของความรู้สึกของมนุษย์แล้วต่างรู้ดีว่ามนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน

ต่างก็มีชีวิต และรักชีวิตเหมือนกัน ไม่ต้องการให้ใครทำร้ายชีวิตของตนไป การรักษาศีลข้อนี้ส่งผลทำให้ไม่มีการเบียดเบียนกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์หรือมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉานในรูปแบบของการฆ่า การทำร้ายร่างกายทั้งคนและสัตว์ส่งผลทำให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขไม่หาวาระแวงกันและกัน

๒. เพื่อให้ผู้คนมีเมตตาจิตต่อกันคือมีความรักมีความปรารถนาดีต่อกัน ไม่มีแค้นไม่มีภัยต่อมนุษย์ด้วยกันและสัตว์เดรัจฉานทั่วไป หลักของเมตตาจิตนี้ทำให้ประชาชนมีความอ่อนโยน มีความรู้สึกห่วงหาอาทรต่อกันและกันด้วยความรู้สึกลึกซึ้งพื้นฐานว่าอกเขาอกเรา ด้วยการคิดช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันและกันปราศจากความโหดร้าย ไม่มีความเหี้ยมโหด ให้อภัยต่อกันและกัน และมีเมตตาริจิตต่อคนและสัตว์เดรัจฉาน

จากหลักการข้างต้นถือว่าหลักเมตตาและกรุณาที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลสำโรงพบว่าชุมชนในแต่ละหมู่บ้านต่างมีความรู้และความเข้าใจในหลักของศีลข้อที่ ๑ โดยมีหลักตามหลักของเมตตาและกรุณาแล้วเป็นพื้นฐานสำคัญในการรักษาศีล โดยที่ประชาชนในชุมชนต่างได้ตระหนักและมองเห็นโทษและประโยชน์ที่เกิดจากการไม่ฆ่าสัตว์และการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชนที่เน้นการปลูกฝังหลักเมตตาและกรุณาภายในชุมชนผ่านกิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาอยู่เป็นประจำ เช่น การร่วมทำบุญใส่บาตร การอุทิศส่วนบุญให้เจ้ากรรมนายเวร การเข้าวัดฟังธรรม การแผ่เมตตาต่อสรรพสัตว์ และการรักษาศีล เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวล้วนนำไปสู่ความเป็นผู้มีเมตตาและกรุณาต่อตนเองและสรรพสัตว์

๒. การให้อภัยความรู้เรื่องการไม่ลักทรัพย์

สำหรับการให้อภัยความรู้ตลอดจนเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายในการรักษาศีล การไม่ลักทรัพย์นี้เป็นการส่งเสริมการรักษาศีลที่จะช่วยให้ประชาชนในชุมชนไม่ประกอบมิจฉาชีพคืออาชีพที่ผิดหลักกฎหมายและหลักศีลธรรมทางด้านพระพุทธศาสนา การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในศีลข้อที่ ๒ นี้มีความมุ่งหมายอย่างชัดเจนคือต้องการให้ประชาชนในชุมชนเป็นคนดีด้วยการประกอบสัมมาอาชีพะอันเป็นอาชีพที่สุจริตที่ถูกต้องตามหลักหลักของกฎหมายและหลักศีลธรรม เท่ากับเป็นการส่งเสริมการเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบที่ทำให้ประชาชนในชุมชนนั้นสามารถรักษาศีลให้มั่นคงบริสุทธิอยู่ได้ สำหรับจุดมุ่งหมายเรื่องอทินนาทานนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อให้ผู้คนในสังคมเคารพในกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินของคนอื่น คือ สร้างความรู้สึกอันดีงามว่า ทรัพย์ที่มีอยู่ของคนอื่นนั้นเขาหามาได้ด้วยความ อุตุนอดกลั้น ด้วยการทุ่มเทกำลังและสติปัญญาได้มา หรือได้มาเป็นมรดก ด้วยบุญวาสนาย่อมเป็นสิทธิอันชอบธรรมของเขา เขาย่อมหวงแหนและรักษา ทรัพย์เหล่านั้น เหมือนกับที่เรารักหวงแหนทรัพย์ของเราเช่นกัน เมื่อมีความรู้สึกเคารพในกรรมสิทธิ์ของเจ้าของทรัพย์อย่างนี้ คนก็จะไม่ปลงวละเมิด ถือเอาทรัพย์ของคนอื่นมาเป็นของตนโดยไม่ชอบธรรม

๒. เพื่อป้องกันมิให้มีการขโมยทรัพย์สิน คือ การปฏิบัติตามหลักของการไม่ล่วงละเมิดศีลข้อนี้ ผู้คนก็จะเกรงกลัวโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดที่จะเกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคตทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อมีความกลัวต่อที่ตนจะได้รับแล้วทำให้ไม่คิดที่จะกระทำการล่วงละเมิดหลักอทินนาทานในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เท่ากับได้ป้องกันมิให้ไปถือนาทรัพย์ของคนอื่นโดยไม่

ถูกต้องเมื่อคนเราไม่ทำอทินนาทานส่งผลทำให้เจ้าของทรัพย์มีความสบายใจและความไว้วางใจโดยไม่ต้องระวังกังวล

๓. เพื่อให้สังคมดำรงชีพอยู่ด้วยสัมมาชีพ หมายถึง การมุ่งให้ผู้คนประกอบอาชีพสุจริตเป็นอาชีพที่มีความถูกต้องตามหลักของกฎหมายและหลักศีลธรรมด้วยกำลังของตนเองทรัพย์สินที่เกิดจากอาชีพนั้นๆก็จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ สามารถกินใช้ได้อย่างสะดวกใจ ไม่ต้องซ่อนเร้นระวังตัว หากดำรงชีพอยู่ด้วยมิฉฉาชีพก็จะทำให้คนอื่นเดือดร้อน และตัวเองก็เดือดร้อนเพราะต้องระวังตัว จะใช้ทรัพย์ที่ทำอทินนาทานมากก็ต้องระวัง กลัวเจ้าของทรัพย์จะเห็นต้องเก็บงำไว้อย่างมิดชิดมีแต่ความกังวล กินใช้ไม่สะดวกด้วยประการทั้งปวง

จากหลักการข้างต้นของศีลข้อที่ ๒ สะท้อนให้เห็นการส่งเสริมการเลี้ยงชีพที่ประกอบด้วยหลักของคุณธรรมคือการประกอบอาชีพที่ชอบด้วยหลักกฎหมายและศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา การมีงานทำที่สุจริตโดยที่ไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่นอันจำนำมาซึ่งความเดือดร้อนต่อตนเอง และครอบครัว ตลอดจนสังคมเพื่อนในเรื่องของการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ต้องไปปล้นจี้เอาทรัพย์สินของผู้อื่น หากมีอาชีพที่สุจริตแล้วก็มีรายได้ตามมา

๓. การให้องค์ความรู้เรื่องการไม่ประพฤติดิในคู่ครอง

สำหรับองค์ความรู้และจุดมุ่งหมายของกามสุมิฉฉาจารเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจในรักษาศีลข้อนี้อย่างชัดเจนคือการไม่ประพฤติดิในกาม หมายถึงการไม่ล่วงละเมิดต่อสามีและภรรยาของผู้อื่นตลอดจนโทษที่เกิดจากการประพฤติดิในกามที่จะตามมา แต่ควรมีความยินดีในคู่ครองของตนเองในส่วนของการจุดมุ่งหมายเรื่องกามสุมิฉฉาจารมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อให้สังคมมั่นคงอยู่ในหลักของสทาร์สันโดษ คือ การมีความยินดีในคู่ครองของตนเองด้วยความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อคู่ครองของตนเองตลอดไป มีความรู้สึกระวังตัวไม่ไปล่วงละเมิดคู่ครองของผู้อื่น ไม่ล่วงละเมิดแม้ด้วยการแบ่งปันใจไปฝากฝังในหญิงอื่นหรือชายอื่น

๒. เพื่อป้องกันความแตกร้างในสังคม หมายถึง ความแตกร้างของครอบครัวจนกลายเป็นปัญหาของสังคมส่วนหนึ่งที่เป็นสาเหตุสำคัญคือการนอกใจในคู่ครองของตนเอง ส่งผลทำให้เกิดความแตกระหว่างคนภายในครอบครัวและระหว่างหมู่ญาติด้วย เมื่อมีการปฏิบัติตามหลักของศีลข้อนี้ที่เป็นข้อกำหนดอย่างเคร่งครัดความแตกร้างความไม่วางใจความหวาดระแวงกัน เป็นต้น ก็ไม่เกิดขึ้นเป็นหลักการที่ป้องกันความแตกร้างในทางสังคมและครอบครัวด้วย

๓. เพื่อให้คนในสังคมไว้วางใจกัน หมายถึง ผู้คนที่อยู่รวมตัวกันเป็นหมู่เป็นคณะที่เรียกว่าสังคมนั้นหากมีความไว้วางใจกันและเชื่อใจส่งผลทำให้การอยู่ร่วมกันอย่างสุขสงบ ไม่มีเรื่องใดๆให้ต้องทะเลาะจนทำให้ต้องกลายเป็นศัตรูต่อกันและกัน ตรงกันข้ามหากการอยู่ร่วมกันอย่างไม่ไว้วางใจกันและไม่มีการเชื่อใจกันผลที่ตามมาทำให้การอยู่ร่วมกันมีปัญหาต่างๆ การคิดไม่ซื่อต่อกันและกันส่งผลทำให้ไปล่วงละเมิดคู่ครองของผู้อื่นได้โดยง่าย

๔. เพื่อให้ครอบครัวอบอุ่นเป็นสุข ได้แก่ การอยู่ร่วมกันทางสังคมเป็นการอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมาก แต่การอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากคงไม่ใช่ประเด็นปัญหาสำคัญ โดยที่แต่ละคน

ต่างประพฤติดิปฏิบัติตามหลักของศีลอันเป็นข้อกำหนดและควบคุมความประพฤติหรือการกระทำ การอยู่ร่วมกันทางสังคมโดยเฉพาะการไม่ละเมิดคุ้มครองของตนและของผู้อื่นที่จะส่งผลทำให้การอยู่ร่วมกันของครอบครัวมีความอบอุ่นและมีความสุขเป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวมีความมั่นคง

จากหลักการข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การรักษาศีลข้อนี้มีความมุ่งหมายหรือมีเป้าหมายอย่างชัดเจนคือการรับประกันความมั่นคงของครอบครัว ทำให้สังคมที่ปฏิบัติอยู่ในข้อปฏิบัตินี้อยู่กันอย่างสุขสงบ มีครอบครัวที่อบอุ่น ตรงกันข้ามหากครอบครัวที่ไม่สนใจที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้แล้วไปกล่าวคือไม่ประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีลข้อที่ ๓ ส่งผลทำให้ครอบครัวนั้นมีแต่ความวุ่นวาย ไม่มีความสุขและไม่มีความสุขสบายใจ ด้วยเหตุผลดังนี้ สามิและภรรยาควรมีความยินดีและพอใจตลอดจนความเข้าใจให้กันและกัน ในส่วนที่ยังไม่มีคู่ครองและจำเป็นต้องเลือกหาคู่ครองก็พึงเลือกหาผู้ที่ไม่ผิดข้อต้องห้ามตามหลักของศีลที่ ๓ อันจะส่งผลทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความราบรื่นด้วยดี

๔. การให้อภัยความรู้เรื่องการไม่พูดเท็จ

การให้อภัยความรู้และจุดมุ่งหมายของการไม่พูดเท็จสำหรับประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงข้อนี้มีความมุ่งหมายอย่างชัดเจนคือ การไม่คำเท็จ การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดหยาบคาย และการไม่พูดเพื่อเจ้อ โดยที่การพูดเท็จอาจทำได้ในหลากหลายรูปแบบหรือหลายลักษณะ เช่น การพูดโกหก การทนسابาน เช่น เป็นพยานทนسابานไว้แล้ว ก็เบิกความเท็จ ทำเล่ห์กระเท่ห์ คือ กิริยาที่อวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์ มารยา คือ กิริยาที่แสดงให้ผู้อื่นเห็นผิดจากที่เป็นจริง ทำเลศ คือ การพูดโกหกแบบเล่นสำนวนเสริมความ คือ การพูดโกหกอาศัยความเดิม แต่เสริมความปั้นแต่งให้มีมากกว่าที่เป็นจริง อำความ คือ การพูดโกหกอาศัยความเดิม แต่พูดตัดความที่ไม่ประสงค์จะให้เขารู้ออกเสีย เสียดแทง คือ การพูดให้ผู้อื่นเจ็บใจ สับปลับ คือ การพูดโกหกเพราะคึกคะนองวาทา การผิดสัญญา เสียสัตย์ คือ การให้คำสัตย์แก่ท่านฝ่ายเดียวว่าตนจะทำตามนั้น คินคำ คือ การรับปากว่าจะทำสิ่งนั้นๆให้แต่ก็คินคำไม่ทำตามนั้น สำหรับจุดมุ่งหมายเรื่องการไม่พูดเท็จนี้มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อป้องกันการตัดประโยชน์ของผู้อื่นทางวาจา คือ การพูดเท็จนั้นย่อมเป็นการตัดประโยชน์ของผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เขาไม่ได้ประโยชน์ที่ควรจะได้ ทำให้เขาเสียประโยชน์ที่ไม่ควรเสีย ทำให้เสียหายต่อการประกอบอาชีพหรือการติดต่อสื่อสารกัน ทำให้เขาเข้าใจผิด ทำให้ทำผิดพูดผิดไปตาม ซึ่งเมื่อพูดเท็จในลักษณะต่างๆ เข้าก็เป็นการตัดประโยชน์ของผู้อื่นทั้งสิ้นเมื่อพูดจริงตรงไปตรงมาจะไม่ทำให้เขาเสียประโยชน์อะไร ทำให้เกิดประโยชน์ทำให้ได้รับประโยชน์เสียด้วยซ้ำไป

๒. เพื่อให้เกิดความไว้วางใจเชื่อใจกันได้ คือเมื่อคนเราอยู่ร่วมกันโดยไม่พูดเท็จพูดคำสัตย์คำจริงต่อกันก็จะทำให้ไว้วางใจกันได้ เชื่อใจกันได้ไม่หวาดระแวงด้วยความไม่สบายใจ เมื่ออยู่กันด้วยอาการอย่างนี้ ก็จะมองหน้ากันสนิท ช่วยเหลือกันได้สนิทใจ ความสงบสุขก็จะตามมา ทั้งสังคมที่อยู่ก็จะสง่างาม มีศักดิ์ศรีเพราะไม่มีคนที่วางใจไม่ได้ เชื่อใจไม่ได้อยู่ในหมู่คณะ

๓. เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะ คือเมื่ออยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะหรือทำงานร่วมกันในทีเดียวกันสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องระวังคือคำพูด หากไม่ระวังก็จะทำให้เกิดความแตกร้าง ไม่พอใจกัน ถึงทะเลาะเบาะแว้งกันจนอยู่ด้วยกันไม่ได้ เมื่อระวังคำพูดไม่ให้เป็นเท็จไม่ให้หยาบคาย พูดแต่คำสัตย์คำจริงไพเราะ เป็นประโยชน์ก็จะทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองขึ้นไม่รู้จักฉาวในหมู่คณะ

๔. เพื่อให้รักษาคำสัตย์คำจริง คือเป็นการฝึกฝนให้คนที่อยู่ร่วมกันมีหลักสำหรับอยู่ด้วยกัน คือรักษาคำสัตย์ พูดจริงไม่โกหกหลอกลวง ไม่พูดอย่างหนึ่งทำอย่างหนึ่ง เมื่อฝึกฝนจนเกิดความเคยชินกันแล้วก็จะไม่พูดเท็จ มีความละเอียดที่จะพูดเท็จ จะมีแต่ความหวังดีปรารถนาดีต่อกัน โดยเว้นจากการพูดเท็จอันจะไปทำลายประโยชน์ของเขาให้เสียหาย

จากหลักการข้างต้นจะเห็นว่า การไม่พูดคำเท็จนั้นเป็นสิ่งที่ตรงต่อความต้องการของมนุษย์ เพราะมนุษย์ทุกคนชอบรักความจริงทั้งนั้น ไม่อยากให้ใครมาหลอกลวงตนหมายถึงสิ่งที่แทนคำพูดด้วยเช่น แสดงกิริยาท่าทางให้คนดูเข้าใจผิด เขียนหนังสือหลอก จดหมายโกหก รายงานเท็จ การทำเครื่องหมายให้คนดูหลงเชื่อ เข้าใจผิด การทำหลักฐานปลอม ทำการบู้ไปให้คนอื่นหลงเชื่อ เข้าใจผิด รวมถึงการฉ้อโกง พยายาม โกงมือแทนคำพูดด้วย ทั้งหมดกำหนดที่เจตนา ถ้าเจตนาโกหกพูดเท็จ แม้จะไม่แปลงเสียงออกมาถือว่าผิดศีลข้อนี้ทุกกรณี การไม่พูดเท็จและพูดแต่ความจริงทำให้สังคมและชุมชนมีความเชื่อใจและไว้วางใจต่อกันและกัน

๕. การให้อภัยความรู้เรื่องการไม่ดื่มสุรา เมรัย และสิ่งมีนเมาต่างๆ

สำหรับองค์ความรู้และจุดมุ่งหมายของการเว้นจากการดื่มสุราและเมรัยเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจถึงโทษที่เกิดจากการดื่มสุราและของมีนเมาทุกประเภท มนุษย์ทุกคนมีสติที่สามารถควบคุมพฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆของตนเองได้ แต่เมื่อใดที่มนุษย์ดื่มสุราหรือของมีนเมาเข้าไปส่งผลทำให้ขาดสติไม่มีความยับยั้งชั่งใจทำให้สามารถทำเรื่องเลวร้ายได้ ศีลข้อนี้จึงเป็นข้อที่สำคัญที่สุดเพราะคนที่ขาดสติสามารถทำความชั่วได้ทุกอย่างและสามารถทำผิดศีลข้ออื่นได้ ทุกเมื่อจุดมุ่งหมายศีลข้อนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อป้องกันสุขภาพของผู้คนในสังคม คือ การพัฒนาตัวเอง และครอบครัว ตลอดจนสังคมให้อยู่ดีมีความสุขได้นั้นสิ่งที่มีความสำคัญในเบื้องต้นคือการมีสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตใจดีกันทั่วหน้าเมื่อมีสุขภาพดีจะทำให้ทุกคนมีกำลังมีความสามารถมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพตลอดจนส่งผลทำให้การดำเนินชีวิตมีความเป็นปกติสุขได้อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อมิให้ประมาทหมัวเมา หมายถึง คนเรามีเวลาที่จะทำกิจต่างๆ มีโอกาสที่จะดำเนินชีวิตให้รุ่งเรืองก้าวหน้าและมีความสุขได้ด้วยกัน แต่ต้องเป็นคนไม่ประมาทไม่เผลอเรอ บังคับสำคัญที่ทำให้เกิดความประมาทอย่างหนึ่งคือการดื่มสุราและของมีนเมา เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความประมาทการรักษาศีลข้อนี้ไว้เพื่อป้องกันทำให้สังคมงดงามมีความเข้มแข็งและมีความสุขสงบ

๓. เพื่อให้คุ้มครองสติไว้ คือ การมีสติอย่างสม่ำเสมอโดยที่สติเป็นคุณธรรมหลักที่จะคอยควบคุมการกระทำ การพูดการคิดให้อยู่ในกรอบแห่งความดีส่งผลทำให้คนเราทำดี พูดดี และคิดดี หากขาดสติเสียแล้วก็ไม่อาจทำดี พูดดี คิดดีได้ สตินั้นจะคงอยู่ได้ตลอดก็ด้วยการคุ้มครองไว้ อากาที่คุ้มครองสตินั้นก็คือไม่ประมาทหมัวเมาด้วยการดื่มสุราเมรัย สิ่งเสพติดให้โทษสิ่งเหล่านี้ดื่มกินเข้าไปแล้วจะทำให้เกิดความประมาทพอไม่มีสติเสียแล้วทำให้กระทำในสิ่งที่ล่วงละเมิดกฎหมายและหลักศีลธรรมในรูปแบบต่างๆ ที่กลายเป็นปัญหาสังคมตามมา

จากหลักการของศิลปะข้อที่ ๕ ข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยทำให้ประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงเป็นสังคมมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีโดยการมีสติ ไม่มีความประมาทและมัวเมาในของมีนเมาด้วยการเว้นจากการดื่มกินสุราเมรัย สิ่งเสพติด จากการรักษา ศิลตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมศิลปะข้อนี้ทำให้ประชาชนในชุมชนนั้นมีความสนใจและให้ความสำคัญต่อการรักษาสุขภาพมากขึ้น หากประชาชนไม่มีองค์ความรู้และความมุ่งหมายในการรักษาแล้ว ส่งผลทำให้ไม่ทราบว่าสังคมมีข้อกำหนดที่เป็นข้อห้ามอย่างไร ทำให้ประชาชนในชุมชนดื่มกินสุรากันมาก เพราะไม่มีอะไรคอยยับยั้ง ทำให้สังคมมีแต่คนที่สุขภาพไม่ดี มีแต่คนป่วยโรคพิษสุราเรื้อรัง มีแต่คนประมาทมัวเมาก่อเรื่องวุ่นวายที่เกิดจากการขาดสติควบคุมอารมณ์และจิตใจตนเองไม่ได้

จากหลักการข้างต้นทั้งหมดจะเห็นว่าองค์ความรู้เรื่องศิลปะและความมุ่งหมายของการรักษา ศิลสามารถพัฒนาประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงได้ ในประเด็นนี้พระครูภาตจันทคุณ^๑ ได้แสดงมุมมองว่า การที่ประชาชนในตำบลสำโรงมีการรักษา ศิลอย่างสมบูรณ์แล้วนั้นจะทำให้ชีวิตมีความสุขไม่เดือดร้อนทั้งตนเองและชุมชน ทำให้รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่สิ่งทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นกิจการงานทั้งหลายก็จะประสบความสำเร็จ เนื่องด้วยประชาชนมีพฤติกรรมที่มีศิลปะเป็นพื้นฐาน ทำให้มีการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักของกฎหมายและหลักศีลธรรม^๒ จะเห็นว่าการให้องค์ความรู้และความมุ่งหมายของศิลปะข้างต้นเป็นการทำให้ประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงได้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องของศิลปะและความมุ่งหมายของศิลปะอันจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องที่มีหลักของสัมมาทิฐิเป็นตัวกำกับอีกทอดหนึ่งที่จะเป็นตัวสร้างที่จะก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง ไม่สร้างปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวเองและผู้อื่น เป็นสิ่งที่นำมาปฏิบัติ จะเป็นตัวสร้างความเจริญก้าวหน้า ให้เกิดความสำเร็จในชีวิต โดยมีความสำคัญอย่างมาก โดยเป็นตัวพื้นฐานที่ใช้ในการสร้างความดีที่มนุษย์ทุกคนควรมีเพราะจะเป็นตัวสร้างความราบรื่น การสร้างมิตรที่ดีอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขศิลปะจะเป็นเกราะคุ้มกันภัยที่จะช่วยให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ที่เกิดจากการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นโดยศิลปะทำให้คนมีศีลธรรมรู้จักผิดชอบชั่วดี มีสติในการดำรงชีวิต ไม่ให้ประมาทต่อกิเลสและสิ่งอบายมุขทั้งปวงซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ ความมีปัญหาความทุกข์โดยจะป้องกันสิ่งเหล่านี้กับผู้ปฏิบัติศิลปะ

๔.๑.๒ การส่งเสริมด้านความมั่นคงของครอบครัว

การที่ประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงปฏิบัติตามหลักของศิลปะทำให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติกันก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันโดยปรกติสุขปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับชีวิต ทรัพย์สิน อาชญากรรมทางเพศ ตลอดจนการหลอกลวงใส่ร้ายกัน ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษซึ่งล้วนแต่ป้องกันได้ด้วยศิลปะ สำหรับการส่งเสริมด้านความมั่นคงของครอบครัวถือว่าครอบครัวเป็นจุดศูนย์รวมของความรักความผูกพันของบุคคลก่อให้เกิดต้นสายใยความรัก ความเมตตา กำเนิดเป็นบุตรธิดา ออกมาเป็นสมาชิกของสังคมใหญ่ที่สำคัญ ครอบครัวที่ตั้งอยู่ในศิลปะ ๕ มีความรับผิดชอบต่อนานาชาติและบทบาทในครอบครัว มีความสัมพันธ์อันดีสุภาพรับฟังผู้อื่นใฝ่หาความรู้ครองตนเป็นพลเมืองดี

^๑ สัมภาษณ์พระครูภาตจันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอสำโรง, สัมภาษณ์ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๒ พระมหาสาทร ฐมมาโร, หมู่บ้านรักษาศิล ๕ : รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างการดำรงชีวิต, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐, หน้า ๘๑.

เอื้อเพื่อ พ่อแม่ สงเคราะห์ บำรุงศาสนา กระบวนการสร้างครอบครัวดีมีคุณธรรมโดยหัวหน้าครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดีอบรมให้คนในครอบครัวเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมประกอบสัมมาอาชีพ สร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ผู้ใกล้ชิดและผู้อื่น พ่อและแม่เป็นแบบอย่างที่ดี สมาชิกมีความรักใคร่ ดูแลเอาใจใส่ ให้เกียรติซึ่งกันและกันมีสายสัมพันธ์ที่ดีมีเมตตา มีความรับผิดชอบ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นยอมรับนับถือ สนับสนุน สร้างความภาคภูมิใจซึ่งกันและกันมีเหตุผล แบ่งปันความรักและช่วยเหลือผู้อื่นให้บุคคลมีเสรีภาพส่วนตัวร่วมงานและสนับสนุนชุมชนสังคม กระบวนการสร้างครอบครัวดีมีคุณธรรม โดยการอบรมสั่งสอน การถ่ายทอดความดีงามความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจและการสร้างสายสัมพันธ์ในครอบครัว ประกอบอาชีพสุจริต การเข้าร่วม กิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์และการปฏิบัติศาสนกิจ^๓

การรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง ต่างได้ให้ความสำคัญในการปฏิบัติตามหลักของศีล ๕ ผ่านกิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาและกิจกรรมของชุมชน โดยส่วนมากชาวบ้านมองว่าศีล ๕ นั้นเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่มีสุขและสร้างความสามัคคีสำหรับครอบครัว หากขาดศีลข้อใดข้อหนึ่งไป ก็จะมีพร่องและพบกับความทุกข์เมื่อคนเรามีความทุกข์ก็ปราศจากสมาธิ ไม่มีปัญญาในการหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้น การรักษาศีล เจริญจิตภาวนา เพื่อให้เกิดปัญญาในการดำรงชีพจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินทั้ง ๓ อย่าง จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้^๔ นอกจากนี้แล้วหลักของศีล ๕ ยังเป็นหลักแห่งการครองตนเพื่อให้ดำรงอยู่ในธรรมชาติได้อย่างปกติ การดำเนินการตามเป็น การเป็นไปเพื่อให้เกิดการไตร่ตรอง การตระหนักคิด ตระหนักรู้ ให้ทันกับความเป็นไปของโลก โดยการใช้ความคิดบนพื้นที่แห่งความเป็นธรรมะ หรือก็คือการเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ หากมีการฝึกฝน การไตร่ตรอง ตระหนักคิด และตระหนักรู้ ก็จะเป็นหนทางแห่งการไปสู่การมีสมาธิและเกิดปัญญาได้อย่างเป็นกระบวนการโดยการเป็นไปอย่างธรรมชาติ^๕ ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านกายและจิตใจมีความสุข เพราะไม่มีการเบียดเบียนทางร่างกายผู้อื่นและไม่เบียดเบียนจิตใจใครทำให้สะอาดบริสุทธิ์ไม่เศร้าหมองเกิดความปกติสงบนิ่งไม่หวั่นไหวทำให้จิตใจมั่นคงเมื่อจิตใจสะอาดบริสุทธิ์และมั่นคงปกติ ก็เกิดการพัฒนาขึ้นสูงไปอีกคือ ความตั้งมั่น มีสมาธินิ่งไม่หวั่นไหว เมื่ออารมณ์สะอาดบริสุทธิ์จิตใจตั้งมั่นปกตินั้นก็มีความคิดมีเหตุผล รู้จริงในทุกเรื่องก็เกิดการพัฒนาด้านปัญญาคขึ้น^๖

ฉะนั้น ศีล คือ ต้นเหตุแห่งสมาธิและปัญญาศีลจึงมีความสำคัญยิ่ง การส่งเสริมการรักษาศีลในระดับครอบครัวนั้นควรทำให้รู้จักคุณค่าที่เกิดจากการรักษาศีลเป็นเบื้องต้นเพราะหากสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนมองเห็นคุณค่าและความสำคัญตลอดจนโทษและประโยชน์จากการรักษาศีลแล้ว ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการรักษาศีลสำหรับคุณค่าที่เกิดจากส่งเสริมการรักษาศีลที่สามารถสร้างความมั่นคงต่อครอบครัวโดยสมาชิกในครอบครัวต้องรู้คุณค่าที่เกิดจากศีลมี ๓ ระดับ คือ

^๓ สัมภาษณ์พระมหาธรรมชาติ วิสุทฺธสโร, รองเจ้าคณะอำเภอสำโรง, สัมภาษณ์ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์นางสาวนิลดา ทองคำวัน, กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑

^๕ สัมภาษณ์นางสาวพะยอม วงคำแพง, กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔.

๑. คุณค่าระดับบุคคล สำหรับคุณค่าที่เกิดจากการรักษาศีลในระดับบุคคลเป็นคุณค่าที่เกิดจากสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนต่างรักษาศีลอย่างเคร่งครัด เพราะผู้ที่รักษาศีลโดยสมบูรณ์แล้วย่อมดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทเป็นเหตุให้ได้รับเกียรติศัพย์ที่ดั่งาม แม้เข้าไปหาสมาคมหรือสังคมใดต่างให้การยอมรับและการยกย่องมีความเกื้อกูล อาจหาญไม่เก้อเขินในเวลาเข้าสู่สังคมต่างๆ โดยกระทั้งที่สุดคนมีศีลเป็นผู้มีสติอย่างเพียงพอพร้อมในเวลาเสียชีวิตตลอดจนส่งผลเข้าสู่แดนสุคติภูมิโดยมีมนุษย์โลกและสวรรค์ เป็นต้น เป็นนิวาสสถานของชีวิตหลังความตายสำหรับมนุษย์

๒. คุณค่าระดับสังคม การรักษาศีลในระดับครอบครัวยังส่งผลต่อระดับสังคม เพราะศีลเป็นเครื่องมือในการควบคุมและกำกับความประพฤติสมาชิกในครอบครัวให้มีความประพฤติเป็นปกติสงบเรียบร้อยด้วยดี โดยปกติแล้วการอยู่ร่วมกันทางสังคมของมนุษย์ด้วยจำนวนมากมายและมีความหลากหลายย่อมนำมาหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนและความวุ่นวายในทางสังคมได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะมนุษย์จำนวนมากขาดการพัฒนาภายในคือจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมทางด้านศีลธรรม ฉะนั้นบุคคลในสังคมตั้งแต่ระดับเบื้องต้นคือระดับปัจเจกบุคคลไปถึงครอบครัวถือว่าเป็นปัญหาต่อสังคมโดยรวมเป็นอย่างมาก เพราะไม่มีการประพฤติตามหลักของศีลที่เป็นแม่บทสำคัญในการควบคุมและกำกับความประพฤติของมนุษย์ การนำหลักของศีลมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกต่อตนเองและสังคม พระพุทธศาสนามองว่า การเป็นคนดีในสังคมเป็นการลดปัญหาได้อย่างดีที่สุดส่งผลทำให้สังคมมีความมั่นคงและความยั่งยืนตลอดทำให้มีความเป็นปกติสุข

๓. คุณค่าระดับโลก การรักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นสากลกล่าวคือเป็นแก่นแท้หรือเป็นศูนย์กลางของความประพฤติของมนุษย์โดยทั่วไปหลักการดังกล่าวเรียกว่า “มนุษยธรรม” คือธรรมะสำหรับมนุษย์โดยทั่วไปไม่เจาะจงว่าต้องเป็นศาสนิกในศาสนาใดที่เป็นเช่นนี้ เพราะการรักษาศีลทำให้จิตใจของผู้มีศีลให้มีความสงบและมีความสะอาดพัฒนาให้มีความประณีตตามลำดับ ตรงกันข้ามคนที่ไม่มีศีลย่อมทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคม ถ้าคนในโลกนี้มีศีล ๕ โดยทั่ว กันแล้วโลกก็จะสงบยิ่งขึ้น ไม่มีการเบียดเบียน ฆ่าล้างผลาญไม่มีสงคราม ไม่มีการขโมยแย่งชิง ไม่มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม ไม่มีการโกหกใส่ความกัน ไม่มีการเสพของมีนเมาให้โทษต่างๆ อันเป็นที่ตั้งของความประมาทและความฉิบหายต่างๆ โลกก็จะสงบร่มเย็น คนในสังคมจะมีความสุข มีความรักใคร่สามัคคีปองดองกัน ด้วยเหตุนี้ศีลจึงเป็นเครื่องวัดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทำให้มนุษย์ต่างไปจากสัตว์เดรัจฉานในด้านคุณธรรมทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขส่งผลทำให้เกิดคุณค่าระดับโลกด้วยการทำโลกนี้มีความสุข มีความสามัคคี ในทางสังคมและมีความร่มเย็นในทางสังคมมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การทำให้ประชาชนในตำบลสำโรง อำเภอสำโรงเห็นคุณค่าและความสำคัญที่เกิดจากการรักษาศีลนั้นทำให้ชุมชนมีการปฏิบัติตามหลักของศีล ๕ มากขึ้น^๗ เพราะ ชาวบ้านต่างรู้และเข้าใจตรงกันว่าความมั่นคงของครอบครัวจะเกิดขึ้นได้เพราะการรักษาศีลที่เป็นแนวทางสำคัญที่เอื้อต่อสถาบันพื้นฐานของสังคมที่เล็กที่สุดคือครอบครัวอันเป็นขั้นมูลฐาน

^๗ สัมภาษณ์พระมหาสุริยศิริ ธีรปัญญา, เจ้าอาวาสวัดหนองเตา เจ้าคณะตำบลสำโรง, สัมภาษณ์ ๙ สิงหาคม, ๒๕๖๑.

มีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ตลอดจนสร้างค่านิยม เจตคติ อุปนิสัยและบุคลิกภาพของบุคคลส่วนร่วมว่าเป็นสังคมที่ดีหรือไม่เพียงไรตลอดจนปัญหาสังคม^๘ ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินชีวิตในครอบครัว การรักษาศิลจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดระเบียบชีวิตและระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมให้เป็นพื้นฐานที่มั่นคงด้วยวินัยของคฤหัสถ์อันเป็นมาตรฐานชีวิตของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป^๙

๔.๒ แนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับชุมชน

สำหรับแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับชุมชน การเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนเป็นพลังแห่งความสามัคคีของชุมชนที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน^{๑๐} การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสวัสดิภาพของชุมชนการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน^{๑๑}

การปฏิบัติตามหลักของศิลปสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในหลายๆ ด้านที่สามารถตอบโต้ภัยและความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลเป็นโครงการที่มีแผนงานมุ่งเน้นความคิดของชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเป็นขบวนการทางสังคมที่คอยกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา^{๑๒} ความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นชุมชนของชาวบ้านนั้นเกิดจากการปฏิบัติตนตามหลักของศิลป ๕ ตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้ชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง มีพัฒนาการ วาจาและจิตใจ ได้อย่างถูกต้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตการที่ชุมชน มีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันข่าว

^๘ พิชิต ปุริมาต และคณะ, การสร้างเกณฑ์มาตรฐานการดำเนินชีวิตของชุมชนในสังคมไทยตามหลักศิลป, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ, หน้า ๔๘๑.

^๙ พระครูศรีปริยัตยารักษ์, รูปแบบการสร้างเครือข่ายหมู่บ้านรักษาศิล ๕ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดนครราชสีมา, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ, หน้า ๓๘.

^{๑๐} สัมภาษณ์นายทองใส วันแก้ว, กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์นายโยธิน กุมพรัตน์, กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๔ - ๔๕.

ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ^{๑๓} ในส่วนของการส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับชุมชนชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง ยังมีความสามัคคีในการรักษาศิลปตามเทศกาลสำคัญในทางพระพุทธศาสนาและร่วมทำกิจกรรมภายในชุมชน โดยแต่ละบุคคลในชุมชนมารวมตัวกันและมีจำนวนมากกว่าเดิมมากพอสมควร อีกทั้งมีการจัดการกับกิจกรรมโดยการแบ่งหน้าที่การปฏิบัติงานให้กับทุกคน และทุกคนก็สามารถดำเนินงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างดีเยี่ยม มีความถูกต้องและครบถ้วน ทำให้บรรยากาศภายในชุมชนมีความน่าอยู่อบอุ่นและมีระเบียบแบบแผนที่ดีอีกด้วย^{๑๔}

ปรากฏการณ์ต่างๆ ของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง ล้วนสะท้อนให้เห็นและเข้าใจได้จากการสังเกตการเข้าร่วมประชุมของหมู่บ้าน เช่น การเรียกประชุมด่วนในการเตรียมการต้อนรับคณะจากตำบล อำเภอและจังหวัดต่างๆ ที่มาเยือนหมู่บ้านรักษาศิล ๕ หรือการประชุมประจำเดือนของทุกเดือน ชุมชนให้ความสำคัญมาก ชุมชนเกิดความตื่นตัวรู้จักบทบาทหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบทั้งเรื่องส่วนตัว เช่น การรักษาความสะอาดในบ้าน หรือส่วนรวมคือการช่วยกันให้ความร่วมมือในทุกเรื่องเสมอต้นเสมอปลายด้วยดี^{๑๕} ชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง มีความร่วมมือร่วมใจกัน มีความสามัคคีจะทำงานใดๆ ก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๑๖} การส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับชุมชนของตำบลสำโรง มีแนวทางในการส่งเสริมตามลำดับ ดังนี้

๔.๒.๑ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของชุมชนในการรักษาศิลป

สำหรับการมีทัศนคติในการรักษาศิลปะนั้นส่วนมากจะพบว่าผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนมองว่าการรักษาศิลปหรือแม้แต่การเข้าวัดฟังธรรมเป็นเรื่องที่ทำให้สูญเสียเวลาในการประกอบอาชีพต่างๆ การมีทัศนคติในการรักษาศิลปเช่นนี้กลายเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในส่งเสริมการรักษาศิลปทำให้พุทธศาสนิกชนไม่ใส่ใจในเรื่องของการรักษาศิลป หันไปตอบสนองแต่ความอยากได้ อยากมีอย่างไม่รู้จักพอของมนุษย์ กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่สร้างปัญหาสังคมที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามศิลป ยิ่งในปัจจุบันนี้สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตมีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ทำให้มนุษย์เป็นทาสของกิเลสตัณหาส่งผลทำให้มีการประพฤติดิตถายะและทางวาทา ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากต่อการปฏิบัติตามศิลป นอกจากนี้การไม่ปฏิบัติตามศิลป ๕ ส่วนหนึ่งเกิดมาจากความไม่รู้และไม่เข้าใจในเรื่องศิลป ๕ จึงไม่ยอมปฏิบัติตามและไม่เห็นถึงโทษของการทำผิดศิลป ๕ ไม่ใส่ใจที่จะปฏิบัติและไม่เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องปฏิบัติตามศิลป ๕ ขาดการฝึกฝนที่จะหักห้ามใจตนเองที่จะละความชั่วจึงไม่สามารถปฏิบัติตามศิลป ๕ ได้ มนุษย์จะทำตามอารมณ์และความสุขของตนเอง เมื่อขาดการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติตามศิลป ๕ จึงทำผิดศิลปต่อไปเพื่อให้ก่อประโยชน์และความสุขต่อตนเอง

^{๑๓} สัมภาษณ์นายหนุกร วงคำแพง, กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์นายสุทิศ วิเศษเสาร์, กลุ่มข้าราชการครู, สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์นายประสาน ดวงมนตรี, กลุ่มผู้ที่เข้าวัดเป็นประจำ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์นางสาว ปัตตาพรหม, กลุ่มผู้ที่เข้าวัดเป็นประจำ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ดังนั้น การปรับเปลี่ยนทัศนคติในการรักษาศิลที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาคือการทำให้พุทธศาสนิกชนมีทัศนคติที่ดีและถูกต้องในการรักษาศิลตามหลักสัมมาทิฐิกล่าวคือทำให้ชุมชนมีความเชื่อและมีความมั่นใจว่าการรักษาศิลแม้แต่การตั้งตนในกรอบหรือแนวทางของศิลปเป็นการทำความดีที่จะส่งผลให้ได้รับแต่สิ่งดี ๆ มีแต่ความสุขความเจริญเพราะมีการปฏิบัติตามหลักของศิลป ๕ เมื่อประชาชนเห็นข้อดีของการปฏิบัติตามศิลป คนเราจะปฏิบัติก็ต่อเมื่อปฏิบัติแล้วเกิดความสุขของการรักษาศิล ๕ แล้วใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข คนเราจะปฏิบัติเมื่อเห็นโทษที่ได้รับจากการไม่ปฏิบัติศิลป ๕ คนเราจะปฏิบัติก็ต่อเมื่อถูกย้าความคิดและฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจึงสามารถรักษาศิล ๕ ได้ ความสำคัญในการใช้สมาธิ สติและปัญญาในการใช้ชีวิต เพื่อทำให้ชีวิตเกิดความปลอดภัย มีความระมัดระวังในการใช้ชีวิตมากขึ้น รู้จักอดทนขัดเกลาจิตใจทนต่อการอดทน เมื่อโกรธแล้วอดทนไม่ละเมิดศิลป ๕ ข้อ ก็จะเป็นการบั่นทอน ความโลภ ความโกรธ ความหลงให้น้อยลง มีศิลป ๕ เป็นเครื่องประกันความปลอดภัยของสังคมอยู่ตลอดเวลา การปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในชุมชนตำบลสำโรง ที่ส่งเสริมเป็นแนวทางการรักษาศิล เป็นการปลูกฝังความรู้สึกและความตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญที่เกิดจากศิลปตามลำดับ ดังนี้

๑. การมองศิลปเป็นรากฐานของความสงบในชุมชน การที่ประชาชนในชุมชนเป็นคนที่มีปฏิบัติตนตามหลักของศิลปจะไม่ทำตนเองและสังคมให้เดือดร้อนแล้วนำแต่ความสุขความเจริญมาให้แก่ตนเองและผู้อื่น การที่ประชาชนมีศิลปธรรมยังมีส่วนช่วยตนเองและสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขมีความสามัคคีไว้วางใจต่อกันและกัน นอกจากนี้แล้วศิลปธรรมยังนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้ และส่งผลทำให้ผู้ปฏิบัติตามหลักของศิลปนั้นเป็นที่รักของคนที่ทั้งหลาย การที่พระพุทธศาสนาเน้นให้คนมีศิลปธรรม เพราะศิลปธรรมเป็นบ่อเกิดของความดีทั้งหลาย เป็นรากฐานของความสงบ ส่งผลทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นว่าพลังของศิลปธรรมเพียงอย่างเดียวสามารถทำให้ประชาชนในสังคมหรือชุมชนมีความสงบร่มเย็นได้จนกลายเป็นแรงบันดาลใจส่งเสริมการรักษาศิลเพราะประชาชนในชุมชนมองว่าศิลปเป็นรากฐานของความสงบสุขในชุมชน

๒. การมองศิลปเป็นมาตรฐานกลางของชุมชน ศิลปเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยกำกับและควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันส่งผลทำให้ชุมชนต่างมองเห็นความสำคัญที่เกิดจากการรักษาศิล โดยประชาชนในชุมชนหันมาให้ความสำคัญและความสนใจในการรักษาศิลอย่างเคร่งครัดแล้วส่งผลทำให้ชุมชนมีความสงบสุขโดยปราศจากการฆ่าล้างผลาญกัน ไม่มีการขโมยแย่งชิงโกงกินกัน ไม่มีการประพฤติผิดทางกามที่ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายแตกแยกขึ้นในสังคม หรือชุมชน ไม่มีการโกหกหลอกลวงใส่ความกัน ไม่มีการเสพของมีนเมาให้โทษต่างๆ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความประมาทและความหายนะต่างๆ ทุกคนในสังคมหรือชุมชนก็จะพบกับความสุขร่มเย็นอยู่ด้วยกันด้วยความรักใคร่ปรองดองกัน ไม่ต้องเดือดร้อนวุ่นวายกันเหมือนในสังคมปัจจุบัน ศิลปธรรมจึงมีความสำคัญมากสำหรับทุกคน ทั้งนี้ สิ่งที่ประชาชนในชุมชนได้สัมผัสโดยตรงคือการได้รับความสงบสุขร่มเย็นที่เกิดจากการรักษาศิลของตนเองและส่งผลต่อสังคมโดยรวม ศิลปจึงเป็นมาตรฐานกลางของสังคมกล่าวคือเป็นข้อปฏิบัติอันเป็นแบบแผนสำหรับกำกับหรือควบคุมพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้มีการประพฤติดีและปฏิบัติชอบอันเป็นรากฐานแห่งการอยู่ร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดสันติภาพที่มั่นคงถาวรขึ้นในโลก

๓. การมองศิลปะเป็นเครื่องมือการสร้างสันติภาพแก่ชุมชน การรักษาศิลปะเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างสันติภาพทางสังคมโดยตรง เพราะชุมชนจะมีภาวะของความสงบสุขทางสังคมได้ล้วนเกิดจากความร่วมมือของประชาชนในชุมชนที่มีรักษาศิลปะอย่างเคร่งครัดโดยไม่นิยมความรุนแรง ไม่สร้างความขัดแย้งทางสังคม สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคมด้วยหลักของสันติวิธี มีความรักและความสงสารต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยที่มนุษย์ทุกคนเข้าใจถึงความมุ่งหมายที่แท้ของศิลปะและประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อให้เกิดผลสนองต่อความมุ่งหมายของศิลปะอย่างแท้จริงแล้ว สังคมมนุษย์จะอยู่ในภาวะปกติสุข ฉะนั้น ศิลปะโดยเนื้อแท้แล้วคือความดีงามของมนุษย์ที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต ปัจจุบันพระพุทธศาสนาจึงสอนให้คนในสังคมมีศิลปะเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาที่เกิดจากปัญญาที่เข้าใจกัน การให้ออกาสแก่กันและกันซึ่งเป็นทางนำไปสู่ความสงบสุขได้

จากแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปะข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการรักษาศิลปะจะประสบความสำเร็จได้นั้นเกิดจากการเริ่มต้นด้วยสมาชิกในชุมชนเกิดความตระหนักให้ความสนใจและใส่ใจในการรักษาศิลปะก่อน แล้วส่งผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางสังคมในแนวทางที่ดีขึ้นตามลำดับ

ในประเด็นนี้ พระครูภาตจันทคุณ^{๓๗} ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า การที่ประชาชนให้ความสำคัญในการรักษาศิลปะนั้นส่งผลทำให้ประชาชนหันมากระทำความดีตามหลักพระพุทธศาสนาโดยใส่ใจในการรักษาและทำบุญมากขึ้น สนใจการฟังธรรมและนั่งสมาธิ รักความสะอาด เป็นระเบียบ มีการมองความดีซึ่งกันและกัน การพูดจาไพเราะมีความอบอุ่น มีความรักและเข้าใจกันมากขึ้นรวมทั้งเกิดการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เกิดความร่วมมือที่ดีต่อกันของคนในชุมชนยังช่วยให้เยาวชนห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ การรักษาศิลปะ ๕ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความสงบสุข ความมั่นคงเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้ปลอดภัยจากปัญหาอาชญากรรมต่างๆ อย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน

๔.๒.๒ การสร้างเครือข่ายที่ส่งเสริมการรักษาศิลปะ

สำหรับเครือข่ายชุมชนด้านการรักษาศิลปะของชุมชนตำบลสำโรงจำนวน ๕ หมู่บ้านนั้นเกิดจากความร่วมมือภายในชุมชนโดยมีบ้าน วัด และโรงเรียนตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ เช่น อบต.และ อสม. ต่างได้ดำเนินการรักษาศิลปะตามแนวทางการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศิลปะ ๕ โดยเฉพาะในส่วน of people ของประชาชนที่มีส่วนร่วมนั้นด้วยการเริ่มต้นจากการปรับทัศนคติในเรื่องการรักษาศิลปะที่ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวที่สุดและควรได้รับการส่งเสริมและได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังในระดับหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนเป็นสังคมที่สันติสุข และเป็นต้นแบบให้กับเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติได้เห็นและปฏิบัติตาม ทั้งนี้การขับเคลื่อนโครงการรักษาศิลปะนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมถึงเยาวชนได้มีส่วนร่วมในความคิดและการระดมองค์ความรู้ความเห็นสะท้อนสภาพปัญหาทางศิลปกรรมของชุมชน และแนวทางในการแก้ปัญหาปัญหาสังคมอย่างไร เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาศิลปะในชุมชนอีกทั้งยังต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

^{๓๗} สัมภาษณ์พระครูภาตจันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอสำโรง, สัมภาษณ์ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

งานกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน มีการบูรณาการเข้ากับกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้ กระบวนการต่างๆ เหล่านี้ถูกขับเคลื่อนผ่าน บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญของการอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นการสร้างพลังชุมชนอย่างที่เรียกกันว่า “บวร” มี ๓ อย่าง คือ^{๑๘}

๑. บ้าน คือ ชุมชนซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่สำคัญหน่วยหนึ่งโดยภายในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน เป็นผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้านถือว่ามีความสำคัญในการดำเนินโครงการรักษา ศิลเพราะผู้นำต้องเป็นตัวอย่างที่ดีด้วยการปฏิบัติตนตามหลักของศีลอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อชุมชนของตนเองนอกจากนี้ผู้นำในชุมชนยังให้ความสนใจและใส่ใจถึงการพัฒนาทางด้านสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพต่างๆ ภายในหมู่บ้านหรือชุมชน ทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผนการพัฒนาชุมชนตนเองนำไปสู่การปฏิบัติและติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตามหลักของศีลอย่างต่อเนื่อง ทำให้ลดปัญหาทางสังคมภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

๒. วัด เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญต่อชุมชนตำบลสำโรงที่ใช้เป็นที่ร่วมทำกิจกรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน วัดเป็นแหล่งศรัทธาการทำให้เกิดมีส่วนร่วมในกิจกรรมในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยตรงทำให้ประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงให้ความสำคัญและใส่ใจการรักษาศีลเป็นประจำ โดยเฉพาะวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา ตลอดจนเทศกาลสำคัญที่ชุมชนได้จัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น เทศกาลสงฆ์ย้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ตามเทศกาลสำคัญของชุมชนโดยมีฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่เป็นประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้ธำรงรักษากันมาอย่างยาวนาน กิจกรรมดังกล่าวทั้งหมดล้วนเป็นบทบาทและหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์โดยตรงในการส่งเสริมการรักษาศีลในระดับชุมชนโดยตรง

๓. โรงเรียน หน่วยงานทางสังคมซึ่งเป็นสถานบันการศึกษาของชุมชน โดยมีคณะครูอาจารย์ที่ให้ความรู้แก่นักเรียนที่เป็นลูกหลานในชุมชนให้มีความรู้และความสามารถ มีองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่ทำให้เด็กมีปัญญาสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี มีทักษะในการอ่านและการเขียนอย่างถูกต้อง เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันในทางสังคมตามหลักของศีลธรรม โรงเรียนเป็นหน่วยงานที่มีการส่งเสริมการรักษาศีลโดยให้องค์ความรู้เรื่องศีลแก่เด็กนักเรียนนับว่าเป็นการปลูกฝังหลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเบื้องต้น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนช่วยให้โรงเรียนและชุมชนเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและช่วยให้เกิดความร่วมมือและมีความสามัคคีเป็นอย่างดี

จากหลักของบวรข้างต้นจะเห็นว่า บ้าน วัด โรงเรียน คือสามเสาหลักคู่สังคมไทยซึ่งเป็นทุนทางสังคม บ้าน วัด และโรงเรียนต่างเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสำคัญทั้งหมด โดยที่วัดมีชาวบ้านและโรงเรียนให้การอุปถัมภ์ คำบูชา ทำนุบำรุงพระศาสนา บ้านก็มีวัดคอยทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ชุมชนมีหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาด้วยการสติ เตือนใจ รวมทั้งจิตวิญญาณ

^{๑๘} พระครูสันติวิจิตรกิจ (วิโมกข์), แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อชุมชนสันติสุข : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโนนดุมจังหวัดกำแพงเพชร, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ, หน้า ๓๕.

ในส่วนของโรงเรียนคอยทำหน้าที่สนับสนุนกิจกรรมในชุมชน โรงเรียนมีวัดที่ให้การสนับสนุนอบรมสั่งสอนในศีลธรรม และมีบ้านที่คอยให้การสนับสนุน ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยอาจเป็นครูภูมิปัญญา ให้ความรู้ในเรื่องที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นๆ และกรรมการ สถานศึกษาก็มีพระ มีผู้นำชุมชน เป็นส่วนหนึ่งในการบริหารงานในโรงเรียน ในการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนนอกจากนี้ ในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับในประเด็นนี้ นายสุทิศ วิเศษเสาร์^{๑๔} ได้แสดงมุมมองไว้ว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่เกิดจากความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน จะสามารถดำเนินการได้อย่างประสบผลสำเร็จ ต้องอาศัยกระบวนการพูดคุยปรึกษาหารือ การรับฟังปัญหาที่มีอยู่นำไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขในอนาคตโดยผ่านการสนทนาโดยมีผู้ที่เข้าร่วมพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน อบต. อสม. ชาวบ้าน ครูอาจารย์ และนักเรียน ได้พูดคุยแสดงความคิดเห็นด้วยพื้นฐานจากความต้องการพัฒนาชุมชนให้เกิดสันติสุขขึ้นภายในชุมชนของตนเอง

๔.๒.๓ การยกย่องบุคคลต้นแบบจากการรักษาศิล

การส่งเสริมการรักษาศิลจะประสบความสำเร็จอีกประการหนึ่งคือ การยกย่องบุคคลต้นแบบที่ดีที่ได้ดำรงตนและปฏิบัติตามหลักของศิล บุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีตามหลักศิลนั้นมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการรักษาศิล เพราะเป็นการให้กำลังใจและทำให้บุคคลต้นแบบกลายเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนและสังคม ทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในการรักษาศิลว่าการรักษาศิลหรือการปฏิบัติตามหลักของศิลเป็นเรื่องที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ตลอดจนการรักษาศิลนั้น เป็นเรื่องสามารถเปลี่ยนวิถีชีวิต กล่าวคือ ทำให้ชีวิตมีคุณภาพที่ดีการยกย่องจัดเป็นหลักการพัฒนาที่ชุมชนไม่ต้องลงทุนมากมายแต่ได้ผลดีที่สุดคือ “การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง” โดยไม่ต้องอาศัยคำพูดที่แสดงถึงเจตนาที่หวังดีหรือกระหอบกระหังเพื่อให้เกิดการกระตุ้นความรู้สึกให้อยากทำตามแต่ประการใด แต่เป็นการแสดงถึงภาวะที่ไม่มีปัญหากับตัวเอง หรือแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ดีปฏิบัติให้ดูนั้นก่อให้เกิดคุณค่าอย่างไรในเบื้องต้นสิ่งที่ได้รับก็คือ การทำหน้าที่ของตัวเองให้สมบูรณ์

นอกจากนี้ การเป็นตัวอย่างที่ดีจากการรักษาศิลนั้นไม่มีปัญหาเรื่องของความขัดแย้งทางสังคม อันเกิดจากความคิดที่ไม่ลงรอยกันระหว่างตัวเราและผู้อื่น เพราะบุคคลตัวอย่างที่ดีนั้นแต่เพียงผู้ทำให้ดู ส่วนหน้าที่ในการเลือกที่จะทำตามนั้น เป็นอีกเหตุผลของคนที่พบเห็นแต่การที่จะเชื่อว่าเป็นตัวอย่างที่ดีนั้น ก็ต้องอาศัยวิธีคิดและการกระทำที่ดำรงอยู่บนพื้นฐานของความดีงามเป็นที่ตั้งเช่นกัน มิใช่เป็นการกระทำด้วยการประชดประชัน หรือเป็นการเสแสร้งแกล้งทำแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ตัวอย่างที่ดีในการรักษาศิลที่ได้พบเห็นจึงส่งผลต่อความนิยมชมชอบที่จะให้ลงมือทำตามด้วยความยินดีและงดงามทางความรู้สึกของผู้เดินตาม การปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างจึงเชื่อว่าเป็นการชักนำผู้ให้เห็นให้เกิดความประทับใจในเบื้องต้น และเป็นการเชื่อมโยงทั้งความคิดและการกระทำไปสู่สิ่งที่ดีงามในวันข้างหน้าได้อย่างลงตัว ตัวอย่างที่ดีจึงเป็นแม่แบบหรือต้นแบบที่สร้างความประทับใจให้ผู้อื่น

^{๑๔} สัมภาษณ์นายสุทิศ วิเศษเสาร์, ข้าราชการครู, สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ได้ปฏิบัติตามและทำให้เกิดความพร้อมที่จะเป็นต้นแบบแห่งชีวิตที่เข้มแข็ง และเป็นแบบอย่างที่ดีตาม แก่ผู้อื่นในโอกาสข้างหน้าด้วยความภาคภูมิใจ

ในชุมชนตำบลสำโรง มีการยกย่องบุคคลต้นแบบจากการรักษาศีลโดยทางวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้ชุมชนมีคุณธรรมและจริยธรรมในทางสังคมในชุมชน ได้ประกาศยกย่องและมอบรางวัลให้เป็นที่ยอมรับต่อชุมชน ส่งผลทำให้บุคคลตัวอย่างที่ดีตามหลักของศีลกลายเป็นต้นแบบของการรักษาศีล สร้างแรงบันดาลใจให้ประชาชนในชุมชนหันมากระทำความดีมากยิ่งขึ้น

ในประเด็นนี้นายประธาน ดวงมนตรี^{๒๐} ได้แสดงความเห็นว่า สำหรับการยกย่องบุคคลต้นแบบจากการรักษาศีล โดยกระบวนการต่างๆ ของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยมีการวางแผน มีการหารือกัน วิธีการคัดเลือกบุคคลตัวอย่างที่ดี โดยสังเกตจากพฤติกรรมการรักษาศีล สำหรับบุคคลรักษาศีล ๕ แล้ว จะส่งผลให้บุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีความสุข ไม่ก่อปัญหาทางสังคมต่าง ๆ มีหิริคือความละอายแก่ใจในการทำบาปและมีโอตตปะคือความเกรงกลัวต่อการทำบาป มีความเชื่อมั่นในการกระทำความดีที่เกิด

จากการรักษาศีล มีเบญจธรรมต่อกัน คือ มีเมตตา มีสัมมาชีพ มีการยกย่องสิทธิของสตรี มีการรักษาสัจจะ และมีการงดเว้นจากอบายมุขต่าง ๆ อันเป็นที่ตั้งของความประมาททั้งหลายทั้งปวง ทำให้กลายเป็นต้นแบบที่ดีต่อสมาชิกของสังคมหรือชุมชนด้วยดี ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย มีการฝึกหัดขัดเกลาปรับการแสดงออกทางกายและวาจาให้เอื้อแก่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีและการอยู่ร่วมกันด้วยดีเป็นขั้นต้นในการพัฒนาชีวิตของตนทั้งหมดเกิดจากการที่ชุมชนมีบุคคลต้นแบบที่ดีจากการรักษาศีล

๔.๓ แนวทางส่งเสริมการรักษาศีลในระดับสังคม

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมโดยมีกลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปมาอาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขคือการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นต้น การรักษาศีลในพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนในชุมชนตำบลสำโรง สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่เป็นเช่นนี้ เพราะภายในชุมชนตำบลสำโรง มีแนวทางส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่เกิดจากการรักษาศีลตามลำดับ ดังนี้

๔.๓.๑ การส่งเสริมด้านการคุ้มครองสิทธิ

การรักษาศีลเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญ ในการส่งเสริมด้านการคุ้มครองสิทธิของมนุษย์เป็นหลักประกัน ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ที่สำคัญประการหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะการอยู่ร่วมกันทางสังคมเป็นจำนวนหมู่มา

^{๒๐} สัมภาษณ์นายประธาน ดวงมนตรี, ผู้เข้าวัดเป็นประจำ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

การคุ้มครองสิทธิย่อมมีความสำคัญ เป็นการป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิของมนุษย์ คำว่า สิทธิ คือ อำนาจอันชอบธรรมที่มนุษย์จะพึงมี เช่น มีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ มีสิทธิในการทำงาน มีสิทธิในการศึกษา มีสิทธิในทรัพย์สินของตน ผู้อื่นจะมาแย่งชิงไปไม่ได้ เป็นต้น จริยอยู่มนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพในการกระทำ การพูด และการคิด แต่สิทธิเหล่านั้น มีข้อจำกัดโดยปรกติแล้วมนุษย์เป็นผู้ที่เห็นแก่ตัวมากที่สุด ทุกคนก็แสวงหาความพอใจให้มากที่สุดทำให้มนุษย์มีความขัดแย้งกันอย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน คือต่างคนก็ต่างทำเพื่อผลประโยชน์ของฝ่ายหรือพวกพ้องของตนเอง^{๒๑}

เพื่อให้ประชาชนในชุมชน ได้ทำหน้าที่ของตนเองโดยไม่กระทบหรือเบียดเบียนคนอื่น จึงควรใช้ศีลธรรมมาควบคุมและกำกับความประพฤติ ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามกรอบของศีล ทั้งนี้ เพื่อให้มีการเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของกันและกัน พระพุทธองค์ทรงสอนให้มนุษย์เคารพสิทธินี้ พระองค์ได้อธิบายถึงความเสมอภาคของมนุษย์ว่า ความดีและความชั่วของมนุษย์ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดหรือทรัพย์สินสมบัติแต่ประการใด แต่ความดีและความชั่วล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ต่างหาก บุคคลผู้มีความรู้ดีและมีความประพฤติดี เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์

ฉะนั้น การห้ามไม่ให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เพราะการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การแย่งชิงหรือขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นนั้น เป็นการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันเอาใจเขามาใส่ใจเรา การที่ประชาชนในชุมชนมีความคิดอย่างนี้จะไม่มีเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และจะไม่ไปก้าวก่ายในสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่น โดยแท้เพราะการรักษาศีลเป็นพื้นฐานสำคัญในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ในการอยู่ร่วมกันในทางสังคม

๔.๓.๒ การส่งเสริมด้านการกระทำตามหน้าที่

โดยพื้นฐานของมนุษย์แล้วแต่ละคนต่างมีหน้าที่หลายอย่าง การทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์นั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยากและเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเพราะมนุษย์แต่ละคนมีความผูกพันหรือเกี่ยวเนื่องกับสังคม เช่น หน้าที่ของมารดาบิดาต่อบุตรธิดาของตน เป็นต้น^{๒๒} ในสังคมที่เดือดร้อนวุ่นวายกันมากในปัจจุบันนี้ก็เพราะมนุษย์แต่ละคนทำเกินหน้าที่ของตนเอง มักไปก้าวก่ายในหน้าที่ของผู้อื่นจนก่อให้เกิดผลร้ายแก่ตนเอง หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งศีล ๕ นั้นเป็นคำสอนที่ส่งเสริมหน้าที่ของบุคคลแต่ละบุคคลให้มีการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้อยู่ในกรอบของศีล ๕ เพราะศีลเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน เพราะต่างประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของตนโดยไม่ละเมิด ไม่ละเว้น ไม่เพิกเฉย และไม่ก้าวก่ายในหน้าที่ของกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงสอนให้บุคคลแต่ละบุคคลต่างได้ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น การประพฤติตามหลักของศีล ๕ นั้นเป็นการพัฒนาตนเองหมายความว่า เป็นการรู้จักควบคุมตนเองไม่ทำให้ตนเองต้องเดือดร้อนในภายหลังในสิ่งที่ตนได้ทำลงไป และยังเป็นการผูกมิตรไมตรีกับคนในสังคมเป็นการปรับตัวให้เข้ากับ

^{๒๑} อานันท์ กาญจนพันธุ์, **พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๒.

^{๒๒} วารุณี ภูริสินสิทธิ์, **ครอบครัวในความหมายใหม่: การค้นหาชีวิตแบบใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยุคเซ็น, ๒๕๕๖), หน้า ๖๔.

คนในสังคมได้โดยไม่ต้องก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมโดยรวม ทำให้อยู่ร่วมกันโดยสันติสุขอีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่ชีวิตถึง ๒ ประการ คือ

๑. ประโยชน์ตน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ในส่วนของตนเอง ด้วยการฝึกฝนอบรมตนดี บรรลุความเจริญก้าวหน้าแห่งสติปัญญาและคุณธรรมต่างๆ สมบูรณ์ด้วยวิชาและความประพฤติ สามารถเป็นที่พึ่งได้ทั้งตัวเองทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ

๒. ประโยชน์ผู้อื่น หมายถึง การกระทำความดีและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยจิตใจที่ประกอบไปด้วยหลักของเมตตาและกรุณาที่สามารถช่วยเหลือชีวิตตนเองและมีความเกื้อกูลชีวิตผู้อื่น

จากประโยชนดังกล่าวข้างต้นนั้น สำหรับชุมชนตำบลสำโรงนั้นโดยเฉพาะสภาพทางปัญหาสังคมก่อนที่จะมีแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลชุมชนตำบลสำโรงพบว่ามีคนปฏิบัติศีล ๕ ไม่ครบทุกข้อและปฏิบัติได้น้อยลง จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลด้วยความไม่รู้จักหน้าที่ที่ต้องทำและปฏิบัติในสิ่งที่ดี เป็นสังคมที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและเบียดเบียนซึ่งกันและกันจึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ในชีวิตเป็นเพราะละเมิดศีล ๕ หลังจากที่มีการส่งเสริมให้ชุมชนตำบลสำโรงมีโครงการรักษาศีล ทำให้ชุมชนตำบลสำโรงมีรู้จักหน้าที่ของความเป็นพุทธศาสนิกชนโดยจะต้องรักษาศีลเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

ศีลเป็นหลักคำสอนที่สอนให้มนุษย์ได้รู้จักหน้าที่ที่ตนควรประพฤติและยังเป็นพื้นฐานของการเป็นคนดีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งศีล ๕ นี้จะเป็นตัวจัดระเบียบชีวิตของคนเรา เป็นข้อบังคับสำหรับควบคุมพฤติกรรมของคนเรา ให้งดเว้นจากการกระทำชั่ว ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นซึ่งจะก่อความเดือดร้อน โดยยึดถือเอาใจใส่กัน ซึ่งจะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของชีวิตระหว่างบุคคลกับสังคมของเรา ที่จะสามารถสร้างบ้านเมืองและประเทศชาติที่สงบสุขได้ ในส่วนนี้นางพัฒนา ทหารักษ์ได้สะท้อนผลที่เกิดการรักษาศีลข้อที่ ๓ คือ ด้วยการไม่ประพฤติดินในกามไว้ว่า การไม่นอกใจคู่ครองของตนเอง สามารถแก้ปัญหาและลดปัญหาการข่มขืนหรือแม้แต่การกระทำชำเรายังมีอยู่ในปัจจุบันได้ ฉะนั้น การรักษาศีลข้อที่ ๓ จึงเป็นการสร้างความตระหนักและความสำนึกในหน้าที่ของตนระหว่างสามีและภรรยาตลอดจนบุคคลอื่นๆ ที่อยู่ในขอบข่ายของบุคคลต้องห้ามตามหลักศีลข้อ ๓ การรักษาศีลเป็นสิ่งที่เราควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับชีวิตของเรา ครอบครัวและสังคมมีความมั่นคงและมีความยั่งยืนต่อไป^{๒๓}

๔.๓.๓ การส่งเสริมด้านความปลอดภัยทางสังคม

โดยพื้นฐานแล้วมนุษย์ทุกคนต่างมีความรู้สึกขึ้นพื้นฐานกล่าวคือ มนุษย์ทุกคนต่างรักและแสวงหาความสุขและเกลียดความทุกข์ ต้องการความเจริญก้าวหน้า ไม่ต้องการความให้ใครผู้ใดมาสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง แต่ในความเป็นจริงพบว่าบางคนกลับสร้างความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อพิจารณาตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้ว ก็เห็นได้ว่าคนที่สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่นก็คือคนที่ขาดศีลธรรมนั่นเอง ส่วนคนที่สร้างความสุขและความเจริญให้แก่ตนเองและผู้อื่นก็คือคนที่มีศีลธรรม

^{๒๓} สัมภาษณ์นางพัฒนา ทหารักษ์, อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ สิงหาคม

ฉะนั้น หลักของศีล ๕ จึงเป็นหลักการปฏิบัติที่มีความสำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคนทั้งนี้ก็เพื่อความสงบสุขสำหรับปัจเจกชนและสังคมโดยรวมอันเป็นรากฐานแห่งความสงบสุขร่มเย็นขึ้นในชาติบ้านเมืองและก่อให้เกิดสันติภาพที่ถาวรขึ้นในโลก ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะการละเมิดศีล ๕ ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอ้อมหรือโดยตรงต่อสถาบันครอบครัว^{๒๔} เช่น ปัญหาอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทางกาย เกี่ยวกับภักดิ์ทรัพย์สิน อาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวงต้มตุ๋นใส่ร้ายกัน และสิ่งเสพติดให้โทษจนกลายเป็นอาชญากรรมระดับโลกซึ่งกระทบกระเทือนต่อการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขของบุคคลในสังคม ปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยการประพฤติปฏิบัติตาม ศีล ๕ เพื่อยุติเวรภัยที่มีอยู่ในสังคม นอกจากจะไม่ทำให้ตนและคนรอบข้างได้รับความเดือดร้อนแล้ว คนที่มีศีลยังมีส่วนช่วยตนเองและสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขด้วย ศีลเป็นเครื่องประดับสามารถประดับได้กับคนทุกเพศทุกวัย

เพราะฉะนั้น การส่งเสริมคน ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือพนักงานบริษัทห้างร้าน องค์กรของรัฐ ตลอดจนประชาชนให้มีศีลธรรมนั้นจะต้องยกย่องคนดีและลงโทษคนชั่วให้ประจักษ์เพื่อสร้างสำนึกที่ดีงามให้เกิดขึ้นปัญหาที่กระทบกระเทือนต่อการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขของบุคคลภายในสังคม เช่น ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน ทางเพศ การหลอกลวงต้มตุ๋น การใส่ร้ายกันและสิ่งเสพติดให้โทษที่เป็นปัญหาระดับโลกในปัจจุบันนี้ ปัญหาดังกล่าวสามารถแก้และยุติปัญหาทางสังคมต่างๆ ได้ด้วยหลักของศีลธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ในเบื้องต้นชุมชนตำบลสำโรงมองเห็นสภาพปัญหาของสังคม และมีความเข้าใจในสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชน และสังคมของตนเองที่เกิดมาจากการไม่รักษาศีลอย่างจริงจังหรือไม่รักษาศีลอย่างเคร่งครัด ปัญหาสังคมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชุมชนตำบลสำโรงต่างให้ความสนใจและมีความพยายามในการแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาสังคมด้วยการรักษาศีลตลอดจนหาแนวทางในการส่งเสริมการรักษาศีล ๓ ระดับโดยมีระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสังคม ในประเด็นนี้นายไชววัฒน์ ไชยปัน^{๒๕} ได้สะท้อนผลที่เกิดจากการรักษาศีลแล้วทำให้ชุมชนในตำบลสำโรงมีแนวโน้มในทางที่ดีมากขึ้น เพราะการรักษาศีลทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชน

ในตำบลสำโรง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เพราะชุมชนมีการขับเคลื่อนและมีแนวทางส่งเสริมการรักษาศีลตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ส่งผลทำให้ครอบครัวมีผู้นำที่ดี มีสมาชิกครอบครัวที่ดีมีศีลธรรมในระดับชุมชนทำให้ผู้ปกครองที่ดีและสมาชิกในชุมชนที่ดีและพึ่งพาตนเองได้ ด้วยการร่วมกันแก้ไขปัญหาทางสังคม มีองค์กรเครือข่ายที่ส่งเสริมการรักษาศีลอย่างเข้มแข็งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีในการสร้างชุมชนที่ดี เป็นชุมชนที่มีจิตสำนึกที่ดีคือมีความรักดี ความรัก ความหวงแหน ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน นอกจากนี้แล้วยังเป็นชุมชนที่มีสันติภาพคือการเป็นชุมชนที่มีความสงบสุขคนในชุมชนมีจิตใจที่เยือกเย็นมีคุณภาพ และคุณธรรม การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของ

^{๒๔} กองพุทธศาสนศึกษา, **คู่มือโครงการรักษาศีล ๕**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๖.

^{๒๕} สัมภาษณ์นายไชววัฒน์ ไชยปัน, กำนันตำบลสำโรง, สัมภาษณ์วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติ เท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

๔.๓ สรุปแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

สำหรับแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี มีแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลป ๓ ระดับคือ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสังคม

๑. แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับครอบครัวมี ๒ แนวทาง คือ

๑) การส่งเสริมองค์ความรู้เรื่องการรักษาศิลป และ ๒) การส่งเสริมด้านความมั่นคงของครอบครัว เป็นการส่งเสริมการรักษาศิลปและสร้างความมั่นคงของครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพราะการให้องค์ความรู้เรื่องศิลปและจุดหมายของการรักษาศิลปแต่ละข้อมีทำให้ประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงมีความรู้และความเข้าใจถึงองค์ความรู้และจุดหมายของศิลปตลอดจนมีความสนใจ มีความตระหนักเป็นการปลูกจิตสำนึกในการรักษาศิลปอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง ไม่สร้างปัญหา ที่เกิดขึ้นกับตัวเองและผู้อื่นเป็นสิ่งที่นำมาปฏิบัติจะเป็นตัวสร้างความเจริญก้าวหน้าให้เกิดความสำเร็จในชีวิต โดยมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเป็นพื้นฐานที่ใช้ในการสร้างความดีที่มนุษย์ทุกคนควรมี เพราะเป็นตัวสร้างความสร้างความสงบสุขทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงด้วยความราบรื่น ทำให้ครอบครัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ ศิลปยังเป็นเกราะคุ้มภัยที่จะช่วยให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ที่เกิดจากการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นโดยศิลปทำให้ประชาชนที่มีศิลปธรรมมีความตระหนักรู้จักความผิดชอบชั่วดี มีสติในการดำรงชีวิต ไม่ให้ประมาทต่อกิเลสและสิ่งอบายมุขทั้งปวงซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ ความมีปัญหาคความทุกข์โดยจะป้องกันสิ่งเหล่านี้กับผูปฏิบัติศิลป

๒.แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับชุมชนของชุมชนตำบลสำโรงมี ๓ แนวทาง คือ ๑) การปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการรักษาศิลป ๒) การสร้างเครือข่ายที่ส่งเสริมการรักษาศิลป ๓) การยกย่องบุคคลต้นแบบจากการรักษาศิลป แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปทั้ง ๓ ข้อข้างต้นต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันในการส่งเสริมการรักษาศิลปโดยตรง ในเบื้องต้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการรักษาศิลปของชุมชนตำบลสำโรงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการรักษาศิลป เพราะโดยส่วนมากประชาชนในตำบลสำโรงมีทัศนคติหรือมุมมองต่อการรักษาศิลปว่าเป็นเรื่องเสียเวลาในการประกอบอาชีพในด้านต่างๆจึงไม่ให้ความสนใจและใส่ใจในการรักษาศิลปทำให้ พอประชาชนได้มีความเข้าใจที่เกิดจากการปรับทัศนคติในการรักษาศิลปตามหลักของสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ในชุมชนยังมีเครือข่ายที่ส่งเสริมการรักษาศิลปโดยมีบ้าน วัด และโรงเรียนตลอดจนหน่วยงานต่างๆในชุมชนที่เป็นเครือข่ายที่สนับสนุนการรักษาศิลปทำให้ประชาชนส่วนมากหันมากระทำความดีโดยใส่ใจในการรักษาและทำบุญมากขึ้น สนใจการฟังธรรมและนั่งสมาธิ ทำกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น สังคมเป็นระเบียบ มีการมองความดีซึ่งกันและกันมากขึ้น การพูดจาไพเราะมีความอบอุ่น มีความรักและเข้าใจกันมากขึ้นรวมทั้งเกิดการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เกิดความร่วมมือที่ดีต่อกันของคนในชุมชนยังช่วยให้เยาวชน

ห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ การรักษาศีล ๕ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความสงบสุข ความมั่นคงเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้ปลอดภัยจากปัญหาอาชญากรรมต่างๆ อย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน

๓. แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลระดับสังคม มี ๓ อย่าง คือ ๑) การส่งเสริมด้านการคุ้มครองสิทธิ ๒) การส่งเสริมด้านการกระทำตามหน้าที่และ ๓) การส่งเสริมด้านความปลอดภัยทางสังคม แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลทั้ง ๓ ข้อเป็นการส่งเสริมการรักษาศีลของชุมชนในตำบลสำโรงเป็นอย่างดี ประชาชนในตำบลสำโรงต่างได้ปฏิบัติตนตามหลักของศีลโดยมีความตั้งใจรักษาศีลด้วยการไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ไม่เบียดเบียนและไม่ทำร้ายผู้อื่นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สมาชิกในสังคมต่างเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันและกัน ดังนั้น การรักษาศีลจึงเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความตระหนักและมีความมุ่งมั่นในการทำหน้าที่ของตนเองส่งผลทำให้สังคมมีความปลอดภัยในด้านต่างๆ เช่น ชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น ทำให้ประชาชนมีความสามารถและมีความอาจหาญตลอดจนมีความมั่นใจในตนเองในการทำความดีอันเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อครอบครัว ชุมชนและสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย

การใช้ชีวิตตามหลักของศีลของประชาชนในตำบลสำโรงล้วนมีความรู้และความเข้าใจในหลักการของศีลอย่างถูกต้องเป็นพื้นฐานสำคัญตลอดจนมีปัญญาที่สามารถแยกแยะได้ระหว่างความดี ความชั่ว รู้คิดวินิจฉัยว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ส่งผลทำให้การดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมมีความเป็นเอกภาพด้านความเป็นปกติสุขทางสังคมคุณประโยชน์ดังกล่าวล้วนเกิดแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชุมชนตำบลสำโรงอย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีโดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องศิลปตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาความเข้าใจเรื่องศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและลงภาคสนามเก็บข้อมูล สามารถสรุปการเก็บข้อมูลผลการวิจัยและข้อเสนอแนะซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การศึกษาแนวคิดเรื่องศิลปตามหลักพระพุทธศาสนา

สำหรับการศึกษาแนวคิดเรื่องศิลปตามหลักพระพุทธศาสนาพบว่า ศิลปะในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นข้อปฏิบัติสำหรับความประพฤติทางกายและวาจาโดยศิลปะเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายและวาจาให้ดีขึ้น โดยมีวิธีการรักษาศิลปะ ๓ ประการคือ ๑) สมาทานวิริติ คือ การรักษารักษาศิลปะด้วยความตั้งใจจดเว้น ด้วยการสมาทานศิลปะจากพระภิกษุสงฆ์เป็นกิจวัตรที่รับข้อปฏิบัติมาถือหรือปฏิบัติตามมีตั้งใจรักษาศิลปะอยู่เรื่อยๆ ศิลปะก็ย่อมมีอยู่ตลอดเวลาจนกว่าตนเองจะล่วงละเมิดศิลปะ ศิลปะจึงจะขาดคือเป็นอันสิ้นสุด ๒) สัมปัตตวิริติ คือ ความตั้งใจจดเว้นเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เป็นการไม่ล่วงละเมิดศิลปะแม้จะมีโอกาสอำนวยให้ล่วงละเมิดศิลปะก็ตาม เช่น เห็นสัตว์ที่พอจะฆ่าได้ น่าจะฆ่า แต่คิดเว้นเสีย ไม่ฆ่า เจอกระเป๋เงิน เจ้าของเขาวางไว้ แม้จะขโมย ก็พอขโมยได้ แต่งดเสีย ไม่ขโมย เป็นต้น และ ๓) สมุจเฉทวิริติ คือ ความตั้งใจจดเว้นโดยเด็ดขาด เป็นการงดเว้นความชั่วของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป

นอกจากนี้ ศิลปะในพระพุทธศาสนาแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ ๑) จุฬาศิลปะ คือ ศิลปะอย่างน้อย ๒) มัชฌิมศิลปะ หมายถึง ศิลปะอย่างกลาง และ ๓) มหาศิลปะ ได้แก่ ศิลปะอย่างสูง ในส่วนที่เป็นประเภทของศิลปะ มี ๒ ประเภท คือ ๑) ศิลปะสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ศิลปะ ๕ กับศิลปะ ๘ การรักษาศิลปตามหลักพระพุทธศาสนาผู้รักษาศิลปะเริ่มจากตนเองเป็นเบื้องต้นเพียงแต่ผู้รักษาศิลปะต้องมีความตั้งใจจดเว้นจากการกระทำที่ไม่ดีในขณะเดียวกันการรับศิลปะจากพระสงฆ์ ผู้รับศิลปะจะมีศิลปะได้ด้วยการประพฤติปฏิบัติประคับประคองมิให้ล่วงละเมิดศิลปะ รักษาศิลปะมิให้ขาด ต่างพร้อม ด้วยการประคับประคองกายและวาจาอยู่ในกรอบของศิลปะ

การรักษาศิลปทำให้ผู้รักษาศิลปะได้รับอานิสงส์ที่เกิดจากการรักษาศิลปหรือสามารถส่งผลดีแก่ผู้รักษามีความเป็นอยู่ที่ดีสงบเรียบร้อย มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคตทำให้ผู้รักษาย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวงซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ มีกิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป มีความอาจหาญ

ในการเข้าสมาคมทางสังคม มีสติอยู่เสมอ และหลังจากเสียชีวิตแล้วย่อมไปบังเกิดในสุคติภูมิ ในทางตรงกันข้ามหากไม่รักษาศีล สำหรับผู้ล่วงละเมิดจะได้รับโทษที่เกิดจากการไม่รักษาศีลทำความเดือดร้อนให้ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต การไม่รักษาศีลมีโทษ ๕ ประการ คือ บุคคลผู้ประพฤติล่วงละเมิดศีลย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์ เสื่อมเสียชื่อเสียงและเกียรติยศ มีสติวิบัติ ย่อมกระฉ่อนไป ไม่มีความกลัวกลัวอาชญาในการสมาคมต่างๆ ไม่มีสติ และหลังจากชีวิตเสียแล้วย่อมไปเกิดในอบายภูมิคือทุกขคติ วินิบาต และนรก

สำหรับการรักษาศีลของพุทธศาสนิกชนนั้น คือ ปฏิบัติข้อฝึกฝนการประพฤติปฏิบัติในศีล ขึ้นอยู่กับสถานะของบุคคล ซึ่งพระพุทธรูปศาสนา แบ่งลักษณะสาวกออกเป็นพุทธบริษัท ๔ ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ภิกษุณี โดยมีข้อวัตรเพื่อทางแห่งความหลุดพ้นที่เข้มงวดขึ้นตามสถานะของบุคคลนั้น การรักษาศีลจึงเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำและสมาชิกควรมีการรักษาศีล ซึ่งจะทำให้เกิดความสงบสันติสุขให้กับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติและยังนำความสันติมาสู่สังคมให้ปราศจากการเบียดเบียนกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางวาจาหรือทางใจ เป็นสันติวิธีที่เริ่มต้นได้จากที่ตัวเรา ทั้งนี้ เพราะศีลมีความสำคัญในแง่มิติด้านสังคม การอาศัยอยู่ร่วมกันทำให้นุชนรู้จักที่จะควบคุมตนเอง และมีการเคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่น เช่น การไม่ฆ่า ทำร้าย ทำให้มนุษย์เคารพในสิทธิในชีวิตผู้อื่น ทำให้รู้จักอบรมตนให้มีเมตตาเอื้ออาทร เห็นชีวิตผู้อื่นเสมอกับชีวิตของตน การไม่ลักทรัพย์ ทำให้มนุษย์เคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น ทำให้เว้นจากการเลี้ยงชิงที่ไม่สุจริต การไม่ประพฤตินอกใจคู่ครอง ทำให้มนุษย์เคารพสิทธิในการดำรงชีวิตคู่ ทำให้ครอบครัวไม่แตกร้างไม่กระทำสาส์นเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน การไม่พูดปด ทำให้รู้จักเคารพสิทธิในการรับรู้ข้อมูลที่เป็นจริง ป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายประโยชน์ของผู้อื่น และของตน เป็นคนมีสัจจะการไม่ดื่มของมึนเมา ทำให้เคารพสิทธิในร่างกายของตนที่จะไม่นำสิ่งที่ทำร้ายสุขภาพและสติปัญญาไปสู่ตน

สำหรับ คติความเชื่อจากการการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรงต่างมีความเชื่อว่า การรักษาศีลนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชีวิตหลังความตายไปเกิดบนสวรรค์ เป็นสาเหตุของการได้โภคทรัพย์สมบัติ และการเข้าสู่พระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น พุทธศาสนิกชนชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง มีความมุ่งมั่นและความเพียรพยายามในการรักษาศีลตลอดจนมีการปฏิบัติตนแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตนในการรักษาศีล ด้วยการ ให้อภัย การศึกษาธรรม การฟังธรรม และการปฏิบัติธรรมทั้งหมดล้วนเป็นแนวทางที่ส่งเสริมการรักษาศีลในพระพุทธศาสนาจนทำให้พุทธศาสนิกชนชาวตำบลสำโรง ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติรักษาศีล และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก

๕.๑.๒ การศึกษาความเข้าใจเรื่องศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษาความเข้าใจเรื่องศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ชาวบ้านที่อยู่ภายใต้การปกครองของตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาประจำชีวิตของชนชาติไทยมาอย่างยาวนาน ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ได้เคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

ไทยส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจาก คติธรรมและหลักพระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชู พระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตอันยาวนานจวบจนกาลปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่า พระพุทธศาสนาเป็นสภณที่พึงที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชนชาติไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัยกล่าวได้ว่า ชนชาติไทยได้มีความเจริญมั่นคง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน ก็เพราะ คนไทยทั้งชาติยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนใน ชาติให้รู้จักรักความสงบ มีจิตใจเมตตาปรารถนาดีมีน้ำใจเสียสละ มีความกตัญญูรู้คุณ รู้จักให้อภัยและ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันต่อกันรู้จักสิ่งที่ควรและไม่ควร เป็นต้น

ในส่วนของชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีมีความเข้าใจด้านการ ดำรงชีวิตตามหลักของศีล ด้วยการการสำรวจผลได้ผลเสีย สำหรับครอบครัวโดยมีการสำรวจว่า ใครทำความดีเด่นอะไรบ้าง ? ใครทำความผิดพลาดอะไรบ้าง ? ใครมีอุปสรรคขัดข้องในการดำเนิน ชีวิตอย่างไรบ้าง ? ใครมีปัญหาขัดข้องใจอะไรบ้าง? และการสำรวจผลได้ผลเสียสำหรับตนเองด้วยการ ประเมินการดำเนินชีวิตประจำวันโดยเริ่มตั้งแต่เริ่มต้นนอนเช้า ตลอดมาจนถึงเวลานอนในแต่ละวันว่า ได้ดำเนินชีวิตตามหลักของศีลมากน้อยแค่ไหนและเป็นไปอย่างไร ส่วนความเข้าใจขั้นตอนข้อปฏิบัติใน การรักษาศีลนั้นชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีมีความเข้าใจในขั้นตอนข้อ ปฏิบัติในการรักษาศีล ๕ และศีล ๘ เป็นอย่างดีเพราะเป็นสิ่งที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำกระทำเสมอ เช่น การไปวัด การไหว้พระสวดมนต์ การรักษาศีล ๕ และศีล ๘ ในทุกวันพระ และการแผ่เมตตาเป็น กิจกรรมที่ชาวพุทธเราปฏิบัติกันเป็นประจำในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการสวดมนต์อาจะสวดมนต์ ทำวัตรเช้า- เย็น สวดมนต์บทแผ่เมตตา บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย เป็นต้น โดยการรักษาศีลนั้นมี เจตนารมณ์ในการรักษาศีลนั้นคือการรักษากายและวาจาให้เป็นปกติ

ในส่วนที่เป็นหลักคำสอนหรือพระธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นมีทั้งระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูงสุดซึ่งจะอำนวยความสะดวกทั้ง ๓ ประการ อันได้แก่ ประโยชน์สุขในชาติปัจจุบัน ประโยชน์สุขในชาติหน้า และประโยชน์สุขสูงสุดคือพระนิพพาน สำหรับหลักคำสอนที่ส่งเสริมการ ปฏิบัติธรรมมีหลักเบญจธรรม ๕ หลักหิริและโอตตัปปะ หลักขันติและโสรัจจะ หลักสติและสัมปชัญญะ และหลักปัญญาทั้งหมดนี้เป็นหลักคำสอนที่ส่งเสริมการรักษาให้มีความบริสุทธิ์ ในส่วนหลักธรรมที่ไม่ ส่งเสริมการรักษาศีลมีหลักตัณหา หลักอกุศลมูล และหลักอบายมุข เป็นหลักคำสอนที่ไม่เอื้อต่อการ รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ผู้รักษาศีลมีหน้าที่สำคัญที่จะต้องรู้เท่าทันและควรลดละด้วยการไม่ปฏิบัติตาม หลักธรรมที่ไม่ส่งเสริมการรักษาศีลดังกล่าว

จะเห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานี้ย่อมอำนวยวิบูลผลให้บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติได้รับ สุขสมบัติทั้งในโลกมนุษย์ สวรรค์ และอมตนิพพานตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคล พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมซึ่งเอื้อประโยชน์เกื้อกูลให้บุคคลผู้มีศรัทธาและปัญญาเลือก ประพฤติปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์บริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเจริญก้าวหน้ามีความสมานฉันท์สามัคคีปรองดอง

รู้จักให้อภัยเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม และมีหลักฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจกันจึงควรอิงอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เพื่อจักได้รับประโยชน์สุขที่พึงปรารถนาอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีมองว่า การรักษาศีลยังเป็นปัจจัยเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในวิถีชีวิตชาวพุทธตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การดำรงชีวิตโดยยึดหลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง เช่น การรักษาศีล การละชั่ว ประพฤติดีทางกายและวาจาอยู่เสมอ ซึ่งส่งผลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข และการปฏิบัติธรรมแบบเข้มข้น หรือการปฏิบัติธรรมขั้นสมาธิ ปัญญา คือการฝึกควบคุมจิตของตนให้เป็นสมาธิและเกิดการพัฒนาปัญญาที่สามารถลดละกิเลสตัวบงการจิตใจที่สำคัญคือความโลภ ความโกรธ และความหลงเป็นต้นในชีวิตประจำวันลงได้ ซึ่งการปฏิบัติธรรมแบบเข้มข้นนี้จะส่งผลสัมฤทธิ์ได้ดีมีประสิทธิภาพสูงก็ต่อเมื่อบุคคลผู้ใคร่ปฏิบัติทำตนให้อิสระจากหน้าที่การงาน โดยเสียสละเวลาเข้าไปศึกษาปฏิบัติในวัดอันเป็นพุทธสถานที่มีความสงบร่มรื่นเหมาะแก่การฝึกฝนอบรมพัฒนาตนให้มีความสะอาดกายวาจาด้วยศีล มีความสุขสงบแห่งจิตด้วยสมาธิ มีความสว่างทางความคิดด้วยปัญญา นอกจากนี้การรักษาศีลยังทำให้ชุมชนตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ความเข้าใจธรรมเนียมข้อปฏิบัติที่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ คือ ธรรมเนียมข้อปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไปและธรรมเนียมข้อปฏิบัติในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์

๕.๑.๓ การศึกษาแนวทางส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษาแนวทางส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีพบว่า แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลของชาวตำบลสำโรงนั้นมีแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีล ๓ ระดับคือ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสังคม แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีลในระดับครอบครัวมี ๒ แนวทางคือ ๑) การส่งเสริมองค์ความรู้เรื่องการรักษาศีล และ ๒) การส่งเสริมด้านความมั่นคงของครอบครัว เป็นการส่งเสริมการรักษาศีลและสร้างความมั่นคงของครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพราะการให้องค์ความรู้เรื่องศีลและจุดหมายของการรักษาศีลแต่ละข้อ ทำให้ประชาชนในชุมชนตำบลสำโรงมีความรู้และความเข้าใจถึงองค์ความรู้และจุดหมายของศีล ตลอดจนมีความสนใจ มีความตระหนักเป็นการปลูกจิตสำนึกในการรักษาศีล อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและชุมชน ไม่สร้างปัญหา ให้เกิดขึ้นกับตัวเองและผู้อื่น เป็นสิ่งที่นำมาปฏิบัติจะเป็นตัวสร้างความเจริญก้าวหน้าให้เกิดความสำเร็จในชีวิต โดยเป็นพื้นฐานที่ใช้ในการสร้างความคิดที่มนุษย์ทุกคนควรมี เพราะเป็นตัวสร้างความสร้างความสงบสุขทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงด้วยความราบรื่น ทำให้ครอบครัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ ศีลยังเป็นเกราะคุ้มภัยที่จะช่วยให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ที่เกิดจากการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นโดยศีลทำให้ประชาชนที่มีศีลธรรมมีความตระหนักรู้จักความผิดชอบชั่วดี มีสติในการดำรงชีวิต ไม่ให้ประมาทต่อกิเลสและสิ่งอบายมุขทั้งปวงซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ ความมีปัญหาคความทุกข์โดยจะป้องกันสิ่งเหล่านี้กับผู้ปฏิบัติศีล

สำหรับแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับชุมชน ของชุมชนตำบลสำโรงมี ๓ แนวทางคือ ๑) การปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการรักษาศิลป ๒) การสร้างเครือข่ายที่ส่งเสริมการรักษาศิลป ๓) การยกย่องบุคคลต้นแบบจากการรักษาศิลป แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปทั้ง ๓ ข้อข้างต้นต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันในการส่งเสริมการรักษาศิลปโดยตรง ในเบื้องต้น การปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการรักษาศิลปของชุมชนตำบลสำโรง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การรักษาศิลป เพราะโดยส่วนมากประชาชนในตำบลสำโรง มีทัศนคติหรือมุมมองต่อการรักษาศิลปว่าเป็นเรื่องเสียเวลา ในการประกอบอาชีพในด้านต่างๆ จึงไม่ให้ความสนใจและใส่ใจในการรักษาศิลป ทำให้ประชาชนไม่มีความเข้าใจ ในการรักษาศิลปตามหลักของพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ ในชุมชนยังมีเครือข่ายที่ส่งเสริมการรักษาศิลป โดยมีบ้าน วัด และโรงเรียน ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนที่เป็นเครือข่ายที่สนับสนุนการรักษาศิลป ทำให้ประชาชนส่วนมากหันมากระทำความดี โดยใส่ใจในการรักษาศิลปและทำบุญมากขึ้น สนใจการฟังธรรมและนั่งสมาธิ ทำกิจกรรมร่วมกับสังคมมากขึ้น สังคมเป็นระเบียบ มีการมองความดีซึ่งกันและกันมากขึ้น การพูดจาไพเราะมีความอบอุ่น มีความรักและเข้าใจกันมากขึ้น รวมทั้งเกิดการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เกิดความร่วมมือที่ดีต่อกันของคนในชุมชนยังช่วยให้เยาวชนห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ การรักษาศิลป ๕ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความสงบสุข ความมั่นคงเข้มแข็งให้กับชุมชนให้ปลอดภัยจากปัญหาอาชญากรรมต่างๆอย่างที่เราเห็นได้อย่างชัดเจน

ส่วนแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลประดับสังคมมี ๓ อย่าง คือ ๑) การส่งเสริมด้านการคุ้มครองสิทธิ ๒) การส่งเสริมด้านการกระทำตามหน้าที่และ ๓) การส่งเสริมด้านความปลอดภัยทางสังคม แนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปทั้ง ๓ ข้อเป็นการส่งเสริมการรักษาศิลปของชุมชนในตำบลสำโรงเป็นอย่างดี ประชาชนในตำบลสำโรงปฏิบัติตามหลักของศิลปโดยมีความตั้งใจรักษาศิลปด้วยการไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ไม่เบียดเบียนและไม่ทำร้ายผู้อื่นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ประชากรในสังคมต่างเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันและกัน

ดังนั้น การรักษาศิลปจึงเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความตระหนักและมีความมุ่งมั่นในการทำหน้าที่ของตนเองส่งผลทำให้สังคมมีความปลอดภัยในด้านต่างๆ เช่น ชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น ทำให้ประชาชนมีความสามารถและมีความอาจหาญ ตลอดจนมีความมั่นใจในตนเองในการทำมาหากินของตนเอง อันเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อครอบครัว ชุมชนและสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย การใช้ชีวิตตามหลักของศิลปของประชาชนในตำบลสำโรงล้วนมีความรู้และความเข้าใจในหลักการของศิลปอย่างถูกต้อง ตลอดจนมีปัญญาที่สามารถแยกแยะในเหตุผล ดี ชั่ว รู้คิดวินิจฉัย รู้ว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ ส่งผลทำให้การดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมมีความเป็นเอกภาพด้านความเป็นปกติสุขทางสังคมคุณประโยชน์ดังกล่าวล้วนเกิดแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชุมชนตำบลสำโรงนั่นเอง

๕.๒ อภิปรายผล

การรักษาศีลเป็นการรักษากายและวาจาของตนเองให้มีความเป็นปกติ โดยผู้รักษาศีลนั้นมีเจตนาคือความตั้งใจที่จะรักษาความปกติของตนทางกายและทางวาจา กระทั่งสังคย่อมเป็นปกติสุข การรักษาศีล คือ การปฏิบัติตามหลักของศีล อันเป็นข้อปฏิบัติเพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและทางวาจา ให้สงบเรียบร้อย จนกระทั่งศีลยกระดับไปสู่ระดับธรรม ที่เป็นคุณธรรมพื้นฐานของผู้รักษาศีล ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาคุณธรรมในระดับที่สูงขึ้น โดยเริ่มจากการรักษาศีล ๕ เป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้น ที่แสดงให้เห็นถึงการไม่เบียดเบียนและไม่ล่วงละเมิด อันก่อให้เกิดอานิสงส์อย่างมากแก่ผู้ประพฤติ ทั้งประโยชน์ชีวิตในปัจจุบันและประโยชน์ชีวิตในเบื้องหน้า ตลอดจนประโยชน์สูงสุดแห่งชีวิต รวมถึงสังคย่อมสงบเรียบร้อย ประชาชนโดยส่วนมากควรพยายามรักษาศีลทั้งจากวิธีหรืออุบายใดก็ตาม ให้สมบูรณ์ตามที่ได้ตั้งเจตนาไว้จนพัฒนากลายเป็นศีลที่สมบูรณ์พร้อมทั้งวินัยและธรรม เพื่อพัฒนาไปสู่ความดีที่ยิ่งขึ้นไป อันจะช่วยจรรโลงให้สังคมเกิดความเจริญงอกงามและสงบสุข

สำหรับการรักษาศีลของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรงมองว่าการไม่รักษาศีลนั้นทำให้ชุมชนนั้นมีหลักคุณธรรมและคุณภาพประจำตัวของแต่ละบุคคลลดลงในหลายๆ ด้าน เช่น ปล่อยตนเองให้หลงไปตามกิเลสตัณหาความอยากต่างๆ จนขาดความยับยั้งชั่งใจ ยึดมั่นในศักดิ์ศรีอย่างมกมายไม่คำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรม ไม่นำปัญญามาพิจารณาเหตุผล ขาดความยำเกรงต่อกฎหมายบ้านเมือง สร้างเวรภัยต่อกันไม่สิ้นสุด ขาดความละเอียดรอบคอบต่อความชั่วทั้งหลาย ขาดขันติความอดทนต่อการกระทบกระทั่ง ขาดเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อคุณธรรมที่จะส่งเสริมความดีงามของบุคคลลดลง ย่อมทำให้เกิดการกระทำล่วงละเมิดศีล ๕ มากขึ้น ด้วยไม่สามารถควบคุมกายและวาจาให้อยู่ภายในกรอบของศีล ๕ ได้ การรักษาศีลตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถปฏิบัติได้เป็นประจำทุกวัน เช่น ทำบุญตักบาตร ร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางศาสนา ทำสมาธิ สวดมนต์ไหว้พระ ฟังเทศน์ฟังธรรม ถวายเป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและมีความเป็นอยู่กันอย่างสงบสุขตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

๑. ระดับพระสังฆาธิการควรทำการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบถึงความสำคัญในการรักษาศีล

๒. วัด บ้าน และโรงเรียน ควรร่วมมือจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมการรักษาศีลตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

๓. วัด บ้าน และโรงเรียน ควรร่วมมือจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมในการรักษาศีล

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า ยังมีประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้อีก ผู้ศึกษาจึงขอเสนอหัวข้อประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับหลักของศิลปตามลำดับ ดังนี้

๑. ควรศึกษาวิเคราะห์เรื่องบทบาทและการมีส่วนร่วม ของพระสงฆ์ไทยในขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕

๒. ควรศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของพุทธศาสนิกชนที่ปฏิบัติตามโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

๑.๑ เอกสารปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. **คู่มือการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๓๘.

กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา . **หลักสูตรและคู่มือการเรียนการสอนศาสนศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๓.

กองพุทธศาสนศึกษา . **คู่มือโครงการรักษาศีล ๕**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,

๒๕๕๖.

แก้ว ชิตตะขบ. **หลักการถือศีลปฏิบัติธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,

๒๕๕๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกศึกษา**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์รายวัน, ๒๕๕๒.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และวิธาน สุชีคุปต์. **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร

: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘.

ธนิต อยู่โพธิ์. **อานิสงส์ศีล ๕**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

นฤมล มารคแมน. **มนุษย์และความเป็นจริงของชีวิตในทัศนะของพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

ปรุทม์ บุญศรีตัน . **หลักพระพุทธศาสนา** . เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๒ .

ปิ่น มุกกันต์. **พุทธศาสตร์ ภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) . **พจนานุกรมบาลี - ไทย ฉบับศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ. **คติความเชื่อของชาวอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระมหาบุญโฮม ปรีบุญสนีโล . **คู่มือเรียนนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, สุราษฎร์ธานี,

๒๕๓๓.

พระมหาสมปอง มุทิโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาจันทบุรีนฤนาถ. **ปทานุกรมบาลี - ไทย - อังกฤษ - สันสกฤต.**

กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิล, ๒๕๑๓.

พระมหาสุทนต์ อาภาภโร. **ศีล ๕ คุณค่าของชีวิตและสังคม**. นนทบุรี : บริษัท ดีไซน์ดีไลต์ จำกัด, ๒๕๕๘.

พุทธทาสภิกขุ. **ทาน ศีล ภาวนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๙.

พระพุทโธสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) .

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนาเพรส, ๒๕๔๘.

พระศรีวิสุทธิญาณ. **ศาสนพิธีสังเขป**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระศรีสุทนต์โมลี. **พุทธธรรม**. สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔.

พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ) . **การสั่งสมบุญด้วยการรักษาศีล**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญ
สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๖.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตวณโณ) . **นิเทศธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : อีรพษ์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระเทพวรมณี (วิบูลย์ กลยาโณ) . **วิบูลธรรมวาที เล่ม ๒**. อุบลราชธานี : วิทยาการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ตวณโณ) . **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . **คู่มือการบำเพ็ญกรรมฐาน** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) . **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ศัพท์วิเคราะห์**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

_____ . **กรณีธรรมกาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัมไพ, ๒๕๔๒.

_____ . **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมอดิศัยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

_____ . **การพัฒนาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

_____ . **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๔.

_____ . **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

_____ . **พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์** . กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑ .

_____ . **นรก - สวรรค์ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

_____ . **ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๗.

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) . **หกฝักร้าย ทางแห่งความฉิบหาย**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) .พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

_____ . ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.

_____ . ธรรมบุญชีวิต . กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

_____ . รู้หลักก่อน แล้วศึกษาให้ได้ผล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้า
และพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

_____ . เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา,
๒๕๔๘.

_____ . ความสำคัญของพระพุทธศาสนา . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖.

แม่กองธรรมสนามหลวง. หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช ๒๕๕๗. พิมพ์ครั้งที่ ๑.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

วศิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙.

วศิน อินทสระ. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๑๘.

_____ . หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา,
๒๕๔๔.

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. ครอบครัวยุคใหม่ในความหมายใหม่ : การค้นหาชีวิตแบบใหม่. กรุงเทพมหานคร :

ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๖.

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ธรรมคดี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

จุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

_____ . สารานุกรมพระพุทธศาสนา . พิมพ์ครั้งที่ ๒ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๓๙.

_____ . เเบญจศีล เเบญจธรรม เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒๙ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๓๕.

_____ . เเบญจศีลและเบญจธรรมหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี . กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

_____ . เเบญจศีลเบญจธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๑๕.

_____ . วินัยมุข เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๔๒.

สมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัย (ช่วง วรปุณฺณ ป.ธ.๙) . ปริมัตถิ์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) . **โลกสงบร่มเย็นได้ด้วยศีล**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) . **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ . **พรหมวิหารธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๗.

_____ . **วิธีสร้างบุญบารมี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พันธ์, ๒๕๔๘.

_____ . **ความจริงที่ต้องเข้าใจ** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ . **รายงานผลการดำเนินงานกองทุนปลูกรากแก้วศาสนทายาท**. กรุงเทพมหานคร :
ร่มธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๗.

สมเด็จพระญาณวโรดม. **แผนชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๙.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา ไทย - อังกฤษ**, พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ . **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๓๓.

_____ . **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๓๕.

_____ . **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรการพิมพ์, ๒๕๓๒.

สาธิต รักสุทธิ. **ศีลสุดยอดวินัยของพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนธการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๓.

ไสว มาลาทอง. **การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและ
ประชาชนผู้สนใจทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

อานันท์ กาญจนพันธ์ . **พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม**.

กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์

พระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูสิทธิถาวรคุณ (เจริญ). การศึกษาหลักทริโอดตปปะเพื่อส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ใน

พระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระครูสุตปัญญารณ (ฉลาด/สีหนาม). การศึกษาผลกระทบการละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อชาวพุทธ
บ้านดอนแคนตำบลป่าสังข์ อำเภอดุทรพิตรพินา จังหวัดร้อยเอ็ด .

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระชัยณรงค์ วิฑิต (ร้องมะรุต), การประยุกต์หลักศิลป์ ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาขุนทอง เขมสิริ (แก้วสมุทร). สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ใน
 พระพุทธศาสนาเถรวาท, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระวิมาน คมกัปปัญญ (ตริกมล). การศึกษาวิเคราะห์ศิลป์ ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ .
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระอุบล กตปัญญ. การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศิลป์ในสังคมไทย. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
 มหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

นางสาวพรอุษา ประสงค์วรรณ. การศึกษาชุมชนต้นแบบต่างศาสนาที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติในแขวงวัดกัลยาณ
 เขตธนบุรีกรุงเทพมหานคร . **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย :
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

นางศิริวรรณ คำบัว. ศึกษาความสัมพันธ์ของขันติกับการรักษาศิล ๕ ในพระพุทธศาสนา.**วิทยานิพนธ์
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๔.

(๓) บทความ

พระครูสันติวิจิตรกิจ (วิโมกข์). แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการขับเคลื่อนโครงการ
หมู่บ้านรักษาศิล ๕ เพื่อชุมชนสันติสุข : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโนนดุม
 จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ.

พระมหาสาทร ธมมาโร (บุญชูยะ). **หมู่บ้านรักษาศิล ๕ : รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างการดำรงชีวิต.**
 วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา,ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

พระเอกนรินทร์ อาภากร. การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
 ในโรงเรียนเทศบาลตำบลสนมหาพนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.
 วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑.

พระครูศรีปริยัตยารักษ์. รูปแบบการสร้างเครือข่ายหมู่บ้านรักษาศิล ๕ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
 ของประชาชนจังหวัดนครราชสีมา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ.

พิชิต ปุริมาต และคณะ. การสร้างเกณฑ์มาตรการดำเนินชีวิตของชุมชนในสังคมไทยตามหลักศีล.
 วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา
เรื่อง การศึกษาแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง
จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องศิลปตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาความเข้าใจเรื่องศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

ขอให้ท่านให้ข้อมูลตามความเห็นของท่าน ซึ่งข้อมูลที่ท่านให้จะนำไปใช้ประโยชน์เฉพาะในการศึกษานี้เท่านั้น โดยจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลที่เกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....
 ระดับการศึกษาสูงสุดทางโลก.....
 ระดับการศึกษาสูงสุดทางธรรม.....
 ตำแหน่ง.....
 ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่..... หมู่ที่..... บ้าน.....
 ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
 รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลที่เกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องศิลปของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

๑. ท่านคิดว่าศิลปหมายความว่าอย่างไร ?

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าจำเป็นหรือไม่ที่มนุษย์ทุกคนจะต้องรักษาศิล ?

.....

.....

.....

๓. ท่านมีความเข้าใจในขั้นตอนในการรักษาศิลหรือไม่อย่างไร ?

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดว่าการรักษาศิลมีเจตนารมณ์ของการรักษาศิลอย่างไร ?

.....

.....

.....

๕. ท่านคิดว่าความเข้าใจหลักพุทธธรรมในการรักษาศิลมีความสำคัญในการรักษาศิลอย่างไร ?

.....

.....

.....

๖. ท่านคิดว่าความเข้าใจในธรรมเนียมข้อปฏิบัติที่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์มีความสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

.....

๗. ปัญหาที่เกิดจากการไม่รักษาศิลในชุมชนของท่านก่อให้เกิดมีปัญหาด้านใดบ้าง ?

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

๑. ท่านคิดว่าการรักษาศิลมีประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม อย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าเครือข่ายชุมชนโดยมีบ้าน วัด และโรงเรียนควรร่วมมือกันส่งเสริมการรักษาศิลอย่างไร ?

.....

.....

.....

๓. ท่านมีแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปในแต่ระดับอย่างไร ?

๓.๑ ท่านคิดว่าแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับครอบครัวควรมีแนวทางส่งเสริมอย่างไร ?

.....

.....

.....

๓.๒ ท่านคิดว่าแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับชุมชนควรมีแนวทางส่งเสริมอย่างไร ?

.....

.....

.....

๓.๓ ท่านคิดว่าแนวทางส่งเสริมการรักษาศิลปในระดับสังคมควรมีแนวทางส่งเสริมอย่างไร ?

.....

.....

.....

สัมภาษณ์ วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ขอขอบคุณที่ท่านให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

.....

พระวงศ์นิวัตร รุกขิตวิไล

พระนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก ข.

รูปภาพประกอบการสัมภาษณ์งาน

การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปะของชาวตำบลสำโรง
อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาคผนวก ค.
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์ข้อมูลการศึกษา
เรื่อง การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปะของชาวตำบลสำโรง อำเภอสำโรง
จังหวัดอุบลราชธานี

ที่	สัมภาษณ์ ชื่อนาม-นามสกุล	ตำแหน่ง /หน้าที่ /ที่อยู่	ว/ด/ป/สัมภาษณ์
กลุ่มคณะสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป			
๑	พระมหาธรรมชาติ วิสุทฺธสทฺโธ	รองเจ้าคณะอำเภอสำโรง	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๒	พระมหาสุรสิทธิ์ อธิปญฺโญ	เจ้าคณะตำบลสำโรง	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๓	พระอธิการบุญรอด ทนตจิตฺโต	เจ้าอาวาสวัดโนนสวน	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๔	พระอธิการผ่อง ฐิตจิตฺโต	เจ้าอาวาสวัดผับแล้ง	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๕	พระประดิษฐ์ อภาธโร	เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอสำโรง	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๖	พระทองสวัสดิ์ จันทโชโต	เลขานุการเจ้าคณะตำบลสำโรง	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๗	พระอธิการธนโชค ฐานวุฑฺโฒ	เจ้าอาวาสวัดหนองสองห้อง	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๘	พระอธิการสวน อานนฺโท	เจ้าอาวาสวัดโนนยาง	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๙	พระศรีจันทร์ อภาธโร	ประธานสงฆ์	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๐	พระวุฒิไกร โชติมนฺโต	ประธานสงฆ์	๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
กลุ่มข้าราชการ จำนวน ๑๐ คน			
๑๑	ว่าที่ร้อยตรี สมควร กงเงิน	ผอ.รร.บ้านสำโรง (ครูประชาบาลสมัคคี)	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๒	นายยงยศ วงศ์เหล็ก	ผอ.รร.บ้านห้วยแกเจริญ	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๓	นายอาทร หวังขึ้น	ผอ.รร.บ้านหนองเทา	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๔	นายสมนึก สายเวช	ข้าราชการครู	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๕	นางแสงง ตระการ	ข้าราชการครู	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๖	นายนิติพัฒน์ สาริพันธ์	ข้าราชการครู	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๗	นายสงวน บุริบัน	ข้าราชการครู	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๘	นายสุทิศ วิเศษเสาร์	ข้าราชการครู	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๑๙	นางสวรรณ สุขสำราญ	ข้าราชการครู	๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
๒๐	นายปรสิทธิ์ แสงวงศ์	อาจารย์ประจำ	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๐ รูป/คน			
๒๑	พระครูภาตจันทคุณ	เจ้าคณะอำเภอสำโรง	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒๒	พระครูกิตติคุณโณมาส	รักษาการรองอธิการบดี มจร.วข.อบ.	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒๓	พระสุภาพร เตชธโร	อาจารย์ประจำ	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒๔	พระมหาคำพันธ์ ปภากรโ	อาจารย์ประจำ	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒๕	พระครูธรรมธศิริวัฒน์	อาจารย์ประจำ	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒๖	ผศ.ดร.สีปมมงคล ป้องภา	อาจารย์ประจำ	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒๗	ผศ.ดร.บรรยวีสต์ ผางคำ	อาจารย์ประจำ	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑

๒๘	พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเสวี	ผู้ประสานงานศูนย์บัณฑิตศึกษา	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒๙	นายสี สร้อยสน	อาจารย์ประจำ	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๐	นายเหล็ก ปัตตาพรหม	ปราชญ์ชาวบ้าน	๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
กลุ่มผู้เข้าวัดเป็นประจำ จำนวน ๑๐ คน			
๓๑	นางสุพัฒน์ ชะนะนิล	อุบาสิกากันห้วย	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๒	นางอัมพร บุตติภักดิ์	อุบาสิกากันห้วย	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๓	นางสาวบังอร เจริญทัศน์	อุบาสิกากันสำโรง	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๔	นางบุญมา ป้อมพิทักษ์	อุบาสิกากันสำโรง	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๕	นางจันดี ตาธวัช	อุบาสิกากันแคน	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๖	นายสงคราม ปุณฺนประวัติ	อุบาสิกากันแคน	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๗	นางสว่าง ปัตตาพรหม	อุบาสิกากันหนองสองห้อง	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๘	นายประสาน ดวงมนตรี	อุบาสิกากันหนองสองห้อง	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓๙	นายสำรวย ทารักษ์	อุบาสิกากันโนนสวรรค์	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๐	นายสมาน ป้อมพิทักษ์	อุบาสิกากันโนนสวรรค์	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน จำนวน ๑๐ คน			
๔๑	นายไชวัฒน์ ไชยปัน	กำนันตำบลสำโรง	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๒	นายไพศาล เลื่อนนารี	ผู้ใหญ่บ้านหนองสองห้อง	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๓	นายประชัน คุ่มหินราช	ผู้ใหญ่บ้านโนนสวรรค์	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๔	นายทองใส วันแก้ว	ผู้ใหญ่บ้านแคน	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๕	นายสุพรรณ จุมสิมา	ผู้ใหญ่บ้านห้วย	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๖	นายโยธิน กุมุรัตน์	ชาวบ้านโนนสวรรค์	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๗	นางสาวกรองทอง คำภาค	ชาวบ้านห้วย	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๘	นางสาวนิลดา ทองคำวัน	ชาวบ้านแคน	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔๙	นายประสิทธิ์ ทองคำ	ชาวบ้านสำโรง	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕๐	นางสาวภาวรินทร์ ภูผา	ชาวบ้านหนองสองห้อง	๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
กลุ่มไวยาวัจกร จำนวน ๕ คน			
๕๑	นายเปี้ย แสนคำผา	ไวยาวัจกรวัดบ้านห้วย	๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕๒	นายเคียง ตาธวัช	ไวยาวัจกรวัดโนนยาง	๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕๓	นายพรสวรรค์ แสงงาม	ไวยาวัจกรวัดหนองสองห้อง	๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕๔	นายจักรชัย ศรีหาบุตร	ไวยาวัจกรวัดบ้านสำโรง	๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕๕	นายสุพรรณ เนตรงาม	ไวยาวัจกรวัดโนนสวน	๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑
กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน จำนวน ๕ คน			
๕๖	นางพัฒนา เทพารักษ์	อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านห้วย	๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕๗	นางอรสา บุญอุดม	อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านสำโรง	๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕๘	นางสาวพะยอม วงคำแพง	อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านโนนสวรรค์	๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

๕๙	นายหนูกร วงศ์คำแพง	อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านหนองสองห้อง	๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑
๖๐	นางบุญตา บุญสุข	อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านแคน	๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระวงศ์นิวัตร รุกขิตวิโส (ยานศิริ)
เกิด	: วันที่ ๖ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ (แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีเถาะ)
ภูมิลำเนา	: บ้านเลขที่ ๒๐ หมู่ ๑๓ ตำบลค้อน้อย อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๓๖๐
อุปสมบท	: วันที่ ๔ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๕๒ ณ พัทธสีมา วัดบ้านหว้าน ตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๓๖๐
การศึกษา	: พ.ศ.๒๕๔๕ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๕ สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน เอกสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๑๑๑ หมู่ ๒ วัดบ้านหว้าน ตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๓๖๐
สถานที่ทำงาน	: ๑๑๑ หมู่ ๒ วัดบ้านหว้าน ตำบลสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๓๖๐